

1959

ANDRA KAMMAREN

Nr 7

6—11 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 6 mars

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Nilsson i Östersund ang. utbyggnad och effektivisering av fjällräddningstjänsten	3
herr Agerberg ang. effektivisering av fjällräddningstjänsten	3
herr Nilsson i Tvärålund ang. möjligheterna att förlägga en skjutskola till Norrland	4
Interpellationer av:	
fru Kristensson ang. förlossningsvården	6
herr Nilsson i Tvärålund ang. beskattningen av vissa skogsinkomster	7

Tisdagen den 10 mars

Svar på interpellation av herr Rimmerfors ang. beskattningen av välgörenhetsorganisationer	10
Interpellation av herr Larsson i Hedenäset ang. utredningen om exploaterande av Nordkalottens vattenkrafttillgångar	13

Onsdagen den 11 mars fm.

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik	18
Interpellation av herr Agerberg ang. vissa cancerpatienters bandagekostnader	96

Onsdagen den 11 mars em.

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik (Forts.)	97
Utgifter under riksstatens tredje huvudtitel:	
Utrikesförvaltningen: Avlöningar	108
Utrikesförvaltningen: Omkostnader	109
Bidrag till internationell hjälpverksamhet	110

	Sid.
Utgifter under riksstatens femte huvudtitel:	
Socialdepartementet: Omkostnader	119
Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet	120
Socialstyrelsen: Omkostnader	127
Mödrahjälp	128
Mödrahjälpsnämnderna	129
Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor	129
Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.	131
Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem	132
Ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag	137
Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård	138
Ferieresor för barn	138
Ferieresor för husmödrar	139
Bidrag till driften av semesterhem	141
Stipendier för underlättande av husmoderssemester	142
Bidrag till driften av barnkolonier m. m.	142
Bidrag till länkrörelsen	143
Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader	144
Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostnader	145
Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.	145
Riksförsäkringsanstalten: Omkostnader	146
Arbetarskyddsstyrelsen: Omkostnader	147
Yrkesinspektionen: Omkostnader	147
Pensionsstyrelsen: Omkostnader	148

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 11 mars fm.

Val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling 17

Onsdagen den 11 mars em.

Statsutskottets utlåtande nr 3, rörande utgifter under tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet) 108
 — nr 5, rörande utgifter under femte huvudtiteln (socialdepartementet) 119

Fredagen den 6 mars

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 27 nästlidne februari.

§ 2

Svar på frågor ang. fjällräddningstjänsten

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Ledamöterna av denna kammare herrar Agerberg och Nilsson i Östersund har frågat mig om jag har för avsikt att framlägga förslag till riksdagen angående fjällräddningstjänsten i sådan tid, att en effektiv organisation kan åstadkommas till nästa vintersäsong. Vidare har herr Nilsson i Östersund frågat mig om jag — för att förebygga de ofta förekommande olyckstillbuderna i fjällvärlden — har för avsikt att förelägga riksdagen förslag, som syftar till att bygga ut och effektivisera ifrågavarande räddningsorganisation. Till svar på dessa båda frågor får jag anföra följande.

Frågan om hur räddningstjänsten i fjällen bör organiseras m. m. har närmare undersökts av en särskild utredning, som i november 1958 avlämnade förslag i ämnet. Detta förslag är f. n. föremål för remissbehandling, och så snart denna avslutats kommer förslaget att prövas inom inrikesdepartementet. De delar av förslaget, för vilkas genomförande krävs ytterligare statsmedel, kommer att i vanlig ordning upptagas till behandling i samband med höstens budgetarbete.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min enkla fråga.

Med den ökade omfattning som fjällturismen uppvisar under senare år och de tragiska olyckor och svåra olyckstillbud som inträffat i fjälltrakterna ställs helt naturligt också ökade krav på räddningstjänsten i fjällen. Här kommer hela problemet med en bättre utbildnings- och kursverksamhet för räddningspatrullerna in liksom frågan om ersättningsbestämmelserna för dem som är engagerade i fjällräddningstjänsten. Jag vill här begagna tillfälle att ge ett varmt erkännande åt alla dem, som många gånger med fara för eget liv under sämsta tänkbara väderleksförutsättningar ger sig ut på spaning efter turister, som kommit bort i fjällterrängen. Detta tack riktas till markpatrullerna men i lika hög grad till dem, som ansvarar för flygspaningen däruppe. En översyn av ersättningsvillkoren för dessa synes mig vara befogad, så att betalningen ställs i något så när rimlig proportion till de strapatser och påfrestningar, som de får uthärda.

Det behövs tydligen också bättre utrustning för fjällräddningstjänsten. Transportabla radioanläggningar för patrullerna, så att dessa kan meddela sig med varandra under spaningsarbetet, är ett befogat önskemål som framförts. Bättre telefonförbindelser mellan vaktstugorna, bättre sjukvårdsmateriel samt enkla signalanordningar, med vilka man kan påkalla räddningsmanskapets uppmärksamhet, är andra önskemål, som kan framföras i denna debatt. Ingen möda får lämnas ospard för att rädda

Svar på fråga ang. möjligheterna att förlägga en skjutskola till Norrland

människoliv. Spaningspatrullerna skall veta när de går ut på sina riskfyllda och ansträngande uppdrag, att de förfogar över en modern och rejäl utrustning, som ökar chanserna att rädda dem, som gått vilse i den ofta mycket farliga fjällterrängen.

Jag tackar än en gång inrikesministern för svaret och hoppas att förslag i detta ärende snarast kommer att föreläggas riksdagen.

Herr **AGERBERG** (h):

Herr talman! Även jag ber att få tacksäga inrikesministern för svaret på min enkla fråga. Anledningen till att två ledamöter av denna kammare samtidigt frågat om samma sak är givetvis olyckstillbudet för några veckor sedan i Härjedalsfjällen. Detta tillbud slutade som väl var lyckligt, men det kunde också ha gått illa.

Att jag tagit upp denna fråga innebär icke någon som helst kritik mot fjällräddningstjänsten eller det sätt varpå man skötte sig vid det senaste katastroftillbudet. Tvärtom tror jag att man utförde ett utomordentligt bra arbete den gången som så många gånger tidigare. Jag tar därför bestämt avstånd från den oberättigade och överdrivna kritik som framförts i vissa tidningar.

Det är emellertid klart, att ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Från sakkunnighåll har jag exempelvis hört — och detta framgick väl också i någon mån av den framlagda utredningen — att en hel del av fjällräddningstjänstens materiel är gammal och förslitna. Som jag nyss sade gick det bra vid det senaste olyckstillfället, men en annan gång går det kanske inte lika lyckligt. Även om bristfälligheter i utrustningen skulle till aldrig så obetydlig del vara orsak till en olycklig utgång genom försämring av spaningspatrullernas effektivitet, vore detta allvarligt nog. Ett dröjsmål med förbättring av denna utrustning kan därför bli ödesdigert.

Jag konstaterar av svaret, att inrikesministern har för avsikt att lägga fram ett förslag om förbättring på det här området, men jag beklagar att detta förslag kommer att dröja ända till nästa års vårriksdag. Det kommer alltså att dröja minst ett år till innan åtgärder kan vidtagas för att effektivisera fjällräddningstjänsten. Jag hade gärna sett att ett sådant förslag kunnat framläggas tidigare och kan som sagt endast beklaga att detta inte ser ut att vara möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. möjligheterna att förlägga en skjutskola till Norrland

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig om jag övervägt möjligheterna att förlägga övnings- och skjutfält samt skjutskola, som skall ersätta ifrågasatt anläggningar vid Rosersberg, till plats i Norrland.

På detta kan jag svara, att frågan om flyttning av infanteriskjutskolan från Rosersberg är föremål för beredning inom försvarsdepartementet. Sedan det framkommit förslag om förläggning av denna skola till Norrland prövas även denna möjlighet. Proposition i ärendet kommer att framläggas inom en nära framtid.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Nilssons fråga.

Härefter anförde

Herr **NILSSON** i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret.

Anledningen till att jag frågat är den kraftiga reaktion mot Gullbergsfältet, som kommit till uttryck i Östergötland. Det kan ju starkt ifrågasättas om det är

Svar på fråga ang. möjligheterna att förlägga en skjutskola till Norrland

klok politik att lägga ett skjutfält inom ett område, där det alltifrån lokala myndigheter och traktens invånare till länsmyndigheterna rests en enhällig opinion mot planerna.

Jag har inte kunnat bli övertygad om att förläggningen av övningsskjutfältet och skjutskolan prövats med beaktande av alla alternativ som vårt land kan erbjuda. Jag tänker då främst på de möjligheter som står till buds i Norrland. Man måste ju här komma in på olika bedömningar — det gäller ekonomiska överväganden, övningsfältets storlek och eventuella möjligheter till utvidgning, terrängförhållanden, klimat och andra omständigheter, som kan ha inflytande på utbildningens effektivitet. Vid skjutskolan skall ju också bedrivas försöksverksamhet med nya försvars- och skyddsmedel, och det anses väl allmänt vara önskvärt att den verksamheten kan bedrivas så ostört som möjligt och under för vårt land typiska geografiska och klimatiska förhållanden.

Det viktigaste i vår officerskårs utbildning är väl att effektiviteten i utbildningen blir så hög som möjligt. Det skjutfält det här är fråga om måste därför få en mångsidig användning och även fylla måttet i framtiden, så långt man i dagens situation kan bedöma utvecklingen.

Mot bakgrunden av vad jag nyss sagt anser jag det naturligt, att man vid sökandet efter en lämplig plats för skjutskolan och skjutfältet riktar blicken också på områden norr om Stockholm. Vårt försvar måste ju byggas upp med sikte på att trupperna skall kunna klara sig även i ödemarksterräng och under svåra vinterförhållanden. Hänsyn måste tas till vår strategiska situation och vårt klimat. Erfarenheterna från såväl vårt östra som vårt västra grannland talar härför.

Av dessa skäl måste det anses angeläget och sakligt starkt motiverat, att ett avgörande angående övningsskjutfält samt skjutskola, som skall ersätta an-

läggningarna vid Rosersberg, inte träffas förrän frågan fått en ur alla synpunkter allsidig belysning. När försvarsministern säger att proposition skall framläggas inom en nära framtid vill jag kraftigt understryka, att alla alternativ bör prövas, även det som kommer från Norrland. Detta kan innebära att beslut i frågan måste skjutas något längre på framtiden än vad statsrådet avser — ett halvt eller ett år — vilket naturligtvis kan medföra svårigheter; utbildningsplanerna kan exempelvis förryckas. De fördelar som vinnes genom en grundligare prövning kan mycket väl uppväga de nackdelar som uppenbarligen vidlåder hitintills framförda förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 482.

§ 5

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Götingegården vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående det ekonomiska resultatet av viss utvidgning av konstfackskolans nybyggnad.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 6

Föredrogs fröken *Karlssons* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående bostadsanmälningsplikten för utlänningar.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 7

Interpellation ang. förlossningsvården

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Fru KRISTENSSON (h), som yttrade:

De senaste årtiondena har kännetecknats av en fortgående institutionalisering av förlossningsvården, och i dag sker ca 98 procent av samtliga förlossningar på anstalt. Under senare tid har den hälsovårdande verksamheten under havandeskapstiden tillmätts en allt större betydelse. Kunskapen om värdet av regelbundna undersökningar under denna tid är relativt ny. För ett 30-tal år sedan gällde omsorgen om den blivande modern i regel enbart själva förlossningens förlopp; mödravård var ett i stort sett okänt begrepp. Tyvärr lever föreställningen om förvårdens underordnade betydelse kvar hos alltför många lekmän och influerar fortfarande även en del läkares tänkesätt.

Kommittén för översyn av den öppna hälso- och sjukvården inom riket har ägnat mödravården en viss uppmärksamhet och har därvid framhållit dels värdet av en god mödravård och dels det betydande utvecklingsbehov som föreligger, varvid också framhållits att distriktsbarnmorskornas insatser inom denna vårdgren spelat en väsentlig roll. Utan att göra sig skyldig till någon överdrift torde man kunna påstå, att intensifieringen av den förebyggande mödravården i hög grad har medverkat till att Sverige har bland den lägsta mödradödligheten i samband med havandeskap och förlossning och bland den lägsta prenatala dödligheten i världen.

Genom den här antydda utvecklingen inom hithörande område har arbetsuppgifterna för distriktsbarnmorskorna kommit att huvudsakligen fullgöras inom mödravården, såväl i förvård som eftervård.

Den alltmer besvärande barnmorskebristen har emellertid haft till följd, att distrikten i många fall ställts utan barnmorska och att distriktsbarnmorskan i

stället beordrats tjänstgöra på anstalt för att därmed den slutna förlossningsvårdens behov i första hand skulle tillgodoses. Arbetet inom mödravården har därför i stora delar av landet under mycket långa tidsperioder helt legat nere. Enligt uppgift från kungl. medicinalstyrelsen var antalet vakanta barnmorsketjänster den 1 juli 1958 107, varav 49 var besatta med tillfälliga vikarier. Sammanlagda antalet barnmorsketjänster är för närvarande 1 200. Enligt samma myndighet synes antalet vakanser komma att årligen öka, om icke åtgärder vidtages för en ökad rekrytering.

Under senare tid har en väsentlig indragning ägt rum av små förlossningshem; under de 2—3 senaste åren har ej mindre än 26 förlossningshem lagts ner. Detta har medfört en ökad belastning av de på sina håll otillräckliga förlossningsplatserna med alltför korta vårdtider som följd. Avstånden mellan förlossningsanstalterna har härigenom också väsentligt ökat, vilket dels medfört stora olägenheter och kostnader för anhöriga för besök hos barnaföderskan och dels och framför allt i många fall förorsakat den blivande modern en skräckfylld resa in till BB, då fruktan att ej hinna fram i tid varit det allt dominerande.

Kan då inte vederbörande distriktsbarnmorska medfölja till förlossningsanstalten? Under förutsättning dels att distriktsbarnmorsketjänsten är besatt, dels att distriktsbarnmorskan ej är inkallad till tjänstgöring på anstalt, dels att barnmorskans arbetsuppgifter i övrigt så medger kan hon medfölja patient till anstalt, om distriktsbarnmorskan är villig riskera att själv få svara för kostnaderna för återresan från BB till hemorten. Färden till anstalten betalas av sjukkassan men kostnaderna för återresan får barnmorskan själv svara för, såvida ej vederbörande läkare intygat att barnmorskans närvaro varit av behovet påkallad. Läkarens ställningstagande till dessa frågor sker först i

Interpellation ang. beskattningen av vissa skogsinkomster

efterhand, eftersom ärendets brådskan-
de natur ej gör det möjligt att invänta
besked i förväg. Har resan gått lyckligt
kan det ligga nära till hands för veder-
börande läkare att bedöma barnmors-
kans resa som överflödig. Enligt min
mening borde det vara ytterst angeläget
att en blivande moder erhåller största
möjliga trygghetskänsla inför en stun-
dande förlossning. I det avseendet finns
en del övrigt att önska.

Under återopande av vad här anförts
anhåller jag om kammarens tillstånd att
till statsrådet och chefen för inrikesde-
partementet få framställa följande frå-
gor:

1) Anser herr statsrådet den omfat-
tande indragningen av mindre förloss-
ningshem önskvärd, eller bör man ef-
tersträva ett bibehållande av dessa hem?

2) Ämnar herr statsrådet vidtaga någ-
ra åtgärder i anledning av rådande
barnmorskebrist, vilken i första hand är
till men för landsbygdens befolkning?

3) Anser herr statsrådet, att det bör
anföras distriktsbarnmorska att avgö-
ra huruvida det är nödvändigt för den
blivande modern att barnmorskan i
fråga medföljer till BB-avdelning och att
hon i så fall får ersättning för even-
tuellt uppkommande reskostnader?

Denna anhållan bordlades.

§ 8**Interpellation ang. beskattningen av
vissa skogsinkomster**

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Tvärålund (cp), som
anförde:

Man torde vara ense om att nuvarande
regler för beskattningen av ersättningar
för skog, som måste avverkas till följd
av vattenuppdämningar, framdragande
av kraftledning, anläggande av väg
och liknande fall, då marken icke av-
yttras utan endast upplåtes med nyttjan-
derätt för ifrågavarande ändamål, är
orättvisa. Det är inte rimligt, att den

som tvångsvis avhändes avkastningen
av skog i samband med upplåtande av
nyttjanderätten av skogsmark för all
framtid skall komma i sämre beskatt-
ningsläge än den som frivilligt avhän-
der sig avkastningen genom avyttring
av skogsfastigheten. I båda fallen av-
händes ju skogsproduktionen i realite-
ten för all framtid.

Frågan om ändrade regler för beskatt-
ningen av skog, som säljes i samband
med upplåtelse av dispositionsrätten till
marken, har tidigare behandlats av riks-
dagen och har också varit föremål för
utredningar. Senast har den behandlats
av 1950 års skattelagsakkunniga, som
i sitt år 1957 framlagda betänkande före-
slagit, att beskattningen av skogsinkoms-
ter i samband med att mark upplåtes
med nyttjanderätt för vattenkraftsändamål
m. m. inte skall bli hårdare än om
skogsuttagen skett i samband med för-
säljning av marken. Den övervägande
delen av remissinstanserna har tillstyrkt
en sådan ändring av beskattningsreg-
lerna.

I ett interpellationssvar vid 1958 års
B-riksdag uttalade finansministern den
förhoppningen, att en proposition på
grundval av skattelagsakkunnigas för-
slag skulle kunna framläggas i början av
vårriksdagen 1959. Statsrådet tillade,
att ett beslut som fattas av riksdagen
i början av året torde kunna göras till-
lämpligt redan på innevarande års taxe-
ring.

I propositionsförteckningen till årets
riksdag aviserades, att en proposition
angående vissa skogsbeskattningsfrågor
skulle föreläggas riksdagen kring den 26
januari. Någon sådan proposition har
emellertid ännu icke framlagts.

Med anledning av vad jag här har an-
fört anholder jag om kammarens till-
stånd att till statsrådet och chefen för
finansdepartementet ställa följande frå-
gor:

Har herr statsrådet för avsikt att inom
den närmaste framtiden framlägga pro-
position om ändrade regler för beskatt-

Interpellation ang. beskattningen av vissa skogsinkomster

ning av skogsinkomster i samband med att mark upplättes med nyttjanderätt för vattenkraftsändamål, för framdragande av kraftledningar, anläggande av väg och liknande?

Om så är fallet, avser herr statsrådet att vidtaga sådana åtgärder, att riksdagens beslut kan göras tillämpligt redan på årets taxering?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 35, i anledning av väckt motion om ersättning till jordbruksarbetaren H. K. B. Carlzén för skada, uppkommen under militärtjänstgöring,

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggs-

stat II till riksstaten för budgetåret 1958/59 till Statens lånefond för den mindre skeppsfarten,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom prioriterbalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper, och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om upptagande å riksstaten för budgetåret 1959/60 av underskottet för luftfartsfonden;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning jämte i ämnet väckta motioner,

nr 12, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i förordningen om nöjesskatt,

nr 14, i anledning av väckt motion angående viss ändring av förordningen om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto, och

nr 16, i anledning av väckta motioner om viss skattefrihet för allmänna samlingslokaler;

första lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner angående införande försöksvis av allmän hastighetsbegränsning för motorfordon,

nr 5, i anledning av väckta motioner om skyldighet att vid försäljning av begagnad bil förete protokoll över testning rörande bilens beskaffenhet, och

nr 6, i anledning av väckt motion om framläggande av förslag till lag angående skolplikt;

tredje lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckta motioner om representation för de kristna samfundet i visst slag av utredningar,

nr 3, i anledning av väckta motioner om påskyndande av pågående inventering av hittills olösta norrlandsfrågor,

nr 4, i anledning av väckt motion angående transportkostnaderna i Norrland,

nr 5, i anledning av väckt motion angående slopande av särskild licens för bilradio,

nr 6, i anledning av väckt motion om rätt för make till folkpensionär att företaga resor å statens järnvägar till nedsett pris, och

nr 7, i anledning av väckta motioner angående militär nedsättningsbiljetts giltighet på statens järnvägars busslinjer.

§ 10

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 80, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om indelning i valkretsar vid primärkommunala val;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i den kommunala vallagen m. m. ävensom i ämnet väckt motion; och

nr 82, med förslag till utredning av frågan om ändrad lydelse av §§ 35 och 36 regeringsformen;

från statsutskottet:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1958/59 till Avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, m. m.; samt

från bevillningsutskottet:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av punkten 4 av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 maj 1955 (nr 255) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

§ 11

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren, nämligen

nr 70, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad,

nr 71, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.,

nr 72, med förslag till lag om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge m. m.,

nr 73, med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 och 52 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472),

nr 74, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m., och

nr 75, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 13 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 343) om oljelagring m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.16.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 10 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 3 och
den 4 innevarande mars.

Herr Munktell beviljades ledighet från
riksdagsgöromålen från och med inne-
varande dag tills vidare.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att till
kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts
skrivelse, nr 69, angående muntligt med-
delande till riksdagen.

Av denna skrivelse, som nu föredrogs
och lades till handlingarna, inhämtades
att Kungl. Maj:t prövat lämpligt, att i
den i § 56 riksdagsordningen stadgade
ordning till riksdagen gjordes medde-
lande rörande Sveriges utrikespolitik,
ävensom förordnat, att meddelandet
skulle framföras i första kammaren av
statsministern och i andra kammaren
av ministern för utrikes ärendena.

Herr talmannen tillkännagav, att med-
delandet komme att lämnas vid mor-
gondagens plenum kl. 10.00.

§ 3

Upplästes följande till kammaren in-
komna läkarintyg:

Härmed intygas på begäran, att pro-
fessor Henrik Munktell på grund av
sjukdom (Colitis chronicus exacerbata)
är förhindrad att från och med den
10/3 1959 tills vidare delta i riksdags-
arbetet.

Uppsala den 6/3 1959

Runar Brenning
leg. läkare

§ 4

Herr talmannen meddelade, att herr
Sundelin, som vid kammarens samman-
träde den 20 februari med läkarintyg
styrkt sig tills vidare vara hindrad att
delta i riksdagsgöromålen, denna dag
åter intagit sin plats i kammaren.

§ 5

**Svar på interpellation ang. beskattningen
av välgörenhetsorganisationer**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr
statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kam-
marens tillstånd framställd interpellation
har herr Rimmerfors diskuterat be-
skattningen av barnensdagsföreningar
och andra föreningar med likartad
verksamhet. Herr Rimmerfors har frå-
gat om jag vill ta initiativ till en lag-
ändring, som skulle klarlägga att dessa
föreningar är skattefria. Han har även
uttalat önskemål om att en sådan lag-
ändring skulle få retroaktiv verkan.

Till svar på interpellationen vill jag
framhålla följande.

Vid 1942 års riksdag prövades ingåen-
de i vilken utsträckning allmännyttiga
föreningar och stiftelser skulle vara
skattefria. Därvid konstaterades, att

Svar på interpellation ang. beskattningen av välgörenhetsorganisationer

vissa olägenheter var förbundna med att ge sådana institutioner stöd från det allmännas sida i form av skattefrihet. Prövningen blev därför ganska restriktiv. De sammanslutningar som interpellanten åsyftar torde enligt 1942 års riksdagsbeslut vara skattefria, dock inte för inkomst av rörelse eller i fråga om kommunal fastighetsbeskattning.

De år 1942 antagna principerna har därefter varit vägledande. Riksdagen har genomgående ställt sig avvisande till sådana ändringsförslag som skulle innebära ett avsteg från dessa principer. För egen del anser jag, att det saknas anledning att ompröva 1942 års riksdagsbeslut. Därav följer, att jag inte är beredd att ta något initiativ i den av herr Rimmerfors önskade riktningen. Detta skulle nämligen innebära en betydande utvidgning av skattefrihetsreglerna med stora, delvis svårbedömbara konsekvenser.

Jag vill emellertid tillägga, att skattskyldigheten för rörelse självfallet inte gäller insamlingsverksamhet i egentlig mening utan endast förvärvsverksamhet i andra former. Dessutom krävs, att förvärvsverksamheten är sådan, att den kan betraktas som rörelse d. v. s. kännetecknas av en viss grad av varaktighet. Detta är en fråga som får avgöras i praxis med ledning av omständigheterna i det enskilda fallet. Men är det fråga om rörelse, skall skatt erläggas för vinsten, även om denna skall gå till välgörande ändamål.

Herr talman! Härmed anser jag, att jag har besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret. Min interpellation avsåg att förhindra skadeverkningar inom insamlingsverksamheten med anledning av skattemyndigheternas egendomliga attack mot barnensdagsför-

eningen i Arboga. Om deras åtgärd hade fått stå oemotsagd under en längre tid skulle sannolikt flera föreningar än den i Arboga ha hunnit inställa sitt insamlingsarbete i sommar, i känslan av att det knappast lönar sig att samla pengar till barnkolonier, när skattemyndigheterna lägger beslag på en fjärdedel av beloppet. Arbogaföreningen, som samlat 13 540 kr., har ju ålagts att betala 4 352 kr. i restskatt. Ur den synpunkten, herr talman, var det särskilt tacknämligt att finansministern ville svara så snart som han gjort.

Det torde inte råda någon tvekan om att finansministerns uttalande innebär en klar bakläxa för taxeringsmyndigheterna i Västmanlands län. Och det hälsar jag med tillfredsställelse. Herr statsrådet säger nämligen, att »skattskyldighet för rörelse självfallet inte gäller insamlingsverksamhet i egentlig mening, utan endast förvärvsverksamhet i andra former». Och med »andra former» menar finansministern »sådan förvärvsverksamhet som kan betraktas som rörelse d. v. s. kännetecknas av en viss varaktighet».

Dessa undantag har jag själv räknat med i interpellationen. Jag har aldrig hävdats att en barnensdagsförening eller annan liknande organisation skulle kunna undgå den nu gällande fastighetsbeskattningen eller skatt för mera permanenta affärsinkomster, där sådana kan ifrågakomma.

I det aktuella fallet gäller det beskattning av insamlingar, basarinkomster och sedvanliga barnensdagsfestligheter. Såvitt jag förstår har finansministern tagit avstånd från en sådan tolkning. Restskattedebiteringen i Arboga har överklagats, och ärendet ligger nu i prövningsnämnden. Om utgången av den prövningen sammanfaller med interpellationssvaret, skulle jag tro att försöket inte kommer att upprepas.

Så alldeles säker är jag emellertid inte, och det är därför jag skulle ha önskat att finansministern hade gått ett

Svar på interpellation ang. beskattningen av välgörenhetsorganisationer

steg till, när han nu ändå har ägnat saken en positiv prövning.

Finansministern understryker, att »de sammanslutningar, som interpellationen åsyftar, enligt 1942 års riksdagsbeslut torde vara skattefria, dock inte för inkomst av rörelse eller i fråga om kommunal fastighetsbeskattning». Svårigheterna anmäler sig emellertid, när man skall tolka begreppet »inkomst av rörelse». Finansministern har tolkat det på ett enligt min mening förnuftigt sätt. Taxeringsinspektören vid länsstyrelsen i Västerås har en annan tolkning.

Han säger nämligen att »arrangörer av fester enligt kommunalskattelagen är skattepliktiga för inkomster härav». I konsekvens härmed hävdar han också att »endast en lagändring kan befria föreningen i Arboga från skatteplikten».

Det var på den punkten jag ville att finansministern skulle ta initiativ till en klarare lagtext, vilken för framtiden uteslöte en sådan tolkning. Nu tycks lagen vara så formulerad, att en insamlande välgörenhetsorganisation löper fara att bli beskattad även för sin samlingsverksamhet, och då anser jag en omprövning önskvärd. Jag beklagar att någon sådan inte har skett.

Principiellt torde vi vara överens om att verksamhet av detta slag är önskvärd och värd att uppmuntra. Jag roade mig med att på tåget i morse gå igenom redovisningarna från ett antal barnensdagsföreningar — det rörde sig om något över ett hundratal. Dessa hade under sin verksamhetstid, sammanlagt flera eller färre år, för verksamhet bland barnen plockat in mellan femtio och sextio miljoner kronor. Det är ingen liten välsignelse som därigenom har tillförts de svenska hemmen och barnen från solfattiga storstadskvarter.

Den principiella frågan är, om vi alltså vill att denna verksamhet skall leva, som ett komplement till samhällets egen, om vi anser att den fyller en uppgift. Gör vi det, ja, då skall vi låta den leva. Och då skall vi låta de män-

niskor, som alltså vill offra tid och krafter på att ordna barnkoloniverksamhet med hjälp av frivilliga insamlingar, känna att de har samhällets förtroende och tacksamhet. Det sker *inte* genom att beskatta samlingsverksamheten.

Vi skall både i detta och andra sammanhang akta oss för att ta död på offerviljan hos vårt folk. Låt oss däremot gärna kanalisera den och anvisa den nya och värdiga arbetsuppgifter, där så kan anses påkallat! Personliga och frivilliga gåvor är i alla fall ett hälsotecken hos ett folk, ett uttryck för social ansvarskänsla och mycket ofta för en djupt kristen människokärlek.

Låt oss nu vänta och se om attacken från taxeringsmyndigheterna i Västmanland kommer att upprepas! I så fall, herr finansminister, ber jag få återkomma med min hemställan om klarare lagtext.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Interpellanten har uttalat sin tillfredsställelse med svaret, och därför skulle det för mig inte vara mycket mera att tillägga. Emellertid tyckte jag mig ändå i interpellantens kommentarer finna en kanske något längre gående önskebetonad uttolkning än vad jag personligen vill stå för. Jag har svarat rent allmänt och principiellt, och vad jag här sagt är väl ungefär vad jag kan säga i dag. Däremot kan jag självfallet inte ta ställning till ett personligt, aktuellt tvistefall. Arbogafallet är föremål för sin rättsliga prövning, och det tillkommer inte finansministern att ha någon uppfattning därom i dagens läge.

Jag har velat lämna dessa förklaringar just med hänsyn till interpellantens kanske litet önskebetonade kommentarer.

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Jag inser till fullo att finansministern inte vill föregripa pröv-

Interpellation ang. utredningen om exploaterande av Nordkalottens vattenkrafttillgångar

ningsnämndens åtgärd. Men jag tog mig friheten understryka att det finns en principiell skillnad mellan hans tolkning av lagen och taxeringsinspektörens, och jag är glad över att finansministern befinner sig på den sida av strecket som jag tycker är den förnuf-tiga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner. Därvid remitterades

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 70, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad,

nr 71, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.,

nr 72, med förslag till lag om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge m. m., och

nr 73, med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 och 52 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472); samt

till bankoutskottet propositionen nr 74, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m.

Vid härefter skedd föredragning av propositionen nr 75, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 13 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 343) om oljelagring m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick det under punkten 1) upptagna förordningsförslaget, till behandling av lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

§ 7

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 3, 5, 7 och 9 samt 35—38, bevillningsutskottets betänkanden nr 6, 12, 14 och 16, första lagutskottets utlåtande nr 9, andra lagutskottets utlåtanden nr 4—6, tredje lagutskottets utlåtande nr 6 och allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 2—7.

§ 8

Föredrogos fru *Kristenssons* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående förlossningsvården.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogos den av herr *Nilsson* i Tvärålund vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattningen av vissa skogsinkomster.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10**Interpellation ang. utredningen om exploaterande av Nordkalottens vattenkrafttillgångar**

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp) erhöill på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! En intensiv utbyggnadsverksamhet för utnyttjande av vårt lands vattenkrafttillgångar har pågått under de senaste årtiondena. Till för en kort tid sedan ha övervägandena om i vilken turordning de olika vattenkraftsprojektens utbyggnad skulle aktualiseras utgått från att Kalix och Torne älvars utbyggnad först i en mera avlägsen framtid kunde tänkas komma till utfö-

Interpellation ang. utredningen om exploaterande av Nordkalottens vattenkrafttillgångar

rande. Under den senaste tiden har emellertid exploaterandet av dessa älvars vattenkrafttillgångar på ett särskilt sätt aktualiserats.

Den efter överläggningar i Nordiska rådet tillsatta Nordiska vattenkraftkommittén har i sin rapport av den 11/8 1958 framlagt vissa förslag om utnyttjandet av Nordkalottens vattenkrafttillgångar.

I rapporten diskuteras trenne olika alternativ för utnyttjandet av vattenkrafttillgångarna i Kalix och Torne älvar. I all korthet är dessa olika alternativ följande: A. Ett konventionellt utbyggande av de båda älvarna med ett 20-tal kraftverk i vardera; B. Överledning från Kalix till Torne älv och uppförande av omkring 20 kraftverk i den senare älven; samt C. Överledning till Atlanten av de övre delarna av båda älvarna och deras bifloder samt uppförande av en jättekraftanläggning mellan Torneträsk och Atlanten.

Rapporten utmynnar i en hemställan att de tre berörda ländernas regeringar uppdrager åt Nordiska vattenkraftkommittén att närmare och mera i detalj utreda frågan om hur utbyggnaden av Kalix och Torne älvar bör ske. Samtidigt förordas även att riktlinjer utarbetas för den juridiska och administrativa handläggningen i berörda länder liksom att behovet av särskilda konventioner mellan de berörda länderna undersökes.

Vad som här diskuteras är projekt av en gigantisk storleksordning. De ifrågavarande älvarnas nederbördsområden omfattar närmare hälften av Norrbottens läns areal och följaktligen nästan $\frac{1}{8}$ av hela landets. Inom området bor över 110 000 människor, vilka direkt eller indirekt beröres av utbyggnadsplanerna.

De gångna årens erfarenheter belyser, att den berörda bygden och dess befolkning får vidkännas betydande ingrepp i livsföring och levnadsbetingelser redan vid en konventionell utbyggnad av ett vattendrag. I fråga om de

här aktualiserade överledningsprojekten måste det därjämte få konstateras, att de innebär ingrepp i naturen och i fråga om befolkningens levnadsbetingelser, som är av en sådan storleksordning att motsvarighet torde saknas. I vart fall har något motsvarande tidigare ej kommit till utförande inom landets gränser.

Vid utformandet av svensk vattenlagstiftning liksom skattelagstiftningen i vad avser kraftverks- och regleringsanläggningar torde icke ha räknats med möjligheten av sådana väldiga byggnadsprojekt, som det här kan bli fråga om. Det måste allvarligt ifrågasättas, om lagstiftningen härvidlag är så utformad, att — framför allt vid en utbyggnad enligt överledningsprojekten — den berörda befolkningen liksom kommunerna kan påräkna en rättvist avvägd kompensation för olika negativa verkningar.

Av betydelse är även att det här rör sig om den del av landet där folkförsörjningsproblemen är mer svårbemästrade än på något annat håll. Detta förhållande har även uppmärksamats av statsmakterna. Sålunda har Kungl. Maj:t år 1945 uppdragit åt länsstyrelsen i Norrbottens län att i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen utreda Torne-dalens och Överkalixbygdens försörjningsunderlag. Detta utredningsarbete är icke slutfört. Såsom länsstyrelsen i skrivelse av den 3 mars framhållit måste det med hänsyn till detta och andra utredningsuppdrag vara angeläget att den hålles fortlöpande orienterad om utbyggnadsfrågans utveckling.

Det framstår sammantaget som om det här är fråga om projekt av en sådan storleksordning och medförande sådana ingrepp i befolkningens och bygdens levnadsbetingelser, att det bör beredas utrymme för länets myndigheter och bygdens befolkning att få deltaga i det fortsatta utredningsarbetet. De olika frågor det här gäller bör ej bedömas ur enbart tekniska synpunkter. Som mindre ändamålsenligt framstår, om de

Interpellation ang. utredningen om exploaterande av Nordkalottens vattenkrafttillgångar

olika bygdeintressen som påkallar beaktande ej ges utrymme att göra sig hörda redan på ett förberedande stadium. De möjligheter till informationer som den s. k. förberedelsekungörelsen medger framstår i detta fall som otillräckliga, detta framför allt emedan informationer och ännu mindre ett reellt inflytande ej medges på ett förberedande utredningsstadium. En sådan närmare kontakt med det fortsatta utredningsarbetet framstår som angelägen framför allt med tanke på de här aktualiserade projektens storleksordning och de till omfattningen stora men samtidigt till arten olika ingrepp och skadeverkningar som orsakas vid realiserande av något av de tre alternativen.

Anmärkas må i detta sammanhang att olika åtgärder för det fortsatta utredningsarbetets bedrivande redan torde ha vidtagits efter det att Nordiska vattenkraftkommittén avgav sin förutnämnda rapport. Sålunda lär undersökningar av olika slag rörande vattenkraftens tillgodogörande i Torne och Kalix älvar, bl. a. i fråga om äganderättsförhållanden samt beträffande skador å fiske och flottning, ha igångsatts efter avlämnandet av ovannämnda rapport. Mellan vattenfallsstyrelsen och dess finska motsvarighet, Imatran Voima Oy, uppges ha överenskommit att det fortsatta undersökningsarbetet åtminstone delvis skall handhas av vattenfallsstyrelsen såvitt angår Kalix älv och den helt svenska delen av Torne älv samt av det finska bolaget rörande gränsälvarna och de rent finska biflödena. Detta skulle bl. a. innebära att ett finskt företag leder utredningar även beträffande svenska förhållanden. Ett sådant arrangemang framstår som unikt och anmärkningsvärt.

Helt naturligt har rykten om olika förberedelsearbeten ytterligare accentuerat befolkningens undran och oro inför de aktualiserade utbyggnadsplanerna. Det vore därför av intresse om stats-

rådet och chefen för kommunikationsdepartementet ville närmare redogöra för hur härmed förhåller sig. Om avtal av den innebörd som här omnämnts föreligger, framstår det därjämte som angeläget med en principförklaring från statsrådets sida. Såsom antytts torde svensk lagstiftning på detta område ge otillräckligt skydd, framför allt om något av överledningsprojekten kommer till utförande. Därest överledningsprojekten och i all synnerhet överledning till Atlanten skall närmare utredas, framstår det därför som nödvändigt att jämsides härmed vatten- och skattelagstiftningen på detta område överses. Under alla förhållanden framstår det som ett minimikrav, att alla landets medborgare tillförsäkras minst det skydd som svensk lagstiftning erbjuder. Det framstår därför som önskvärt med en försäkran från statsrådets sida, att — om några internationella konventioner skall upprättas i samband med ett eventuellt exploaterande av Nordkalottens vattenkrafttillgångar — en förutsättning för Sveriges anslutning till en sådan är att svenska medborgare och intressen tillförsäkras minst det skydd som svensk lagstiftning erbjuder.

Den undran och oro som spritt sig hos den berörda befolkningen i anledning av planerna på ett utnyttjande av vattenkrafttillgångarna i Kalix och Torne älvar orsakas till ej oväsentlig grad av den oklarhet som råder om hur långt utrednings- och förberedelsearbetena kan ha fortskridit. Det framstår därför som angeläget med en auktoritativ och klarläggande redovisning härvidlag.

Med stöd av vad ovan anförts anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är herr statsrådet villig att lämna en klarläggande redogörelse för hur långt arbetet med en närmare utredning av frågan om exploaterande av Nord-

Interpellation ang. utredningen om exploaterande av Nordkalottens vattenkrafttillgångar

kalottens — Kalix och Torne älvars — vattenkrafttillgångar och därmed sammanhängande problem fortskridit?

2. Är herr statsrådet villig medverka till att vid de fortsatta övervägandena och utredningarna i denna fråga utrymme ges för en representation för både Norrbottens länsmyndigheter och den direkt berörda svenska bygdens befolkning?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Till bordläggning anmälades

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner angående domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av

förordnanden om uttagande av särskild tullavgift för vissa varuslag, och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m., och

nr 5, i anledning av väckta motioner om utredning angående värdesäkring av vissa former av långsiktigt sparande; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av en av justitieombudsmannen till riksdagen gjord framställning om ändring av bestämmelsen i 24 § andra stycket instruktionen för riksdagens ombudsmän, och

nr 13, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 42 § lagen om prästval.

§ 12

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 86, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om köttbesiktning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 87, i anledning av motioner om ändring i jordförvärvslagens bestämmelser om skyldighet för kommun att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet.

§ 13

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 63, med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272),

nr 76, med förslag till förordning om handel med preventivmedel,

nr 79, angående anordningar för forskning och utbildning i psykiatri vid vissa sinnessjukhus,

nr 80, angående prissättning på smör, och

nr 83, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Dessa propositioner bordlades.

§ 14

Anmälades följande till herr talmannen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 483, av herr *Kollberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, angående vissa ändringar inom taxeringsorganisationen i Stockholm,

nr 484, av herr *Johansson* i Öckerö m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position nr 64, angående fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva viss utvidgning av gällande rätt till varvsindustrirestitution, m. m.,

nr 485, av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Svensson* i Krokstorp, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1959/60, och

nr 486, av herr *Svenungsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 76, med förslag till förordning om handel med preventivmedel.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.19.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 11 mars

Kl. 10.00

§ 1

I enlighet med kammarrens därom den 24 nästlidne februari fattade beslut skulle nu val företagas av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte suppleanter för dessa ombud.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som yttrade:

För det val, som skall företagas vid detta plenum, ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammarren valda ledamöterna i talmanskongressen. Listan upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr förste vice talmannen för detta val avlämnade listan var av följande utseende:

G. T. E. Bengtsson i Halmstad, ledamot av andra kammarren	G. I. Andersson i Linköping, ledamot av andra kammarren
B. G. Ohlin, ledamot av andra kammarren	S. H. Gustafson i Göteborg, ledamot av andra kammarren
G. Hedlund, ledamot av andra kammarren	T. Andersson, ledamot av första kammarren

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev den av kammaren godkänd; och förklarades de å listan uppförda ledamöterna utsedda till ombud respektive suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

§ 2**Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik**

Herr talmannen lämnade ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 69 avsedda meddelandet, så lydande:

Herr talman! De handelspolitiska och ekonomiska problemen har fortsatt att inta en väsentlig plats i den svenska utrikespolitiken. De svenska strävandena att över hela linjen undanröja hindren för friare handelsförbindelser och vidga handeln har berört såväl de delar av världen som ännu är reglerade genom bilaterala avtal som världen i övrigt i den mån multilaterala överenskommelser och samarbetsuppgifter sätter sin prägel på utvecklingen. Här skall endast beröras ett par huvudfrågor inom området för de europeiska integrationssträvandena.

Förhandlingarna om ett västeuropeiskt frihandelsområde intensifierades under senare delen av fjolåret med hänsyn till den begynnande diskriminering av staterna utanför de sex som följer av Rom-avtalet. Utvecklingen ledde emellertid blott till en skärpning av de tidigare motsatserna, och överläggningarna avbröts i mitten av november. En itförlig redovisning för förhandlingarna har lämnats i den av utrikesdepartementet i februari publicerade vitboken

»Förhandlingarna 1956—1958 om ett europeiskt frihandelsområde». Vissa ekonomiska aspekter av det europeiska samarbetsproblemet har även belysts i en artikel »Sverige och sexstatsmarknaden» i Kommersiella meddelanden för februari i år.

De för svensk del vägledande övervägandena i frihandelsförhandlingarna har varit att inom den ram som här erbjudits fullfölja de traditionella svenska strävandena att nedbryta handelshindren och därigenom främja handelns utveckling, internationell arbetsfördelning, ekonomisk expansion och allmän välbefinningsökning. Den fullständiga avvecklingen av handelshindren inom området förutsätter ingen tullhöjning mot tredje länder eller dämpning av handeln med dem. Ett närmare ekonomiskt samarbete mellan medlemsländerna kan visserligen vara både önskvärt och, efter hand som handelshindren avvecklas, ofrånkomligt. Men det bör tillåtas växa fram som en naturlig följd av samarbetets utveckling och anpassa sig till de faktiska behoven och ej på förhand låsas fast till form och omfattning.

En bedömning av utsikterna att inom en relativt nära framtid nå en för alla berörda parter acceptabel uppgörelse i frågan måste på grundval av det i vitboken redovisade läget bli nedslående. Man avvaktar för närvarande ett förslag från de sex, vilka dock icke väntas benägna att medverka till en generell lösning av utestående frågor. Samtidigt inledes den diskriminering av utomstående länder, som blir en oundviklig följd av den inbördes avvecklingen av handelshindren och som efter hand måste bli alltmer besvärande. Denna utveckling innebär ett avsteg från den hittillsvarande politiken inom OEEC att behandla alla medlemmar lika och medför en påtaglig fara för skadlig splittning i ekonomiskt hänseende mellan OEEC:s medlemsstater.

En sådan utveckling är ur svensk synpunkt otillfredsställande. Möjligheterna

att genom hittills i OEEC och GATT tillämpade metoder uppnå en mera avsevärd sänkning av handelshindren synes för den närmaste tiden vara i stort sett utfömda. På den vägen uppnår man ej att undanröja eller ens i nämnvärd grad minska diskriminationsriskerna i förhållande till de sex. En utvidgad tillämpning av bilaterala avtalssystem erbjuder ej heller någon tillfredsställande utväg, utan innebär tvärtom en fara för att länderna i betydande omfattning återinför handelsrestriktioner i syfte att förstärka sitt förhandlingsläge. Därmed skulle äventyras den utveckling mot en friare handel som varit en målsättning för och ett resultat av tio års verksamhet inom OEEC.

Läget i dag inbjuder ej till optimism. Ett snart återupptagande av förhandlingarna synes ej sannolikt. För att söka undvika en för Europa olycklig utveckling bör vi dock vidhålla våra ansträngningar att uppnå en lösning på det europeiska samarbetsproblemet. Den allmänna målsättningen synes alltså böra vara ett multilateralt avtal om ett frihandelsområde eller en jämförlig föreningsform, omfattande samtliga medlemsländer i OEEC och tillförsäkrande alla medlemsstater likabehandling sinsemellan. Ett dylikt avtal synes vara angeläget som ett medel att vidmakthålla samarbetet inom OEEC:s ram även om ett fast avtal för närvarande endast kan träffas för en begynnelseperiod.

Regeringens uppfattning är alltså att vi bör fortsätta att aktivt befrämja en utveckling mot detta mål och icke endast passivt avvakta eventuella förslag i frågan som efter hand kan komma från de sex. Vi måste själva bidra till utvecklingen genom egna initiativ och pröva de olika alternativ som kan erbjuda sig. Även tillkomsten av en nordisk marknad inom en relativ kort tid skulle i detta sammanhang vara av värde. Ett gemensamt uppträdande av staterna utanför de sex finge en än större betydelse vare sig detta gällde län-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik
dernas inställning till den omedelbara diskriminationen eller till en mera långsiktig uppgörelse.

Det nordiska ekonomiska samarbetsutskottet, som sommaren 1957 framlagt en huvudrapport avseende omkring 80 procent av den nordiska samhandeln, fick i november samma år i uppdrag att komplettera denna med en utredning om återstående varuområden. Uppdraget gavs mot bakgrunden av hur angeläget det var att utreda förhållandet mellan en gemensam nordisk marknad och ett europeiskt frihandelsområde, varom förhandlingar samtidigt pågick. Den nordiska marknaden planerades ingå i det europeiska frihandelsområdet. Man ansåg det icke möjligt att taga ställning till en gemensam nordisk marknad, innan utgången av Parisförhandlingarna kunde bedömas.

Samarbetsutskottets tilläggsrapport, som publicerades hösten 1958, förelades Nordiska rådet vid dess sjätte session i Oslo i november i följ. Däri behandlades efter samma riktlinjer som i den tidigare rapporten jordbruksvaror, fisk och fiskprodukter och de återstående industrivarorna, till större delen konsumtionsvaror och andra färdigvaror. Dessa varugrupper representerar naturligt nog de största problemen. Utskottet hade ej på alla punkter kunnat enas om förslag till hur produkterna i fråga bör inordnas i en nordisk marknad.

Beträffande den nordiska marknadens samordning med ett europeiskt frihandelsområde framhöll utskottet att den nordiska marknaden ej finge ses som en isolerad företeelse utan som ett led i de nordiska ländernas deltagande i det mellanfolkliga ekonomiska samarbetet. Den nordiska marknaden är en förutsättning för att få ett mera omfattande produktionssamarbete till stånd mellan de nordiska länderna. Genom ett sådant samarbete skulle erhållas ett viktigt medel att främja den ekonomiska expansionen och underlätta den specialisering och koncentration inom industrien

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

som är nödvändig för att skapa en konkurrenskraftig produktion inom en europeisk marknad. Den nordiska marknaden skulle därför ha sin självständiga betydelse även om frihandelsområdet upprättas.

Vid Nordiska rådets möte i november förekom ingen diskussion i detalj av det föreliggande utredningsmaterialet. På grundval av ett förslag av ekonomiska kommittén enades rådet om en hemställan till regeringarna att ta upp direkta regeringsförhandlingar i frågan i syfte att efter samråd med rådet lägga fram förslag till folkrepresentationerna. Ekonomiska kommittén enades även om en appell till förhandlingarna i Paris att på allt sätt påskynda förhandlingarna om ett frihandelsområde.

Efter ett förberedande möte i anslutning till rådssessionen sammanträdde de nordiska regeringarna den 24 och 25 januari till regeringsförhandling under ledning av statsministrarna. Man gjorde på detta möte betydande framsteg med utformningen av en samlad plan för en nordisk marknad och enades om att söka färdigbehandla samtliga utestående frågor inom loppet av de närmaste månaderna.

Man bör emellertid ej underskatta svårigheterna beträffande dessa utestående frågor, som i flera fall är av stor inrikespolitisk vikt i de olika länderna och som för sin lösning måste kräva ömsesidiga uppoffringar. Inom industriområdet koncentreras problemen kring farhågor, som hyses inom norskt och finskt näringsliv, att de inom vissa näringsgrenar förutsedda övergångstiderna ej skall vara tillräckliga för att medge den nödvändiga anpassningen. Man utreder för närvarande möjligheterna att tillgodose önskemål om en förlängning av övergångstiderna utan att därför ändra den ursprungliga planens huvudprincip om ett omedelbart ikraftträdande av den inre tullfriheten.

De danska önskemålen anknyter givetvis i första hand till frågan om jord-

bruksvarornas behandling i en nordisk marknad. Det föreligger här ett problem av samma natur som i det europeiska sammanhanget, nämligen att samordna de danska önskemålen — att jordbruksvarorna skall behandlas parallellt med industrivarorna — med den jordbrukspolitik som bedrivs i de andra länderna.

Ett problemkomplex av likartad natur erbjuder frågan om fisk och fiskprodukters inordnande i den nordiska marknaden. Även denna mycket komplicerade fråga är för närvarande föremål för förhandlingar på regeringsplanet.

I sammanhanget har också behandlats vissa andra spörsmål bl. a. frågan om kortsiktiga krediter mellan länderna i syfte att underlätta en smidig tillämpning av den nordiska marknaden.

Det har tidigare framhållits att utredningarna för den nordiska marknaden skett under antagandet att de nordiska länderna även skulle ingå i ett europeiskt frihandelsområde. För Finlands del står dock denna fråga helt öppen. Utredningarna har från finsk sida skett med hänsynstagande endast till en nordisk marknad. —

Det är snart fjorton år sedan det andra världskriget avslutades i Europa med Hitlertysklands nederlag. De segrande stormakterna kom överens om att upprätthålla sitt samarbete från kriget även under fredsperioden. Genom sina namn under FN:s stadga förpliktade de sig att följa vissa regler i sitt internationella handlande och framför allt att genom förmedling av den nya världsorganisationen utjämna motsättningar och slita tvister, som kunde sätta freden i fara. Ingen stat skulle betrakta någon annan stat eller grupp av stater såsom sannolika fiender i krig. I den mån rustningar förekom skulle de vara riktade mot en fredsstörare vilken som helst och ställas till FN:s disposition för de sanktioner, varom enighet bland stormakterna kunde vinnas. Blotta möjligheten till

sanktioner borde utgöra ett avsevärt skydd för staternas säkerhet. Syftet med FN var alltså att skapa grundvalen för en kollektiv säkerhet. Till en internationell ordning av detta slag knöts många förhoppningar runt om i världen, och det är med djupt beklagande man måste konstatera, att de icke infriats. Härmed är icke sagt, att FN sådant det blivit icke skulle ha en roll att spela även när det gäller säkerhetsfrågorna i världen. Det hade sin stora betydelse, att den försvarskamp, som kom till stånd i Korea, fick formen av en FN-aktion och att Suez-krisen hösten 1956 kunde avvecklas genom förmedling av FN. Det är också uppenbart, att FN:s insatser starkt bidrog till att krisen i Främre Orienten sommaren 1958 kunde bringas ur världen utan allvarliga konsekvenser. Icke minst genom generalsekretären erbjuder FN en möjlighet till politiska kontakter, vilka i vissa lägen på ett värdefullt sätt kan komplettera de direkta förbindelserna. Vad avser just läget i Främre Orienten har FN genom en rad olika aktioner under en följd av år utövat ett lugnande inflytande, som på längre sikt kan tjäna att stabilisera freden i området. Även om FN alltså ännu icke är det organ för kollektiv säkerhet, som man tänkte sig vid stadgans tillkomst, utgör organisationen dock ett värdefullt instrument för konstruktivt internationellt samarbete. Detta omdöme gäller icke endast FN:s allmänpolitiska uppgifter utan även organisationens särskilda ansvar och insatser för att främja ekonomiskt och socialt framåtskridande i mindre utvecklade länder. Sverige kommer att fortsätta att efter måttet av sina krafter aktivt medverka i detta arbete med stöd av den positiva opinion, som bland annat kom till uttryck i en interpellationsdebatt i början av december förra året.

I nuvarande läge har staterna sett sig tvungna att söka sin säkerhet i makt- och jämviktspolitik. Stormakterna och en del mindre stater har förenat sig i

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

militära allianser, vilka klart tar sikte på gemensamt försvar mot vissa bestämda stater. Allianserna är ett uttryck för det djupa misstroendet i världen, som de samtidigt bidrar till att öka. Den nuvarande balanspolitiken får sin särskilda karaktär därigenom, att i vardera vågskålen är lagda de fruktansvärda kärnvapnen. Terror-balansen har blivit atomålderns form för jämviktspolitik. Man kan spekulera över sådana frågor som den, huruvida den ena eller andra stormakten har övertaget i den pågående kapprustningen eller huruvida s. k. begränsade krig kan utkämpas utan att utlösa den stora kärnvapenduellen. I varje fall är stormakterna i stånd att med mycket kort varsel förhärja stora delar av varandras territorier och utplåna hela folk ur historien. Ehuru stormakternas ansvariga ledare helt säkert icke önskar krig, förblir dock världens fred instabil icke minst till följd av att den militära beredskapen är inriktad på att möjliggöra ögonblickliga motstånd och ett världskrig alltså kan uppstå av rent misstag eller av fruktan att motståndaren skall få in det förödande slaget först.

Mot den nu tecknade bakgrunden måste man hoppas på och arbeta för avspänning och nedrustning hur man än sedan bedömer möjligheterna att inom rimlig tid uppnå verkliga resultat. Det gäller för FN liksom för de särskilda nationerna att inte resignera inför svårigheterna. Med särskilt intresse följer vi diskussionen vid den i Genève pågående konferensen om inställande av kärnvapenprov. Överläggningarna i Genève syftar till att på grundval av den enighet som föreligger angående de tekniska möjligheterna att upptäcka kärnvapenprov nå fram till en överenskomst om förbud mot proven under internationell kontroll. Genom att förklara sig ej längre vidhålla kravet på en tidsbegränsning av provstoppet och ej heller sina villkor för förlängning av förbudstiden har västmakterna undan-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

röjt den motsättning, som stod i förgrunden under den skarpa debatten i denna fråga i FN i höstas. I stället har nu frågan om kontrollsystemet givit anledning till djupgående meningsskiljaktigheter. Kontrollproblemets komplicerade natur skall icke bestridas. Erfarenheterna av andra internationella kontroll- och inspektionsuppdrag talar här sitt tydliga språk. I jämförelse med andra inom nedrustningsområdet diskuterade kontrollåtgärder är emellertid förutsättningarna för kontroll av kärnvapenprovens inställande betydligt gynnsammare. Den enskilda tvistefråga, som nu främst tycks hindra en uppgörelse, är sättet för besluts fattande i kontrollorganet, varvid Sovjetunionen kräver enighet mellan stormakterna, under det att man i väster vill att kontrollåtgärder skall kunna vidtas med majoritetsbeslut. Det vore beklämmande, om efter det närmande av ståndpunkterna, som ägt rum, denna fråga skulle få stjälpa en överenskommelse. Det bör sannerligen inte vara omöjligt att här nå en kompromiss.

Tysklandsfrågan står för närvarande i förgrunden. Efter kriget övertog segerrarmakterna själva den högsta makten i Tyskland och ockuperade var sin zon. Landet öster om Oder-Neisse-linjen sattes under polsk förvaltning. Det klart kungjorda syftet med den allierade politiken var att genom en rad åtgärder på de politiska, ekonomiska och militära områdena hindra uppkomsten av de faror, som man ansåg ligga i en återuppståndsen tysk nationalism och militarism.

I dag fjorton år senare har läget radikalt förändrats. Av de tre västliga ockupationszonerna har bildats en självständig stat inlemmad i Atlantpakten och utrustad med en militärmakt, som inom kort beräknas bli den starkaste på den västra delen av kontinenten. I östzonen har en kommunistisk regering bildats, och landet har anslutits till Warszawa-pakten. Det tyska problemet sådant det

nu föreligger är en del av hela det europeiska problemet. Vår kontinents tragiska delning går rakt igenom den tyska nationen.

Det göres stundom gällande, att ett uppdelat Tyskland innebär vissa fördelar för freden och säkerheten i Europa. Tankegången är då, att ett enat Tyskland skulle utgöra en oberäknelig maktfaktor mitt i Europa, som genom förhandlingar och avtal än med den ena än med den andra sidan skulle öka oron och osäkerheten. Denna rädsla för ett enat starkt Tyskland tycks finnas i både öst och väst och kan leda till en underskattning av de risker, som är förbundna med en fortsatt tysk delning. Dessa risker är dock påtagliga och ökas allteftersom upprustningen i såväl Väst- som Östtyskland fortskrider. Just genom de stämningar, som framkallas och hålles vid liv av delningen, får nationalismen näring. Man kan befara, att den i en krissituation skall bryta sig fram med elementär kraft och söka genomföra sina mål utan hänsyn till risken för öppet krig. Berlin-frågan erbjuder just för närvarande ett åskådningsexempel på de faror, som den tyska delningen innebär. Det kan för båda parter vara värt att göra avsevärda medgivanden för att avlägsna dessa faror.

De program, som från ömse håll uppställts för återföreningen av Tyskland, skiljer sig starkt från varandra. Enligt uppläggningsen i väster skall ett återförenat Tyskland efter fria val självt få bestämma sin utrikes- och försvarspolitik, varvid man anser som självklart, att landet skall välja att ansluta sig till västerns paktsystem. För att om möjligt göra en sådan uppläggning acceptabel för Sovjetunionen har man tänkt sig att erbjuda garantier av politisk och militär art för Warszawa-paktens medlemsstater. Från rysk sida har man avvisat denna lösning, vilken man tydligt betraktar som en allvarlig rubbning av maktbalansen och som oförenlig med sina säkerhetsintressen. Ryssarna har

för sin del som den enda framkomliga vägen till återförening hänvisat till samarbete och förhandlingar, eventuellt utmynnande i en konfederation, mellan Öst- och Västtyskland. Beträffande det återförenade Tysklands allmänna status har de i sitt förslag till fredsfördrag krävt alliansfrihet och vissa inskränkningar i fråga om rustningarna, bl. a. i vad avser kärnvapen. De har slutligen med stor kraft hävdat, att nationaliseringen av näringslivet i Östtyskland icke får gå tillbaka.

Mellan dessa uppfattningar finns som sagt icke mycket gemensamt. Olika uppslag till lösningar av det tyska problemet har framkommit i den allmänna debatten. Det kan t. ex. vara värt uppmärksamma, att den ryske regeringschefen i sitt tal i Tula den 17 februari antydde möjligheten av en uppgörelse på grundval av förslag, som framlagts av den amerikanske senatoren Mansfield. Dessa förslag utgår från uppfattningen att problemen om den europeiska säkerheten och den tyska återföreningen bör angripas samtidigt och att sålunda Tysklands allmänna status skulle vara föremål för de planerade förhandlingarna. Förslagen innebär i korthet följande. Västmaktsgrupperna skulle tills vidare kvarstanna i Berlin, och kommunalförvaltningarna i Öst- och Västberlin skulle sammanslås under medverkan av FN:s generalsekreterare. Sedan sammanslagningen skett skulle besättningsgrupperna ersättas med en FN-kontingent. De öst- och västtyska ledarna skulle inleda kontakter om själva återföreningsproblemet, stormakterna skulle garantera det återförenade Tyskland, och man skulle söka nå överenskommelser om säkerheten i Europa och om begränsning av rustningarna i Tyskland och det övriga Europa enligt tankegången i Rapacki- och Eden-planerna eller andra motsvarande uppslag. — Här må erinras om att de brittiska och ryska premiärministrarna i en gemensam kommuniké den 3 mars särskilt under-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

strök, att sådana uppslag om regional begränsning av väpnade styrkor och rustningar i Europa med fördel kunde bli föremål för ytterligare övervägande.

För att dylika förslag skall kunna bilda förhandlingsgrundval fordras uppenbarligen, att västmakterna godtar tanken på överläggningar direkt mellan Öst- och Västtyskland. Härvidlag bör först uppmärksammas, att talrika tekniska kontakter över zongränsen redan består och att fråga alltså är huruvida dessa kan utvidgas till det politiska planet. I väster ställs man här inför ett besvärligt avvägningsproblem. Å ena sidan önskar man icke genom förhandlingar skänka sitt erkännande åt den östtyska regeringen, särskilt som den västtyska regeringen kraftigt motsätter sig detta. Samtidigt fruktar man att ställas inför krav på en upplösning av Västtysklands alliansförpliktelser västerut, vilket skulle vålla den västeuropeiska pågående integrationen allvarligt avbräck. Å andra sidan synes någon annan möjlighet att få i gång en förhandling om återföreningen icke finnas. Kanske skulle man i väster också kunna resonera så, att om väl den kommunistiska regimen i Östtyskland på allvar engageras i politiska överläggningar med Bonn, den kommer att utsättas för den samlade tyska opinionens tryck, vilket i längden kan underlätta en uppgörelse om återföreningen.

Om det är av stor betydelse, att förhandlingar i någon form om Tysklands problemet inleds snarast möjligt, gäller detta i kanske ändå högre grad om Berlin-frågan, sedan sovjetregeringen nu valt att i en så uppseendeväckande och för västmakterna besvärande form aktualisera denna fråga. Efter kriget delades Berlin upp i ockupationszoner, vilka dock i väsentliga avseenden skulle administreras gemensamt av de fyra allierade. På samma sätt som i det övriga Tyskland har skiljelinjen mellan å ena sidan den ryska och å andra sidan de västallierade zonerna dragits allt

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

skarpare, och av den gemensamma förvaltningen återstår praktiskt taget ingenting. Förbindelserna mellan Västberlin och Västtyskland sker över östtyskt område, och kontrollen av den för Västberlins näringsliv vitalt betydelsefulla civila trafiken har sedan länge legat i händerna på de östtyska myndigheterna. Det är endast västmakternas militära transporter av manskaper och materiel, som ännu kontrolleras av ryska myndigheter.

Innebörden av den ryska ståndpunkten sådan den redovisades i noten den 27 november förra året är, att ryssarna avser överlämna sina kontrollbefogenheter till östtyskarna den 27 maj eller vid en något senare tidpunkt och att Västberlin bör göras till en demilitariserad fri stad, eventuellt under FN-kontroll. Västmakternas rätt att kvarhålla sina besättningstrupper i Berlin bestrides. Vad som främst oroar västmakterna i denna ståndpunkt är, att den förefaller innebära ett hot att i sista hand med våld förhindra de militära transporterna mellan Västberlin och Västtyskland. De har å sin sida gjort klart, att de icke kommer att finna sig i en dylik blockad och att de icke utan en allmän uppgörelse kommer att tömma Berlin på sina trupper. Skulle åtgärder verkligen övervägas å rysk sida, som syftar till att tvinga västmaktstrupperna ut ur Berlin, måste läget alltså betraktas med stor oro. Dessbättre ger ett närmare studium av gjorda uttalanden även utrymme för en mindre pessimistisk uppfattning. Den sovjetryske regeringschefen sade i sitt tal i Kreml den 24 februari, att det vore en oriktig tolkning av den ryska ståndpunkten, om man antog att »någon avser att hindra fullgörandet av västmakternas befogenheter avseende Berlin». Och i en östtysk note till Sovjetunionen den 7 januari utsäges, att Östtyskland kommer att handha sina kontrollbefogenheter »i en anda av fredligt samförstånd».

Hur än dessa uttalanden må tolkas,

får man icke misstaga sig på den ryska beslutsamheten att söka få vissa av sina och östtyskarnas krav i detta sammanhang genomförda. Ett av dessa önskemål tycks vara att framtvinga förhandlingar om den västtyska upprustningen. Andra önskemål har varit att vinna ett erkännande i någon form av den östtyska regeringen, som kan bidra till att befästa status quo. Slutligen vill man tydligen begränsa flyktningströmmen via Berlin åt väster och hindra insyn i förhållandena i Östtyskland från Berlin. Det är här fråga om politiska krav, vilka kan tänkas vara utgångsbud i en eventuell förhandling men icke behöver betraktas som ultimativa. Uttalanden av den östtyske regeringschefen pekar i denna riktning. Västmakterna å sin sida har förklarat sig villiga att förhandla om hela det tyska problemkomplexet, inbegripet Berlinfrågan. Det återstår att se, om de därvid kommer att framlägga några motkrav och om förhandlingarna skall leda till en kompromiss, som tillfredsställer Berlinbefolkningens och övriga berörda parterns intresse. Om någon uppgörelse icke kommer till stånd, kommer man å östtysk sida kanske att försvara eller avskära de ännu livliga kontakterna mellan Öst- och Västberlin, varjämte sannolikheten för en separatfred med Östtyskland starkt ökar. Skall en utveckling av denna allvarliga innebörd kunna hindras, brådskar det med förhandlingarna.

Här uppe i Norden har vi följt utvecklingen av de finsk-ryska relationerna med särskild uppmärksamhet. Under senare delen av förra året visades från rysk sida i olika former en viss kylighet mot Finland. Efter en långvarig inrikespolitisk kris med utrikespolitiska inslag kom en ny regering till stånd i slutet av januari, och ungefär samtidigt hade presidenten Kekkonen tillfälle till några klagande samtal med den ryske regeringschefen i Leningrad. En normalisering har tydligen nu in-

trätt. Att de finsk-ryska förbindelserna förblir korrekta och vänskapliga är en viktig förutsättning för stabiliteten i Norden.

Som bekant har regeringen inbjudit ministerpresidenten Krustjev att komma till Sverige till svar på det svenska regeringsbesöket i Sovjet för snart tre år sedan. Motsvarande inbjudningar har utfärdats av de danska och norska regeringarna. Något svar har ännu icke hunnit lämnas. Vi tror att det skulle vara värdefullt att få tillfälle att med den ryske regeringschefen utbyta synpunkter på frågor av gemensamt intresse och att ge honom några direkta intryck av våra ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden. Besöket i Sverige bör kunna bidra till att befästa det goda grannskapsförhållande, som består mellan oss och Sovjetunionen och som vi har all anledning att värda oss om.

I den här lämnade redogörelsen har endast vissa problem och frågeställningar berörts, vilka erbjuder särskilt intresse ur svensk synpunkt. I övrigt må hänvisas till två av utrikesdepartementet i dagarna utsända, sedvanliga publikationer, blåboken om FN:s generalförsamling och den årliga översikten med titeln »Utrikesfrågor». En blåbok om vår medverkan i arbetet inom FN:s säkerhetsråd under den tvåårsperiod, då Sverige var medlem av rådet, kommer senare att iordningställas.

Härefter anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det är naturligt att den utrikespolitiska debatten här i kammaren främst sysslar med svensk utrikespolitik mot den bakgrund som världsläget erbjuder. Lika naturligt är det att, såsom skett i regeringens nyss upplästa förklaring, några aktuella sidor av det världspolitiska läget och naturligtvis särskilt saker av indirekt betydelse för Sveriges läge berörs. Vi är säkert glada åt att utrikesministern kommenterat en

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

del av dessa spörsmål. Men att han åstadkom någon mera upplysande framställning, kan man väl inte med bästa vilja i världen säga.

Utrikesministern säger: »Att de finsk-ryska förbindelserna förblir korrekta och vänskapliga är en viktig förutsättning för stabiliteten i Norden.» Utan tvivel! Därför måste det även ur svensk synvinkel beklagas, om den ryska icke-inblandningspolitiken gentemot Finland skulle förändras. Jag hoppas att vi alla är överens härom. Jag ser då ingen anledning till att vi inte klart uttalar, att en förändring av den ryska politiken mot Finland i den riktning, som skymtade i vintras, här skulle betraktas som en mycket allvarlig sak och öka misstron mot Sovjetrysslands vilja att respektera de principer som man säger sig företräda.

Vad regeringens inbjudan till den ryske regeringschefen beträffar, så har den saken redan kommenterats offentligt både av mig och andra. Inbjudan är nu ett faktum. Jag ser ingen anledning att här upprepa mina tidigare kommentarer. Jag befarar emellertid att regeringen har illa valt tidpunkten. Besöket kan tänkas komma i samband med en förlängning av Berlinkrisen. Men det är väldigt svårt att säga vilken annan tidpunkt som skulle ha varit att föredra, förmodligen beroende därpå att den ryske regeringschefens politik har en så dynamisk karaktär, att man aldrig vet när ett särskilt olämpligt läge kan föreligga.

Låt mig, herr talman, begränsa mig till en principiell reflexion. Jag tror att det är klokt, om regeringen håller de officiella utbytesresorna med diktaturstaterna inom mycket trånga gränser. Förhållandet är ett helt annat för vår del än för stormakterna, vilkas ledare har världspolitiska frågor att förhandla om, som t. ex. vid Macmillans besök nyligen. Det är något helt annat än s. k. goodwillbesök, för vilka de psykologiska förutsättningarna saknas hos oss

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

just på grund av diktaturstaternas politik. Utrikesrepresentationen med utrikesministern i spetsen synes vara det naturliga organet för våra officiella politiska kontakter med diktaturstaterna. De kulturella och vetenskapliga kontakterna är en sak för sig.

Helt vill jag instämma med utrikesministern däri, att vi liksom andra folk hoppas på avspänning och nedrustning i världen. Inställande av kärnvapenprov måste självfallet förenas med ett effektivt kontrollsystem. Att här, som Sovjetunionen vill, medge vetorätt förefaller alldeles orimligt. Den som bryter mot överenskommelsen frestas ju i så fall i hög grad att vägra insyn och kontroll. Det vore detsamma som att inte tillåta brandkåren att rycka ut utan tillstånd av den som anlagt branden.

Med någon förvåning hörde jag hur utrikesministern omsorgsfullt underlät att fastslå ett så självklart faktum som att kontrollsystemet inte får göras rent fiktivt genom vetorätt från någon stormakt. Jag kan inte tänka mig något annat än att utrikesministern delar denna mening och väl endast låter sig påverka av sin i vissa avseenden välbekanta, mycket stora finkänslighet.

Vad nedrustningen beträffar kan det inte vara ett svenskt önskemål att kärnvapen förbjuds, om inte såväl en effektiv kontroll ordnas som även en kontrollerad nedrustning av de konventionella vapnen kommer till stånd. En rustningsbegränsning är inte bara en angelägen sak utan något av det som vi väl mer än något annat måste hoppas på för att få ökad trygghet i världen. Men man kan inte lämna utanför de saker där den ena sidan har en utpräglad överlägsenhet, med risk för att i så fall den sidan — östsidan — skulle kunna uppnå militär hegemoni i Europa. Enligt min mening, herr talman, är det mycket viktigt att denna synpunkt inte bara i tyshet accepteras från svenskt officiellt håll utan också med kraft framföres och ofta upprepas, närhelst

spörsmålet om nedrustningens uppläggning kommer under debatt.

En av huvudorsakerna till oron och otryggheten i Europa är utan tvivel Tysklands ställning. Det finns därför anledning för oss i Sverige att inte bara referera hur denna fråga kan te sig ur den ena eller den andra stormaktens intresse- eller maktpolitiska synpunkt, vilket utrikesministern gör i sitt anförande, utan det förefaller mig som om vi hade anledning att också, och kanske främst, anlägga mera allmänna och principiella synpunkter om rimlighet och rättvisa. I så fall finner jag det självklart att tyska folkets rätt till återförening och fria val inte kan bestridas.

Detta säger inte utrikesministern. Han uppmanar västmakterna att godta tanken på överläggningar mellan Öst- och Västtyskland, ett av de primära, länge upprepade ryska kraven, som utrikesministern nu tycks ställa sig bakom. Utrikesministern hemlighåller tills vidare alla tankar om vilka medgivanden han tycker att Sovjetryssland borde göra som kompensation för detta och tillstyrker bara ett medgivande av västern.

För min del finner jag föga anledning att uppträda som rådgivare och uttala mig om vad ena eller andra sidan just nu kan böra ta för steg, från deras egna utgångspunkter. Mera naturligt för medborgare i ett land som Sverige är väl att erinra om vissa grundläggande principer, som i dessa fall synes böra ha en självklar tillämpning och som västsidan i nuvarande läge mera än östblocket är villig att respektera. Hit hör det tyska folkets primära krav på att inte permanent hållas delat och dess rätt att själv bestämma över sin utrikespolitik. Det vore värdefullt att erfara, om utrikesministern i denna principiella fråga har någon annan mening.

Herr talman! Jag övergår så till att behandla en utrikespolitisk fråga av annan art, nämligen *arbetet för friare*

handel i Västeuropa. För Sverige är dessa strävanden av den allra största betydelse, och mycket tyder på att 1959 blir ett kritiskt år, ett för den följande utvecklingen avgörande år. Tillkomsten av sexmaktsunionen har nämligen skapat ett nytt läge. Vår export möter växande svårigheter, nya tulldiskriminationsåtgärder förestår till sommaren nästa år, och från den 1 januari 1962 kommer mycket allvarliga differenser i tullbehandlingen mellan varor inom sexstatsunionen och andra länders varor att uppträda. Även kvotpolitiken innebär ju en diskriminering, som måhända förefaller mindre ligga i själva sexmaktsunionens natur än vad den tullpolitiska diskrimineringen gör. Dessa olikheter kastar redan sin skugga framför sig och inverkar på och försvårar vår export.

Sexmaktsunionen är som alla vet inte främst en organisation för friare handel i Västeuropa utan *en politisk union*, byggd på en samordnad ekonomisk politik. Dess uppgift är att lägga grunden till en politisk federation, som kan uppnå politisk stabilitet, trygga samverkan mellan Tyskland och Västeuropa i övrigt samt befrämja en ekonomisk standardhöjning. Unionen är för närvarande inte öppen för utomstående. Danska rekognoseringar har i varje fall tills vidare lett till negativt resultat.

Det kan tyckas överflödigt att diskutera tanken på en svensk eller nordisk anslutning under sådana förhållanden. Men låt mig i alla fall ställa frågan, om en svensk anslutning till sexmaktsunionen bör övervägas eller om en svensk anslutning till andra, mera renodlat handelspolitiska europeiska samarbetsprojekt bör uppskjutas i förhoppning att förutsättningarna för en eventuell svensk anslutning till sexmaktsunionen skall klarna om något år. Jag besvarar den för min del med nej. Mina skäl är i huvudsak följande.

Sexmaktsunionen är och kan väntas alltmera bli en politisk union, som in-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

nebär betydande suveränitetsinskränkningar för medlemsstaterna.

Det dominerande inflyfandet ligger för närvarande helt i tysk-franska händer med starkt begränsade möjligheter för övriga medlemsstater att göra sig gällande i de stora frågorna.

De principer som präglar unionens politik är ingalunda den fria handelns. I varje fall inom en del industrier synes marknadsdominans för jättekoncerner och samarbete dem emellan skynta som ett betydelsefullt handlingsmönster, en med tidigare traditionella karteller inom detta område närbesläktad företeelse.

Vidare kräver sexmaktsunionen ett snabbt genomförande av fullt fri arbetskraftsrörlighet, alltså en gemensam arbetsmarknad, en sak som inte har något direkt samband med de friare varurörelserna och som ur svensk synpunkt måste stämma till stor betänksamhet.

En svensk anslutning till denna union skulle väl knappast rimma med vår alliansfria utrikespolitik, vars signum är en i förhållande till alla politiska block fristående ställning. Den oberoende hållning Sverige intar i utrikespolitiskt avseende kan förenas med deltagande i en stormarknad men svårigen med medlemskap i en ekonomisk och politisk union, där rader av gemensamma institutioner i tilltagande grad fattar majoritetsbeslut och fastlägger den politik som medlemsstaterna måste föra. En svensk utrikespolitisk nyorientering av det slag, som här så småningom skulle kunna följa, synes mig under i dag rådande världspolitiska förhållanden av många skäl icke vara önskvärd. Bland dessa skäl är de hänsyn till vårt östliga grannland, som är för oss naturliga.

En svensk ansökan om inträde i sexmaktsunionen saknar alltså enligt min mening aktualitet, och jag ser inga utsikter till en sådan omläggning av denna union de närmaste åren, att läget därvidlag sannolikt skulle förändras. Å andra sidan kan vi inte låtsas som om

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

sexmaktsunionens utveckling inte berör oss. Vi har kännbara verkningar på vår export i form av ökat handicap för en inte ringa del av vår industriproduktion, av vars export en tredjedel går till unionsländerna.

Vår strävan måste väl därför vara att på de vägar som står till buds befrämja en växande frihet för vår utrikeshandel i alla riktningar och att uppnå så goda multilaterala och bilaterala överenskommelser med de sex som möjligt. Vi bör enligt min mening inte definitivt uppgge tanken på en allmän västeuropeisk lösning men erkänna, att *för närvarande* tanken på ett frihandelsområde eller liknande gruppering för de sammanlagt 17 staterna saknar all aktualitet, eftersom sexmaktsunionens medlemmar har sagt bestämt nej.

Det förslag till fortsatta förhandlingar som utarbetats och som betecknats som Hallstein-rapporten — vilken skulle framläggas nu i mars såsom grundval för nya kontakter mellan de sex och de övriga elva — måste jag, så vitt innehållet blivit mig bekant, beteckna som en besvikelse. En hänvisning till samarbete inom den världsomspännande organisationen GATT innebär ingenting annat än att man vill tala om något annat än det *västeuropeiska* samarbetet.

Det för oss naturliga i detta läg synes vara att parallellt verka för uppkomsten av två andra stormarknader, varav den ena till en del kan inordnas i den andra. Jag tänker dels på en nordisk gemensam marknad — tullunion, om man vill kalla den så — och dels på ett frihandelsområde eller liknande grupp, som till en början omfattar de yttre sex, d. v. s. Storbritannien, Danmark, Norge, Sverige, Schweiz och Österrike.

En nordisk gemensam marknad skulle enligt planerna kunna i huvudsak genomföras på några få år, även om vissa varor undantoges, åtminstone tills vidare, medan tullfriheten för andra varor helt genomföres först efter ett tiotal år. Jag hoppas att sådana principer skall

fasthållas av alla berörda parter och att man inte frångår den regel, som enligt GATT:s riktlinjer hittills utgjort en förutsättning för godkännande av särskilda tullunioner, nämligen att den gemensamma framtida tullnivån icke skall överstiga genomsnittet av de olika nationella tulltariffer som tidigare varit i kraft. Skulle man ifrågasätta att här vidta ändringar i avgjort protektionistisk riktning, skulle detta ur svenska synpunkter framstå såsom olägligt och dessutom förmodligen skapa problem och svårigheter vid förhandlingar med andra makter inom ramen för GATT.

En sådan gemensam marknad skulle snabbt och i väsentlig grad öka Nordens styrka vid handelspolitiska uppgörelser, bl. a. med sexstatsunionen. Den skulle kunna omfatta inte bara Danmark, Norge och Sverige utan, om inte den politiska bilden ändras, även Finland och kanske Island. Det förefaller mig naturligt att vi parallellt härmed arbetar för att om möjligt redan i år få till stånd ett samarbete mellan de yttre sex i syfte att skapa ett frihandelsområde eller liknande organisation. Jag tror inte att man därvidlag skall binda sig så hårt vare sig vid benämningen eller den formella konstruktionen till en början.

En sådan samarbetsgrupp av de yttre sex skulle möjligen kunna åstadkommas på något kortare tid än den 15-åriga övergångstid som beräknats för sexmaktsunionen. Dessa yttre sex blir en stormarknad på närmare 80 miljoner människor. Det är visserligen mindre än sexmaktsunionens cirka 150 miljoner, men i köpkraft skulle den förstnämnda marknaden representera ungefär två tredjedelar av den senare. Utom de direkta fördelarna av en sådan stormarknad skulle denna nya grupp av de yttre sex troligen ha vissa utsikter att mera effektivt kunna begränsa den diskriminerande kvotpolitik, som sexstatsunionen hittills insisterat på att bedriva.

Herr talman! Enligt min mening vore det naturligt om en sådan gruppbild-

ning — kalla den frihandelsområde för de yttre sex — på ett något senare stadium kunde inleda ett handelspolitiskt samarbete med brittiska imperiet. Jag tänker därvidlag inte minst på Kanada. Ett sådant samarbete bör nämligen kunna utformas elastiskt så att det tillåter en associering av imperieländerna och andra länder utan formellt medlemskap i gruppen. De fem OEEC-stater, som varken tillhör de sex eller de yttre sex, skulle förmodligen också finna det naturligt att delta i ett sådant samarbete med de yttre sex. Detta samarbete kunde nämligen innebära en smidigare organisation än den som utmärker sexstatsunionen.

Man kan invända att en sådan utveckling i viss mån betyder att Väst-europa delas i två ekonomiska block: å ena sidan sexstatsunionen, å andra sidan de yttre sex med de i handelspolitiskt avseende associerade staterna. Är detta önskvärt? Nej, naturligtvis inte i och för sig, men när sexstatsunionen i sin politik för närvarande är negativt inställd till en långtgående handelspolitisk samverkan utöver hittillsvarande samarbete inom OEEC och GATT, finns näppeligen någon annan väg för oss andra att gå. Kanske kan man hoppas att efter några år opinionen inom sexmaktsunionen skall svänga till förmån för *en handelspolitisk förening av de båda blocken* till i huvudsak en stor marknad, men utan att sexmaktsunionen ändrar politisk karaktär. Bland annat för Tyskland måste olägenheterna av att i Storbritannien, Skandinavien, Schweiz och Österrike och kanske en del andra stater möta högre tullar än konkurrenterna te sig som lika stora och allvarliga som olägenheterna ter sig för oss när vi överväger våra exportmöjligheter till de sex. Den tyska exporten på den yttre gruppens länder inklusive brittiska imperiet är för närvarande cirka 3 000 miljoner dollar per år, medan den tyska importen från dessa länder är ungefär 800 miljoner dol-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

lar per år. Det är siffror som talar om ett betydande tyskt intresse för dessa marknader.

Det är inte säkert, förmodar jag, att Tysklands ledande män om några år låter politiska hänsyn dominera sin handelspolitik lika fullständigt som den tyska regeringen gör för närvarande. När väl en gång sexmaktsunionen har blivit politiskt fast hoptimrad, är skälen för ett fortsatt avvisande av handelspolitisk samverkan med övriga västeuropeiska stater inte längre lika starka. Även för Beneluxländerna måste uppkomsten av ett frihandelsområde eller en liknande organisation för de yttre sex, med vilken ett växande antal andra stater kanske associerar sig, te sig oroande.

Herr talman! Jag drar här följande slutsatser. Att i dag hålla vägen öppen för en anslutning till sexmaktsunionen för den ena eller andra nordiska staten är att minska utsikterna till ett allmänt västeuropeiskt handelspolitiskt samarbete längre fram. Att nu beslutsamt skapa — om det går — ett alternativ genom ett frihandelsområde eller dylikt för de yttre sex är att öppna den enda väg som synes erbjuda sig till ett senare vidgande av samarbetet genom en associering av de sex med den yttre kretsen. Ju mera intresserade vi är av att inte permanent möta en växande diskriminering från den nuvarande sexmaktsunionen, desto mera anledning tror jag vi har att nu beslutsamt verka för uppkomsten av en alternativ organisation, som längre fram, enligt vad man får hoppas, på något sätt kan associeras med den nuvarande sexmaktsunionen. Fördelarna av en handelspolitisk sammanslutning av de två stormarknaderna skulle uppenbarligen bli betydande för samtliga parter.

Herr talman! Med det sagda har jag inte på något sätt velat uttala kritik mot bildande av sexmaktsunionen. Som politisk skapelse betraktar jag denna organisation som en betydelsefull kon-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

struktiv prestation, vilken ökar stabiliteten i Västeuropa. Men det är naturligt att vi andra tillgodoser våra intressen, särskilt när det kan ske på ett sätt som i längden ingalunda behöver skada utan tvärtom torde gagna de sex.

Allt detta kan ju, herr talman, låta tilltalande nog, men hur ställer det sig med de praktiska utsikterna att få en politik av denna art genomförd, å ena sidan utsikterna att bygga upp någon gruppering för de yttre sex, ett frihandelsområde eller dylikt, och å andra sidan en nordisk gemensam marknad, och vilka utsikter finns att åstadkomma detta relativt snabbt?

Det vore väl knappast lämpligt att jag här skulle försöka att i detalj ingå på och bedöma andra länders inställning till en politik av denna art. Jag har inte tillräckligt intima kunskaper om de hänsyn och överväganden, som dessa staters regeringar och parlament kan tänkas framföra, även om jag haft tillfälle att diskutera med representanter för en del av dem. Regeringen vet säkerligen mera men kan väl av diskretionära skäl på nuvarande stadium inte ge sig in på någon mera detaljerad debatt om detta spörsmål. Det kan kanske ändå inte skada om jag här något kortfattat redovisar ett intryck som jag har erhållit på olika vägar rörande bedömningen av dessa spörsmål på andra håll än i vårt land.

Om man säger att utsikterna till en politik av angivet slag inte är stora, därför att Storbritannien inte offentligt har givit till känna något intresse för en så utformad politik utan uttalar sig i mera vaga ordalag rörande närmare samarbete mellan de yttre sex och de yttre elva, så är detta naturligtvis riktigt. Men man bör å andra sidan då observera att Storbritannien, sedan försöket att bilda det stora frihandelsområdet nu har misslyckats, knappast har råd att offentligt framträda och förorda en alternativ politik förrän man är säker på att den kommer att lyckas. Det är väl

alldeles naturligt att förhandlingar kring detta spörsmål på nuvarande stadium i huvudsak bör föras på det konfidentiella planet, och detta är också orsaken till den återhållsamhet som jag nu föredrar att visa i diskussionen.

Emellertid kan man väl göra den lilla reflexionen, att det ur brittisk synpunkt borde te sig tilltalande om man i någon mån kunde avlägsna intrycket av misslyckande i fråga om det stora frihandelsområdet genom att få till stånd en annan organisation, som kunde minska nackdelarna för den brittiska exporten av dagens tullpolitik på kontinenten.

Härtill kommer en annan sak, som nog ur brittisk synpunkt inte är alldeles oviktig. Om man åstadkommer en alternativ västeuropeisk organisation till de sex, bör det vara lättare att i Förenta staterna vinna gehör för en del synpunkter, som det hittills inte har varit så lätt att få förståelse för. Då blir det nämligen inte bara de sex som presterar ett konkret europeiskt samarbete, vilket amerikanerna anser erforderligt, utan då kommer även vi andra att prestera ett sådant samarbete. Amerikanerna vill se resultat och är i viss mån beredda att stödja dem som kan uppvisa resultat.

Det förefaller mig inte osannolikt, att man i Norge skulle kunna vara intresserad av en lämplig utformning av ett samarbete mellan de yttre sex. Vad Schweiz beträffar har jag inte tillräckliga informationer. Österrike har ju ett speciellt känsligt läge. Dess handel med de sex dominerar, men politiska skäl, som är välkända och som måhända utesluter en anslutning till de sex, kan väl tänkas göra Österrike benäget att med glädje gå in i ett samarbete med de yttre sex eller i en vidare krets hellre än att stå alldeles allena.

Vad till sist Danmark beträffar är saken mycket oviss. Danmark är för sin jordbruksexport i lika hög grad beroende av brittisk och kontinental marknad, vilket kan stämma till tveksamhet.

Kanske öppnar de sex dörren på glänt för Danmark, om en sammanslutning mellan de yttre sex skulle bli aktuell. Men även om detta skulle ske, vilket hitintills ingenting tyder på, måste det väl te sig, förmodar jag, mindre sannolikt, att Danmark i en nära framtid skulle söka och vinna inträde i sexmaktsunionen, vilket bl. a. kräver 5/6 majoritet i danska riksdagen på grund av den suveränitetsinskränkning som en anslutning till sexmaktsunionen innebär. — En dansk anslutning skulle innebära en splittring av Norden, en utveckling rakt motsatt den Danmark hittills har förordat. Snarare är det väl möjligt att Danmark tills vidare vill vänta och se. Men uppskov måste för övriga stater bland de yttre sex te sig mindre tilltalande. Om ett år skall det bli nya förhandlingar med de sex och innan dess förestår resonemang om viktiga kvotspörsmål. Det förefaller mig angeläget att de yttre sex har stärkt sin förhandlingsposition före förhandlingarna nästa år.

Förutsättningarna för ett positivt beslut redan i år om en nordisk gemensam marknad är uppenbarligen ovissa och svårbedömbara. Den optimism inom regeringskretsen, som för några veckor sedan skyttade i pressen, synes i viss mån ha försvunnit. Jag vill endast framhålla att frågan inte kan skiljas från spörsmålet om en större gruppering i något slag av frihandelsområde för de yttre sex.

Vad Norge beträffar är det många som tror att mindre motstånd mot en gemensam nordisk marknad är att vänta från oppositionen och näringslivet, om parallellt därmed ett frihandelsområde för de yttre sex bildas. För Finland, som knappast kan inträda i ett sådant frihandelsområde, måste en gemensam nordisk marknad te sig som en väg ut ur en eljest hotande handelspolitisk isolering. För de kretsar i Danmark, som vill hålla möjligheterna öppna att längre fram välja en anslut-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

ning till sexmaktsunionen, ter sig måhända skapandet av en nordisk marknad som ett hinder. Å andra sidan är det uppenbart att Norden får en starkare handelspolitisk position vid förhandlingarna bl. a. med de sex, och detta kan vara av särskild betydelse just för Danmark.

Enligt min mening är det därför naturligt att Sverige energiskt verkar för ett positivt beslut såväl i fråga om en gemensam nordisk marknad som beträffande något slag av frihandelsområde för de yttre sex. Jag tror att tiden är inne att arbeta för ett beslut härom redan i år, om möjligt. Även om en av de påtänkta medlemmarna i någon av dessa organisationer vill vänta och se, bör, tror jag, vi i Sverige för vår del inte anse det alldeles uteslutet att dessa organisationers bildande i alla fall kan påbörjas redan i år. Lyckas detta, skall det sannolikt inte dröja länge förrän anslutningen blir fullständig enligt ritningarna. Ett frihandelsområde med association av några brittiska imperiestater erbjuder så stora fördelar, att det knappast blir naturligt för någon av de nordiska staterna att välja en annan linje. Anslutningen till det kontinentala sexmaktsblocket måste i detta läge te sig vida mindre lockande än det kanske gör i dag, när ingen annan grupp finns att tillgå.

Säkert är man på alla håll i Norden ense om att en splittring på olika ekonomiska block skulle vara en tragedi — ett långt allvarligare bakslag för våra nordiska strävanden än att tanken på en skandinavisk försvarsallians för ett årtionde sedan inte kunde förverkligas. Det är stora värden, både ekonomiska och andra, som här står på spel.

Det förefaller mig alldeles klart, herr talman, att strävandena att bilda en gemensam ekonomisk marknad och ett frihandelsområde stödjer varandra — jag vill gärna understryka det. Det är lättare att få till stånd det ena, om man samtidigt arbetar på det andra.

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

Skulle vi misslyckas med båda dessa uppgifter, riskerar vi inte bara en otillfredsställande status quo. Då riskerar vi att det blir ett steg tillbaka genom att förutsättningarna för OEEC:s arbete försämrats och att organisationens framtid äventyras.

Herr talman! Får jag till sist göra några reflexioner av delvis annat slag. Det internationella ekonomiska samarbete som vi eftersträvar måste få konsekvenser för vår inre ekonomiska politik. Redan tillkomsten av sexmaktsunionen för med sig verkningar, som vi inte kan blunda för. Ju hårdare konkurrensen blir, desto större betydelse får det att vårt näringslivs konkurrensförmåga på allt sätt ökar. Det är lika viktigt för de anställda som för företagen, ja för hela landet. Mot denna bakgrund borde man ha rätt att vänta ett annat grepp på skattespoersmålen från regeringens och regeringspartiets sida. Jag tänker på frågan om företagsbeskattningen, attityden till kapitalbildningsproblemet och även på spöersmålet om åtgärder som skulle underlätta grundandet av utländska dotterföretag i Sverige, vilket skulle tillföra oss såväl kapital som teknik. Den något överlägsna attityd, som man från regeringsbanken tidigare har intagit till detta spöersmål finner jag för min del mycket malplacerad. Jag tycker, att tiden vore inne för att regeringen toge upp och ägnade ett verkligt stort intresse åt denna fråga — som är av betydande vikt — om hur man skall befrämja grundandet av utländska dotterföretag i vårt land. Det skulle bidra både till att mildra kapitalknappheten och till att öka sysselsättningen.

Sysselsättningen, herr talman, är ju otillfredsställande, och det är svårt för ett enskilda land att för sig bedriva en s. k. expansiv eller aktiv konjunkturpolitik för att avhjälpa detta förhållande utöver en viss punkt. Därför är det självklara önskemålet en internationell samordning — närmast i Västeuropa —

av denna aktiva sysselsättningsbefrämjande konjunkturpolitik. En sådan samordning i Västeuropa förefaller mig vara särskilt angelägen nu, enär konvertibiliteten av valutorna sedan årsskiftet eljest medför risker för att varje land i sin centralbankspolitik kommer att inta en så försiktig hållning för att inte konvertibiliteten skall hotas, att detta i verkligheten betyder ökade svårigheter för sysselsättningen. Vad gör då OEEC i Paris för att åstadkomma denna samordning av den konjunktur- och sysselsättningsstödjande politiken? Jag måste säga, herr talman, att det är mycket litet: en del platoniska uttalanden i årsrapporter och dylikt, ett kort sammanträde för några tjänstemän två gånger om året och annat i den stilen. Vad gör Sverige inom OEEC för att driva fram en aktiv och målmedveten sysselsättningsbefrämjande politik i hela Västeuropa? Såvitt jag kan se har den svenska regeringen trots det lilla omnämnandet i utrikesdepartementets rapport gjort mycket, mycket litet för att åstadkomma en sådan politik. Det är många tillfällen som har erbjudit sig i Paris men som regeringens representanter inte har använt för att verkligen driva detta som en politik av *samma betydelse* som de handelspolitiska strävandena. Socialministern, som närmast är intresserad av sysselsättningen — han uppträdde häromdagen som de arbetslösa representant — borde nog ta sig en titt på de förhandlingar, som har ägt rum i Paris under de senaste åren, och den passivitet, som i stort sett har utmärkt den svenska regeringens hållning vid behandlingen av denna fråga.

Det förefaller mig, herr talman, som om regeringen tänkte för mycket på nya omsättningsskatter och andra sådana spöersmål. Socialministern ordnar arbeten och beställningar för de arbetslösa, som kostar 180 kronor per dag och arbetslös. En västeuropeisk internationell aktiv konjunkturpolitik skulle spara väldiga belopp för svenska staten,

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

och den skulle göra det möjligt för människor att få arbete på sina ordinarie arbetsplatser, vilket inte alltid är fallet med nuvarande politik. Den skulle förstärka statens budget mycket mer än införandet av en omsättningsskatt. Det är den enkla sanningen. Mitt intryck är att det på olika håll i Västeuropa finns ett intresse för en sådan politik men att det inte har lyckats någon att ännu riktigt skapa en brännpunkt för detta intresse, så att det blir tillräckliga resultat.

Inom OEEC gör sig väl också, som inom alla sådana organisationer som fått några år på nacken, en viss byråkratisk trögrörlighet gällande, som gör att man fortsätter i de gamla handelspolitiska kanalerna, medan den andra kanalen ägnas ett mera förstrött intresse. Det som här erfordras är att någon verkligen *driver* saken, inte att man några gånger har diskussionssammankomster, där uppmärksamheten i särskild grad inriktas på den sida av problemet som betalningsbalansen utgör. Det är inte den frågan jag tänker på, utan på sysselsättningssidan, och jag tycker att regeringen skulle vara överens med mig om att det är angeläget att lägga vikt vid den saken.

Framgång för de handelspolitiska samarbetssträvanden, som jag förut berört, förutsätter i själva verket återställande och bevarande av någorlunda goda konjunkturen. Inom t. o. m. en sådan fast organisation som sexmaktsunionen har det ju knakat en smula i fogarna inför trycket av de väldiga kollager som samlats upp. Villigheten hos de sex att tillmötesgå rimliga krav från övriga västeuropeiska stater, t. ex. när det gäller kvoter, påverkas säkert mycket av konjunkturen och ökas om detta blir bättre.

Herr talman! När vi planerar detta internationella samarbete mellan de västeuropeiska staterna bör vi inte — såsom jag framhållit flera gånger förut — underlåta att vid varje tillfälle fråga

oss, om inte ökat stöd åt de mindre utvecklade folken kan infogas i en sådan politik. Man kan då konstatera att om vi lyckas hålla uppe konjunkturen i Västeuropa, innebär detta i och för sig ett betydande stöd åt de mindre utvecklade länder som är beroende av en export av råvaror och andra primärprodukter. Priserna på dessa produkter undergår inte då en sådan sänkning på världsmarknaden som eljest kunde bli fallet vid en sämre konjunktur.

Naturligtvis kan det även tänkas vissa åtgärder för att stabilisera de internationella råvarupriserna, men att behandla denna stora fråga faller inte inom ramen för mitt yttrande här i dag. Jag vill bara än en gång upprepa att Västeuropa kan göra speciella insatser för de underutvecklade folken genom att infoga leveranser mot lång kredit — eventuellt räntefri kredit — i det program för en internationell konjunkturpolitik som förefaller mig vara väl motiverat. Kanske har man i viss mån förlorat chansen för denna gång, men då finns det så mycket mer anledning att i tid ta upp problemet, så att det blir tillräckligt utrett innan nästa tillfälle kommer.

Enligt min mening är det nödvändigt att på något sätt inordna dessa västeuropeiska speciella projekt i den verksamhet som Förenta Nationerna bedriver på detta område — det är möjligt att själva genomförandet av projekten bör ske med hjälp av Förenta Nationernas organ. Huvudsaken är emellertid att man genom samarbete mellan de 17 staterna ser till att en planering göres inom vart och ett av de västeuropeiska industriländerna i syfte att bedriva en konjunkturpolitik av detta slag. I tidningarna har vi kunnat läsa att sexmaktsunionen faktiskt börjat med en politik av denna typ genom att ordna leveranser mot lång kredit till en del mindre utvecklade länder. Det finns verkligen anledning för den vidare kretsen av stater att göra sammaleddes.

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

Det är klart att en sådan politik skulle innebära en viss uppföring för Västeuropa, ty i annat fall skulle ju ökade investeringar kunna göras inom den egna statens hemterritorium. Men å andra sidan är det ganska uppenbart att man har ökade möjligheter att bereda människorna sysselsättning inom deras normala arbetsområden och på deras vanliga arbetsplatser, därest man för en politik som lägger en viss tonvikt på export av angivet slag.

Herr talman! Jag kan inte neka till att jag har det intrycket, att regeringen vid behandlingen av de frågor jag tidigare berört sett alltför ensidigt på saken och framför allt tagit hänsyn till de rent handelspolitiska aspekterna. Jag vill emellertid gärna tillfoga att jag många gånger haft anledning instämma med handelsminister Lange, som i fråga om huvudproblemen på den rent handelspolitiska sidan företrätt synpunkter som förtjänar allmän anslutning. Men man måste *vidga greppet* till att omfatta de internationella ekonomiska relationerna i allmänhet och även den inre ekonomiska politiken, så att denna svarar mot det internationella konkurrens- och konjunkturläget krav. Tänk, om regeringen ville koncentrera mera av sitt politiska intresse på det faktum, att Sveriges ekonomiska framtid och levnadsstandard både på kort och lång sikt beror på en lösning av de europeiska samarbetsproblemen och att dessa problem måste angripas i hela sin vidd, icke endast såsom några handelspolitiska specialfrågor!

De demokratiska länderna befinner sig i viss mån — det har sagts många gånger tidigare — i en tävlan med de kommunistiska i fråga om produktions stegringstakt och möjligheten att bereda människorna en stigande standard. Så uppfattas i varje fall saken inom de underutvecklade länderna. Demokratiens framgång inom ännu tveksamma nationer kan påverkas av att den ekonomiska utvecklingen inom de-

mokratierna av och till inte upphör genom stagnationsperioder, utan fortsätter utan kriser. För övrigt är även en lösning av Västeuropas sociala problem, med återställande av ett rimligt skatte-tryck, möjlig under 1960-talet endast om det sker en snabb ökning av produktion och nationalinkomst.

Varken de ekonomiska eller de politiska problem låter sig alltså lösa utan en intim ekonomisk-politisk samverkan i Västeuropa, en politik som i sista hand syftar till att stärka de trygghetsskapande och frihetsbevarande krafterna i världen. Här har Sverige sin roll att spela. Även om den inte är en av huvudrollerna, är den vår uppgift och vårt ansvar.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! »Om Europas ekonomiska enhet — bestående — skulle begränsas till sex nationer, skulle detta kunna leda till någonting som är värre än om ingenting alls hade gjorts — värre både för de sex och oss andra. Jag hyser fruktan för att det skulle kunna splittra i stället för att ena Europa, och inte bara när det gäller ekonomin.»

I de två meningarna sammanfattade Winston Churchill sin och många av sina landsmäns häpnad och besvikelse inför förra årets förhandlingsmisslyckanden för den europeiska marknadens del. Han såg hela frågan i dess perspektiv — dess hotfulla och tragiska perspektiv.

Den 1 januari 1959 bröts den tio-åriga principen om lika villkor för handeln mellan de europeiska stater, som samarbetat för att göra den europeiska ekonomin friare och sundare. Sexstatsgruppen blev en diplomatisk och politisk realitet. Ur denna växer en psykologisk och ekonomisk enhet, ingalunda över en natt men månad för månad. Ett ekonomiskt block håller på att ta form inför våra ögon — ett block, som innesluter 165 miljoner människor, ett block, som har stränder vid öster-

sjön, Atlanten och Medelhavet och som i Ruhrområdets enorma industrikapacitet har sin kärna. De sex får till gemensamt förfogande en stark och levande kapitalmarknad, en hård valuta och mycket betydande reserver av guld och internationella valutor. Den snabba och systematiska rationaliseringen, med sikte på de långa produktionsseriernas låga kostnader och priser, är där väl underbyggd i resurser och reserver.

Sex av våra medtävlande om full sysselsättning och rejäla arbetsförtjänster har alltså bestämt sig. De har bestämt sig för en intim och intensiv samverkan. De löper i klunga och pressar sig fram mot täten. De är beredda att stänga banan för oss. Detta betyder inte bara att vi kommit vid sidan i ett diplomatiskt spel. Det skapar — under alla förhållanden för den närmaste framtiden — allvarliga risker för sämre sysselsättning och försörjning — risker, som vi måste se för att kunna bekämpa. Vi har ingen anledning att ge upp, men sannerligen ingen grund för dagdrömmar om att allting till slut ändå ordnar sig. Det gör det inte. Vi måste ordna det själva.

Det kan, herr talman, icke riktas någon allvarlig, befogad kritik mot regeringens sätt att sköta själva förhandlingsarbetet kring Europa-marknadens problem. Det är mig tvärtom angeläget att tacka handelsministern och uttala min respekt för hans energi och framåtanda. När herr Lange vill någonting, vill han det med besked. Ett slags principförklaring har han lämnat. Man måste vara beredd på nya uppslag, säger han. Varje nytt och allvarligt menat bud måste prövas i en anda av saktighet och samarbetsvilja, summerar han. Det avgörande är, om man når en skälig balans mellan för- och nackdelar. Jag instämmer helt och fullt men gör en parentes. Tänk, herr handelsminister, om detta vettiga sätt att resonera inte bara gällde *utlänningar* — vilka re-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

sultat, vilka revolutionerande resultat skulle vi inte då kunna nå i svensk politik!

Om målsättningen för vår förhandlingspolitik är vi också överens. Det är ett svenskt intresse att i första hand handelshindren mellan de västeuropeiska länderna försvinner, att vi får en gemensam marknad och i möjligaste mån enhetliga arbets- och produktionsbetingelser för hela vår del av världen.

Vi kan därför, trots allt, inte helt släppa tanken på ett europeiskt frihandelsområde, varken som en förhandlingsuppgift med bestående aktualitet eller som ett slutmål för våra strävanden. Sådant läget nu är, finns emellertid inget recept, ingen given lösning eller självklar framgångsmetod. Vi måste hålla alla vägar öppna, vara beredda att pröva alla möjligheter. Vi — det är regeringen, oppositionen, näringslivet, arbetsmarknadens parter — i nära och öppenhjärtigt samförstånd, byggt på fortlöpande informationer och kontakter. Alla möjligheter!

Det kan ju dock komma en chans att rulla upp hela frågan igen. Chansen till en chans växer, om de sex, som ställdes vid sidan i december — England, Schweiz, Österrike och de skandinaviska länderna — skulle närma sig varandra, om de skulle hitta det som är gemensamt för deras 80 miljoner människor. Alldeles utan förhandlingsargument är vi inte. Vi köper mer av den nya sexstatsunionen än vi säljer dit.

Ett väl organiserat europeiskt yttre område — med anknytning till det brittiska imperiet — är ett uppslag, vårt att allvarligt överväga. Det skulle på ett ganska avgörande sätt kunna vidga vårt ekonomiska rum.

Vi kan emellertid inte, herr talman, hur långt som helst tänja ut förhandlingsskedet. Det händer ju dock saker och ting varje dag. Med vissa av de sex är våra ekonomiska förbindelser av det slaget, att vi borde kunna få gehör för tvåsidiga överenskommelser. Vi

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

borde kunna få ett ordentligt resonemang, till exempel med våra vänner i Tyskland och Benelux-länderna. Självfallet är bilaterala avtal alltid sämre än en allmän uppgörelse. Men kan man inte få det bästa eller det näst bästa, får man kanske ta det som är minst dåligt.

Vi har goda och mångskiftande kommersiella förbindelser, ej minst med Tyskland. När vi nu — i alla fall inte hittills — kommit fram den politiska vägen, låt oss då utnyttja även dessa direkta kontakter för att söka vidga förståelsen för våra synpunkter och intressen!

När sexmaktsunionen började planeras hade vi fått gå med, men ville inte — av, som vi ansåg, goda skäl. I dag är kanske läget det, att vi inte skulle få gå med, även om vi ville. Diskussionerna i denna fråga är emellertid så oklara, därför att förutsättningarna och villkoren för ett inträde i unionen, t. ex. med hänsyn till våra skogsindustrier, ter sig så oklara. Låt oss därför, herr talman, — även om vi kanske i förväg kan gissa slutresultatet — ändock utan att för dagen ta någon ställning i sak helt förutsättningslöst undersöka, vad ett svenskt medlemskap i sexmaktsunionen skulle betyda ekonomiskt, socialt och politiskt — betyda av fördelar och nackdelar. Tanken på en s. k. anslutning till unionen, som skulle innebära, att vi arbetade efter unionens villkor utan att få vara med och bestämma dem, förefaller mig däremot orimlig.

Den meningen har alltmer vunnit terräng, att vårt land skulle närma sig det europeiska samarbetet genom ett nordiskt samarbete. Vi skulle lösa de nordiska problemen för att kunna göra en gemensam insats vid lösningen av de europeiska. Däremot ser vi inte en nordisk marknad som något slags ersättning för en europeisk eller för en uppgörelse med de sex, eller för ett närmare samarbete mellan de yttre sex. I nuvarande förhandlingsläge har påtag-

liga motsättningar gått i dagen också på det nordiska planet. Hela tanken på en nordisk samverkan utgår från förutsättningen, att alla parter verkligen själva vill vara med — de politiska instanserna och näringslivet i alla våra länder. Tveksamhet har nu anmälts från olika håll, inte minst från det nordiska näringslivet. Anspråk har ställts som vi kan förstå men knappast godtaga. Betydelsefulla danska kretsar vill överväga Danmarks inträde i sexmaktsunionen. Att pressa igenom en nordisk uppgörelse mot någon part, som skall arbeta under dessa villkor, till exempel mot det norska näringslivets önskan, skulle vara oklokt. En sådan uppgörelse får inget värde.

Mot bakgrunden av vad som redan har hänt i Europa och vad man måste räkna med för åren framöver, gör den ekonomiska politik, som fortfarande och trots allt drivs här i landet, ett nästan kusligt överkligt intryck. Vartenda svenskt företag måste nu göra sig färdigt för en minst sagt oviss framtid. Det är inte fråga om att utnyttja nya fördelar utan om att inrätta sig för att möta nya svårigheter, ett hårt tryck, en konkurrens om köpare, som inte vet av några undantag. Det räcker inte att vi bibehåller vår konkurrenskraft. Vi måste stärka den, skärpa den.

Vi måste få ett starkare frivilligt sparrande, en arbetsduglig kapitalmarknad, lägre statsutgifter, lägre skatter och en företagsbeskattning, som ger mer rörelsefrihet och utrymme för nyföretagande. Vi måste vända i tid, för att kunna vända.

Ingen här i landet räknar ett ögonblick med att någon utomstående skulle försöka sätta gränser för vår rätt att förhandla om internationellt samarbete. Det är för oss fullkomligt självklart, att vår självständighet innefattar obeskurad rättighet för oss att ta kontakter med vem vi vill och att sluta de överenskommelser, som ur vår synpunkt framstår som önskvärda och givande.

På sitt partis urtima kongress yttrade ministerpresident Chrustjov den 5 februari i år: »Det är förtal att Sovjetunionen skulle blanda sig i andra folks inre angelägenheter. Det är välbekant, att vi med fasthet hävdar principen om icke-inblandning i andra länders och partiers angelägenheter.»

Det måste vara betydelsefullt att söka få en så klar uppfattning som möjligt om vad den ryska statsledningen menar med »icke-inblandning i andra länders och partiers angelägenheter», ej minst för oss, som förefaller vara ett första etappmål för den propaganda-offensiv, åt vilken den ryska politiska ledningen samt militär- och utrikesledningen avdelar så mycket energi och så mycket pengar. Enda vägen att vinna denna klarhet är att låta handlingarna tala.

Sovjetryssland har i hotfull ton meddelat Österrike, att en anslutning till den gemensamma europeiska marknaden är ett brott mot neutraliteten. Moskva förbehåller sig alltså att ensidigt få avgöra ej blott vilka befogenheter den österrikiska regeringen har utan också vilken innebörd begreppet neutralitet har — på ett för hela landets ekonomiska framtid avgörande område.

I det här landet vet vi alla, vilken Finlands situation är. Vi vet alla, vilka offer Finlands prövade folk bragt för sin egen rätt att leva som ett fritt folk och därmed för alla små folks rätt till självständighet och oberoende. Därför är det självklart, att vi visar vårt broderland all den hänsyn, som vår djupt rotade samkänsla gör naturlig. Den punkt är emellertid passerad då detta kunde betyda att vi såg utan att se, att vi för att göra den finländska statsledningens uppgift lättare avstod från de konstateranden som det är vår plikt att göra. Sovjet har drivit spelet för långt, så långt att officiell förtegenhet blir officiell förljugenhet.

Efter valet den 6 och 7 juli förra året

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

bildades i Finland en regering med klar majoritet i riksdagen, en demokratisk samlingsregering. Vi har ingen anledning att yttra oss om denna regerings politik — det har inte Sovjet heller. Regeringen Fagerholm hade knappt tillträtt förrän ryska utrikesdepartementet började sina demonstrationer och inledde sina repressalier. Kommunistpartiet i Finland levererade på löpande band »informationer» och propagandamaterial till sina uppdragsgivare i Moskva, som inte försummade att snabbt utnyttja detta för att skapa »en sämre atmosfär».

Nästa steg var ekonomiska påtryckningar av en art som jag inte tvekar att kalla otrolig och upprörande. Sovjetregeringen planerade systematiskt för arbetslöshet och valutakris. Den ville knäcka motståndet mot sina aldrig specificerade krav ute på arbetsplatserna och i de många tusen finländska hemmen.

Herr talman! Vi behöver inga hemliga underrättelser, inga mer eller mindre säkra bedömningar från sakkunniga, för att veta vad Sovjetryssland ville och vill; vi behöver bara läsa det tal ministerpresident Chrustjov höll i Leningrad den 23 januari i år i närvaro av republiken Finlands president. I sina groteskt godmodiga formuleringar säger det nog — och mer än nog — om sovjetrysk utrikespolitik mot grannar, vilkas enda förbrytelse är att de inte är stormakter.

Låt mig summera den myckna lunchvärtalighetens korta mening i några få punkter. För det första: regeringen Fagerholms tillkomst var ur rysk synpunkt ett brott. För det andra: bakom herr Fagerholms »breda rygg» skymtade herr Chrustjov, herr Tanner och herr Leskinen. För det tredje: tidningarna i Finland hade inte skött sig till den ryske ministerpresidentens belåtenhet. Journalister och enskilda pressorgan hade tagit emot mutor av reaktionära kretsar och understöd av främmande

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

makt för att försämra relationerna mellan Finland och Sovjet.

Tanner, Fagerholm och Leskinen är samtliga socialdemokratiska politiker. Under ett långt liv har Väinö Tanner tjänat sitt land och sitt folk — han har gjort det i politik och i praktisk gärning. Även vi som inte delar hans socialistiska livsuppfattning har respekt för hans mod, hans begåvning och hans medborgarsinne. Fagerholm är en av de främsta i den generation som fick sitt politiska elddop under kriget. Han är en man med bred kontakt i hela Norden. Under sin tid som inrikesminister visade Leskinen att han uppfattade spionage som spionage även när spionen var ryss eller betald med ryska pengar.

Att med stöd av sin styrka förbjuda dessa människor att ta det ansvar medborgarna begär att de skall ta, det är alltså att hävda principen om icke-inblandning i främmande länder och partiers inre angelägenheter enligt rysk uppfattning. Herr Chrustjov betraktar tidningsmän som något slags skrivardrängar, som låter sig mutas att skriva mot bättre övertygelse. För honom är det bara en fråga om priset, och dock lär han ha en dotter som är journalist! Men hans omsorg om god sed gäller inte bara tidningar i andra länder utan även memoarer som ges ut där. Människor får inte komma ihåg någonting som inte passar den ryska överheten. Den ryska censuren skall inte gälla bara ryska tidningsmän och de utländska pressmän som arbetar i Moskva, utan alla som lever och verkar i länder där Kreml har något inflytande. Om man i något sådant land uttalar sitt hjärtas mening om det fega och trolösa mordet på Imre Nagy, då försämrar man relationerna till Sovjet — det vet man i Finland nu. Detta är den tankefrihet, yttrandefrihet och pressfrihet som kan tolereras i vänskapligt sinnade länder enligt sovjetrysk uppfattning!

Vi här i landet skall inte glömma en sak: vad man tvingat igenom gentemot

Finland är ett föredöme »för en socialistisk stats goda relationer till en stat, vars samhällsordning är baserad på icke socialistiska principer». Det har vi herr Chrustjovs egna ord på. Ett föredöme — också för vår räkning?

På 21:a partikongressen nu i januari utmanade den ryske diktatorn dem som han kallar kapitalistiska länder till »fredlig konkurrens» med det som han kallar det socialistiska systemet. »Låt folken själva välja», utropade han, »den samhällsordning som bäst motsvarar deras intressen!» Ja, om man gjorde det, lät folken välja, Ungerns folk, Estlands, Lettlands, Litauens, lät dem välja utan rysk polis som övervakar valen, utan ryska stridsvagnar med hotfullt pekan- de kanoner, utan terror och hot om terror! Lät de hundratusentals balter som har deporterats till fjärran delar av Sovjetunionen — i den mån de inte valt döden — välja arbetsplats, arbetsuppgifter och arbetsgivare. Lät de 38 000 högt kvalificerade estländare som kommanderats till tjänstgöring vid ryska företag långt borta från det egna landet själva få bestämma över sitt öde, över sina kunskaper och sin arbetskraft. Vi har inga politiska fångar i Sovjet, ingen sitter här i fängelse för sina politiska åsikters skull, påstod herr Chrustjov på samma partikongress.

Ja, herr talman, då finns det alltså inte någon orsak att ta ifrån någon enskild eller något folk rätten att själv välja den livsform som bäst passar de egna intressena. Det var ju fri och fredlig konkurrens vi skulle ha.

Det finns ingen anledning att betvivla att en starkt centraliserad ekonomi som, utan hänsyn till människornas värde som människor, koncentrerar sina krafter på framtida uppgifter, kan bjuda hård konkurrens med oss, som aldrig kan se en människa bara som en produktionsfaktor. Men, herr talman, en liten episod. I höstas fastställdes bidraget till FN för åren 1959—1961. 18 länder fick höjt men icke Sovjetunionen. Ex-

pertkommitténs ordförande hävdade att med hänsyn till mycket stora ekonomiska framsteg i vissa länder borde Sovjets bidrag gå ned. Detta framkallade ingen som helst protest från ryskt håll, trots den påtagliga misstänksamhet mot välståndsutvecklingen i Ryssland som sålunda kommit till uttryck. Den ryske delegaten betraktade tvärtom varje annan ståndpunkt som en stor orättvisa och var — yttrade han, med det sedvanligt förstuckna hotet — beredd att »dra de nödvändiga slutsatserna» därav.

Men lika löst och meningslöst som talet om icke-inblandning är, lika falska är fraserna om fri konkurrens och fredlig samlevnad. Vi vet det, vi känner det och därför skall vi också säga det.

Sovjets ledare tänker aldrig ge Ungerns folk friheten, de tänker aldrig låta människorna i Estland, Lettland och Litauen se frihetens gryning. De kommer att säga nej så länge de har makt att säga nej. De kommer inte att göra något medgivande av någon betydelse i någon förhandling förrän de känner sig tvungna till det. Detta konstituerar storpolitikens kärnproblem. Det gäller även Berlin-förhandlingarna, i fråga om vilka jag delar herr Ohlins synpunkter på utrikesministerns framställning.

Från samma utgångspunkt måste man närma sig även avrustningsfrågan, som är och förblir *en* fråga, inte två, en om kärnvapen och en om mera konventionella militära resurser. Det väsentliga är att demokratierna inte låter sig nötas till trötthetens uppgivelse, att de hela tiden håller levande i sitt medvetande att frihet och säkerhet är förmer än handelsvaror och att dessa livsvärden en gång förlorade är fruktansvärt svåra att återvinna. Sovjetledarna betraktar icke en rysk ockupation som en frihetsförlust för de ockuperade folken. Tvärtom, att lyda under ryskt regemente är för dem ett högre slags frihet, den fulländade friheten. Detta ger problematiken för alla små folk som lever i det väldiga

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

Rysslands grannskap. Vi har ryggstöd i de stora demokratierna men eget ansvar för vårt eget öde.

I sovjetryska fackkretsar pågår en diskussion om det försvar Ryssland behöver mot invasion över havet. I nästan varje yttrande återkommer ett påpekande av vilken avgörande vikt ett taktiskt atomvapen har för ett sådant ryskt försvar.

Vi här i landet kan säga som schweizarna: »Hela vårt militära försvar är ett nödvärn. Vi anfaller ingen. Det finns ingen etisk grund för någon att angripa oss.»

Varför framkallar då varje förslag att utrusta det svenska invasionsförsvaret med taktiska atomvapen våldsamma vredesutbrott i den helt statsdirigerade ryska pressen? Svaret kan bara vara ett. I eget intresse försöker sovjetledarna att hota och skrämma, så att vi icke skulle genomföra den förstärkning av vårt försvar som ryssarna anser nödvändig i sitt.

Herr talman! Herr Chrustjov är en man, som har mycket att göra. Dessutom har han ett mycket stort antal inbjudningar att resa utomlands, och han kommer att få svårt att finna tid för att göra bruk av dem. Allt detta har han själv sagt — inte i ett valtal, utan då han menade vad han sade. Varför plåga en så över alla gränser besvrad man med en inbjudan att komma till de små nordiska länderna? Regeringen har väl inga så överhemliga ting att säga honom, att de inte kan framföras över ryske ambassadören i Stockholm eller svenske ambassadören i Moskva? Sverige är ingen stormakt och därför inte i behov av några storpolitiska överläggningar på högsta nivå. Vi har inget intresse av att tjänstgöra som statister i en masscen med herr Chrustjov som propagandistisk centralgestalt — särskilt inte som den ifrågasatte huvudrollsinnehavaren tydligen är högst oberäknelig och inte nekar sig någonting i något sällskap.

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

Men — regeringen vill byta synpunkter och visa Vällingby. Den vill befästa de goda grannskapsförhållandena till Sovjet. Kan då den besökare det nu är fråga om »i minsta mån göra anspråk på att mötas som representant för det ryska folket i det Europa, som vill klart bekänna sig till västerländska frihets- och rättsgrundsatser»? Jag ställer frågan genom att ord för ord upprepa vad Hjalmar Branting frågade för nästan exakt femtio år sedan. Då inledde den tidens ryske självhärskare en europeisk turné i vårt land. Den tidens socialdemokrater protesterade — våldsamt och utan att undvika någon av de formuleringar, som i dag skulle få statsministern och utrikesministern att blekna. Jag skall inte återge någon av dem, hur frestande det än kunde vara. Jag bara noterar. Fyra protestmöten en och samma dag bara i Stockholm. Protestmöten ute i hela landet. Interpellationsförsök i riksdagen. Upprop från den socialdemokratiska partistyrelsen, från Internationella socialistiska byrån. Spalt upp och spalt ned med protester, ledare, teckningar, dikter om den blodbesudlade förbrytare, som nu skulle trampa svensk jord.

Samma år som allt detta skedde avslöt sig filosofie kandidaten Bo Östen Undén till det socialdemokratiska partiet.

Den tidens statsminister hette Arvid Lindman. Jag hyser stor och varm beundran för Arvid Lindman, men han var naturligtvis en man av sin tid — en tid med en annan konventionell uppfattning än vår. Skulle i detta avseende ingenting annat ha hänt än att socialdemokraterna nu som mått på ansvarskänsla och klokhet sätter förmågan till tom konventionalism, till ord och gester utan inre täckning, då har det sannerligen hänt bra litet i allt det som förefaller ha hänt. Herr Chrustjovs besök är en akt av tom artighet mot en man, som hur brett hans leende än är, repre-

senterar våld, förtryck och ett omänskligt politiskt system.

Den 4 september 1928 tog vi i Stockholm emot republiken Estlands president Jaan Tönnisson. Natten till den 13 september 1940 bröt sig den ryska polisen in i hans bostad i Dorpat. Den snart 72-årige mannen släpades bort. Sedan dess har ingen hört något om hans vidare öde. Jaan Tönnisson yttrade på vår rikssal: »Ljust minne från den goda svenska tiden fortlever outplånliga i Estlands folks nationella medvetande.» Han talade svenska — vårt språk. Det kommer inte herr Chrustjov att göra. Han är en upptagen man.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det är säkert ingen som vill motsäga regeringen, när den finner att utsikterna verkar nedslående att inom en nära framtid nå en acceptabel uppgörelse beträffande frihandeln i Europa. Det är nog inte heller många som har en annan mening, när regeringen framhåller att vi bör fortsätta att främja en utveckling mot att undanröja handelshindren och att vi så långt våra krafter räcker måste försöka göra en insats härför.

När jag nu på detta sätt önskar framgång för strävandena att få en gemensam europeisk marknad, är jag naturligtvis ändå väl medveten om att en sådan marknad för vårt land är något på både gott och ont. Men vi får se läget som det är. En bestående försämring av våra handelsförhållanden och vår produktion blir uppenbarligen en oundviklig följd av den inbördes utvecklingen av handelshindren mellan de sex stater som undertecknat Romfördraget. Och det gäller för oss i första hand att försöka undgå dessa nackdelar.

Låt mig i detta sammanhang stryka under vad som sagts så många gånger förut, nämligen att vid bildandet av ett frihandelsområde — om detta låter sig göra — har man att särskilt beakta jordbruk och annan småföretagsamhet,

beträffande den senare kategorien genom att medverka till skapandet av bland annat bättre kreditmöjligheter och organ som kan exportera småföretagsamhetens produkter.

Nu är det emellertid en sak att vi och många andra av de 17 OEEC-nationerna önskar få till stånd ett europeiskt frihandelsområde. Från flera andra av de nationerna har i varje fall hittills inte visats någon beredvillighet att träffa uppgörelse om en acceptabel samhandel. Och därför syns det också vara svårt att nå fram till en sådan.

Det är som framgår av vitboken åtskilliga omständigheter som gör, att svårigheter uppstått för frihandelsområdets genomförande. Jag tillåter mig peka på ett enda förhållande. England kan inte avstå från att ge de länder som ingår i samväldet en förmånsställning, medan Frankrike å sin sida understryker svårigheterna med frihet för varje medlemsstat att själv få bestämma sina tullar. Det är alltså bland annat i fråga om medlemsstaternas handelsförbindelser med stater utanför, som meningarna hittills gått isär.

Om vi då här i vårt land visserligen önskar ordna ett frihandelsområde men vet att det under alla förhållanden kan väntas dröja ganska länge, innan ett resultat kan nås, vad skall vi då göra och hur skall vi då ställa oss? På något håll synes man anse att vi bör undersöka möjligheterna till ett samarbete med de sex — om ett sådant kan vara möjligt — utan att binda oss vid dem på annat sätt än huvudsakligen i tullavseende. Det är kanske redan på förhand ganska klart, att den lösningen är omöjlig. I motsatt fall synes den böra undersökas och resultatet redovisas.

Ett annat alternativ som diskuterats och som varit föremål för resonemang mellan de berörda staterna är ett närmare samarbete mellan de s. k. yttre sex, d. v. s. Skandinavien tre länder jämte Schweiz, Österrike och England, en sammanslutning som visserligen inte

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

i likhet med sexstatsunionen får en marknad på 160 miljoner människor men som ändå får en försvarlig marknad på ungefär 80 miljoner människor. Det har sagts att skapandet av en så stor marknad i varje fall skulle innebära en ganska tillfredsställande grund för produktionsutvecklingen i flertalet länder under en inte så kort period, kanske för 10—15 år framöver. Härtill kommer att de yttre sex tillsammans i ett block borde utgöra en tämligen stark förhandlingspartner gentemot sexstatsunionen.

Slutligen har vi att i detta sammanhang beakta projektet om den nordiska tullunionen. Den blir inte någon större marknad, men den kommer i alla fall att omfatta omkring 20 miljoner människor. Jag skall emellertid inte uppta tiden med att närmare ingå på de olika projektens fördelar och nackdelar. Det skulle föra för långt.

Men om jag i dag skulle uttala något önskemål, så är det att förhandlingarna på alla områden fortsätter så långt detta är möjligt — med överläggningar om frihandelsområde, resonemang mellan de yttre sex samt förhandlingar om en nordisk tullunion o. s. v. Som jag sade måste ett samarbete mellan de yttre sex stärka vår ställning gentemot sexstatsunionen. Nordens ställning som förhandlingspart bör heller inte underskattas, eftersom den nordiska marknaden, som vi vet, är ett tämligen stort importområde för industrivaror. De nordiska råvarorna är dessutom behövliga för övriga europeiska länders försörjning och utgör därför icke någon belastning i Nordens förhandlingsposition. En klart ådagalagd vilja till samarbete i Norden kan underlätta strävandena till samarbete med såväl de yttre sex som med sexstatsunionen.

I likhet med herr Hjalmarson tycker jag nog att man bör fordra en viss kvalificerad opinion i varje land för en anslutning till en nordisk tullunion, men att fordra, att alla berörda parter

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

är med eller åtminstone inte motsätter sig planerna, är nog att gå för långt.

Sedan är det klart att man under alla förhållanden bör ha ögonen öppna för kortsiktiga lösningar, som kan vara ägnade att eliminera det handicap som uppstår genom att handelsbarriärerna mellan de sex successivt avvecklas.

Alla hoppades vi att det andra världskriget skulle följas av en långvarig period av fred och folkförsoning. I stället har den världspolitiska utvecklingen under efterkrigstiden bestämts av motsättningar, som snarast varit skarpare än de som förekom före 1939, även om de varit av annan art. Motsättningen öst-väst har helt dominerat bilden. Vi har haft något som fått namnet det kalla kriget, d. v. s. en krigsföring med andra medel än de militära. De militära maktmedlen har endast legat som en potentiell kraftreserv, vilken givit eftertryck åt förslag, krav och hotelser i diplomatiska noter, i propagandatal o. s. v. Motsättningen öst-väst kan inte reduceras till enbart en ideologisk konflikt. Den är uppblandad med skilda staters intressepolitiska strävanden och målsättningar.

Flera mindre, demokratiska stater, vilka traditionellt fört en neutralitetspolitik, har som bekant vägrat att engagera sig i de blockbildningar stormakterna byggt upp. Sverige hör till denna neutrala statsgrupp liksom Schweiz och Österrike. Det finns anledning understryka att denna alliansfrihet inte får misstolkas dithän, att dessa stater skulle ställa sig likgiltiga till ideologiernas kraftmätning. Tvärtom är det så att vi tveklöst förklarar att kommunism och demokrati är lika oförenliga som eld och vatten.

Motsättningen öst-väst i dess vedertagna betydelse är emellertid ingalunda det enda konflikthot av mera allmän och omfattande natur som skymtar i världspolitiken i våra dagar. Det finns också ett annat spänningsförhållande, som på längre sikt kan komma att visa

sig mera väsentligt. Jag syftar på den spänning, som råder mellan å ena sidan de vita folken i Europa och Amerika samt å andra sidan de färgade folken i Asien och Afrika eller, uttryckt på annat sätt, motsättningen mellan de gamla kolonialmakterna och de nybildade stater, som frigjort sig från beroendet av dessa makter. Faktum är att folken i Asien och Afrika gripits av en överhettad nationalism, som riktar sin udd mot Väst Europa och Förenta staterna i dag, men som kan komma att rikta den även mot Sovjetunionen i morgon. Ty Sovjetunionen är också en icke-färgad stat.

Än så länge griper båda dessa huvudströmningar i världspolitiken, motsättningen öst-väst och motsättningen kolonialmakter—kolonialfolk, in i varandra. Men det skulle inte förvåna, om så småningom frontställningen Asien-Afrika mot Amerika-Europa skulle aktualiseras. Tecken som antyder en sådan kommande frontställning har inte saknats. Algerietkriget, Suezkrisen, arabnationalismen och oron i Mellersta östern, Formosakriserna samt den senaste tidens oroligheter i Centralafrika kan nämnas. Relationerna mellan de båda kommunistiska huvudmakterna, Sovjetunionen och Kina har också sitt givna intresse i sammanhanget. Hur de i verkligheten gestaltar sig, vet man naturligtvis bra litet om. Kina är ett överbefolkat land med ständigt växande befolkning, och Sovjetunionen vid Kinas västra gräns äger väldiga områden, rika på naturtillgångar med fattiga på inbyggare. Lägg också märke till att Sovjetunionen i forcerat tempo odlar upp jungfruliga marker i dessa provinser och där bygger ut sin industri. Observera också, att Sovjetunionen inte alls är intresserad av att Kina skall få atomvapen och att Kina i Mellersta östern för en aggressiv politik som inte överensstämmer med sovjetryska intentioner.

Världen av i dag företer alltså bilden av splittring och djup oro. Latenta mot-

sättningar, som med mer eller mindre regelbundna intervaller mognar ut i akuta konfliktsituationer, ger bilden dess färg. Men aldrig i sin långa historia har mänskligheten befunnit sig i ett sådant skede av ömsesidig påverkan och ömsesidigt beroende som nu. Aldrig tidigare har nödvändigheten av verklig och varaktig fred varit så trängande som i våra dagar. Vill mänskligheten leva vidare, måste folken sluta upp att släss med varandra; i motsatt fall är framtidsperspektivet död och förintelse för oss alla. Det är någonting som ofta påpekas, än från det ena och än från det andra hållet. Men det är nästan ofattbart, att de som politiskt länkar världens öden inte förmår att i handling visa att världen är *en* och att freden är odelbar.

Trots allt bör vi inte och får helt enkelt inte uppgge hoppet om att detta problem skall kunna lösas, att vi i vårt konstruktiva politiska handlande skall kunna hinna ifatt den tekniska verklighet vetenskapsmännen och ingenjörerna skapat. Om vi skall nå detta mål måste varje enskild nation vara villig att avstå tillräckligt mycket av sin egen suveränitet till ett organ, som avgör politiska tvister och som genom ett system av sanktioner har möjlighet att sätta makt bakom orden på samma sätt som domstolar och polisväsende gör i enskild stat. Vi har ett embryo till en sådan överstatlig organisation i Förenta Nationerna, men det är en lång väg att vandra, innan FN kan erhålla sådan auktoritet och framför allt en sådan konstruktion, att man kan upprätthålla en internationell rättsordning. Det hindrar inte att vi med tillfredsställelse kan notera, att FN har varit i stånd att göra värdefulla insatser för att bemästra en hel del elakartade krissituationer.

Än så länge får vi sätta vårt hopp till den s. k. terrorbalansens förmåga att hindra ett världskrig att bryta ut på nytt. Det är självfallet en utomordentligt bräcklig grundval för freden, ty

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

den höga militära beredskapen på ömse håll kan i sig själv bli en fara. Ett oförsiktigt manövrerande kan utlösa den katastrof, som den höga beredskapen har till mål att förhindra. Lyckligtvis har de farliga krissituationer, som inträffat under senare år, kunnat avvecklas utan att gränsen till det varma kriget har överskridits. Jag har nyss nämnt FN:s roll i sammanhanget. Suezkriget, Ungernrevolten, statskuppen i Irak och västmaktsinterventionerna i Mellersta östern, skottlossningarna i Formosasundet satte i högre eller lägre grad världsfreden på spel, men trots allt kunde den dock bevaras.

En ännu allvarligare krissituation kan uppstå kanske redan denna vår genom Sovjetunionens aktualiserande av Berlinfrågan. Av alla det kalla krigets strategiskt betydelsefulla punkter intar Berlin den främsta platsen nu. Berlin är, kan man säga, den demokratiska frihetens enklav inom det kommunistiska blockets gränser. Västmakterna kan inte acceptera en lösning av Berlinfrågan som skulle innebära risk för att staden så småningom helt införlivas med den östtyska republiken.

Sovjetunionen å sin sida vill lösa problemet om Berlin oberoende av frågan om Tysklands återförening, vilken enligt rysk uppfattning är en angelägenhet för tyskarna själva. Men hur skall den kommunistiska regimen i Östtyskland och den demokratiska i Västtyskland kunna komma överens om återföreningen? Det är väl inte så mycket som talar för en tysk återförening inom den närmaste tiden, ja, kanske inte inom en överskådlig framtid. Hur skall då Berlinproblemet lösas? Kan stormakterna hitta en väg ur den återvändsgränd vari Berlinfrågan tycks ha råkat? Finns det möjligheter att komma med uppmjukningsförslag, som kan tillfredsställa båda parterna, och har ryssarna en ärlig vilja att i fredens intresse kompromissa här? Frågorna behöver bara

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

ställas för att man skall förstå allvaret i Berlinkrisen.

Det ryska regeringsorganet Pravda uttalade nyligen en skarp varning till Sverige att inte införliva atomvapen med sin vapenarsenal. Jag tycker vi har anledning reagera mot uttalanden av detta slag. Den relativt obetydliga svenska krigsmakten kan näppeligen användas för aggressiva syften, utan den kan endast tjäna det egna landets försvar. Hur vårt försvar skall utformas och vilka vapen det bör skaffa sig för att tjäna vår neutralitetspolitik är en fråga som vi svenskar själva måste bedöma och avgöra. Det borde ligga i Sovjetunionens lika väl som i västmakternas intresse att Sverige inte blir ett militärt tomrum och att vårt försvar således blir starkt nog för att kunna hävda neutraliteten, om så behöves.

Att jag nu gör denna protest mot uttalandena i Pravda beror, som jag sade, på att jag tycker att vi klart bör säga ifrån att vi inte gillar att man söker lägga sig i våra inre angelägenheter. Däremot sympatiserar jag inte med dem vare sig i vårt land eller på annat håll som excellerar i invektiv och arrogans. Av sådana metoder kommer ingenting gott.

I detta sammanhang vill jag stryka under att centerpartiet och socialdemokraterna sedan lång tid tillbaka varit överens om vår allmänna utrikespolitik, där neutraliteten är en hörnsten. Ingenting har förekommit som är ägnat att rubba den enigheten.

Tillkännagivandet från danska, norska och svenska regeringarna att nu fullfölja den tidigare inbjudan till ryske regeringschefen Chrustjov att besöka de tre nordiska länderna har fått ett blandat mottagande i vårt land — jag talar nu bara om förhållandena i vårt land. När man bedömer frågan tycker jag man bör beakta följande omständigheter. Representanter från de tre nordiska länderna besökte som vi vet Ryssland för omkring tre år sedan, Chrustjov var

för ett par år sedan inbjuden till engelska regeringen, och helt nyligen har ju den engelske regeringschefen besökt Chrustjov. Och Chrustjovs närmaste man, Mikojan, sammanträffade som vi minns för någon tid sedan med president Eisenhower i Förenta staterna. Alldeles oberoende av ideologiska och andra motsättningar har man alltså funnit, att det kanske ändå kan vara till nytta att ledningarna i olika länder får kännedom om förhållandena på andra håll och såvitt möjligt också om hur man tänker och resonerar på andra håll i skilda frågor. För min del tror jag det ligger en hel del i en sådan tankegång, och jag har därför inget att erinra mot den framställda inbjudan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN:**

Herr talman! Att lyssna till herr Hjalmarson i en utrikespolitisk debatt erbjuder sällan några överraskningar. Han väljer alltid samma roll. Han är moralisten, som brännmärker och fördömer den stormakt vi har i vårt nära grannskap. Han gräver gärna gång efter gång upp gamla begångna synder ur historien.

Högerledare brukade i forna tider iakttäta stor återhållsamhet i sina utrikespolitiska uttalanden. Herr Hjalmarson erinrade själv om detta, när han nära nog bad om ursäkt på den dåvarande statsministern Lindmans vägnar för att denne stod som mottagare av ryske tsaren 1908.

Herr Hjalmarson förklarade att Lindman var konventionell, detta naturligt enligt sin tids uppfattning. Men långt senare har högern också visat stor försiktighet. När vi hade det nazistiska Tysklands synder att rikta indignationen emot, var man ytterst försiktig och återhållsam på högerns sida. Man var kanske till överdrift varsam på den tiden. Högerpartiet tog sig i varje fall inte den domareroll å världens vägnar som herr Hjalmarson älskar att ikläda sig.

Herr Hjalmarson har både i pressen och nu i dag under debatten givit kammareren del av sin vända inför det förestående besöket av Sovjetunionens ministerpresident. För herr Hjalmarson är detta uppenbarligen en samvetssak. Han vill inte försättas i ett läge, där han inte kan ge uttryck åt vad han tänker och känner, och han avskyr den ideologi och den politik som diktatorer representerar. Att inte få säga dem detta mitt upp i ansiktet är för högerledaren en plåga. Det måste vara besvärande för en politiker att vara så känslig. Han måste ofta komma i situationer, då han inte har möjlighet att säga folk mitt upp i ansiktet vad han tänker om dem.

Herr Hjalmarson gör emellertid en reservation. Hans samvete accepterar även umgänge med diktatorer, om umgänget har en realpolitisk bakgrund. Detta uttalande gjorde han i pressen. Partivännern Macmillan fick herr Hjalmarsons gillande när han reste till Moskva för att träffa Chrustjov. De bäge herrarna ville nämligen känna varandra på pulsen i politiska frågor. Gäller det sådana samtal är herr Hjalmarson beredd, får man anta, att avstå från sin lust att säga obehagliga sanningar i ansiktet på folk. Då är han beredd att glömma Ungern, att avstå från villkoret att den ryske diktatorn skall släppa greppet kring Östtyskland, Polen och Tjeckoslovakien, innan han får komma på besök till Sverige. Det var väl tur att herr Hjalmarson till slut visade denna elasticitet i sin politiska moralism. Därigenom har han berett sig en vad man kallar escape-klausul, en möjlighet till undanflykt i sitt politiska handlingsprogram.

Herr Ohlin anmärkte på min inledande exposé, att mina uttalanden där om den tyska frågan var föga upplysande. Jag hade bort säga vad jag ansåg vara riktigt och rätt i spörsmålen huruvida den tyska nationen hade rätt till återförening, huruvida den borde få självbestämmanderätt rörande utrikes-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

politiken o. s. v. Han frågade mig nu vad jag tänkte i dessa spörsmål.

Jag skulle visst kunna redovisa vad jag för min del önskar beträffande lösningen av dessa frågor. Jag gillar givetvis kravet på återförening, och jag anser att det tyska folket bör ha sin självbestämmanderätt. Men jag har inte ansett det vara av större intresse att här framlägga något slags önskeprogram. Herr Ohlin frågade i senare delen av sitt inlägg om jag ville uttala mig om de praktiska utsikterna till vissa lösningar. Just det. Vilka utsikter finns det att komma ur det läge som är för handen i dag? Det är av större intresse att söka bilda sig en uppfattning om de föreliggande realiteterna och sannolika möjligheter till lösningar.

Nu tillåter jag mig å min sida att ställa en fråga till herr Ohlin. Vad tror herr Ohlin om de praktiska utsikterna att få till stånd en återförening av Tyskland, ifall ett återförenat Tyskland, alltså både Västtyskland och Östtyskland, skall stå såsom medlem av Atlantalliansen? Det vore ett nyttigt bidrag till debatten om herr Ohlin ville yttra sig i den frågan.

Vi blev väl de flesta av oss mycket chockerade över den ryska framstöten beträffande Berlin. Vi har starka sympatier för Västberlins befolkning, som lever under så onaturliga och svåra förhållanden. Även om arrangemanget med Berlins uppdelning var ett provisorium, som omöjligen kunde bli permanent, är i alla fall ett dåligt provisorium bättre än en akut kris. Men förr eller senare skulle krisen komma.

Jag läste för någon tid sedan en artikel av en framstående amerikansk journalist, som var med redan på den tiden då de allierade ritade upp sina planer för ockupation av Tyskland. Det var före segern rent av — det var 1943. Denne journalist skrev att det fanns två riktningar bland de allierade. Den ena gick ut på att Tyskland skulle ockuperas för obestämd tid framåt, för att

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

tyskarna skulle få känna sitt nederlag grundligt. Den andra, som företrädde den mera försonliga ståndpunkten, gick ut på att de segrande makterna helt skulle avstå från ockupation. Den förra riktningen vann naturligtvis i den stämning som rådde. Men, tillade journalisten, vi darrade redan då vid tanken på vad som skulle inträffa, när ockupationen en gång måste upphöra.

Vad som nu blivit aktuellt är inte upphörandet av ockupationen av hela Tyskland utan endast beträffande Berlin. Men vi har i alla fall skäl att darra inför tanken på konsekvenserna. Ockupationens upphörande i hela Tyskland, liksom i de östra randstaterna, är dessutom händelser som oundvikligen närmar sig. Det andra världskriget avslutades aldrig med någon fredstraktat. Det första världskrigets Versaillestraktat, som så häcklades i vårt land, skulle ha förefallit som en välgärning, ty den gjorde i det väsentliga slut på kriget.

Vi får hoppas att de närmast berörda makterna skall visa klokhet, måttfullhet och prov på konstruktiv politik. Vi kan inte undgå att uppskatta den brittiske premiärministerns initiativ, då han beslöt sig för att utforska möjligheterna för en förhandlingsgrundval genom personlig kontakt i Moskva.

Många kanske frågar sig, om inte FN kunde ha en uppgift i denna allvarliga kris. Det är möjligt att FN förr eller senare kan inkopplas, men det bör då inte ske på det sätt som det ryktats om i pressen, att västmakterna först bestämmer sig för en aktionsplan och sedan bara söker FN:s sanktion såsom ett led i planen. Skall FN vara med i bilden måste nog organisationen ha tillräcklig marginal för sin manöverfrihet. FN:s roll skall inte vara den som herr Hjalmarson så gärna utövar, fördömarens och anklagarens, utan i stället förhandlarens.

Herr Ohlin frågade, på tal om konferensen i Genève angående inställande av kärnvapenprov, om jag inte anser

att vetot är orimligt. Jag vill svara, att jag anser för min del att vetorätten, när det gäller att fatta viktiga beslut angående kontrollen, är orimlig. Men enligt en tidningsnotis, som jag har framför mig och som jag vet återger det riktiga förhållandet, har man redan gått en liten bit på väg mot en kompromiss här, i det att man från västmakternas sida avstått från vetorestriktioner då det gäller vissa tekniska och administrativa frågor, varom kontrollkommissionen skulle fatta beslut. Man är alltså inne på förhandlingsvägen och försöker få till stånd en lösning av den viktiga fråga, som Genève-konferensen behandlat.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens utrikesministern förklarade att jag alltid spelar samma roll i de utrikespolitiska debatterna. Gärna det, Ers Excellens. Jag tycker för min del inte det är felaktigt att försöka vara trogen mot sina ideal, inte ens mot sin ungdoms ideal. Excellensen menade att jag här givit uttryck åt en uppfattning som liksom hade en belastning däri, att den byggde på en moralisk bakgrund. Herr utrikesminister, jag uppfattar inte detta som en belastning eller som något felaktigt eller förkastligt. Om jag ständigt spelar samma roll, så kan man däremot omöjligen, inte ens med bästa vilja i världen, säga detsamma om Östen Undén.

Det fanns en tid, herr talman, då Östen Undén hade full förståelse för de synpunkter som jag nu gör mig till tolk för, för den principiella bakgrund utifrån vilken jag talar. Kommer excellensen ihåg den tiden? Det var när vi här i vårt land hade en fungerande utrikesminister vid namn Östen Undén, som ville lägga ned en krans på den italienske frihetshjälten Matteottis grav. Det var då det, Ers Excellens!

Man har här talat om det konventionella. Bjuder oss det konventionella att

umgås med folk som vi avskyr? I vilken utsträckning skall vi vara tvungna att göra det? Vad är det konventionella? Det är ingenting annat än frågan om människornas yttre beteende i umgänget med varann. Det måste — för att vi skall hålla oss själsligt sunda och friska — vara en ständig strävan att åtminstone förhindra att vårt konventionella beteende kommer att stå i direkt strid med våra innersta känslor. Detta borde man kunna uppställa såsom ett moraliskt minimikrav. Det är alls inte fråga om att rusa fram och manifesteras ett behov av att säga folk sanningen, som det hette i utrikesministerns anförande. Det är inte alls det som det rör sig om, Ers Excellens.

Håller vi inte fast vid den angivna utgångspunkten, hamnar vi i falskhet och förljugenhet. Det finns ingen som helst anledning att här göra skillnad mellan umgänget på det internationella planet och andra former av umgänge. Den gamla vanföreställningen, att en sådan skillnad skulle göras, har vi kommit ifrån. Man kan förhandla med vem som helst om reella ting, om handelsavtal och annat. Då är det förnufviga och begripliga motiv bakom det sällskapliga umgånge som kan följa i förhandlingarnas släptåg. Det är en annan sak än att ordna fester och tillställningar för att ge ett intryck av artighet och vänlig uppskattning gentemot personer och regimer, som man djupt och innerligt avskyr — personer och regimer om vilkas uttalanden och proklamationer man i förväg vet, att de bara har till syfte att skilja en från ens verkliga vänner. Det kan icke råda något som helst tvivel om de känslor, som det överväldigande flertalet i vårt land hyser för herr Krustjev och de andra ryska tyrannerna. Det är då orätt handlat av regeringen att under återopande av konventionella skäl försätta oss medborgare i en falsk och omöjlig position.

Det fanns en tid, då allt detta var självklart också för socialdemokratien.

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

Varför? Jo, därför att den då såg på tingen med en frisk och oförvillad blick — socialdemokratien var en rörelse som kastade in idépolitiskt stoff i den offentliga debatten och satte människornas sinnen i brand. Varför är det inte så längre? Jo, därför att socialdemokratien sjunkit ned till att vara en apparat för att administrera makten, och företrädare för en sådan apparatur brukar finna behag i det konventionella skenet. Men nog är det ändå bra tragiskt att den socialdemokratiska ministären Erlander-Undén nu med liv och själ försvarar det konventionella mönster på detta område, som för fem decennier sedan hävdades av den borgerliga överheten och som de flesta av oss sedan dess arbetat oss ur. Vem hade kunnat tro att detta skulle bli resultatet av 50 års radikal utveckling?

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att utrikesminister Undén nu gav uttryck för en principiell inställning till förmån för tyska folkets rätt och för den uppfattningen, att vetorätt för stormakter i avgörande kontrollfrågor inte är rimlig. Det hade varit ännu bättre, om inte regeringsförklaringen denna gång likom flera gånger tidigare verkat omsorgsfullt frigjord från alla sådana viktiga principiella påpekanden. Jag har under många års studium av herr Undéns förklaringar varken tidigare eller nu kunnat undgå intrycket, att utrikesministern lider av en viss hämning när det gäller att uttala en sådan principiell ståndpunkt, särskilt när den kan väntas gå emot den politik som företrädes i Moskva. Om herr Hjalmarson i motsats till herr Undén inte känner någon hämning härvidlag utan tvärtom en viss benägenhet att ge uttryck för meningar, som inte är populära i Moskva, tycks det mig som om utrikesministern lutar litet åt den andra ytterligheten och har svårt att övervinna sina hämningar när det gäller att häv-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

da vissa ur svensk synpunkt betydelsefulla principer. Herr utrikesminister! Det är inte oviktigt att ett land som Sverige hävdar sådana principer. Det är inte alls fråga om något önskeprogram, såsom utrikesministern sade, utan det gäller principer som det är angeläget att världen respekterar, om man skall få till stånd en sådan utveckling, som enligt vår mening ur Sveriges och ur alla andra länders synpunkt är den på lång sikt bästa. Den politiska debatten här är en viktig del av utrikespolitiken, herr utrikesminister.

Nu viker herr Undén åt sidan och frågar: Vad är herr Ohlins mening om de praktiska utsikterna att få till stånd en tysk återförening, ifall detta återförenade Tyskland vill vara medlem av Atlantpakten? Jag vill svara att jag inte tror, att det för närvarande eller i en nära framtid finns några som helst utsikter att få Ryssland — eller Östtyskland som bulvan för Moskva — att gå med på en tysk återförening annat än på villkor som måste vara oacceptabla för tyska folket och klart stridande mot de principer, som även vi i Sverige har all anledning att hävda. I detta läge förefaller det mig vara rimligt, att vi fortsätter att hävda dessa principer. Om vi kan bidra till att skapa en världsopinion för vissa principer beträffande lösningen av internationella motsättningar, så kan det hända, att den världsopinionen så småningom ökar utsikterna till en mera rimlig uppgörelse. Jag tror inte att det avgörande är några tekniska arrangemang såsom att Östtyskland och Västtyskland börjar tala med varandra. Jag tror att själva opinionsbildningen är avgörande. Inte heller Sovjetryssland är alldeles okänsligt för hur världsopinionen utvecklas. Just för en stat som Sverige, som står utanför stormaktsblocken, framstår det som en ingalunda oviktig utrikespolitisk uppgift, att vår regering inte omsorgsfullt underlåter att i aktuella sammanhang hävda principiella ståndpunkter, till

vilka vi alla bekänner oss. Tvärtom bör regeringen begagna lämpliga tillfällen att hävda sådana principer för att därigenom göra vad vi kan göra, det må vara aldrig så litet, för att få till stånd en världsopinion som befrämjar rimliga lösningar av de allvarliga utrikespolitiska problemen.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord i anledning av herr Hjalmarsons genmäle. Är det verkligen klokt att låta ställningstagandet i sådana här viktiga angelägenheter bygga på antipatier och sympatier? Tror herr Hjalmarson t. ex. att det var uteslutande av sympati för Sovjetunionen eller för herr Krustjev som den engelske regeringschefen Macmillan begav sig över dit? Var det inte helt andra överväganden som var avgörande i det sammanhanget? Han trodde sig säkert kunna göra någon nytta.

Jag har vid mer än ett tillfälle sagt, att vi i vårt land inte skall vara så förmätna att vi tror, att vi på något avgörande sätt kan påverka utvecklingen i världen. Men jag har samtidigt tillåtit mig att säga, att om vi kan dra ett strå till stacken, hur litet det vara må, så är det vår skyldighet att göra det. Anser herr Hjalmarson, att det är alldeles uteslutet, att ett sådant här besök kan ge oss en eller annan låt oss säga upplysning, som skulle kunna vara av något värde? Att vi skulle ta skada till vår moral och vårt samvete av detta besök, har jag väldigt svårt att tro. Vår inställning till och vår uppfattning om kommunismen är given en gång för alla och kan inte förändras eller påverkas, såvitt jag begriper, oavsett om herr Krustjev kommer hit eller herr Hjalmarson far till Moskva.

Sedan kan jag inte underlåta en liten reflexion, trots att den kanske inte hör hit, i anslutning till herr Hjalmarsons tal om ungdomlig inställning och dylikt. Litet var vet vi ju, var herr Hjalmarson politiskt hörde hemma i sin ungdoms

dagar. Jag skall inte nämna namnet på den organisationen — det tjänar inte mycket till — men vad jag vill framhålla med detta, herr Hjalmarson, är, att herr Hjalmarson inte bör hålla på med att dra fram vad som har hänt för 40—50 år sedan. Låt oss tala om dagens situation och dagens frågor!

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hedlund får inte nu bli ledsen på mig. Jag förstår att herr Hedlund ville jämföra sitt eget och herr Erlanders besök i Moskva med Macmillans besök just nu. Vad jag vill säga till min ärade vän Gunnar Hedlund är, att jag hoppas att herr Hedlund förstår att jag tycker att det inte är riktigt fullt jämförbara storheter.

Dessutom har jag en känsla av att Macmillan hade ett reellt ärende, att han hade viktiga saker att förhandla om. Inte har jag någonting emot att man förhandlar om handelsfrågor och andra politiska frågor med verkligt innehåll med både Sovjetunionens och andra länders ledare. Men nu gäller det inte alls sådant, herr Hedlund. Det är fråga om den konventionella formen av besök som innebär yttre, tom och meningslös artighet och ingenting annat. Det har, herr talman, diskuterats en hel del om de resultat som Macmillan eventuellt uppnått i Moskva. Det har däremot på något sätt varit märkvärdigt tyst om de resultat som herr Hedlund uppnådde i Moskva.

Herr **HEDLUND** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja fråga om det endast var på herr Hjalmarsons plats som man kunde undgå att höra att jag sade, att jag tidigare har betonat och i dag understryker, att jag tror det är förmätet av Sverige att tänka sig att spela någon egentlig roll i utrikespolitiska sammanhang. Men jag sade samtidigt att det är vår skyldighet att försöka dra det allra minsta strå till

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

stacken. Undgick detta kammaren också, eller är det bara herr Hjalmarson som inte hör när han inte vill?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Herr Hjalmarson gjorde några uttalanden om mig. Jag skulle inte vara trogen min ungdoms idéer osv. Det belägg han anförde var, att jag skulle ha demonstrerat som utrikesminister genom att lägga en krans på Matteottis grav. Herr Hjalmarson känner inte till den historien. Det var min uppgift att avveckla den anordning som Hjalmar Branting, då illa sjuk, hade tänkt sig. Det fanns ingen känd plats där Matteotti var begravd, och hela denna jämförelse är missvisande. Jag gjorde vad jag kunde för att det inte skulle bli en demonstration i den frågan.

Herr Hjalmarson vidhåller med kraft sitt tal om den konventionella förljugenheten och menar att vi borde känna oss förhindrade att fortsätta att ta emot besök från eller göra resor i länder där man råkar ha en regim som vi inte gillar. Han accepterar förhandlingar, säger han, men inte fester och tillställningar och den sortens konventionalism. Jag kommer inte riktigt ihåg hur det var, men var inte herr Hjalmarson som delegat i New York med om de middagar vi hade för Vysjinskij? Jag vet i alla fall att herr Hjalmarsons partivänner i delegationen med mycket nöje deltog i middagarna för Vysjinskij och hade angenäma och givande samtal.

Detta är ju ett område där sederna växlar, och jag tror inte att man skall anlägga herr Hjalmarsons betraktelsesätt, att vi här under 50 år har arbetat oss ur en konventionalism men nu är tillbaka i den. En hel del av de frågor, som var betydelsefulla för 50 år sedan, kanske numera inte har någon betydelse på grund av att sederna har växlat. Premiärminister Macmillan var dessutom inte i Moskva för förhandlingar, det vet nog herr Hjalmarson. Han dementerade

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

kraftigt att han skulle föra förhandlingar. Han skulle rekognoscera, försöka känna sin värd på pulsen.

Herr Ohlin svarade på min fråga beträffande vad han ansåg om de praktiska utsikterna för en återförening av Tyskland, ifall det återförenade Tyskland skulle ansluta sig till Atlantalliansen. Han svarade, om jag förstod honom rätt, att han just inte hade några förhoppningar om ett återförenat Tyskland. En återförening skulle inte kunna ske annat än på villkor som enligt hans mening ur svensk synpunkt vore oacceptabla, och därför ansåg han att den saken tydligen inte var aktuell. Herr Ohlins ståndpunkt är alltså att man skall försöka bidra till en opinion. Man skall gå den långa vägen och vänta sig att det så småningom i Sovjet kommer att ske en sinnesändring eller en radikal ändring av politiken i fråga om Tysklands återförening, att Sovjet alltså skall avstå från sitt krav på att det nya Tyskland skall stå alliansfritt och att ryssarna i stället skall acceptera ett återförenat Tyskland som ansluter sig till Atlantpakten. Det är klart att man kan ha den ståndpunkt som herr Ohlin här utvecklat, men jag tycker att det är litet farligt att bara vänta på att ett opinionstryck skall ha den effekten på Sovjet, att man där skall kasta om sin politik helt och hållet.

Vill man främja en återförening, som sker inom någorlunda nära framtid, bör man väl i stället se efter, om det inte fins några chanser att hitta en lösning som kan vara något så när tillfredsställande, även om den inte är fullständigt tillfredsställande, för bägge sidor. Med andra ord: man bör spekulera över de möjligheter att främja en återförening som finns i dagens läge och inte bara säga, att vi måste stå upp och utveckla våra moraliska principer om tyska folkets självbestämmanderätt, för att sedan acceptera och betrakta som oundvikligt att själva återföreningen dröjer hur länge som helst.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att utrikesminister Undén överraskar mig. Han talar om möjligheterna för oss att främja en återförening av Tyskland inom någorlunda nära framtid. Jag tror att utsikterna till en sådan återförening *inom en nära framtid* på acceptabla villkor är mycket, mycket små.

Däremot hade utrikesminister Undén inte något positivt att säga utan kom endast med en liten svagt hänfull sidospark åt mig, då det gällde mina reflexioner om att den internationella opinionen spelar en viss roll även för stormakternas ställningstagande. Inte ett ord om att Sverige med sin position mellan stormaktsblocken och sin oberoende ställning allt emellanåt givit uttryck för en mening som ägnats uppmärksamhet och tillmätts värde i rätt vida kretsar! Inte ett ord om att det kan vara ett svenskt intresse att i aktuella sammanhang inte begränsa sig till tekniska diskussioner och överläggningar utan samtidigt hävda även grundläggande principer!

Jag är inte mycket för, herr talman, att tala om vad som skedde förr i världen, och jag tycker att det är rätt lustigt att konstatera, att herr Hjalmarson därvidlag nu faktiskt slår det socialdemokratiska partiets rekord med cirka 20 år. Socialdemokraterna här i kammaren har ju dag ut och dag in talat om vad som skedde i början av 30-talet, men herr Hjalmarson går ungefär ett kvartsekel längre tillbaka. Det är i och för sig rätt åt socialdemokraterna, som ju missbrukat denna möjlighet att erinra om vad som tidigare skett genom att de i aktuella sammanhang talar om vad som skedde för 30 år sedan. Men trots min motvilja att gå tillbaka i tiden måste jag säga, att jag har ett livligt minne av att utrikesminister Undén på 20-talet var intresserad just av att hävda principiella ståndpunkter, något som ju måste vara ett led i den utrikespolitik en stat som Sverige bör föra.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! En del av den debatt som förts här i dag kontrasterar ganska bestämt mot några av de uttalanden som fälltts och den ton som använts under de sista replikskiftena. Beträffande den del, där de ekonomiska samarbetsfrågorna har berörts, måste jag för min del — och jag vet att jag talar å mina kollegers vägnar — uttrycka min stora tillfredsställelse. Här har i huvudsak från oppositionspartiledarnas sida skett en uppslutning kring den linje, som regeringen har följt i de internationella ekonomiska samarbetsfrågorna i Europa likaväl som i Norden. Det är av stor vikt för dem, som i olika sammanhang har att företräda Sverige i dessa frågor, att veta att de kan bygga på ett starkt stöd hos en överväldigande del av den svenska allmänheten liksom i den svenska riksdagen. Jag tror, att den delen av debatten inte heller kommer att gå spårlöst förbi i den utländska pressen.

Visst fanns det nyanser; det är jag medveten om. Herr Hjalmarson var kanske inte lika intresserad av det nordiska samarbetet utan uttalade vissa varningsord i sammanhanget. Jag får kanske anledning att i korthet återkomma till den saken. Inte minst herr Ohlin gick emellertid i båda dessa spörsmål synnerligen långt, och det måste jag uttala min tacksamhet för.

På två punkter var herr Ohlin däremot ganska kritisk. Han ansåg, att regeringen gjort sig skyldig till försummelser i två avseenden. Först och främst hade den inte underlättat för utländska företag att etablera dotterbolag här i landet, vilket enligt herr Ohlins uppfattning skulle vara av största betydelse för sysselsättningens upprätthållande. Även i det andra fallet var det sysselsättningen, som herr Ohlin tog som utgångspunkt. Han menade, att vi från svensk sida har försummat de möjligheter som han ansåg föreligga att driva en samordnad europeisk konjunk-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

turpolitik — jag tror att det var en sådan han hade i åtanke — till sysselsättningens främjande. Någon närmare exemplifiering av vari försummelserna bestod gav inte herr Ohlin oss.

För min del vet jag inte, att några svårigheter reses när det gäller inrättande av utländska dotterföretag i Sverige utöver de bestämmelser, som vår lagstiftning innehåller — en lagstiftning som är synnerligen liberalt utformad och synnerligen liberalt tillämpad. Jag skulle gärna vilja höra några exempel, som herr Ohlin i detta sammanhang skulle kunna anföra och som kunde ge debatten en större konkretion och kanske ge hans anklagelser litet mera tyngd.

Vad den andra anklagelsen beträffar — om våra försummelser att driva våra synpunkter på en samordnad ekonomisk politik — vill jag framhålla, att regeringen först och främst har samma uppfattning som herr Ohlin om önskvärdheten av internationella åtgärder — tillsammans med nationella — för sysselsättningens främjande. Vi är fullständigt överens om detta, herr Ohlin. Vi är inom regeringen lika medvetna som herr Ohlin om att vårt land kanske i högre grad än många andra länder är känsligt för impulser utifrån. Med den omfattning som vår utrikeshandel har är detta oundvikligt, och det gör att vi kanske mer än andra länder har haft kännning av den konjunkturnedgång, som vi upplevt allt sedan år 1957. Vi vet att därest inte effektiva motåtgärder på det nationella planet hade vidtagits skulle vi haft en arbetslöshet, som vida översteg den vi nu har och som i alla fall ger oss en relativt god plats vid de internationella jämförelserna.

Jag kan också säga herr Ohlin, att det naturligtvis i princip är orimligt — därom är vi överens — att människor skall gå utan arbete, när så många behov här i världen är otillfredsställda. Större delen av jordens befolkning

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

— det vet både herr Ohlin och jag liksom kammarens ledamöter i övrigt — lever ändå permanent i svält och umbäranden. En ökad ekonomisk verksamhet, en utbyggnad av den internationella produktionen är den enda möjligheten att stadigvarande tillföra Asiens, Afrikas och Sydamerikas hungerande människomiljoner en större del av livets nödtröft. Det är sannerligen inte något rationellt tillstånd att fabriker står stilla och människor saknar arbete samtidigt som enorma brister i behovstäckningen föreligger.

Om den ekonomiska politiken i alla framskridna industriländer målmedvetet inriktades på att upprätthålla en full sysselsättning och om parallellt med detta de rikare länderna vidgade möjligheterna för de fattiga att erhålla krediter och hjälp, skulle det helt visst bli lättare att producera, sälja och köpa överallt. Det säger sig emellertid självt, att möjligheterna för ett litet land att åstadkomma en ökad allmän aktivitet ute i världen är ytterst begränsade. Vi försöker ändå tillvarata de tillfällena, som yppar sig i olika internationella organ på det ekonomiska området, och vi har där krävt en ekonomisk politik, som gör det möjligt att bryta tendenserna till nedgång i konjunkturen. Jag vet inte riktigt vad herr Ohlin därvidlag anser utgöra en försummelse. Det har sannerligen inte i kören saknats den svenska rösten när det gällt att hävda betydelsen av att alla länder gemensamt söka föra en ekonomisk politik som syftar till att trygga sysselsättningen.

Vi har inte heller varit främmande för att åtgärderna kan behöva koordineras, inte bara med hänsyn till aktuella betalningssvårigheter inom ett land, utan också på betydligt längre sikt och med en djupare inriktning. Vi vet att det på detta område förhåller sig på samma sätt som inom handelspolitiken. Ett enskilt land kan inte ensamt skära ned tullar och ta bort import-

regleringar. Detta måste ske genom samfälliga och samtidiga aktioner. En expansiv ekonomisk politik, där den dyrbaraste produktionsfaktorn, den mänskliga arbetskraften, till fullo utnyttjas, kan endast föras med framgång i längden, om den är gemensam för alla ledande industriländer. Detta är, herr Ohlin, inte någon som helst nyhet för oss, utan har tvärtom varit målet för våra strävanden i dessa sammanhang.

Men inom många länder har — och det är detta som åstadkommer svårigheterna — den ekonomiska politiken alltför en annan inriktning än hos oss. Man försöker och har försökt framför allt på vissa håll att driva åtstramningen så långt, att arbetskraft friställes. Upprätthållandet av sysselsättningen är inte överallt såsom hos oss den främsta ledstjärnan. Men om man har olika meningar om målet för den ekonomiska politiken, då kan man inte gärna, herr Ohlin, komma överens om medlen. Det är detta, som gör att våra försök att åstadkomma en samordnad konjunkturpolitik hittills inte krönts med någon märkbar framgång. Jag tror inte att regeringen eller dess företrädare i dessa sammanhang har några försummelser att erkänna.

Herr talman! Jag vet att många talare är angelägna att komma till orda i denna debatt. Jag skall därför försöka fatta mig kort, även om jag är medveten om att jag därvid kommer att lämna många viktiga problemområden åsido utan att ha tillkännagivit någon särskild mening. Men jag vill upprepa att på många av dessa punkter överensstämmer den ställning, som regeringen intagit, helt och hållet med den som oppositionstalarna hittills fört fram i dagens debatt.

Först då några ord om det nordiska samarbetet. Diskussionerna och förhandlingarna om ett nordiskt samarbete gick in i ett mer avgörande skede — skulle man kunna säga — i och med att internordiska expertgrupper tillsat-

tes efter de s. k. Harpsundsdirektiven 1954. Det avgavs en huvudrapport — vi känner alla till detta, men låt mig helt kort erinra därom — som innehöll en omfångsrik plan för en nordisk marknad i framtiden, en marknad i tullunionens form för ungefär 80 procent av det totala varuområdet. När direktiven utformades, gick man inte ens så långt, utan man räknade med att det skulle vara möjligt att komma fram till rekommendationer som berörde 60—70 procent av samhandeln mellan våra länder. Förväntningarna hade sålunda redan här betydligt överträffats.

Bland övriga rekommendationer kan nämnas inrättande av en nordisk investeringsbank, som skulle bidra till finansieringen av gemensamma projekt. Den rekommendationen har mött gensagor på flera håll. Jag tror dock att var och en som grundligt sätter sig in i detta måste inse de fördelar en nordisk marknad kan erbjuda och att vi också måste vara beredda att betala något pris för detta.

Vidare föreslogs ett handelspolitiskt samarbete, som skulle sträcka sig längre än det som ditintills ägt rum mellan våra länder. Man tänkte sig ett intensifierat samarbete på forskningens och utbildningens område samt på flera andra områden. Även frågan om ett produktionssamarbete berördes. I denna rapport hade en väsentlig del av varuområdet utelämnats — med avsikt. Det gällde jordbruket, det gällde fisket och det gällde vissa delar av textilindustrin samt sko-, läder-, porslins- och glasindustrin.

Orsaken till denna avsiktliga avgränsning var helt enkelt den, att man år 1954 knappast ansåg det möjligt att nå någon överenskommelse ens mellan experterna på dessa områden. Sedan dess har frågan kommit i ett annat läge genom att de europeiska diskussionerna — av naturliga skäl — kom att omfatta även dessa områden av näringslivet. När därför experterna nu senast fram-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

lagt en kompletterande rapport som berörde dessa områden, så var det ganska naturligt att frågorna även ventileras i det nordiska sammanhanget. Det är dock just på detta område som svårigheterna möter. Därför redovisas härvidlag meningsskiljaktigheter på en rad punkter, medan däremot experterna i huvudsak varit överens beträffande huvudrapportens rekommendationer. Dessa meningsskiljaktigheter gäller inte minst frågan om jordbrukets och fiskerinäringens ställning i en framtida nordisk marknad.

Inte heller på industriområdet är man helt överens. Jag skall inte gå in på dessa frågor i den mån de inte kommer upp i den fortsatta debatten. De har i varje fall redovisats för Nordiska rådets svenska delegation och har även mera utförligt redovisats i utrikesnämnden. Skulle man önska en ytterligare exemplifiering kan den givetvis lämnas.

Som en allmän karakteristik av det nordiska samarbetet vill jag bara tillägga, att jag — liksom många med mig — erkänner, att framstegen hittills varit mycket små. Visserligen har det lyckats oss att införa passfrihet, finna samarbetsformer för tullbehandling och tillämpa en ordning som gör det möjligt att fortlöpande utbyta informationer beträffande handelspolitiken. Framför allt har vi inrättat en gemensam nordisk arbetsmarknad. I det hänseendet har vi på kort tid kommit betydligt längre än man t. ex. gjort inom sexmaktsunionen. När det gäller att skapa ett gemensamt nordiskt avsättningsområde för industrien och en därmed sammanhängande gemensam ordning för jordbruket och fisket så har vi dock trots många — nu årlånga — diskussioner egentligen inte kommit någon vart.

Jag vill inte beteckna mina uttalanden som överoptimistiska, herr Ohlin, — jag hörde någon antydning om att regeringen var rätt optimistisk — de har

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

endast varit ett riktigt uttryck för den uppfattning som vi, som sysslat med dessa frågor, hela tiden haft.

Den närmaste tidens händelser har inte heller inneburit någon lösning på de svårigheter som föreligger på jordbrukets, fiskets och industriens områden. Dessa kvarstår alltså. Men känslan av att det är nödvändigt att vi kommer varandra närmare och inte längre skjuter de oavgjorda frågorna på framtiden har vuxit i styrka. Det torde ingen kunna bestrida. Att spørgsmålet om den gemensamma nordiska marknaden nu tagits upp efter en rekommendation av Nordiska rådets Oslo-session på det högsta politiska planet kan endast innebära en sak av två: antingen måste frågan inom kort avföras från dagordningen som ogenomförbar för en överblickbar framtid, eller också när vi en överenskommelse om att realisera detta projekt inom en angiven tidrymd. Enligt min mening har vi inte råd att vänta längre. Vi har åtminstone rätt att fortfarande hoppas, att avgörandet skall gå i positiv riktning.

I anslutning till detta vill jag bara säga till herr Hjalmarson, att det inte kan vara något svenskt intresse, att en gemensam nordisk marknad genomföres under motstånd från t. ex. hela det norska näringslivet eller kanske hela den norska oppositionen. Det kan inte heller vara i den norska regeringens intresse att driva en sådan politik. Vi hoppas att vi på de månader som återstår — då avgörandet måste fattas — skall komma så långt, att vi får en ökad förståelse från våra grannländer Norge och Danmark för riktigheten av att vi i Norden samarbetar och finner lämpliga samsarbetsformer även för ett friare varuutbyte mellan oss. Om någon grupp skulle hysa betänkligheter, om man på sina håll skulle vara kritisk, så tror jag dock att vi för vår del inte skall tveka så länge tanken ändå uppbärs av en bestämmd majoritet.

Herr talman! Låt mig därefter gå över till den europeiska situationen. Vi vet alla att förhandlingarna om att skapa ett frihandelsområde, som skulle kunna göra det möjligt att bibehålla och fördjupa det samarbete som under tio år försiggått inom OEEC, i november i fjol strandade. I det läget var det naturligt för de svenska förhandlarna liksom för oss alla andra att ifrågasätta, om de sex ändå inte i avvaktan på en lösning av det stora problemet, som vi såg det, kunde vara med om ett uppskov med ikraftträdandet av sexmaktsunionens fördrag. De förklarade sig emellertid ovilliga till detta. De satte i stället Rom-fördragets första etapp av handelshindrens avveckling i kraft tidtabellelsenligt den 1 januari. Tullarna sänktes med 10 procent, och importregleringarna mjukades upp för att möjliggöra ökad handel mellan den gemensamma marknadens länder. Det mycket rimliga och begränsade engelska förslaget av den 15 december att åtminstone göra importökningarna generella för alla medlemsstaterna i OEEC ville de sex inte biträda, detta trots att i huvudsak den olikartade behandlingen fortfarande till väsentliga delar ändå skulle kvarstå på tullområdet, eftersom länderna utanför den gemensamma marknaden endast i mycket begränsad utsträckning skulle få del av tullsänkningarna.

I båda dessa hänseenden måste man slå fast, att sexmaktsunionens ståndpunkt strider mot den princip om lika behandling, som alltsedan OEEC:s tillkomst varit grundvalen för denna organisations verksamhet. Någon förståelse för önskemålet att i avvaktan på förhandlingarnas återupptagande provisoriskt låta Rom-fördragets handelsregler i full utsträckning tillämpas för alla länder som deltagit i samarbetet i Paris har inte heller kunnat vinnas. Hittills har de sex i varje fall inte velat lämna något medgivande i det avseendet. Vi står därför, som riktigt betonats

i denna debatt, redan nu i en situation, där vissa länder i Europa lämnat varandra medgivanden beträffande tullar och importåtgärder som övriga länder vägrats att få del av.

Jag har i dag, herr talman, då och då lyssnat till debatten i medkammaren. Jag hörde att ett uttryck, som jag skulle ha fällt, där spelade en viss roll i debatten. Jag är angelägen om att dementera riktigheten av det citatet, eftersom det kan komma att upprepas även i denna kammare. Jag har aldrig sagt att läget är förtvivlat. Jag har sagt att läget är förvirrat, och det är det i hög grad. Det ser mörkt ut. De som vill åstadkomma vidgat europeiskt samarbete på handelsområdet såsom en grund för vidgat världspolitiskt samarbete måste i dag säga sig: Framtidsutsikterna att komma närmare målet ter sig kanske i dag dystrare än på mycket länge. Vi vet över huvud taget inte när eller om förhandlingarna i Paris skall återupptagas. Men — det vill jag starkt understryka — naturligtvis utnyttjas tiden hos oss liksom på många andra håll för att undersöka olika tänkbara lösningar och pröva varje uppslag, som kan leda oss ur det dödsläge i vilket det ekonomiska samarbetet i Västeuropa verkligen befinner sig. Här är — får jag inskjuta även detta — inte bara fråga om att gå vidare utan att bevara resultaten av tio års arbete i OEEC.

I denna situation har det förelegat en betydande oro. På vissa håll har på sistone även här i vårt land höjts röster för att vi på allvar skulle i varje fall undersöka möjligheterna av en svensk anslutning till sexmaktunionen. Jag kan förstå oron. Den bottnar i de svårigheter, som vårt näringsliv delvis redan nu börjar att få kännning av och framför alla fruktar för framtiden än mer. Om Europa kommer att splittras ekonomiskt och endast dessa sex stater är enade till en kärna och de andra står utanför, kommer det att bli svårt. Men man skall inte överdriva den dis-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

krimation, som vi kan bli utsatta för genom att dessa sex genomför sitt avtal. Det ligger en fara i att sprida panik också, ärade kammarledamöter. Det är visserligen sant, att en tredjedel av vår totala export går till OEEC-länderna, att av totalt 10 miljarder kronor 3,5 miljarder placeras på den europeiska kontinenten, där sexmaktunionen nu har rest sina handelsbarriärer och tullmurar. En stor del av dessa varor — det är viktigt att hålla i minnet — utgörs emellertid av råvaror som i allmänhet möter relativt små handelshinder. Dit hör vår malm, varom det kan vara berättigat att hoppas att de sex också i fortsättningen kommer att vara lika angelägna att köpa som vi att sälja. Vår pappersmassa står visserligen på sexmakternas s. k. G-lista över varor, för vilka de framtida tullsatserna ännu inte är bestämda. Pappersmassan borde också framgent kunna påräkna köpare inom sexmaktsområdet då ingen väntar sig där större tullhöjningar jämfört med nuvarande läge. Frihandelsproblemet gäller i stället i första hand hel- och halvfabrikaten. För dessa, det erkänner jag, är läget ett annat, bl. a. på grund av gammal protektionism. Till Frankrike, Tyskland också för den delen, och Italien är därför exporten av hel- och halvfabrikat redan nu ganska begränsad, kanske mera begränsad än man skulle vänta.

Den uppgår i själva verket inte till mer än 1,2 miljarder kronor, dvs. 12 procent av totalexporten. Det är det område av vår utrikeshandel som främst riskerar att komma i farozonen genom Rom-avtalets genomförande utan kompletterande uppgörelser med övriga länder i Europa.

I själva verket är de sex' andel av vår export av vanliga tullbelagda varor av hel- och halvfabrikat väsentligt mindre än deras andel av vår totala export. Det framgår för övrigt av ett diagram i slutet av vitboken, att av Sveriges export av hel- och halvfabri-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

kat endast 22 procent går till de sex, medan bara Norge och Danmark köper 24 procent av sådana varor från oss och ytterligare 13 procent går till övriga OEEC-länder. När det gäller sådana varor — härvid intar ju verkstadsindustriens produkter främsta rummet — köper med andra ord redan våra skandinaviska grannländer mer än de sex tillsammans, och samtliga icke-sex i Västeuropa mer än halvannan gång så mycket som de sex. Den proportionen tror jag att man bör hålla i minnet.

Jag vill inte göra mig skyldig till det motsatta misstaget att undervärdera de svårigheter, som den svenska industrien i detta sammanhang kan komma att ställas inför, men det är viktigt — som alltid i ett känsligt förhandlingsläge — att hålla huvudet kallt. Oöverlagda, hastigt framkastade idéer är sannoligen inte till någon hjälp vare sig för oss i riksdagen när vi bedömer dessa spörsmål eller för dem, som har uppdraget att föra de svenska förhandlingarna.

Men problemet om en anslutning till de sex är inte i första hand ett ekonomiskt problem; det är i stället främst ett politiskt problem. Herr Hjalmarson begär — utan att han såvitt jag förstod honom rätt ville dra några slutsatser eller föregripa resultaten — att vi skulle allvarligt undersöka, vad en anslutning till de sex skulle kunna innebära. Jag kan hålla med honom om att en bedömning av frågan om lämpligheten av en anslutning till sexmaktsunionen måste göras också med utgångspunkt från ett övervägande av de förpliktelser, som en sådan anslutning skulle innebära för vårt land.

Men jag undrar om det behövs så förfärligt noggranna undersökningar för att vi skall kunna dra slutsatser. Vi vet ju ändå en del om Rom-fördraget. Vi vet att Rom-fördraget innehåller två olika möjligheter för samarbete i fastare former med andra länder; dels

har man så generöst lämnat en möjlighet öppen för andra länder att ansluta sig som medlemmar, dels finns möjlighet till en association i andra former, även om fördragstexten inte ger någon riktigt säker hållpunkt för en bedömning härvidlag.

Jag tror att skillnaden mellan ett medlemskap och en association i själva verket är hårfin. I varje fall kommer såvitt jag förstår vi inte att få någon anledning under den närmaste tiden att klargöra, vari denna skillnad skulle bestå.

Vi vet dock att Rom-fördraget är en enhet och en kompromissprodukt. Det har varit fråga om en avvägning mellan fördelar och uppoffringar för olika länder, och ett mödosamt arbete har nedlagts innan denna kompromiss har uppnåtts. Eftersom man har betraktat saken som så angelägen och ansett att tiden har varit knapp, har man såsom fallet ofta blir med sådana kompromissprodukter låtit klarheten lida för snabbheten. Det är därför inte alltid så lätt att säga någonting bestämt, och det blir inte lättare för att vi analyserar det hela. Många av våra företrädare bland tjänstemännen har funnit — liknande erfarenheter har jag själv gjort — att det inte ens är lätt att få dem som nu företräder sexmaktsunionen i de olika institutionerna att ge en entydig och klar tolkning.

Men vi vet ändå en del. Vi vet att det kommer att inrättas ömsesidiga organ med överstatlig myndighet, som kan fatta majoritetsbeslut i de avgörande frågorna. Jag tror inte att det är enbart med förtjusning som opinionen i Holland eller Belgien ser på hur det första skedet av sexmaktsunionens verksamhet har utvecklat sig. Kom ihåg, ärade kammarledamöter, att Tyskland, Frankrike och Italien vardera har sju röster, Holland och Belgien vardera två röster och Luxemburg en röst i det ministerråd som utgör den högsta myn-

digheten i sexmaktsunionen. Jag undrar hur många Sverige skulle få.

Det finns andra ting vi också kan säga en del om. Vi skall inte tro, att det inom en nära framtid går att åstadkomma någon ändring på de handelsregler som de sex sinsemellan kommit överens om. Vi skulle få finna oss i inte bara en harmonisering utan också en upptrappning av de svenska tullarna. Sexmaktsunionens tullar på färdigprodukter ligger vid mellan 15 och 30 procent när den gemensamma tullmuren har etablerats. För de varor — även färdigvaror ingår där — som finns på lista G kan det komma att röra sig om än högre tullar. Det saknas i varje fall inte de som betraktar detta som ett troligt resultat av den fortsatta utformningen av tullbestämmelserna. Det blir en ganska kraftig tullhöjning för vårt land som vi skulle få acceptera, och konsekvenserna därav tror jag inte utan vidare kan negligeras.

Men det räcker inte med detta. Vi kommer också att få underkasta oss finansiella förpliktelser. Det finns särskilda fonder för investeringar i de s. k. översjöiska områdena — det gäller inte bara Algeriet, men huvudsakligast är det de franska besittningarna som kommer i fråga. Under de fem närmaste åren skall 581 miljoner dollars tillskjutas för det ändamålet. Vi skulle kanske kunna invända, att vi ju inte har några besittningar, kolonier eller översjöiska områden. Det skulle emellertid inte hjälpa oss långt, eftersom sådana bidrag betraktas som en inträdesbiljett till denna enligt många uppfattning mycket åtråvärda gemenskap. Holland, som ändå har ett begränsat kolonialvälde, eller vad vi skall kalla det, får bidraga med 71 miljoner dollars till detta ändamål utan att ha någon större glädje av det för egen del.

Det finns en rad andra ting som vi skulle få vara med om. Vi skulle få bidraga till en europeisk investeringsbank, som skall ha 1 000 miljoner dol-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

lars till sitt förfogande. Man skulle sedan kunna påfordra, om det fattades sådant beslut inom unionen, att ytterligare cirka 500 miljoner skulle tillskjutas till detta ändamål.

Detta gör inte tanken lockande, herr Hjalmarson, och därtill kommer en rad andra bestämmelser, t. ex. om en harmonisering av socialpolitiken. Man skall inte bara ha gemensam lagstiftning beträffande rätten till betald semester, utan man skall också lagstifta om övertid och en rad andra frågor. Ett land inom sexmaktsunionen som bygger ut sin sociallagstiftning till vad den innefattar i ett annat land i sexmaktsunionen kan begära, att detta andra land skall gå vidare på den vägen, eftersom den ursprungliga balansen har rubbats och konkurrensförhållandena snedvridits. Jag behöver inte säga, att vi inte kan betrakta dessa bestämmelser som på något sätt rimliga.

De här tingen skall övervakas av organ, som redan är verksamma. I dag finns väl litet över 1 500 människor anställda för den gemensamma marknadens administration och för samarbetet på atomområdet, och jag vågar förutsäga att det blir ett par, tre tusen inom två år. Man kan ju säga, att det är en underlig handelsfrihet som skall behöva administreras av 2 000, 3 000 människor.

Jag menar att dessa överväganden, som inte på något sätt gör anspråk på att vara fullständiga, säger oss, att en anslutning till de sex knappast är någonting som vi kan allvarligt överväga. Jag undrar därför, herr Hjalmarson, om vi inte i varje fall tills vidare har viktigare utredningar att ta itu med än att undersöka en eventuell association även om jag inte vill utesluta att vi kan få företa vissa undersökningar i det sammanhanget.

Ännu en sak vill jag säga innan jag avslutar avsnittet om sexmaktsunionen.

Viktigare än de ekonomiska är ändå de politiska motiven för Rom-fördraget

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

— det är en slutsats som är omöjlig att undvika. Det är uppenbart, att Frankrike drömmer om att med tysk hjälp återfå den ställning bland stormakterna som Frankrike tidigare har innehaft. Jag uttalar inget fördömande av sexmaktsunionen; jag bara talar om vad varje analys måste komma fram till. I Tyskland ser man i unionen främst ett tysk-franskt förbund, som kommer att garantera freden mellan de två länderna, stärka dem i uppträdandet utåt och ge det tyska kapitalet och näringslivet möjligheter som inte ens Hitlers arméer förmådde ge.

I dragkampen mellan å ena sidan dem i Tyskland och i Holland, som vill se en mera liberal ekonomisk tolkning — liberal i den ursprungliga innebörden av ordet — av Rom-fördragets innehåll, och å andra sidan de kretsar i Frankrike, som anser fördraget främst vara ett uttryck för en politisk federation på protektionistisk ekonomisk grund, är det i varje fall tills vidare de sistnämnda som har avgått med segern. Det kan ju hända att herr Ohlin får rätt i sina profetior att sexmaktsunionen kommer att vara mer medgörlig inom en nära framtid, men jag ser ganska få tecken som tyder på det. Man bör också erinra sig att näringslivet inom sexmaktsunionen redan nu i viss mån anpassar sig till de framtida förhållanden som kommer att inträda inom den gemensamma marknaden. Därför bör man inte hänge sig åt några illusioner.

De som nu utövar det avgörande inflytandet på sexmaktsunionens politik har aldrig avsett att Rom-fördraget skulle vara ett steg på vägen till friare handel i världen; deras bevekelsegrunder — det nödgas jag konstatera — har snarare varit de rakt motsatta. När någon röst höjs för en svensk anslutning till sexmaktsunionen tror jag man förbiser också den omständigheten.

Regeringen har för sin del klart uttalat, att en anslutning från svensk sida saknar varje aktualitet, och det är en

deklaration som inte har motsagts heller i dag från något politiskt ansvarigt håll — jag har sagt det förut, och det gläder mig att kunna upprepa det här. Såvitt jag förstår skulle en sådan anslutning inte vara förenlig med den alliansfria utrikespolitik som majoriteten av vårt folk står bakom.

Jag vet inte hur många skäl jag redan har uppräknat, varför en anslutning till sexmaktsunionen från svensk sida eller för något annat land inte skulle vara en praktisk realitet att räkna med, men det har antytts i debatten, att det finns ännu ett skäl. Den gemensamma marknaden är inte någon öppen klubb — trots att vi väl är medvetna om att Rom-fördraget innehåller bestämmelser, som skulle kunna förutse en utökning av medlemskapet. Varje ökning av medlemsantalet skulle nämligen medföra nära nog oöverstigliga hinder. Fördragstexten skulle t. ex. behöva ändras beträffande röstningsreglerna och på en hel rad andra punkter, även om vi mot all sannolikhet skulle kunna godta allt vad man hittills kommit överens om rörande handelsreglernas utformning, samordningen av den ekonomiska politiken och socialpolitiken osv. Det var besvärligt att få Rom-fördraget godkänt i parlamentet. Att nu inom överskådlig framtid få ändringar genomförda i 80 paragrafer tror jag inte är någon praktisk realitet att räkna med.

När det sedan gäller den framtida ordningen, så har de sex inte avvisat tanken på en ny förhandling. De har emellertid förklarat — och det var herr Ohlin nyss inne på — att de inte kommer att acceptera någon annan förhandlingsbas än sin egen. Man tycks i den kretsen mena, att den gemensamma marknaden ovillkorligen skall erkännas av alla andra som ett preferensområde, och först när den principen är fastslagen skall förhållandet mellan denna marknad och det övriga Europa regleras.

Vidare har det framskymtat, att sexstatsunionen inte kommer att lämna några medgivanden på tullområdet till övriga OEEC-stater, som går längre än vad den är beredd att göra beträffande alla länder inom GATT. Jag är glad att höra, att herr Ohlin också har observerat det förhållandet och att han i det sammanhanget uttalade sitt berättigade missnöje.

Men sexstatsunionens företrädare synes härutöver ändå vilja uppställa en rad villkor för en uppgörelse med övriga OEEC-länder. Även om denna begränsas till vissa importlättnader kommer man ändå alltså att kräva att vissa industriområden skall hållas helt utanför, åtminstone till en början. Det är klart, att en lösning efter sådana linjer inte är godtagbar och inte skulle föra det västeuropeiska samarbetet ur den kris, i vilken det nu befinner sig.

Men även utanför sexstatsunionen går meningarna isär om vad situationen egentligen kräver. På sina håll menar man alltså, att vi kanske gör klokast i att vänta och att tills vidare inte ta några initiativ för ett återupptagande av förhandlingarna. Som skäl för den ståndpunkten åberopar man, att det finns motsättningar inom den gemensamma marknaden, vilka måhända så småningom kan spela oss i händerna. I Belgien, Holland och — framför allt — Tyskland finns det inom vissa grupper och kretsar en betydande oro för den nuvarande franska dominansen inom sexstatsunionen. Med tiden, säger man, kanske dessa intressen — som vill verka för ett västeuropeiskt frihandelsområde — får övertaget. Herr Ohlin sade i det sammanhanget, att åtminstone inte Tyskland borde ha råd att vänta och låta handelsförbindelserna med Norden, Schweiz och England — och för all del även Österrike — försämrast.

Ingen av oss tror heller att det kan vara riktigt att förhålla sig passiv. Den taktiken har ju misslyckats kapitalt hittills. Om vi väntar till dess de sex blir

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

färdiga med utformningen av den gemensamma marknaden och alla dess regler, så får de ytterligare förspång. Näringslivets struktur på den marknaden kan snart nog inrätta sig efter de ändrade förhållanden som då inställer sig, och de sex får då också tid på sig att mera definitivt utforma sin jordbruksordning och fastställa sina yttre tullar för olika varor, beträffande vilka inga beslut ännu har fattats. Hittills säger oss också erfarenheten, att när de sex nått fram till en gemensam ståndpunkt efter hårda, långa och segslitna förhandlingar sinsemellan, så har den ståndpunkten varit nära nog orubblig.

Jag tror — och det har sagts förut i denna debatt — att ett bättre förhandlingsresultat kan uppnås, om de länder som står utanför sexstatsunionen håller ihop och uppträder gemensamt. Ur den synpunkten har också den nordiska marknaden, om den inrättas relativt snabbt och för med sig en hastigare avveckling av handelshindren mellan de nordiska länderna än vad man kommit överens om i sexstatsunionen, sina stora fördelar. Jag tror också att det skulle vara lättare att komma till tals med de sex om en lämplig ordning i Europa framöver, en ordning som bevarar de framsteg som hittills gjorts och förhindrar en tillbakagång i utvecklingen, därest länderna utanför unionen håller ihop.

Som jag tidigare betonat är det regeringens skyldighet att undersöka och utreda alla tänkbara alternativ och att allvarligt pröva alla utvägar. Det kommer vi också att fortsätta med. Med hänsyn till det känsliga förhandlingsläget kan det inte vara lämpligt att i denna debatt gå in på konkreta detaljer och redovisa resultaten av alla överväganden som gjorts. Jag nöjer mig därför med att än en gång understryka, att vi ingalunda har givit upp hoppet om att etablera ett fortsatt ekonomiskt samarbete, som kan befrämja den inter-europeiska handeln, vilket är ett led i

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

och ett steg mot en frigörelse av världs-handeln.

Vi kommer att fortsätta våra ansträngningar därvidlag, även om situationen i dag ter sig mörk.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Jag vill än en gång understryka, att den inställning till dessa handelspolitiska problem, som handelsministern företräder, är densamma som vi på vårt håll vill ge vårt förtroende. Och jag vill tillägga, att vi också gärna vill komplimentera handelsministern för den energi han visat när det gäller att här företräda centrala synpunkter. Vi förstår mycket väl, att handelsministern inte kan närmare gå in på detaljer i fråga om det samarbete mellan de yttre sex och andra grupper som nu kan bli aktuellt. Det finns ingenting i herr Langes anförande som strider mot antagandet, att regeringens tankegångar även i detta avseende inte på något mera markant sätt skiljer sig från dem som jag tillät mig att presentera i den något friare ställning som jag har förmånen att inta.

Jag är mera övertygad än någonsin om att till en friare handel inom hela Västeuropa när vi endast genom att gå en *omväg*, inte rakt på målet. Tror man sig kunna forcera vägen rakt in i de sex kontinentalmakternas union, kommer man att finna, att man hamnar inte i en instans för friare handel utan i en politisk federation.

Men jag är inte lika pessimistisk som handelsministern när det gäller vad som kan uppnås genom att man går omvägen över ett intimt utbyggt samarbete med de andra sex och den något vidare krets som dessa kan associera med sig. Jag tror att en sådan organisation kommer att ha vissa möjligheter längre fram att skapa en större benägenhet bland de sex till något slag av

handelspolitisk förening. Jag kan inte härvidlag helt ansluta mig till handelsministern, som tycktes benägen att avskrivna den möjligheten. Jag tror det vore ett misstag om vi så att säga avskrev den kontinentala unionens marknad — en marknad av stor betydelse för vårt näringsliv av i dag och en marknad som kommer att få ännu större betydelse.

Beträffande utländska dotterföretag en kort replik.

Handelsministern är verkligen förbluffande, som inte märkt några svårigheter för utländska dotterföretag. Jag ber får återkomma här till i annat sammanhang. Jag nämner bara som exempel valutalagstiftning och lagstiftning beträffande förvärv av fast egendom samt dubbelbeskattning och en hel del annat. Gör en jämförelse mellan Hollands behandling av utländska dotterföretag och Sveriges, och handelsministern skall finna en oerhörd skillnad.

Och så några ord beträffande sysselsättningspolitiken.

Handelsministern efterlyser exempel på regeringsförsummelse. Ja, inte vill väl handelsministern bestrida, att vid arbetet i Paris är det handelspolitiken i mera inskränkt bemärkelse som varit det allt dominerande? De konfidentiella rapporterna har jag ingen rättighet att citera. När man i Paris går utöver den rena handelspolitiken talar man i huvudsak om betalningsbalansaspekter. »Vår röst har inte saknats i kören», säger handelsministern. Men i en kör, där de flesta tiger och handelsministern brummar med en smula, blir det ingen kraftig sång. Handelsministern skulle försöka angripa den frågan med något av samma energi, som han visat när det gällde den rena handelspolitiken. Det borde vara en huvudsak för den svenska regeringens politik i Västeuropa, och det har det inte varit. Det lönar sig inte att bestrida detta. Tag offentligheten till

hjälp! Tala med era vänner i brittiska labour, som är mycket intresserade härav! — Det talas om Carli-planen, Schumann-planen etc. Jag skall ge herr Lange ett bra tips — det gäller inte fotboll den här gången. Kom upp med Lange-planen, den stora Lange-planen för full sysselsättning i Västeuropa! Ordna en speciell avdelning i Paris-organisationen med eget sekretariat! Använd för en gångs skull Parkinsons lag till nyttiga ändamål genom att bilda en speciell avdelning med uppgift att driva denna sak och verkligen få den att växa! — Regeringen är många mil ifrån en aktivitet av detta slag, herr handelsminister! Jag hoppas att dagens debatt måhända skall göra något för att närma er målet.

Det har talats så mycket om socialdemokratiska insatser på 1930-talet när det gäller aktiv konjunkturpolitik — låt vara på grunder som utarbetats mest av liberala ekonomer. Låt inte detta tillfälle till aktiv konjunkturpolitik på det internationella planet försittas!

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

För att det inte skall behöva uppstå något missförstånd mellan handelsministern och mig vill jag understryka, att jag aldrig framställt anslutning till sexmaktsunionen som något lockande perspektiv. Även jag är högst tveksam om lämpligheten av att vi går in i sexmaktsunionen. Men det är en sak. Det avgörande är något annat.

Det är alldeles tydligt, att det i vårt land råder en mycket stor ovisshet om vad anslutning till sexmaktsunionen egentligen skulle innebära för oss. Handelsministern nämnde skogsindustrien. Det exemplet tog också jag fram. Även skogsindustriens produkter befinner sig på den s. k. G-listan. Låt oss då få klarhet i dessa frågor, så att vi vet var vi står, när vi diskuterar med varandra! En sådan klarhet kan vi inte få utan

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

en förutsättningslös undersökning av vad inträdesavgiften skulle bli och vilka förmåner vi skulle få i utbyte om vi gick med i unionen. Jag skulle även kunna formulera saken så: först efter det vi fått en sådan förutsättningslös undersökning kan vi räkna med att det blir slut på diskussionen i denna fråga.

Det finns inte några väsentligare skilljaktigheter oss emellan när det gäller målsättningarna vare sig på det nordiska eller det europeiska området och inte heller när det gäller själva det förhandlingsmässiga tillvägagångssättet. Jag har själv på grundval av den här debatten försökt fundera ut, vari skillnaden mellan handelsministerns och vår uppfattning egentligen ligger. Jag kan inte komma fram till annat resultat än att skillnaden främst ligger däri, att vi tydligen ser litet mer pessimistiskt än handelsministern på möjligheterna att nå dit vi alla vill nå. Detta är icke uttryck för kritik mot regeringen, utan det är ett resultat av de nedslående erfarenheterna från de två sista åren. Det är också därför vi frågat, om det inte är klokt att tänka litet mera på vad vi skall göra, om vi inte kommer fram ens till de mera begränsade mål som vi ställt upp för den närmast överskådliga framtiden. Kan det inte vara riskabelt för oss att vänta för länge på resultaten av de allmänna förhandlingarna?

Detta är, herr talman, också bakgrunden till att vi anser att man måste understryka nödvändigheten av att knyta ihop den internationella bedömningen med vår inre ekonomiska politik. Vad är det vi riskerar? Att trängas åt sidan, att trängas in i ett läge, där vår industri blir överdimensionerad och där vi får exportera kapital och importera arbetslöshet. I likhet med handelsministern tycker inte heller jag att läget är förtvivlat, men det är ingen överdrift att säga att vi står inför ett högst allvarligt hot mot vår nuvarande levnadsstandard och framför allt mot

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

våra framtida ekonomiska utvecklings-
möjligheter.

Chefen för handelsdepartementet, herr
statsrådet **LANGÉ**:

Herr talman! Jag begärde ordet för
att säga ett par ord till herr Ohlin.

Det är nog riktigt att handelspoliti-
ken dominerat verksamheten och den
ekonomiska debatten i Paris. Men man
skall inte därav dra den slutsatsen, att
andra spörsmål, t. ex. möjligheterna
att ernå en samordnad konjunkturpoli-
tik till sysselsättningens tryggande,
inte varit föremål för många, långa och
intensiva debatter. Jag kan hänvisa herr
Ohlin till en rad olika rekommenda-
tioner, som OEEC i det avseendet i
olika sammanhang avgivit. Men det kan
ju inte vara meningen — och så har
jag inte fattat herr Ohlin — att vi i
Paris skall fatta beslut om hur den
ekonomiska politiken skall utformas i
de olika länderna. Vår uppgift bör i
stället vara att ge länderna rekomen-
dationer och hjälp vid utformningen av
deras interna åtgärder och se till att
politiken får en likartad syftning, som
möjliggör tillämpning av likartade med-
el, medel som inte blir till skada för
andra länder.

Här får jag kanske, herr Ohlin, åbe-
ropa ett exempel. 1953 var vi inom
Parisorganisationen djupt bekymrade
över den tyska överskottsställningen,
som hotade att försvåra eller kanske
rent av omöjliggöra samarbetet på be-
talningsområdet. Då utarbetades en plan
under svensk ledning. Det var inte un-
der min ledning, herr Ohlin, — får
jag inskjuta att jag redan sett mitt namn
tillräckligt många gånger i pressen för
att vara intresserad av att fästa mitt
namn vid någon ny plan — utan det
var under ledning av en ämbetsman
som företrädde Sverige. Jag kan väl
tillåta mig att nämna — jag hoppas att
grundlagen här inte lägger hinder i
vägen — att det var den nuvarande

statssekreteraren i handelsdepartemen-
tet. I denna plan försökte man åstad-
komma gemensamma rekommendatio-
ner från övriga medlemsländer för att
få till stånd vissa åtgärder och en änd-
ring av den tyska importpolitiken och
t. o. m. av den tyska penningpolitiken.
I varje fall ansågs det på en del håll,
att den rekommendationen gav resul-
tat och bidrog till att man i Tyskland
så småningom gjorde uppmjukningar
både på tullområdet och på ränteom-
rådet. Man började föra en mera ex-
pansiv politik, som möjliggjorde en
stigande levnadsstandard som gav Sve-
rige och Danmark möjlighet att sälja
mera jordbruksprodukter på den tyska
marknaden, bl. a. i samband med en
stegring av smörkonsumtionen.

Detta är ett exempel på att denna
fråga ingalunda varit försummad i
Paris. Jag är ledsen om herr Ohlin
fått det intrycket, och jag tycker fort-
farande att jag har anledning att efter-
lysa exempel på vad vi borde ha kun-
nat göra och vad vi borde ha kunnit
åstadkomma.

Jag sade i mitt förra anförande, att
orsaken till att vi inte haft någon stör-
re framgång — ty det erkänner jag
gärna att vi inte haft — är att vi inte
alltid varit överens om målet, och då
kan man inte heller räkna med att bli
överens om medlen på den ekonomiska
politikens område.

Slutligen bara ett par ord till herr
Hjalmarson.

Herr Hjalmarson sade att det skulle
vara av intresse att få veta, vilka tull-
positioner på G-listan som kan komma
att beröra svenska produkter. Jag är,
herr Hjalmarson, ledsen att behöva säga
det, men jag tror att ingen människa
i dag närmare kan få reda på det. Jag
är rädd för att det kan komma att ta
åtminstone tio år, innan vi får ett klart
besked på den punkten. Det är därför
jag anser, att vi i dag har viktigare
problem att syssla med än att speku-
lera kring en anslutning till de sex.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! När handelsministern efterlyser exempel, kan han inte ha något att invända mot att jag åtminstone så långt begagnar mig av de kunskaper jag förvärvat genom studium av olika konfidentiella rapporter, att jag utan att nämna några konkreta fall ändå säger följande. Jag har läst en hel del av dessa rapporter om Parisorganisationens förhandlingar under senare år. Detta har jag alltid gjort ur bl. a. den synpunkt jag här berört, och jag har funnit innehållet vara mycket magert i detta avseende, mycket magert, herr handelsminister, i jämförelse med de betydelsefulla sammanträden man haft som gällt handelspolitiken.

För att nu ge ett exempel vågar jag väl säga så mycket som att under det sista sammanträdet framförde företrädaren för en av de representerade stormakterna synpunkter som i flera avseenden överensstämmer med dem som jag här i dag företrätt. Dessa observationer föranledde från de närvarande svenska representanternas sida inget yttrande alls. Inget understöd gavs från svenskt håll. Om detta skulle betecknas som maximal aktivitet för att utvidga Parisorganisationens verksamhet i den angivna riktningen, då har orden inte sin vanliga betydelse.

Vad skulle regeringen kunnat göra? Man måste för det första ta opinionen till hjälp och för det andra arbeta för att få fram en tillräcklig organisatorisk apparat i Paris. Det bör finnas en icke alltför ringa avdelning inom OEEC som har till enda uppgift att behandla denna sak, medan de andra avdelningarna är inkörd på att diskutera handelspolitiken i vanlig mening. Om man lyckades skapa en sådan organisation, skulle det finnas större möjligheter att nå praktiska resultat. Nu var vid senaste sammanträdet just organisationsfrågan uppe till behandling efter ett yttrande av en annan stormaktsrepresentant. Inte heller detta yttrande för-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

anledde från de svenska representanternas sida något uttalande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Det kan ju hända att vi inte begagnade varje tillfälle, herr Ohlin, att framhäva, hur intresserade vi är av att alla länder för en expansiv ekonomisk politik till sysselsättningens trygghet. Jag känner inte närmare till just det tillfälle herr Ohlin tänker på, men jag vill ändå säga att det inte finns någon som deltar i Parisorganisationens förhandlingar som inte vet vilken ståndpunkt den svenska regeringen i detta avseende företräder. Ibland kan det ju vara nyttigt att upprepa sig, men ibland visar man också ett visst omdöme när man inte återger vad som nyligen har sagts.

Jag vill bara göra ett litet tillägg. Jag kan nämna att arbetarrörelsen, fackföreningsrörelsen och de socialdemokratiska partiledningarna i Norden kommer att sammanträffa den 23 mars för att diskutera just detta spörsmål. Det är inte första gången vi diskuterar det, men vi kommer denna gång också att se efter om det finns något konkret som vi kan göra för att föra frågan om gemensamma sysselsättningsåtgärder vidare i Paris. Man kan ju vara skeptisk med hänsyn till att när man inte är överens om målet, är det inte lätt att enas om medlen heller.

Herr **GUSTAFSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Även om dagens debatt huvudsakligen tillkommit för att vi skall diskutera frågor som sammanhänger med läget i förhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde och en nordisk tullunion, vill jag ändå börja med att återanknyta debatten till mera allmänna utrikespolitiska ting.

Det är väl på det sättet att sedan riksdagen senast var i tillfälle att diskutera de utrikespolitiska spörsmålen, har det så till vida inträtt en förbätt-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

ring i det internationella läget, att situationen i östra medelhavsområdet nu framstår som mindre högexplosiv än tidigare. Tack vare Förenta Nationernas ingripande har läget i dessa områden om inte normaliserats så dock bringats under sådan kontroll, att den omedelbara faran för freden i dag framstår som mindre överhängande, därmed inte sagt att riskerna för nya förvecklingar i dessa områden skulle vara definitivt avlägsnade. Ett sådant avlägsnande av riskerna torde inte vara möjligt under andra förutsättningar än att man kan finna en form, varunder judar och araber kan sammanleva och samarbeta. Att hitta en lösning på detta problem, vilket sannerligen inte är någon lätt uppgift, framstår för mig i dag som Förenta Nationernas viktigaste mission i denna del av världen.

Men om situationen i medelhavsområdet nu kan anses förbättrad, framträder i stället läget i Berlin som desto mera oroande. Den ryska avsikten att från den 27 maj överlåta kontrollen av tillfartsvägarna till Berlin på de östtyska myndigheterna har av västmakterna tolkats som ett ryskt försök att rubba Västberlins nuvarande status. Den ryska åtgärden utlöste också en snabb reaktion på västmakts håll med åtföljande ömsesidigt hot och vapenskrammel. Berlinerluften tycks i dag vara mera infekterad av det kalla krigets bakterier än någon gång tidigare. Berlinfrågan, ja, hela Tysklandsfrågan, framstår för närvarande som det mest allvarliga hotet mot världsfreden, om man inte genom förhandlingar lyckas bringa den akuta krisen ur världen. Det är i detta riskfyllda läge som folken i dag sätter sitt hopp till det utrikesministermöte om Berlinfrågan som det nu ändå tycks finnas förhoppningar om skall komma till stånd innan krisen ytterligare förvärras.

Båda sidorna säger sig eftersträva en fredlig lösning av Berlinkrisen. Vi för vår del har inte stora möjligheter att

påverka utvecklingen utan får i stort sett leva på hoppet, att de i frågan direkt berörda parterna skall ta sitt förnuft till fånga. Berlinfrågan innehåller en alltför stor dos högexplosivt stoff för att någondera parten skall kunna tillåta sig att leka med elden utan att de mest fruktansvärda konsekvenser riskeras. Det som enligt min bedömning skulle vara det farligaste som nu kunde hända vore, om Berlinkrisen utvecklade sig till ett nytt Ungern eller ett nytt Suez. Det bör vara den för FN nu mest angelägna uppgiften att söka bevaka, att en dylik utveckling med alla medel förhindras.

Herr talman! Den svenska utrikesledningen och även vi alla andra har kunnat glädjas åt en sedan lång tid tillbaka bestående, nära nog hundra procentig uppslutning kring huvuddragen i den utrikespolitiska kurs som regeringen för. Visst har vi väl ibland varit oense om nyanser, om uttolkningar och om detaljer, men i alla de avgörande linjerna har enigheten mellan partierna varit mycket stor. Ingenting av vad som hittills sagts under debatten i dag — det vill jag understryka — har förändrat detta intryck. Den svenska utrikespolitikens huvudlinjer omfattas alltså av den överväldigande majoriteten av vårt folk. Men, herr talman, mot bakgrunden av denna enighet kan jag inte underlåta att säga att det för mig framstår närmast som löjeväckande, att två av oppositionsledarna, främst herr Hjalmarson men i någon mån även herr Ohlin, velat göra så stort nummer av regeringens inbjudan till den ryske regeringschefen att besöka Sverige.

Även om vi alla — möjligen med undantag av herr Hagberg — hjärtligt avskyr det sovjettryska systemet, finns det väl därför inte någon anledning att på detta sätt demonstrera som omogna skolpojkar. Invitationen är ju att betrakta som en ren artighet och har ingenting att göra med om vi gillar eller

ogillar ryssarnas politiska system. Att vi ogillar en hel rad av de uttryck som den ryska politiken tid efter annan tagit sig — ja, inte bara ogillar utan skarpt fördömer — om den saken behöver vi inte diskutera. Men detta är ändå någonting annat.

Skulle vi i vårt umgänge med andra länder lägga herrar Hjalmarsons och Ohlins höga moraliska principer som norm för vårt handlande, komme vi väl att bli ganska isolerade. Hur skulle vi då, herr Hjalmarson, exempelvis kunna umgås med engelsmän och fransmän efter deras angrepp på Egypten under Suezkrisen och deras uppträdande i Afrika och på andra håll i världen eller med Amerika med tanke på den politik, som där förs mot negrerna. Jag för min del, och jag tror många med mig, avskyr och fördömer de tilltagen från dessa länders sida lika mycket och kanske mer än uttrycken för den ryska våldspolitik, detta därför att man liksom tycker sig ha rätt att fordra mera av dessa länder än av Ryssland.

Jag säger inte detta som något försvaret för de ryska övergreppen — något sådant är mig fullkomligt fjärran — utan endast som ett betonde av att man i det internationella umgänget inte gärna kan rida alltför hårt på moraliska principer. Den ryske regeringschefens besök kan, såsom utrikesministern redan sagt, »bidraga till att befästa det goda grannskapsförhållandet, som består mellan oss och Sovjetunionen och som vi har all anledning att vårda oss om».

Om jag härefter, herr talman, får gå över till att säga några ord om huvudämnet för dagens debatt, de ekonomiska integrationsfrågorna i Västeuropa och Norden, framstår för mig förutsättningarna att nå acceptabla resultat inte som särskilt gynnsamma i vare sig den ena eller den andra av dessa frågor. Jag kan i detta hänseende helt instämma i vad utrikesministern nyss sagt, att läget i dag inte inbjuder till optimism,

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

Men lika riktigt är då det i regeringsdeklarationen säges, att »för att undvika en för Europa olycklig utveckling bör vi dock vidhålla våra ansträngningar att uppnå en lösning på det europeiska samarbetsproblemet. Den allmänna målsättningen synes alltså bära vara ett multilateralt avtal om ett frihandelsområde eller en jämförlig föreningsform, omfattande samtliga medlemsländer i OEEC och tillförsäkrande alla medlemsstater likabehandling sinsemellan.»

Önskvärdheten av och fördelarna även för oss på längre sikt av en minskad ekonomisk splittring i Västeuropa är uppenbara. En större marknad där kapital- och varuströmmarna någorlunda fritt kan passera de nuvarande, varje land omslutande tullgränserna leder till en bättre arbetsfördelning och ger därigenom förutsättningar för en högre levnadsstandard. Så långt torde alla vara ense i bedömningen. Men när man sedan skall försöka åstadkomma praktiska resultat tornar genast svårigheterna upp sig. Möjligheterna att få till stånd ett västeuropeiskt frihandelsområde — den lösning som väl för oss alla framstår som den bästa — måste för närvarande bedömas som mycket små, för att inte säga obefintliga. Jag tror ändå att det skulle vara oklokt att nu resignera och kasta yxan i sjön inför svårigheterna eller vidta åtgärder, som i ett framtida läge kunde försvåra skapandet av ett frihandelsområde.

Det kan i detta sammanhang finnas anledning att något varna för den som jag tycker på sina håll alltför ljusblå föreställningen, att en nordisk tullunion skulle kunna ersätta ett västeuropeiskt frihandelsområde. Varken för oss eller för de övriga nordiska länderna kan ett tjugomiljonersområde ersätta det många gånger större område som OEEC-länderna utgör. Vi bör därför ha klart för oss att upprättandet av en gemensam nordisk marknad ingalunda löser avsättningsproblemen för vår export,

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

utan att vi för att avyttra huvudparten därav måste uppehålla omfattande handelsförbindelser med andra länder än de nordiska. Jag vill därmed inte ha sagt, att vi skall minska intensiteten i våra ansträngningar att skapa en gemensam nordisk marknad. Låt oss bara inte överdriva fördelarna av en sådan. Klart är, som det också sagts i regeringsdeklarationen, att »den nordiska marknaden är en förutsättning för att få ett mera omfattande produktionssamarbete till stånd mellan de nordiska länderna. Genom ett sådant samarbete skulle erhållas ett viktigt medel att främja den ekonomiska expansionen och underlätta den specialisering och koncentration inom industrien, som är nödvändig för att skapa en konkurrenskraftig produktion inom en europeisk marknad. Den nordiska marknaden skulle därför ha sin självständiga betydelse även om frihandelsområdet upprättas.»

Specialisering och koncentration tas det alltså om. Men då är det viktigt att man inte samtidigt vidtar tullpolitiska eller andra åtgärder som försvårar dessa strävanden. Det finns ingen anledning för oss att betala vilket pris som helst för att få till stånd en nordisk tullunion. Skall vi försöka åstadkomma nordisk enighet på detta viktiga område, måste det enligt mitt sätt att se ske under beaktande av vårt lands traditionella lågtullpolitik. Att vi skulle kunna vara med om att uppgiva denna lågtullpolitik och sålunda avsevärt höja vår nuvarande tullnivå för att tillfredsställa andra länders krav på en tillräckligt hög yttre nordisk tullmur anser jag vara uteslutet. Det skulle även — i varje fall på längre sikt — vara till nackdel inte bara för oss utan även för de övriga nordiska länderna.

Jag vill i det sammanhanget erinra om LO:s yttrande över den s. k. tillläggsrapporten från nordiska ekonomiska samarbetsutskottet, vari LO uttrycker farhågor för de föreslagna tul-

larna på vissa varuområden. Härutöver har från norsk och finsk sida framförts önskemål om ytterligare höjning av värdetullarna i en nordisk tulltaxa — på vissa områden till och med höjningar som skulle närma sig en fördubbling av de tullsatser Sverige nu tillämpar. Förutom dessa norsk-finska önskemål om högre värdetullar än dem som upptagits i samarbetsutskottets förslag till gemensam nordisk tulltaxa har också frågan om minimiviktullar tagits upp. Ett genomförande av dessa önskemål på område efter område kan inte leda till den önskvärda specialiseringen och koncentrationen av det nordiska näringslivet.

I det av mig tidigare återopade yttrandet från LO heter det, att »om ett europeiskt frihandelsområde inte omedelbart kommer till stånd ligger det emellertid vikt uppå, att man ser till, att den» — alltså tullunionen — »får en sådan utformning, att utvecklingstendenserna främjar de långsiktiga intressen Norden har i europeiskt samarbete och i handelsutbytet med hela världen». Under dessa förutsättningar bör vi fortsätta arbetet på att skapa en nordisk tullunion, fullt medvetna om att denna kommer att ha stora fördelar men att dessa fördelar ändå inte kan uppväga fördelarna av ett väst-europeiskt frihandelsområde.

I diskussionen här i dag har, liksom tidigare i uttalanden för pressen av representanter för näringslivet, framförts tanken att vårt land skulle ansluta sig till sexmaktsguppen. Det är en tanke som för mig framstår som klart orealistisk. Dels verkar utsikterna att över huvud taget bli medlem i denna exklusiva klubb vara minimala, dels torde — om det nu skulle finnas möjligheter för en svensk anslutning till Romfördraget — villkoren för vår del vara oacceptabla. En direkt svensk anslutning till de sex skulle, såvitt jag förstår, försvåra och kanske omöjliggöra ett fasthållande vid vår hittillsvarande in-

och utrikespolitiska handelsfrihet. Där-
emot bör ett vidgat ekonomiskt sam-
arbete i form av ett frihandelsområde,
eller av någon liknande modell, vara
möjlig utan dessa konsekvenser.

Herr talman! I det läge som nu upp-
stått beträffande de västeuropeiska
marknadsplanerna bör det för Sverige
vara angeläget att fortsätta ansträng-
ningarna för en friare handel i Europa.
Visar det sig omöjligt att realisera pla-
nerna på ett frihandelsområde, får and-
ra utvägar sökas för att mildra och
motverka den diskriminerande effekten
av Romfördraget. Här bör — och jag
vill gärna säga att jag därvidlag har
samma uppfattning som herr Ohlin —
möjligheterna till ett närmare samarbete
med de utanför sextatsgruppen ståen-
de OEEC-länderna undersökas. De nor-
diska tullunionsförhandlingarna bör in-
om rimlig tid kunna ge besked om, hu-
ruvida på för oss och övriga nordiska
länder acceptabla villkor en gemen-
sam nordisk marknad kan etableras.
Har vi dessa förutsättningar klara för
oss, bör det också vara lättare att finna
lösningar på de handelspolitiska pro-
blem, som vi under de närmaste åren
kommer att ställas inför.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Handelsminister Lange
har prisats för sin aktivitet i syfte att
åstadkomma ett s. k. västeuropeiskt
frihandelsområde. Det är kanske en
tröst, även om den är dålig, för ett full-
ständigt misslyckande. Vi kan för vår
del inte beklaga detta. Om försöken lyc-
kats, skulle det enligt vår mening ha
ökat Europas splittring och ytterligare
hindrat handeln mellan öst och väst.

Anhängarna av frihandelsområdet vill
inte påminnas om det nya läge som upp-
stått: uppkomsten av en andra världs-
marknad. Man kan prisa detta resultat
av den revolutionära omvandling som
pågår eller man kan beklaga det, men
man kan inte undfly detta och inte hel-
ler förändra det. Är därför inte försö-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

ken att åstadkomma ett västeuropeiskt
frihandelsområde ett sista flykttförsök
från verkligheten, det sista stora försö-
ket att på handelsn område sabotera en
normalisering av relationerna mellan
öst och väst?

Den brittiske labourledaren Bevan
har nyss gett en karakteristik av de
västeuropeiska blocksträvandena, åter-
given i Stockholms-Tidningen den 5
mars: »Man har uppfunnit en massa
trix för att fördröja katastrofen och ett
av dessa trix är den gemensamma mark-
naden. Denna är i själva verket ingen
ny ekonomisk politik utan bara ett för-
sök att fly undan problemen. Den löser
inga problem utan gör dem snarare
större i den mån riskerna för större ar-
betslöshet ökar.»

Handeln kan bli ett medel för att föra
folken närmare varandra, minska spän-
ningen och befästa freden. Varför skall
då Sverige aktivt gå in för en handels-
politisk linje, som hotar att leda till det
rakt motsatta resultatet?

Det mindre sextatsblocket innebär,
vilket herr Lange i dag mycket riktigt
visat, inte bara en skärpning av attity-
den mot den socialistiska världsmark-
naden, det skärper också motsättning-
arna och kampen inom de kapitalistiska
staternas läger. Det är en replik till
den brittiska handelspolitiken att ute-
stänga övriga stater från en handels-
konkurrens på likartade villkor med det
brittiska samväldet.

Om möjligt ännu allvarligare är den
politiska och militära aspekt på detta
sextatsblock, som handelsministern
nyss har påtalat. Jag tror att man för en
gångs skull t. o. m. kan instämma med
herr Ohlin i hans karakteristik av detta
block. Det är betecknande att högern
nu tycks vara beredd att inleda en propa-
ganda för anslutning till detta sex-
maktsblock.

En väsentlig slutsats, som regering-
en underlåtit att dra, är att ett allmänt
ekonomiskt uppsving, övergång till kö-
parnas marknad, ökar marknadskon-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

kurrensen och skärper motsättningarna mellan de kapitalistiska länderna.

Det gick an med ett visst samarbete, begränsat till den kapitalistiska sfären, så länge varuknappheten efter kriget var ett problem. Nu har denna knapphet efterträtts av en relativ överproduktion, nu återvänder vi till de cykliska kriserna, diskrimineringen och handelskriget. Det är trist för de kapitalistiska apologeterna, men den nuvarande regeringen bör dock ha lärt så mycket av Marx och tidigare erfarenheter, att den inte borde bli förvånad. Vi är väl alla ledsna över jordbävningarna och vårflojdernas översvämningar, men vi slösar inte moralisk indignation därpå.

Jag tror det vore bäst att göra upp räkningen med Europarådet, OEEC och allt vad dessa konstlade produkter för att splittra världen nu heter, sluta upp med talet om »det europeiska samarbetsproblemet», när därmed bara menas de kapitalistiska länderna. Framför allt bör man inte göra några medgivanden om beredskap till »ett närmare ekonomiskt samarbete» med detta västblock som nu rämnar i alla fogar.

Den lilla varianten — ett nordiskt tullområde — ligger ännu i stöpsleven. Om det gör Sverige starkare gentemot sexstatsblocket är, efter vad jag förstår, långtifrån säkert — det finns skäl som talar för motsatsen — även om det skulle gynna den svenska industrien på övriga nordiska länders bekostnad.

Oss förefaller det som om Sverige har betydligt mer att vinna på en utveckling av handeln med den socialistiska världsmarknaden. Om de svenska kapitalisterna tidigare visat förståelse härför, skulle vi i dag inte behövt ha en stark exportminskning på järnmalm, eftersom enbart Tjeckoslovakien har velat köpa kvantiteter som motsvaras av fjolårets nedgång. Polen är lika intresserat av järnmalmen, men om detta intresse skulle tillgodoses, finge väl Sverige ta kolet därifrån i stället för att släpa det över Atlanten. Östtyskland be-

höver även den svenska järnmalmen och har goda varor att ge i utbyte. Jag tror inte heller det vore omöjligt att skaffa avsättning åt våra textil- och skoindustrier, om Sverige i gengäld köpte mer olja österifrån.

Nu har regeringen gjort ett bra försök att åstadkomma en bättre balans i handeln med de båda världsmarknaderna. Men det är bara början. Mycket talar för att Sverige skulle betydligt kunna öka handeln med Östtyskland, om förbindelserna normaliserades. Inte minst borde väl denna fråga prövas i samband med det aktuella fredsfördraget, då ett upphävande av järnridåpolitiken skulle kunna återbörda stora svenska belopp i form av tidigare tyska skulder till svenska intressenter.

Östtyskland är nu — man må gilla eller beklaga det — en stabil stat som befinner sig i snabb ekonomisk utveckling; det är redan på sjätte plats i storleksordning av Europas industriländer. Detta motiverar också att förbindelserna mellan vårt land och TDR äntligen normaliseras. I följd reste exempelvis mer än 80 000 svenskar till eller genom Östtyskland med färjan Trelleborg—Sassnitz. Med färjan från Sverige till Travemünde reste endast omkring 50 000 svenskar. De som reser till eller genom Östtyskland kan inte i normal ordning få sina pass viserade på svensk mark och omvänt: de östtyskar som behöver besöka Sverige måste resa in till Väst-Berlin för att få sina pass viserade. Detta är ju absurt.

Vi har samtidigt en utlänningskommission, som gör vad den kan för att hålla uppe järnridån mellan Östtyskland och vårt land. Trakasserierna avlöser varandra. I följd förbjöds för att nu bara nämna ett enda exempel den kände tyske författaren Ludwig Renn att besöka Sverige.

Det är troligt att revanschmakarna i Bonn inte skulle gilla att Sverige normaliserade förbindelserna med Östtyskland. Men det är väl inte de som skall

bestämma det alliansfria Sveriges utrikespolitik i sådana frågor?

Vi vill naturligtvis inte underskatta det allvarliga i vad som nu sker i Väst-tyskland. Där höjer man åter tonen som på Wilhelms och Hitlers tid. Revanschpropagandan gör sig allt bredare. Kraven på gränsförändringar, särskilt gentemot Polen och Tjeckoslovakien, liksom på Östtysklands inordnande under Bonn-regimen förutsätter dock ett segerrikt nytt krig för att bli mer än tomma ord. Men dessa krav ropas ut som den officiella västtyska politiken.

Inte minst intressant ur svensk synpunkt är den västtyske försvarsministern Strauss' offentligt framlagda program att göra Atlantblocket till herre i Östersjön, hindra sovjetsjöfarten genom sunden liksom förbindelserna med Pommern och Mecklenburg samt stänga in sovjetflottan i Finska vikens inre del. Dessa dårdömmar reklameras även som ett svenskt intresse, ja som villkoret för ett svenskt neutralitetsförsvär. Med hänsyn härtill förvånar regeringens kallsinne inför idén att försöka hålla Östersjön utanför krigshandlingar. Om de sju stater som gränsar till Östersjön kunde enas om en sådan politik, kunde väl svensk neutralitet inte få ett bättre handtag, för att nu inte tala om betydelsen ur försörjningssynpunkt i samband med ett nytt eventuellt storkrig.

Mot idén om Östersjöns neutralisering har invänts att detta skulle vara ett speciellt ryskt intresse, eftersom denna makt har så dominerande militära och marina resurser i Östersjön. Men därav följer väl att denna makt har den största möjligheten att överleva ett östersjökrig. Därav följer väl också att det är de små staterna, bland annat Sverige, som har det största intresset av att freden bevaras i dessa trånga vatten.

Under och efter kriget har de svenska eftergifterna för Hitler-Tyskland, sänkningen av ryska ubåtar, transiteringen av division Engelbrekt och konvojerna av de tyska trupp- och krigsmateriel-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

transporterna genom Östersjön till de finska hamnarna motiverats med tvånget att undvika ett tyskt överfall på Sverige. När det sedan avslöjats att dessa konvojer hade en långt större räckvidd än regeringen tidigare medgett, framträder dåtidens utrikesminister Christian Günther och försvarar detta som ett medvetet svenskt stöd åt den tysk-finska krigsföringen mot Sovjetunionen! Detta skulle alltså vara en svensk insats i världskampen för att krossa det nazistiska tyranniet! Vi tror att man bör lära av dessa misstag i det förgångna och akta sig för att upprepa dem.

Om regeringen i sin kyliga redogörelse för Tysklandsfrågan vågar ett ställningstagande, så är det närmast *mot* västmakternas redovisade anspråk på en tysk återförening med hela Tyskland anslutet till Atlantpakten och återställandet av kapitalisternas och godsägarnas tidigare positioner i Östtyskland. Herr Ohlin ser rött inför detta stöd åt förhandlingslinjen. Men kan verkligen någon på allvar tro att ett sådant slags återförening som västblocket företräder, skulle befördra freden? Motsatsen är väl snarast oundviklig. Just sådana åtgärder skulle gynna de krafter som för tredje gången vill pålägga det tyska folket det tunga ansvaret att — därtill i atomåldern — starta ett nytt världskrig, det tredje i vår livstid.

Å andra sidan: finns det en bättre väg än förhandlingar, eventuellt en konfederation mellan de båda tyska staterna som förberedelse till en återförening på grundvalen av ett alliansfritt, demokratiskt Tyskland utan kärnvapen, en del av en regional centraleuropeisk fredszon som även regeringen tycks ha vissa sympatier för?

Kunde något bättre åstadkommas ur svensk liksom ur övriga europeiska småstaters synpunkt, vilka staters fred och nationella oavhängighet nu liksom förut hotas av en återuppstigande västtysk militarism?

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

Just nu påstås läget vara kritiskt, om jag får tro regeringen. Det säges att det skall bli extra farligt i maj, därför att Sovjetunionen erbjudit Tyskland ett fredsfördrag och till på köpet hotar att dra bort sina trupper därifrån. Är det inte upp och nervända världen, att något sådant skulle kunna öka spänningen och utlösa mobiliseringsåtgärder? Om detta avslöjar någonting, så måste det väl vara svagheten i västmakternas och krigspolitikernas position.

Denna svaghet kommer att markeras ytterligare i samband med själva fredsfördraget och de sovjetiska stridskrafternas tillbakadragande. Atlantblocket kommer inte att kunna göra någonting däråt mer än att hojta och hota. De kan naturligtvis stanna kvar i Västberlin och Västtyskland, men därmed markeras bara att medan Östberlin befriats från främmande trupper och livet där normaliserats, fortsätter Västberlin liksom Västtyskland att vara ockuperat område. Vidare kan herr Adenauers regering avvisa fredsfördraget, men den avslöjar därmed bara sina revanschplaner och förhoppningar att med våldsåtgärder kunna förändra de tyska gränserna. En sådan politik kan inte bli gammal — den kanske inte ens överlever den äldre herr Adenauer.

Men — har det sagts — hur går det om Östtyskland blockerar tillförselvägarna till Västberlin som ligger 200 kilometer från västgränsen inne på östtyskt område? Vi tror för vår del inte en minut på detta vrövel om något hot mot Västberlin. Problemet Västberlin kan lösas utan krig eller några våldshandlingar. Vill de västberlinska arbetarna ha sina kapitalister kvar, är det deras sak. Vill herr Undéns partivänner förvalta Västberlin åt kapitalisterna i stället för att utnyttja sin maktställning för att lösa frågorna om arbete och en bättre tillvaro för befolkningen, så är det också deras sak. I Östberlin och Östtyskland har man tiden för sig och

behöver inte efterapa NATO i fråga om huvudlöst uppförande.

Med andra ord: *fredsfördraget kan inte leda till en skärpning av motsättningarna, utan till en viss avtrubbning av dem, precis såsom statsfördraget med Österrike löste ett mångårigt tvisteproblem. Det behöver inte heller resultera i några spärråtgärder som hindrar Västberlins normala förbindelser åt väster och dess försörjning.*

Kommunistiska partiet understryker sina tidigare deklARATIONER om att det stöder regeringens utrikespolitiska huvudlinje: alliansfriheten och neutraliteten i händelse av nya krig. Denna linje har varit lyckosam för det svenska folket och kan måhända i samma mån den energiskt fullföljes ge ett litet bidrag till lösningen av de internationella problem som komplicerar situationen och ökar motsättningarna.

Det är dock ingen hemlighet — det framgår bl. a. av vad vi i dag hört av högerledaren — att det finns krafter som inte vill acceptera den fredliga samlevnadens principer och den ekonomiska tävlan mellan de båda systemen, krafter som blir inspirerade av atomvapnens möjligheter, som inbillar sig att Atlantpaktens ger den stora tryggheten och som föredrar att kämpa till den siste amerikanen. Dessa krafter tar inte hänsyn till att Förenta staternas strateger klargjort, att det inte är USA utan vasallstaterna i NATO, de som upplåter sina territorier till amerikanska baser, som främst har att utkämpa den efterlängtnade stora striden.

Vi tror att det skulle gagna fredens sak, om regeringen litet mer energiskt tog itu med dessa karoliner, som direkt står i statens tjänst. Det skulle bli ett väldigt kakalorum här i landet, därest exempelvis ryssarna vid sina fälttjänstövningar skulle hålla förhör med fängade svenska fångar. Men våra egna karoliner genererar sig inte för att låtsas fånga in ryska soldater på svenskt territorium, förhöra dem och sedan genom

pressen bekantgöra hur många sovjetdivisioner som »står» på svensk mark. Om detta är uttryck för neutralitetsvilja, kan regeringen säkert själv avgöra.

Det svenska försvaret erhåller, enligt finansministern, i år 3 300 miljoner kronor. Alla andra delar av förvaltningen får dra åt svängremmen, medan försvaret med ljus och lykta söker place-ringsobjekt för det ymnigt inströmmande guldlet. Men i våra karoliners propaganda är det svenska försvaret nästan museimässigt, därest det inte tillföres atombomber för 10 miljoner kronor per styck. Dessa atombomber skall användas på svenskt område, och de behöver inge någon oro, om man får tro den propaganda varmed våra värnpliktiga matas.

Regeringen har tills vidare bordlagt frågan om atomvapen, men regeringspartiet har tillsatt en utredning för att penetrera densamma. Atomentusiasten Per Edvin Sköld säges också ha fått i uppdrag att skriva en broschyr för att slå ned motståndarna till, såsom det heter, »ett starkt och modernt försvar». Det gäller ju bara »taktiska» atombomber, vilka har en klart defensiv karaktär och inte kan jämföras med vätebomb-erna, vilka är massutrotningsmedel, enligt herr Hjalmarsons beskrivning. 6 000 av Hiroshimas 250 000 invånare klarade sig oskadda från den första »taktiska» atombomben, vilket egentligen säger nog om den sortens definitioner.

Såvitt man kan förstå, är det en uppgift för den socialdemokratiska utredningskommittén att knäcka frågan, huruvida ett atombeväpnat Sverige kan upprätthålla neutralitetslinjen. Man måste då hålla i minnet, att atombombens främsta vänner inte tror på neutraliteten och alliansfriheten. Det har herr Hjalmarson återigen klargjort, och herr Tingsten skriver om det i dag i Dagens Nyheter för hela svenska folket. Med den militära förkärleken för förkortningar skulle väl den konstella-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

tion som främst belyser atomkamparnas väg kunna kallas ÖB-Ting-Bo, d. v. s. ÖB-Swedlund, Tingsten och Boheman. Dessa herrar tycks ha för sig att om de lyckas omvända den atomfientliga opinionen kan de också föra Sverige in i Atlantpakten. De kan ju påvisa att det behövs 10 år för att Sverige själv skulle kunna framställa en atombomb. Deras krav blir då att vi skall ha amerikanska atombomber till det pris de betingar. De försöker inbilla sig själva att priset är inträdet i NATO. Men amerikanerna ger inte sina NATO-vasaller atomvapen, de bara utnyttjar deras territorium för sin egen lek med dessa.

Ett annat problem är om Sverige över huvud kan föra ett atomvapenkrig. Erfarenheterna besvarar denna fråga nekande. Våra gränser är för trånga, helt enkelt. Länder med Sovjetunionens, USA:s, Australiens och Kanadas ändlösa territorier kan föra ett atomvapenkrig, ett land med Sveriges trånga gränser förmår det inte. Två fullträffar på Stockholm skulle desorganisera vårt försvar och demoralisera försvarsviljan. De makter som redan har atomvapen har också resurser för att få in sådana träffar.

Slutligen skulle ett svenskt atomvapen tvinga en potentiell fiende att använda atomvapen eller de ännu mera ödeläggande vätebomberna mot vårt land. Inte nog med att det framstår som en militär nödvändighet, våra atompropagandister gör allt för att försvara densamma och framställa det som moraliskt berättigat. Så förhåller det sig emellertid inte: frågan om ett förbud mot atomvapnen är inte avskriven från dagordningen. Det är å andra sidan klart, att skall det föras krig med sådana vapen, då tillgriper en potentiell fiende de mest effektiva, även om vi själva inte har dem, och det lär inte vara möjligt att diskutera om dessa är taktiska eller strategiska. *Slutsatsen blir att det är farligt att godkänna tesen om*

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

atomvapnens defensiva, konventionella och taktiska karaktär. Bakom kraven om atomvapen döljer sig alltså det långt viktigare kravet att göra slut på alliansfriheten och uppge den fredliga samlevnadens princip. Propagandan för atomvapen är i verkligheten riktad mot neutralitetslinjen, även om inte alla medlöpare dragit den slutsatsen.

Vi tror för vår del, att både kärnvapenkriget och det propagerade tredje världskriget kan förhindras. Varje år vi vinner i kapplöpning mellan krig och fred för oss i verkligheten närmare det stora målet, då generalerna får träda tillbaka för diplomaterna när det gäller att avgöra tvistefrågor mellan staterna. Religionskrigens tid är förbi, och de som tror att krig kan föras på ideologiska grunder avslöjar bara att de ingenting lärt. Det andra världskriget har nyss visat tensens ohållbarhet. Hitleristerna var visserligen lika mycket bakom flötet som våra korstågspropagandister, men alla vet hur det gick med deras korståg. Alliansen mellan den socialistiska Sovjetunionen och de imperialistiska västmakterna visade lösligheten i korstågsparoller, när staternas existens står på spel.

Om sju år har det socialistiska lägret en mäktigare industriproduktion än hela den övriga världen sammantagen, och om tio år, när den första svenska atombomben skulle kunna bli färdig, om dess vänner får som de vill, måste NATO skrinlägga varje förhoppning om att kunna genomkämpa ett framgångsrikt krig.

Vi tror därför på möjligheterna att kunna bevara freden och på klokheten i vårt lands utrikespolitiska målsättning: alliansfrihet och neutralitet.

Herr talmannen återtog förhandlingarnas ledning.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! I denna utrikesdebatt har man kommit att syssla mycket med

handelspolitiska frågor, liksom också dessa i regeringens inledande redogörelse hade ett förhållandevis stort utrymme. Det är inte onaturligt. När vi de senaste gångerna har diskuterat utrikespolitik här i riksdagen — någon formlig utrikesdebatt har vi inte haft på länge, men dessa spörsmål har debatterats i andra sammanhang — har våra diskussioner trots allt präglats av förhoppningar om att ett vidgat ekonomiskt samarbete i hela Europa skulle komma till stånd. Man har nästan i förväg dragit växlar på den förbättrade situation, som skulle uppstå när målet var nått.

Nu står vi inför en besvikelse. Vi står inför ett i ekonomiskt hänseende splittrat Europa, mera splittrat än det egentligen varit sedan andra världskrigets slut, eller i varje fall sedan OEEC-organisationens tillkomst. Det är ett nytt läge och ett annat än vad vi här i landet hade vågat hoppas på. Detta skapar andra villkor än beräknat, både för oss och för andra länder. Medan man på sina håll i Europa knyter mycket stora förhoppningar till den nya situationen, känner man väl hos oss mera farhågor än förhoppningar.

Det kan då vara skäl att fråga sig vad det berodde på att förhandlingarna om frihandelsområdet misslyckades medan förhandlingarna om sexmaktsöverenskommelsen lyckades. Svaret ligger omedelbart till hands. Det är den franska politiken. Från fransk sida önskar man en sexstatsunion men inte något frihandelsområde. Detta är emellertid inte hela förklaringen. Varför har man kommit att ta så stor hänsyn till den franska ståndpunkten i dessa frågor? För min del tror jag att det beror på det nära sammanhanget mellan ekonomi och politik. Det är inte på ekonomiska grunder utan på politiska som den franska ståndpunkten kommit att bli bestämmande för ett flertal andra europeiska länders inställning.

Trots allt ligger det någonting posi-

tivt i sexstatsgruppens bildande. Det är ändå någonting märkligt i detta att Frankrike och Tyskland — de gamla motståndarna — har kunnat förenas på det sätt som nu skett i ett nära ekonomiskt samarbete, ett samarbete som också har politisk innebörd. Trots allt är detta ett utslag av ett europeiskt tänkande, om också begränsat. Med en travestering av ett gammalt uttryck skulle man kanske om sexstatsgruppen kunna säga, att »hädanefter är krig mellan europeiska bröder omöjligt». Det är detta som är det viktigaste och mest positiva resultatet. Det är ett uttryck för vad man ibland brukar kalla federalistiska tendenser i europeisk politik. Inte minst i Tyskland har man tydligen ibland känt en viss otålighet över hur långsamt det går med de europeiska samarbetssträvandena. I denna union har man nu funnit en lösning. Lilla Europa är visserligen inte hela Europa, men i varje fall någonting mera än de enskilda medlemsländerna.

För vår del har vi hittills sett — och måste i första hand se — dessa frågor ur handelspolitisk synpunkt. Vårt ekonomiska läge har genom denna överenskommelse blivit väsentligt mindre gynnsamt än det var tidigare. Kommerskollegii utredning om effekten av en fullt genomförd sexstatsunion är därvidlag mycket upplysande. På kort sikt är visserligen de direkta konsekvenserna av Rom-avtalets ikraftträdande ganska måttliga, men man spekulerar redan i den framtida effekten. De psykologiska verkningarna av den nya situationen har också börjat göra sig gällande i försämrade förhållanden för det svenska näringslivet. Allting talar för att dessa tendenser i fortsättningen kommer att bli ytterligare markerade och att vår ekonomi kommer i ett sämre utgångsläge än förut.

I förbigående vill jag återigen understryka vad herr Ohlin talade om, nämligen vikten av att man under sådana omständigheter fäster särskilt avseen-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

de vid att föra en inre ekonomisk politik som är gynnsam för våra exportnärningar. Det är inte första gången det kravet framförts från oppositionens sida. Det är inte heller första gången regeringen gått förbi det. Man vill inte diskutera den ekonomiska politiken och handelspolitiken i ett sammanhang. Man diskuterar den ekonomiska politiken för sig — där är man helt oense med oppositionen. Man diskuterar även handelspolitiken för sig, och där kan man konstatera en relativt stor överensstämmelse. Det är olyckligt att man uppehåller en sådan gränsdragning från regeringens sida. Särskilt i betraktande av den pessimistiska grundtonen i regeringsmeddelandet tycker jag det skulle vara anledning att även från regeringens sida ta denna sak litet mera på allvar.

Jag tror emellertid att det råder en ganska stor enighet i fråga om de alternativ vi står inför. Att vi skulle kunna gå in i sexstatsgruppen förefaller osannolikt. Härvidlag är jag ense med statsrådet Lange — liksom herr Ohlin var det och även herr Hjalmarson, fastän herr Lange av någon anledning försökte krysta fram någon slags meningsskiljaktighet, vars motivering väl var den att det var förargligt för ett statsråd när han måste finna sig i att i så hög grad vara överens med oppositionsledarna. Någon saklig meningsskiljaktighet kan man knappast konstatera.

Det finns många skäl — och de har redan nämnts — till att vi inte på allvar skall räkna med möjligheten att komma med i denna union. Det är tvivelaktigt om vi skulle bli insläppta. Om vi fick lov att komma in skulle priset bli ganska högt: harmoniserad tullnivå, medverkan bland annat i europeiska investeringsbanken och socialfonden, harmoniserad socialpolitik, tillträde för utländska företag och utländskt kapital över huvud taget på exakt samma villkor som svenskt o. s. v. Det kanske inte minst viktiga i sammanhanget är ju, att sexstatsgruppen byggt upp en ge-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

mensam jordbruksorganisation, som till stor del arbetar med majoritetsbeslut — både när det gäller regleringen av jordbruket i allmänhet, varvid majoritetsbesluten dock inte träder i kraft förrän 1966, och när det gäller subventionsfrågor, där det däremot omedelbart är fråga om majoritetsbeslut rörande godkännande eller inte godkännande av de subventioner, som ett eller annat land kan vilja genomföra. Det är viktigt att komma ihåg att dessa svårigheter finns. Det är också viktigt att komma ihåg, att majoritetsbeslut av den typ som här aktualiserats avgöres mindre på ekonomiska än på politiska grunder. Vi kan därför knappast räkna med att det skulle tas alltför stora hänsyn till våra önskemål och synpunkter.

Jag tror, i likhet med herr Hjalmarson, att det kan vara skäl att undersöka möjligheterna till en kontakt i en eller annan form med sexstatsunionen. Det finns åtskilligt man därvidlag kan undersöka. Angående lista G talade statsrådet Lange om att man skulle få vänta tio år innan sexmaktsunionen skulle bestämma sig för vilka tullsatser som skulle föreskrivas. Det förefaller osannolikt att de skulle kunna klara sig så lång tid utan att ha reglerat tullsatserna. Också bortsett därifrån finns en rad frågor som kunde undersökas. Inte minst när herr Hedlund här i dag har framkastat tanken på en tullunion med sexmaktsgruppen bör det väl, i betraktande av det gamla vänskapsförhållande mellan herr Hedlund och hans gamla kolleger i koalitionsregeringen som ofta brukar åberopas från socialdemokratiskt håll, finnas all anledning att göra de undersökningar som skulle behövas som bakgrund till en sådan tullunion. Om herr Lange tydligen vill polemisera mot herr Hjalmarson beträffande det som herr Hedlund har sagt, må det stå honom fritt att göra det. Någon optimism vare sig i fråga om svensk anslutning till sexstatsgruppen eller i fråga om en tullunion med denna har jag

emellertid mycket svårt att känna. Jag tror att vi här står inför mycket mäktiga ekonomiska intressen hos sexstatsgruppens medlemmar, som icke skulle vara förenliga med en från vår synpunkt ekonomiskt möjlig överenskommelse. Det är av politiska skäl som sexmaktsgruppens medlemmar kunnat sluta sin överenskommelse. Det är osannolikt att de skulle släppa in en partner som inte vore villig att betala det politiska priset.

Uppenbart är väl också att den nordiska marknad som det talas om i regeringsmeddelandet inte kan vara någon ersättning för den marknad vi går miste om. I själva verket är det ytterst tveklaktigt om den nordiska marknaden ur svensk ekonomisk synpunkt skulle komma att medföra övervägande fördelar eller övervägande olägenheter. Inte minst de handelspolitiska konsekvenserna kan tänkas bli ganska betänkliga. Om den nordiska marknaden är motiverad är det inte av hänsyn till svenska ekonomiska intressen, utan det är för oss — liksom för sexmakterna — politiska skäl som kan vara värda en ekonomisk uppoffring.

Att vi skulle ge oss in i något slags handelskrig med sexländerna betraktar jag för min del som uteslutet. Vi har mer än de flesta att vinna på fri handel i världen och kan inte tänkas arbeta på att bryta sönder de möjligheter som därvid föreligger.

Någon gång har det framkastats, i mera auktoritativa former än man skulle önska, att vidgad handel med öststaterna skulle kunna utgöra en ersättning för de minskade handelsmöjligheter som Väst Europa numera erbjuder. Jag måste beklaga att den tanken uttryckts i sådan form och i sådant sammanhang som skett. Visst har vi anledning att delta i en fri ekonomisk tävlan med öststaterna. Visst har vi anledning att bedriva handel med dem liksom med alla andra. Men vi måste samtidigt komma ihåg att det skulle vara farligt om dessa handelsförbindelser finge en

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

sådan omfattning och en sådan karaktär att de satte oss i ett beroendeförhållande. Det finns färiska erfarenheter av att länder, som binds vid öststaterna med ekonomiska band av denna typ, får finna sig i att de handelspolitiska förhållandena utnyttjas för direkt politiska syften. Det har inte kunnat förnekas att man från sovjetrysk sida just i anslutning till förhandlingar i handelsfrågor ställde krav beträffande sammansättningen av Finlands regering, krav som icke bara var partibetonade utan också personbetonade. Jag förmodar att man säger sig på socialdemokratiskt håll, att eftersom det alltid skall vara en socialdemokratisk regering i Sverige är det inte någon större olycka om ett sådant samarbete exempelvis skulle utesluta högern från de partier som kunde tänkas få förekomma i regeringsställning. Det är, menar man, ändå naturens ordning att landet styrs av socialdemokrater; den inskränkningen i vår politiska rörelsefrihet finge således inte praktisk aktualitet. Låt oss lämna den saken åsido.

I fallet Finland var det fråga om vallet av vilka socialdemokrater som skulle få sitta i regeringen. Vi får inte sätta oss i ett sådant beroendeförhållande genom handel med östlänarna att man sedan från sovjetrysk sida säger, att man är mycket villig att förhandla men inte gärna ser Torsten Nilsson i regeringsställning, därför att det skulle vara en besvärlig belastning för handelsutbytet, och göra det litet frostbetonat, om han skulle vara med. Han är säkert en mycket bra person på sitt sätt, kanske man skulle säga, men med tanke på våra handelsförbindelser vore det bättre om vi kunde hitta någon annan som kunde sitta i hans ställe. Den handel vi kan och skall bedriva österut måste vara ett led i en naturlig samlevnad men får aldrig försätta oss i beroendeförhållande till andra och inte heller presenteras som ersättning för handeln inom västerlandet.

För övrigt finns nog en hel del att göra också inom Västenropa. Tidigare har det talats om våra handelsrelationer med Storbritannien och vårt eventuella ömsesidiga intresse att väcka till nytt liv samarbetet inom Uniscan. Också förhållandet till sexstatsgruppen måste givetvis prövas och alla kontakter och alla möjligheter till handelsutbyte undersökas — kritiskt men utan att vi tappar vare sig huvudet eller humöret. På längre sikt får vi aldrig släppa taget. Vi måste — och detta förefaller mig både av regeringsmeddelandet och av vad herr Lange här har sagt att döma vara regeringens uppfattning också — fortsätta att arbeta för verklig europeisk samverkan i ekonomiskt hänseende, omfattande inte bara de sex utan också de elva.

Vi har kanske möjlighet att göra en insats på den punkten, eftersom Sverige är ett av de länder som har överskott av import i förhållande till vissa länder inom sexmaktsgruppen och därför har särskilt intresse för dessa länder. Av särskild betydelse ur den synpunkten är förhållandet till den västtyska regeringen, som kanske på längre sikt ändå inte bara tänker på de politiska relationerna till Frankrike utan också har andra intressen att beakta.

Ju mera direkta kontakter som kan etableras med regeringen och regeringskretsarna i Tyskland, desto större möjligheter har man i Sverige att göra en insats för att fortsätta arbetet på europeiskt ekonomiskt samarbete.

Men också för oss finns det ett naturligt samband mellan de ekonomiska och de politiska frågorna. Också för oss är det nödvändigt att på den här punkten stanna ett ögonblick och fråga oss: Vad är det för faktorer som bestämmer vår utrikespolitik? På en punkt finns här enighet, en mycket vidsträckt enighet — det är om grundsatsen: alliansfrihet i fred med sikte på att möjliggöra neutralitet, om krigets vanvett skulle släppas lös. Detta är alla de demokra-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

tiska partierna överens om, och även kommunisterna gör en läpparnas be-kännelse till samma ståndpunkt.

Tillämpningen är naturligtvis inte given bara genom att man har fastslagit detta uttalande. Inom den gemensamma grundsatsens ram finns det utrymme för nyanser, men viktigast är, att alliansfriheten ensam inte är en tillräcklig ledstjärna för politiken. Vi lever i Europa — det har av inte minst ekonomiska skäl blivit mera påtagligt än någonsin — och i den situation där vi nu befinner oss kan vår samhörighetskänsla med västerlandet knappast nog ofta betonas. Samtidigt är det uppenbart, att vår alliansfrihet accepteras och respekteras på alla håll i både öst och väst, och den accepteras inte minst på den västliga sidan mera klart och bestämt än vad den gjorde i början. Just därför att alliansfriheten respekteras behöver den inte heller i fredstid nödvändigtvis utformas som en bitsk och aggressiv neutralitet. »Den svenska igelkotten», som vänder tagarna åt alla håll, var en krigsföreteelse; den är knappast någon lämplig symbol för hur svensk politik skall gestalta sig under fredsförhållanden. Vad vi behöver är en realistisk politik, byggd på vetskap om tillvarons farlighet, skyddad av ett starkt försvar för vår frihet och fred, ett försvar skapat i hopp om att man inte skall behöva begagna det men starkt nog att kunna begagnas, om det trots allt skulle bli nödvändigt.

När jag talar om realistisk politik, ligger det nära till hands att återigen gå in på frågan om förhållandet till Sovjetunionen. För min personliga del tolkar jag den sovjetryska politiken så, att man i Sovjet inte önskar något storkrig men att man i övrigt är beredd att gå snart sagt hur hårt fram som helst för att tjäna dels den ryska nationalismen och dels spridandet av kommunismen i världen. Jag tror att i Sovjetunionen alltså finns kvar en ärlig

övertygelse om att »socialism i vår egen tid» är möjligt; och när man där talar om socialism, menar man sannerligen inte socialdemokrati. Man är övertygad om att möjligheten att genomföra det kommunistiska systemet i världen ligger nära till hands och att politiken omedelbart måste inriktas på att punkt efter punkt öka möjligheterna härför. Inte heller ett land som Sverige ligger utanför utrymmet för detta. Trots att kommunisternas framgångar hittills har varit små vid allmänna val, räknar man nog ändå med att de skall kunna användas för det ena eller det andra ändamålet.

Det är med den utgångspunkten som vårt ställningstagande måste ske. Om vår politik är realistisk betyder det att vi tar hänsyn till både konkreta och psykologiska realiteter. Det är uppenbart att vi inte lånar vår medverkan till en aggressiv politik från någondera sidan. Det är klart — hoppas jag — att vi är villiga att göra stora uppoffringar för vårt försvar. Det är klart att vi är beredda till alla de kontakter som kan vara motiverade ur praktisk förhandlingssynpunkt, att vi i varje läge skall iakttaga ett korrekt uppträdande, att vi skall ha full respekt för alla ingångna förpliktelser. Men, herr talman, det kan inte hjälpas att den hederlighet, som i dessa hänseenden ändå bör vara en ledstjärna för svensk politik, också förutsätter en ganska betydande grad av uppriktighet. Det är ingen mening att hyckla känslor som i verkligheten inte finns. Det är ingen mening att söka hemlighålla vad som ändå inte förblir hemligt, nämligen de känslor av djupt ogillande, som hos oss den allt övervägande delen av svenska folket finns gentemot exempelvis den ryska politiken i Balticum. Jag skall här inte gå in på frågan om Chrustjovs besök — den har diskuterats många gånger och senast i dag — men jag skulle ändå i polemik mot vad hans excellens utrikesministern sade tidigare i dag vilja

peka på att det har risker att alltför mycket offra åt sådant som människor ändå måste uppfatta som den officiella lögnen. Om vi skall kunna bevara känslan av samhörighet, känslan av gemenskap inför våra värden, får vi inte dra oss för att ta en ståndpunkt som ibland kanske är en liten smula moraliskt motiverad. Hans excellens utrikesministern begagnade i dag ordet moralisk som om det hade varit ett skällsord — ibland begagnar han det på annat sätt.

Men det är nog så, också ur praktisk synpunkt, också om man aldrig så litet anlägger ett moraliserande betraktelsesätt, att detta med den officiella lögnen är något ganska riskabelt i fråga om folks inställning. Det hänger också ihop med hela frågan om den fria diskussionen. Här har ju i anslutning till frågan om Finland förts en del tal om tidningspressen och dess roll. Vad som sades om tidningspressen i Finland från rysk sida förde tankarna till vad man i Hitler-Tyskland sade om de svenska tidningarna under kriget.

Hur mycket betyder sådant där i verkligheten? Det är en känd modell för diktatorer att tala om att pressen skall vara mer försiktig i sina uttalanden, men det är nog inte därför att diktatorn — annat än om han är helt och hållet sinnesrubbad — påverkas till den ena eller andra ståndpunkten av vad som står i främmande länders tidningar, utan det är därför att tillvaron av en fri och kritisk pressdiskussion påverkar opinionen i de fria länderna i en riktning som diktatorn tycker mycket illa om. Vi kan ibland här i landet på goda grunder vara förargade över en hel del som står i tidningarna, framför allt i sådana tidningar som inte står oss nära, men ingen av oss skulle väl ändå vilja förneka, att tillvaron av en verkligt fri pressdiskussion, där pressen inte minst i utrikespolitiska frågor får säga sådant som är obehagligt, är ett av de stora värdena för oss, men inte för diktatorerna. Också ur

den synpunkten kan det vara anledning att stämna i bäcken, att säga ifrån från början, att folk skall ha lov att säga sin mening.

Alliansfrihet, syftande till neutralitet, är vi överens om, men detta får inte komma oss att glömma grundläggande värderingar. Det får inte komma oss att glömma rätten att säga ifrån, vad vi tycker. Vi skall ha lov att säga t. ex. att den sydafrikanska regeringens politik gentemot de färgade är ovärdig en kulturstat. Vi skall ha lov att säga ifrån, att Indiens politik i Kashmirfrågan förefaller oss obegriplig och orimlig. Det är bara på sådana villkor som fredlig samlevnad är möjlig för en demokrati. Och vad vi har lov att säga om mera avlägsna länder skall vi också ha lov att säga om dem som ligger oss närmare. Vi skall ha lov att säga vår mening om vad som händer i de baltiska staterna. Vi skall ha lov att påminna om Jaan Tönnisson, som på sin tid var en minst lika stor frihetshjälte som Matteotti. Vi skall ha lov att göra detta i riksdagen, i pressen, i den allmänna debatten, varhelst det kan vara påkallat, utan att fördenskull beskyllas för att ha avvikit från den alliansfria ståndpunkten. Dessa klara ståndpunktstagen har ingenting att göra med den grundprincip vi följer. Vi följer den principen gemensamt, men vi följer den i vetskap om att den fortfarande ger utrymme för fri diskussion.

Hans excellens utrikesministern använde tidigare i dag en rätt irriterad ton när han svarade på herr Hjalmarsons anförande, och det var inte första gången. Jag har försökt tänka efter, vad den irritationen beror på. Visst är partiernas enighet om utrikespolitikens huvudlinjer ett stort värde. Visst är det angeläget att vi inte förstör våra politiska motsättningar. Vare sig man räknar med partiväxling eller regeringsmonopol för ett parti är det angeläget att göra klart inför utlandet, att de politiska partierna är eniga om de stora

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

huvudlinjerna. Vi kan knappast kosta på oss partipolitiska strider i utrikespolitikens grundfrågor. Men hur skall vi undvika dem, och var ligger huvudansvaret för att de kan undvikas?

För ett par år sedan, när jag för första gången hade äran att delta i en utrikesdebatt, försökte jag säga till hans excellens utrikesministern, att det vore önskvärt att han oftare — på samma sätt som i Ungernfrågan — framträdde som hela landets utrikesminister. Han svarade: »Om oppositionspartierna sluter upp kring den utrikespolitik som regeringen representerar, så är jag fullt villig att framträda som landets utrikesminister.» Med andra ord: regeringen bestämma politiken; om oppositionspartierna ansluter sig, är de välkomna, om de inte ansluter sig, är de inte välkomna. Det är, herr talman, inte på det viset som man skapar den rätta grundvalen för de demokratiska partiernas samverkan i utrikespolitiken. En sådan samverkan kan inte bygga på underkastelse från oppositionen gentemot regeringen, utan den måste bygga på en fortlöpande förtroendefull kontakt och ömsesidigt hänsynstagande, där man fäster avseende vid vad som sägs från både den ena och den andra sidan.

Jag skulle för min del vara utomordentligt glad, om den grundläggande enighet i fråga om utrikespolitiken, som trots allt finns både på det handelspolitiska området och på många andra områden, finge framträda tydligare. Men skall det målet kunna nås, får man följa en gammal grundsats, som för övrigt lär vara inskriven i väggen på kanslihuset, fastän den inte alltid tillämpas där. Den lyder i fri översättning: »I det nödvändiga: enighet. I det tveksamma: frihet. I allt: hänsynsfullhet.» Det är förutsättningen för samverkan i utrikespolitiska frågor.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det var ett par uttryck

i herr Heckschers anförande som gjorde att jag begärde ordet, men sedan jag begärt ordet fortsatte herr Heckscher på ett sätt som gör att jag måste ta upp även ett par andra ting än dem som direkt föranledde mig att ta till orda.

Jag vet inte, mot vem herr Heckscher polemiserar när han talar om att vi skall behålla vår frihet att säga vår mening och att vi inte skall acceptera försöken att dölja vad vi tänker bakom någonting som han betecknade som den officiella lögnen.

Det är rätt bekymmersamt när man inviterar till ökat samförstånd och ökad moderation, att man formulerar sina uttalanden så, att någon kan få den uppfattningen, att herr Heckscher polemiserar mot regeringen. Det är inte precis den rätta metoden att skapa ökat samförstånd, om det är mot regeringen han polemiserar. För regeringen är det ingen officiell lögn — och ingen annan form av lögn heller — att vi är intresserade av så goda grannskapsförhållanden som möjligt, även med Sovjetunionen.

Det är alldeles riktigt som herr Heckscher säger, att vi nu inte skall vara en igelkott med taggarna riktade åt alla håll, utan vi skall vara beredda att i mån av möjligheter medverka till hyggliga grannskapsförhållanden även åt det håll, där man regerar efter principer som vi inte accepterar. Det är därför mycket olyckligt att det från denna talarstol, exempelvis i samband med den ryske statschefens tilltänkta besök, har fällt ord — enligt vilka besöket kan uppfattas som ett uttryck för den officiella lögnen. Det är det emellertid inte, utan besöket är ett led i våra försök att skapa hyggliga förbindelser även med vår granne Sovjetunionen.

Sedan är det en annan sak att det mellan herr Heckscher och praktiskt taget hela det parti jag representerar inte råder några delade meningar därom att den omständigheten, att vi vill ha goda grannskapsförhållanden med

en diktaturregim, inte hindrar oss från att säga vår mening om densamma, nämligen att det statsskicket i varje fall är olämpligt för oss.

Omedelbart efter mitt besök i Sovjetunionen 1956 sammanträdde det socialdemokratiska partiets kongress, och jag tillät mig då att säga några ord, som ganska nära ansluter sig till vad herr Heckscher här anfört. Jag sade den gången följande, och jag står fortfarande för de orden:

»Lika klart som vi tar avstånd från kommunisterna, lika mycket gläds vi åt de ökade möjligheterna till kontakter genom den gräns som med fog fått namnet järnridån. Den ömsesidiga okunnigheten länderna och folken emellan kan under inga förhållanden vara annat än skadlig för de olika staternas möjlighet att komma fram till en rationell politik. I vår tid kan ett krig aldrig vara resultatet av en rationell politik utan endast resultatet av misstag och okunnighet som i visst ögonblick utlöser kriget. En ökning av den ömsesidiga kunskapen kan på lång sikt endast vara till nytta för det allmänna intresset av bevarad fred.»

Sedan fortsatte jag med följande — och därmed tror jag att herr Heckscher skall finna att vår deklaration är klar: »Men de ökade kontaktmöjligheterna i en riktning där vi inte varit så vana att umgås bör inte tillåtas skapa nya former av förvirring och missförstånd. Vi skall inte i vår inställning till ett för oss främmande politiskt system, som inte är demokratiskt, förlora vår hållning som demokrater. Vi är stolta över vår demokrati, och det skall vi inte låtsas glömma när vi visar vårt ansikte mot öster.»

Mot bakgrunden av detta uttalande av det socialdemokratiska partiets ordförande för tre år sedan kan jag inte riktigt förstå vad det var för mening bakom den senare delen av herr Heckschers anförande, där det verkade som om han låtsades polemisera mot oss på

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

regeringsbänken. Jag föreställer mig dock att det var någon annan, som herr Heckscher hade anledning att med sådan skärpa i tonen polemisera mot.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, för att ställa en fråga. Herr Heckscher sade, strax innan han kom in på dessa ting, att det från håll, som var mera auktoritativt än önskvärt vore, framhållits att en ökad handel i öster kunde vara en ersättning för eventuella förluster på handeln i väster. Vem har sagt det? Om det är någon av regeringens ledamöter som sagt det, så vore det intressant att få veta detta. I det betänkande om utrikesfrågorna som utdelats till kammarens ledamöter står på sidan 36 återgivet mitt anförande från diskussionen i Oslo, och i det framhåller jag närmast som ett stöd för våra finska vänner, att strävandena att öka handeln i Norden icke skall innebära några risker för de samtidigt pågående strävandena att öka handeln med Östeuropa. Om det är detta uttalande herr Heckscher missförstått, så måste jag säga att innanläsningskonsten har utvecklats på ett sätt som jag visserligen beundrar, men som inte riktigt stämmer med herr Heckschers höga anspråk på andra människors moral. Jag föreställer mig dock att herr Heckscher syftade på någon annan än mig, när han talade om auktoritativa besked, eftersom det inte finns någon möjlighet att av mitt yttrande utläsa det, som herr Heckscher försökte läsa ut.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande det där sista kan jag helt kort säga, att man i hela den svenska pressen satte de båda sakerna emot varandra. Statsministerns uttalande vid Nordiska rådet om östhandeln framställdes som en anvisning om vad vi kunde göra för att kompensera den minskade västhandeln. Jag håller med statsministern om att uttalandet inte hade den formen, men det var auktoritativt nog att tidningarna — och

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

även den press som står statsministern nära — lade ut saken på det sättet.

Sedan sade hans excellens statsministern, att när man talar om samförstånd och moderation, så är det ingen bra början att ingå i polemik mot regeringen. Men vad jag försökte säga var just att man från oppositionens sida inte kan undvika en polemik med regeringen, om inte regeringen å sin sida följer den linje som uppdragits, nämligen kontakt och ömsesidig hänsyn med villighet att avstå från en del av det som man eljest skulle velat ta sig till.

Vad sedan beträffar den officiella lögnen, så är det ofta närmast fråga om ett förtigande. Den framställning av den senaste tidens utveckling i Finland, som i dag lämnats i regeringens redogörelse, är till den grad ofullständig att den måste uppfattas som ett undertryckande av verkligheten. Där står ingenting om att den förändring som ägde rum i den finska regeringens sammansättning var resultatet av ryska påtryckningar. Där står heller ingenting om vad Chrustjov yttrade i Leningrad. Vad skall det tjäna till att förtiga det? Det är klart att vi har anledning att ha hyggliga grannskapsförhållanden med andra länder, även Sovjetunionen, på ett rent praktiskt plan. Men det är på det praktiska planet som det får läggas. Det är för övrigt karakteristiskt — för att återigen gå tillbaka till regeringsmeddelandet i dag — att här har inträtt en skridning. Det talas i dag om det svenska regeringsbesöket i Sovjetunionen. När det besöket ägde rum sades det, om jag minns rätt, att det inte var ett regeringsbesök utan ett personligt besök — i det sammanhanget kanske lika personligt som president Kekkonens besök i Leningrad, där han av någon tillfällighet mötte Chrustjov på gatan. Men om det nu var så personligt och privat, som man i varje fall då fattade saken, varför kallas det nu för ett regeringsbesök och varför skall det nu anses föra med sig förpliktelser av något slag?

Jag tror att när man här talar om den officiella lögnen, ligger det mycket mera i den saken än vad hans excellens statsministern låtsas förstå. Och det kanske kan vara tillräckligt som replik.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Ja, det var nästan för mycket som replik!

Anförandet innehöll tre ting, alla, såvitt jag förstår, felaktiga.

För herr Hedlunds och mitt besök i Moskva förelåg från början en privat invitation. Vi förhandlade med i varje fall partiledarna — jag kommer inte ihåg om utrikesnämnden var inkopplad — om möjligheterna att begagna tillfället till resonemang i Wallenbergsaffären. Detta tillstyrkes av alla. I det ögonblick som vi bestämmer oss för att ta upp förhandlingar, vad de än må gälla, med Sovjetunionens regering lär besöket bli officiellt. Det beskedet har givits många gånger — och herr Hjalmarson reser sig nu för att vitsorda dess riktighet. Det var den missuppfattningen, herr Heckscher.

Den andra var att jag skulle ha sagt, att man inte skulle tala om samförstånd samtidigt som man polemiserade mot regeringen. Ja, det kan ju hända att man ibland uttrycker sig slarvigt — men jag hoppas ingen tror att jag har sagt någonting sådant. En polemik mot regeringen har vi väl — jag höll på att säga alla — rätt att driva. Det är klart att vi inte betraktar det som försvårande för samarbetet, om man säger ett polemiskt ord emot oss. Vi har i många år samarbetat med människor, som haft ganska hårda ord att säga om oss, men det har vi tagit med jämnmod. Det skulle vara förskräckligt, om jag råkat säga något så diktaturmässigt som att ni, om ni vill samarbeta med oss, inte får polemisera mot oss. Vad jag försökte säga var, att en aggressivitet utan grund är ingen bra sak, när man söker kontakt med regeringen. Jag kan inte finna annat än

att herr Heckscher var aggressiv. Han talade om den officiella lögnen. Ett regeringsbeslut som nyss är fattat föll, såvitt jag förstår, innanför den beskrivningen. Jag sade då att det är ingen vidare lyckad start, när man omedelbart inpå inbjudning till samförstånd beskyller regeringen för att handskas med sanningen på det sättet. Gärna polemik, herr Heckscher, men polemik som grundar sig på de fakta som föreligger!

Sedan noterar jag med tillfredsställelse att herr Heckscher nu helt tar avstånd från sin version av vad jag sade i Oslo. Den var grundad på felaktiga tidningsreferat. Både herr Heckscher och jag är alltså tacksamma för att vi har en talarstol i andra kammaren, varifrån man verkligen kan tala om vad man har sagt, så att man inte behöver lita till mer eller mindre hastigt hopkomna tidningsreferat. Det är bara en liten sak, herr Heckscher. Tidningarna har alltså lämnat felaktiga referat. A la bonheur. Men den bok där talet står är utdelad till alla kammarens ledamöter. Vi tycker nog att den som deltar i en utrikespolitisk debatt med de pretentioner som herr Heckscher gjorde nyss skulle orka med att läsa de aktstycken som ligger till grund för debatten.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Vad det sista avsnittet av hans excellens statsministerns anförande beträffar vill jag påpeka att det var hans excellens statsministern och inte jag som sade att citatet direkt hänförde sig till hans uttalande. Jag har aldrig sagt det. Jag sade att uppfattningen framförts »på ett mera auktoritativt sätt än man skulle önska», och detta har skett redan genom att uppfattningen fördes fram i regeringens egen press. Detta är tillräckligt för att göra skada. Jag tror att det som står i vitboken blir betydligt mindre läst och har betydligt mindre verkan på opinionen både inom och

6 — Andra kammarens protokoll 1959. Nr 7

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

utom landet än de referat som kommer i tidningarna.

Jag hade tillfälle att personligen övertyga mig om att man på många håll utomlands uppfattade statsministerns uttalande på detta felaktiga sätt. Men i likhet med hans excellens statsministern gläder jag mig åt att det här finns en talarstol, där statsministern kan tala om att han aldrig menat någonting sådant; jag hoppas att det kommer att få vidsträcktats möjliga uppmärksamhet.

Vad beträffar talet om »aggressivitet utan grund» gick hans excellens statsministern alldeles förbi min hänvisning till vad som stod i regeringsuttalandet. Där heter det: »Under senare delen av förra året visades från rysk sida i olika former en viss kylighet mot Finland. Efter en långvarig inrikespolitisk kris med utrikespolitiska inslag kom en ny regering till stånd i slutet av januari, och ungefär samtidigt hade president Kekkonen tillfälle till några klagorande samtal med den ryske regeringschefen i Leningrad.»

Kan man tänka sig en framställning som är mera missvisande i avseende på vad den ryska påtryckningen i verkligheten gick ut på? Kan man tänka sig en framställning, som är mera ägnad att dölja vad som verkligen förekom, nämligen att man från rysk sida sade ifrån, att de och de regeringsmedlemmarna vill vi inte ha i Finland, om handelspolitiken skall få en riktig utformning? Det är sådant man skulle önska undvika, det är sådant som är farligt och det är sådant som kan förekomma flera gånger.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! När statsministern och den dåvarande inrikesministern på sin tid skulle anträda sin resa till Ryssland, tog statsministern — det är alldeles riktigt som han säger — upp vissa överläggningar med företrädarna för

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

oppositionen. Vid detta tillfälle underströks mycket starkt både från herr Erlanders och herr Hedlunds sida, att det uteslutande var fråga om ett privatbesök. Det markerades bl. a. därav, att statsministern vid detta besök tog med sig medlemmar av sin familj. Hur människorna ordnar sitt privatliv, har andra människor över huvud taget inte med att göra. Självfallet hade vi då inte heller med den saken att göra. Men i de resonemang, som vi då hade, sade de båda regeringsmedlemmarna, att de svenska resenärerna hoppades på att få tillfälle att resonera om Wallenbergsaffären. Det är klart, att vi tyckte att det bara var bra. Men herrar Erlander och Hedlund underströk mycket kraftigt, att detta inte på något sätt förändrade resans privata karaktär.

Eftersom de utrikespolitiska redogörelserna har nämnts i sammanhanget, kanske jag bara kan få uttrycka ett litet önskemål. Skulle man inte kunna göra dessa redogörelser litet fyligare? Är det nödvändigt att låta dem representeras endast av regeringsdeklarationerna? Är det inte meningen att dessa redogörelser skall liksom ge en bild av den offentliga debatten i vårt land? Jag erinrar mig, herr talman, att denna utrikespolitiska redogörelse för något år sedan innehöll ett valtal, som hans excellens utrikesministern hade hållit och som han ägnade åt en ganska saftig polemik gentemot min ringa person. Jag har självfallet inte det ringaste mot detta. Jag tycker som herr Heckscher att det är utomordentligt bra med en så omfattande frihet som möjligt, men naturligtvis tycker jag att det för balansens skull hade varit mera tilltalande om även mitt svar på herr utrikesministerns polemik kommit in i sammanhanget. Jag tycker att en sådan spelordning bättre skulle motsvara de demokratiska reglerna. Skulle herrarna på regeringsbänken vilja ta upp detta till välvilligt övervägande en annan gång? Det skulle vara ett positivt bidrag till

den debatt, som herr Heckscher så skickligt introducerat, om betingelserna för våra utrikespolitiska överläggningar i den svenska riksdagen.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det kom ju här från herr Hjalmarsons sida ett slags bekräftelse på vad jag sade, nämligen att vi var överens om att Wallenbergsaffären skulle tas upp. Jag tror inte att herr Hjalmarsons minnesbild är exakt riktig, när han vill minnas, att jag skulle ha framhållit, att därmed resans karaktär icke ändrades. Jag kunde inte låta mina barn sitta och förhandla i Wallenbergsaffären, utan det är klart att det blev förhandlingar med regeringschefen och inrikesministern. Det uppkom härigenom ett annat läge, och jag är glad över att även denna fråga har blivit föremål för ett replikskifte här i kammaren. Det kan kanske tjäna till att upplysa en del människor som trott, att det inte riktigt var på det sättet.

Jag noterar också med tacksamhet att herr Heckscher nu helt fallit ifrån de där fräna angreppen på mig. Han säger nu, att han inte sagt, att det var jag som fällde detta yttrande, utan han säger bara, att tidningarna refererade det så, att det såg ut som om jag sagt det. Herr Heckscher är skicklig i vältalighet, och då får han väl ha det så.

Jag konstaterar, att här riktades ett angrepp på vad jag hade sagt i Oslo. Jag hänvisade till vad jag hade sagt, och vi är överens om att vad jag sagt i Oslo kunde passera utan någon som helst erinran. Jag är glad över att ha fått tillfälle att klargöra den saken.

Riktigt klart är väl inte detta med den officiella lögnen. Det är möjligt att jag, trots att jag ansträngde mig, inte kunde följa alla nyanser i herr Heckschers glänsande framställning. Det kan tänkas att det är riktigt som han säger, att han, när han talade om

den officiella lögnen, hade Finland i tankarna. Jag fick det intrycket, att han som uttryck för den officiella lögnen såg det ryska regeringschefsbesöket. Det var det jag polemiserade mot. Jag sade att det är fel att säga, att grunden för detta regeringsbeslut är något slags officiell lögnaktighet. Även där har nu herr Heckscher vikit undan. Han säger nu att det var Finland han funderade på. Nåväl, då vill jag bara fråga herr Heckscher: Skulle det ha varit så önskvärt och skulle det ha varit klokt av svenska regeringen att plötsligt lägga sig i diskussionen om vad som förevarit i Finland? Vi har tagit med så mycket som vi gjort för att visa att det för den svenska regeringen, och jag föreställer mig för den svenska riksdagen, är ett levande intresse vad som sker med Finland. Det är detta som har varit motivet. Hade det varit bättre för oss att riva upp en strid kring dessa ting med våra finska vänner genom skildringar av vad vi till äventyrs uppfattat av vad som förevarit, eller hade det varit bättre att helt utelämna frågan? Den Heckscherska nya fronten i fråga om den officiella lögnen är inte mycket bättre än det han säger om Chrustjovs besök.

Herr talman! Må det tillåtas mig att säga ett par ord till. Tonen har ju blivit en smula irriterad. Vi har försökt klargöra våra positioner på de två punkterna. Det tror jag är nyttigt. Det har varit värdefullt att detta blivit klargjort för den offentliga opinionen. Men jag kan inte gå ner från talarstolen utan att säga att den debatt vi förde i första kammaren präglades av en mycket stor uppslutning kring regeringens politik. Jag tillät mig där formulera det så, att de nyanser som framför allt från herr Ewerlöfs sida hade framhållits ändå icke var så stora att de på något sätt rubbade totalintrycket, att bakom regeringen i varje fall står den del av oppositionen som är företrädd i första kammaren. Jag skulle

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

mycket beklaga om det skulle förhålla sig på annat sätt i andra kammaren. Från regeringens sida har vi varit angelägna att i varje steg vi tar ha noggrann kontakt med oppositionen. Det är felaktigt att göra gällande att vi när det gällt utrikespolitiken försökt diktera fram några beslut. Det är viktigt just nu, så besvärlig som den europeiska ekonomiska framtiden nu ter sig, att vi vet att när vi talar här så talar vi eller rättare sagt handelsministern inte för en viss grupp i Sveriges riksdag utan praktiskt taget för oss allesammans. Det skänker en helt annan tyngd åt regeringens framträdande än om motsatsen vore fallet.

Jag skulle beklaga om den litet förbluffande avslutningen på herr Heckschers anförande skulle ha varit typisk för tonen i andra kammaren, ty då skulle man kanske kunna säga, att här är man inte lika säker på att det alljämt råder en så stark uppslutning kring regeringspolitiken som jag fick ett intryck av när jag lyssnade till oppositionen talesmän i första kammaren. Jag hoppas därför att affekterna hålls borta från den utrikespolitiska debatten och att man då kommer fram till att de nyanser i betraktelsesättet som finns inte är större än att det som förenar oss är mera väsentligt.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Till det sista som statsministern anförde skulle jag först vilja säga, att här har från alla håll gjorts klart just det som hans excellens statsministern önskar, nämligen att när chefen för handelsdepartementet talar i dessa frågor, talar han för oss allesammans. Det har sagts av herr Ohlin, det har sagts av herr Hjalmarson, och det har sagts av mig, både nu och tidigare. Jag vet inte vad statsministern i det fallet ytterligare önskar och begär.

Men när det är fråga om öppenheten i debatten och den irritation eller den aggressivitet som statsministern sade

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

att jag skulle ha gjort mig skyldig till, är den kanske bara en reflex av det sätt på vilket utrikesministern tidigare i dag uttryckte sig, när han talade om den riktning jag tillhör. Så gick det inte till i första kammaren. Det var kanske därför man var snällare där.

Vad beträffar statsministerns uttalande i Oslo, så är det riktigt att det var oangripligt i sin form, men det är också riktigt, att statsministern själv måste ha märkt hur det uppfattades och hur det utnyttjades av pressen. Det hade reden då varit anledning klargöra, att det inte fick sammankopplas med frågan om det västeuropeiska samarbetet.

I fråga om den officiella lögnen tog jag upp ett exempel. Det var en allmän grundsats jag ville stryka under i avslutning till det krav på förtegenhet som utrikesministern tidigare antytt. Jag tog i mitt andra anförande upp det konkreta exemplet i regeringsmeddelandet. Vad statsministern säger är just ett uttryck för vart man kan komma. Man skall av hänsyn till Finland låta bli att i regeringens redogörelse ta med sådant som alla vet förut. Vad skall man kalla det? Jag tycker det är en uttunning, en brist på klarhet i framställningssättet, som är ytterst beklaglig och som knappast kan karakteriseras på annat sätt än jag gjort.

Vad sedan beträffar besöket så får vi ju se om det går att undgå den officiella lögnen i samband därmed.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag satt faktiskt och väntade på att statsministern skulle säga just det han yttrade i sitt senaste anförande. Varje gång det är en diskussion här i riksdagen och vi inte ha förmånen att se hans excellens herr statsministern här i andra kammaren från början, emedan han dväljes i första kammaren, inträffar alltid en och samma episod: hans excellens kommer

så småningom hit och talar om för oss, hur oerhört mycket bättre han har trivts i första kammaren. Det är en helt annan, mycket finare och mera kultiverad ton där. Man är tydligen i första kammaren angelägen om att på ett annat sätt än vad vi i andra kammaren förmår iakttaga alla den officiella och konventionella etikettens högst regler.

Herr talman! Får jag rikta en liten personlig vädjan till statsministern: när statsministern nederstiger till oss här i andra kammaren, ta oss då helt enkelt precis som vi är. Glöm bort första kammaren! Statsministern får inte ta detta uttalande till intäkt för ett påstående, att jag skulle plädera för avskaffande av tvåkammerssystemet, men som sagt: när statsministern kommer hit till oss, ta oss precis som vi är, vi oroliga och bråkiga människor här i andra kammaren. Jag kan försäkra statsministern, att detta i varje fall kommer att bidra till att göra debatten mera rik och levande.

Jag måste dementera statsministern på en punkt. Uppgift står mot uppgift, och jag kan bara återge min minnesbild, men den är mycket klar. Jag delar herr Heckschers förvåning över att man i denna officiella redogörelse talar om ett svenskt regeringsbesök i Moskva. Jag erinrar mig för min del mycket bestämt, herr statsminister, att det talades om att resans inofficiella karaktär inte ändrades av att resonemang mera under hand fördes i Wallenbergsaffären. Även detta gör självfallet — förutom alla de andra omständigheterna — att jag djupt beklagar, att det här höga besöket skall äga rum i vårt land.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag skall trots herr Hjalmarsons uppmaning inte glömma första kammaren. Andra kammaren har nog ibland en del att lära av första kamma-

ren, liksom första kammaren ibland har en del att lära av andra kammaren. Jag vill inte alls nedvärdera debatterna i andra kammaren. Jag tror det kommer att bli svårt för herr Hjalmarson att leta upp något belägg för påståendet, att första kammaren enligt min mening skulle stå på ett så kolossalt mycket högre plan än andra kammaren. Det enda uttryck för detta som jag kan finna är att jag sade, att i första kammaren var man mer överens med regeringen än vad man tycks vara här. Om herr Hjalmarson menar att det är att stå på ett högre plan, så värderar jag givetvis denna artighet och skall komma ihåg det nästa gång jag har anledning att bli ledsen på herr Hjalmarson.

Nej, herr Hjalmarson, jag vet precis hurudana herrarna är. Vi har suttit så länge som partiledare i alla möjliga situationer och diskuterat med varandra, att några nyanser eller någon ny dramatisk spänning i en debatt är det nästan omöjligt att utvinna. Jag tar inte er högtidligare än ni är, och jag hoppas att herr Hjalmarson gör på samma sätt när det gäller den socialdemokratiska partiledaren, vare sig han är statsminister eller oppositionsledare.

Resonemanget om atmosfären i första respektive andra kammaren tog ju större delen av herr Hjalmarsons replik i anspråk. Att jag nu förde in första kammaren i debatten berodde på att jag satt och lyssnade till ett inlägg här i andra kammaren av herr Heckscher som utan grund var synnerligen aggressiv. Herr Heckscher talade om den officiella lögnen och anförde felaktiga referat ur tidningar av vad jag sagt i Oslo. Är det då underligt att jag säger, att jag inte var beredd på att i andra kammaren mötas av en sådan ton och med sådana argument, samtidigt som jag påpekar, att det i första kammaren inte förekommit ingrepp av detta slag?

Herr Heckscher säger att vår redogörelse angående Finland innehåller inte det som varenda en vet har före-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

kommit. Ja, herr Heckscher, om varenda en vet vad som förekommit, vad skall det då tjäna till att trycka det?

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag hade egentligen tänkt att endast yttra mig i fråga om det handelspolitiska läget, om frihandeln, men jag kan inte underlåta att säga ett par ord i anslutning till den debatt som nyss förts. Jag instämmer därvidlag helt och hållet i de uttalanden, som herr Hedlund tidigare i dag gjort beträffande den inbjudan, som regeringen har utfärdat till den sovjetryske regeringschefen. Jag tror att vi allesamman är överens om att det inte finns någon anledning ompröva den alliansfria utrikespolitiken vi fört i vårt land under lång tid. Däri instämmer jag alltså också med herr Heckscher; om den politiken är vi eniga.

Men samtidigt bör vi göra klart för oss att neutralitet och neutralitetspolitik bör tillämpas även i fredstid och inte först sedan krigsfacklan eventuellt tänts. Det är därför som lusten till opinionsyttringar, till protestdemonstrationer i ibland kan behöva tyglas. Det är klart att det kan kännas skönt att någon gång få lufta sina åsikter, men man bör göra det så, att det tjänar något vettigt syfte. Man må ha vilken uppfattning som helst om de åtgärder som ett land vidtar gentemot andra länder. Vi må gärna öppet fördöma dem, men därifrån och till att demonstrera mot en inbjudan är steget rätt långt. Jag kan inte förstå vad man vinner på en sådan opposition. Den är i varje fall knappast, som jag ser det, förenlig med den fredsneutralitetspolitik som jag nyss omnämnde.

Det är svårt att förstå vilka intressen i vårt land som kan tillfredsställas av att man på detta sätt eventuellt försämrar relationerna med länder, som vi dock har ett inte ringa omgång med på det handelspolitiska området, ett omgång som vi inte har någon anledning att avbryta. Vi bör kunna umgås såväl

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

mot öster som mot väster. Jag tror inte att våra relationer åt ett håll förbättras därför att vi försämrar dem åt ett annat.

När jag lyssnat till debatten i dag har jag inte kunnat undgå att göra följande reflexion. Här har fällits hårda ord åt ett håll men inte åt ett annat, men kan man betrakta det som vänlig handling från ett land, vilket det vara må, att rida spärr emot en anslutning till ett frihandelsområde? Jag vill ifrågasätta om inte denna inställning för vårt vidkommande kan innebära så stora risker för samhällsekonomi m. m., att man vid en bedömning av ländernas uppträdande inte helt får förbise, att en sådan hållning i varje fall inte kan karakteriseras som en vänlig handling från vederbörande lands sida.

Jag vill emellertid uttala min tillfredsställelse över att riksdagen — äntligen — får ett tillfälle att genom den s. k. vitboken diskutera planerna på frihandeln i Europa och den situation som för vårt vidkommande därmed har uppstått. Vi har fått litet tid till eftertanke och den bör vi använda väl. Det har diskuterats här i dag på vad sätt vi bör fortsätta dessa förhandlingar för att få till stånd ett frihandelsområde. Det är ännu en fråga i det sammanhanget jag tycker man borde ha framställt, nämligen hur vi inom vårt eget land bör använda tiden intill dess vi eventuellt kan vinna anslutning till ett sådant område. Jag tror nämligen man har anledning fråga sig, om vi verkligen är tillräckligt rustade och förberedda att gå med på en sådan frihandel just nu.

Jag har den uppfattningen, att i varje fall en betydande del av vårt näringsliv icke för närvarande har tillräcklig beredskap för en sådan anslutning. Det är därför som vi från vårt håll gärna vill framhålla, att den respittid vi nu har fått bör vi använda till att söka stärka vår konkurrenskraft och avpassa sådana detaljer som i fråga om gränsskydd, rationalisering, inre organisationspro-

blem m. m., vilket allt en gång kan ge oss ett bättre utgångsläge. Detta gäller framför allt de delar av näringslivet där man kan förvänta vissa konkurrenssvårigheter.

De fördelar, som en sådan marknad otvivelaktigt skulle innebära för vissa delar av företagsamheten, bör nämligen inte få oss att glömma, att vi under tiden fram till en sådan anslutning i någon form måste se till, att de nackdelar som också är förknippade därmed på något sätt elimineras. Försitter vi dessa möjligheter kan fördelarna på vissa håll komma att uppvägas — och kanske mer än så — av förluster på annat håll.

Vi har i en motion till detta års riksdag framhållit nödvändigheten av en sådan kartläggning av vårt näringslivs intressen vid en vidgad frihandel och jag hoppas att de tankegångar, som där framförts, i sinom tid skall komma att beaktas. Om jag inte är felaktigt underbyggd pågår sådana förberedelser inom andra länder just i syfte att man skall stå väl förberedd när handelsskyddet en gång börjar minskas.

Den situation som i dag föreligger för vårt vidkommande pekar på att vi förmodligen kommer att stå i väntrummet en tid framöver. Den åtgärd som har diskuterats av de s. k. yttre sex, att bilda en slags motpol mot sexstatsgruppen, får ses i belysning av det bristande intresse för tanken på frihandelsområdet, som visats inom denna union. Jag tillåter mig emellertid att beträffande de yttre sex säga, att betydelsen av detta schackdrag — om jag får kalla det så — väl ändå ligger mer på den politiska än på den praktiska sidan. Åtgärden i fråga ger i varje fall ett teoretiskt exempel på att det kan finnas möjligheter till andra kombinationer än den ursprungliga sexstatsunionen. Det är tänkbart att detta kan utgöra en hälsosam påminnelse om att sexstatsunionen trots allt utgör en ganska heterogen samling. Såvitt jag kan förstå är den inte helt fri från risker för inre slitningar framöver. Den yttre sex-

statsunionen skulle, som jag ser det, mera ha betydelse som påtryckningsmedel i kravet på ett frihandelsområde än som ersättning för ett sådant. Jag vill inte heller utesluta den tanken, att ett tvåblockssystem kanske kan resultera i ett handelskrig mellan de båda blocken. Det skulle såvitt jag begriper vara det olyckligaste som kunde inträffa.

I och med att sextatsunionen är ett faktum, återstår det för oss att finna en lämplig väg till anpassning härtill i en eller annan form. Jag har den uppfattningen, att vi inte skall släppa tanken på frihandelsområdet. Det är nog inte möjligt att tänka sig några större vinster och fördelar av en annan sammanslutning. Jag instämmer därför helt i de uttalanden, som gått i den riktningen, att vi bör försöka fortsätta arbetet för en sådan sammanslutning i en eller annan form. Skulle det bli någon längre tids isolering för vårt vidkommande, kunde det medföra svåra konsekvenser för näringsliv och samhällsekonomi.

Såvitt nu kan bedömas, bör åtminstone två stora avsnitt av svensk produktion få vidgade möjligheter till expansion genom en sådan friare handel. Det gäller, som tidigare sagts, de industrier som bygger på råvaror från skogen och från gruvorna. Detta kan i varje fall sägas beträffande produkterna från de förädlingsprocesser som ligger närmast råvaran. Kommer man längre ut i förädlingskedet, är det inte så alldeles säkert, att vinsterna blir desamma.

För svenskt vidkommande är ju möjligheterna att i fortsättningen vinna en ökad exportmarknad för just dessa varor, främst från sågverksindustrin, massaindustrien etc. och från järnverken och de närmast liggande förädlingsleden, såvitt jag förstår, helt avgörande för den betydelse som ett frihandelsområde skulle ha för oss. Det framgår också av vitboken, att man från svensk sida med kraft hävdat våra intressen på dessa områden. Jag hoppas att man i fortsättningen inte heller skall efter-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

sätta någonting i fråga om dessa krav. Skulle mot förmodan de krav på undantagsbestämmelser som har framställts på dessa områden, i varje fall då det gäller vissa avsnitt av träförädling, i fortsättningen vidhållas, bör kanske de nordiska länderna uppträda tillsammans, varigenom de blir en mera betydande handelspartner. Det är kanske den viktigaste uppgift som en nordisk marknad skulle fylla.

I övrigt tror jag inom parentes sagt, att man kan ställa sig ganska skeptisk till fördelarna av en nordisk marknad. Trots de relativt höga tullmurar, som har omgivit våra exportvaror på framför allt skogsområdet, har vi lyckats hålla i gång en ganska god export till sextatsunionen. Man får nog hoppas, att om inga undantagsbestämmelser införts för dessa varor, utsikterna för oss i fråga om en vidgad marknad kommer att vara ganska goda, i varje fall på dessa områden.

Det kan ha sitt intresse att notera, att om de siffror, som jag har kommit över, är riktiga, så importerade 1956 t. ex. Tyskland 47 procent, Frankrike 53 procent, Italien 75 procent och Benelux 78 procent av sitt behov av cellulosa. Det förhållandet bör ju rimligtvis betyda, att importen från de nordiska länderna trots allt har ett icke ringa intresse för dessa unionsländer. Jag menar därför, att vi väl inte står alldeles tomhänta vid dessa diskussioner i fortsättningen.

De obestridliga fördelar, som vår trä- och järnindustri skulle få av en frihandel, bör emellertid inte få oss att glömma de svårigheter för andra delar av näringslivet, som jag tidigare påtalat. Vår sysselsättningssituation och vårt försörjningsläge påverkas i mycket hög grad av möjligheterna att bevara en omfattande och rikt förgrenad industri även på andra områden. Inte minst gäller detta den industri, som i dagligt tal kallas för småindustrin. Dessa mindre företag, som inte har samma styrka och

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

konkurrenskraft, har dock möjligheter till en viss anpassning. Det har de visat i många sammanhang. Men anpassningen till en ökad konkurrens framöver bör inte ske på bekostnad av den ekonomiska ställningen. I så fall har ju ingenting vunnits för deras vidkommande.

Vi bör, som jag tidigare framhållit, väl använda den tid vi kan ha till förfogande, när vi nu står så att säga i väntrummet, för att förstärka vårt utgångsläge en gång i framtiden. Vilka åtgärder som därvidlag bör komma i fråga har förts på tal här i dag och även tidigare. Det gäller t. ex. kapitalanskaffningsproblemet och ränteförhållandena samt vidare gränsskydd, marknadsfrågor, rådgivning och utbildning m. m.

Beträffande kapitalfrågorna vill jag peka på att vi i annat sammanhang från vår sida har velat ifrågasätta den fördelning av kapitalresurserna mellan bostadsbyggandet och näringslivet, som man nu planerar. Vi har ju i det fallet som vår mening framfört, att en viss omfördelning till näringslivets favör nu hade varit riktig. Jag menar för min del att det avbrott i förhandlingarna, som nu gjorts, ger oss en oväntad chans att förbättra vårt beredskapsläge. Vi måste nämligen komma ihåg, att sedan en anslutning väl skett på ett eller annat sätt blir våra möjligheter att hävda vårt intresse och vår rätt beskurna.

Jag övergår nu till ett annat område. När man här i dag och i den allmänna debatten talar om frihandeln och dess välsignelser, har man nog i huvudsak industrien i tankarna. Jag skulle tro att de uttalanden, som många gånger görs i ganska optimistisk riktning — ofta alltför optimistisk — är färgade av den syn som den större, konkurrenskraftiga industrien har. Det finns emellertid ett par områden, som ibland kommer i skymundan och som jag skall be att få anföra några ord om, nämligen jordbruket och trädgårdsnäringen. Beträffande dessa områden lämnar inte

vitboken så klarläggande upplysningar som man skulle önska om vad som har diskuterats och planlagts. Det hade varit tacknämligt om ett bättre besked om planerna beträffande jordbruket kunnat framläggas. Just jordbruks- och trädgårdsproduktionen torde nämligen komma att i ett frihandelsområde drabbas av åtminstone vissa besvärligheter i konkurrenshänseende, och jag tror att därvidlag ganska problematiska konstruktioner kan komma att genomföras.

Vi har visserligen ett visst exportintresse beträffande jordbruksprodukter, men detta exportintresse är relativt litet i förhållande till hemmamarknadens betydelse. Jag vill inte fördenskull för-ringa det, men det kan inte jämföras med exportintressena inom andra delar av näringslivet. I fråga om trädgårdsnäringen finns praktiskt taget inga exportproblem alls. Tyvärr har det svenska jordbruket en i förhållande till av-sättningsmöjligheterna ogynnsam produktionsinriktning. Endast i ett fåtal andra länder i Västeuropa utgör nämligen animalieproduktionen en så stor del av jordbrukets bruttointkomster som i vårt land. Mot bakgrunden av det ganska ringa utrymme som finns för dessa varor i Västeuropa, om man undantar England, betyder detta faktum ett handikapp för svenskt jordbruk. Vi har alltså en stor produktion av varor med relativt små avsättningsmöjligheter.

Om man undantar England är, som jag nämnt, det övriga Västeuropa snart ett överskottsområde i fråga om animaliska jordbruksprodukter. Det intresse, som svenskt jordbruk skulle ha av en frihandel med jordbruksprodukter, torde därför huvudsakligen komma att knytas till exporten av vegetabilier, främst brödspannmål och oljeväxter. För tillgodoseende av detta intresse torde relativt enkla medel vara till fyllest. Det förslag, som har framförts av de sex, enligt vad som står att läsa i denna vitbok, att på jordbrukets område tillämpa bilaterala avtal och lång-

tidskontrakt, tror jag för vårt vidkommande skulle kunna vara tillräckligt, i varje fall under en övergångstid.

Vad beträffar jordbrukets sannolika ställning i en ökande konkurrens är givetvis vår höga rationaliseringsgrad och vår effektivitet i förhållande till andra jordbruksländer i Europa en tillgång. Det är också ett plus för oss, svenskt jordbruk har tvingats arbeta med en låg prisnivå i jämförelse med kostnadsnivån. Vid en jämförelse mellan Europas jordbruksländer beträffande utnyttjad arbetskraft per hektar har vi också ett gynnsamt läge. Men dessa tillgångsposters värde i framtiden är ändå så pass osäkert, att det inte bör tas till intäkt för prutningar i fråga om skyddsåtgärderna för den inhemska produktionen. Den nationella jordbrukspolitik, som andra länder bedriver, kan ta sig uttryck i sådana åtgärder som hänsynslös dumping i syfte att avhjälpa ett tillfälligt överskott inom det egna landet, och detta bör vi räkna med.

Beträffande trädgårdsodlingen är framtidsutsikterna kanske ovissare. Där har man redan nu allvarliga bekymmer i anledning av den utländska konkurrensen. Det är nödvändigt att trädgårdsnäringen i vårt land får åtnjuta samma undantagsbestämmelser som har diskuterats för jordbruket. Jag förmodar att så också är fallet, även om det inte direkt säges ut.

Ett annat förhållande kräver här en speciell uppmärksamhet, nämligen det att trädgårdsnäringens gränsskydd nu är baserat på tullar, vilket såvitt jag förstår blir opraktiskt, om trädgårdsodlingen skall följa de bestämmelser som skall tillämpas för jordbruket. Därför kan man ifrågasätta, huruvida inte ett annat skyddssystem snarast möjligt bör införas för trädgårdsnäringen under den — som jag kallar den — respittd, som vi kan räkna med.

De speciella förhållanden som karakteriserar jordbruk och trädgårdsodling måste alltså påfordra en bestämd upp-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

märksamhet. Dessa näringars produktion kan inte differentieras länderna emellan på samma sätt som industriens produktion. Man kan inte heller differentiera den inom landet och inte ens mellan olika produktionsenheter. Man kan inte ställa om denna produktion, inte flytta den till platser med gynnsammare produktionsbetingelser. Man är här bunden av produktionskällan på ett annat sätt. De naturliga betesmarker som finns i vårt land kan inte utnyttjas t. ex. för en lönande spannmålsodling eller oljevästodling, och i tomma växthus kan man inte heller åstadkomma någon annan fabrikation.

Jag har velat säga detta, därför att det bör göras klart vid fortsatta förhandlingar. Jag förmodar, att man då beaktar att det finns en bestämd skillnad i tillämpningen av frihandelns möjligheter när det gäller industri och när det gäller jordbruk.

Jag skulle sedan vilja kasta fram denna fråga: Vad är det som sker beträffande den nordiska marknaden? Jag tror att det är viktigt att inte släppa detta spörsmål om vad som håller på att ske i det sammanhanget. Det hade kanske varit önskvärt med en vitbok även om dessa planers handläggning. Som jag tidigare har sagt kan en samordning inom Norden sannolikt vara en styrka vid det fortsatta uppträdandet gentemot sexmaktsgruppen, men dessutom har givetvis en nordisk marknad för den svenska industriproduktionen en viss direkt betydelse. Anledningen till att jag är litet tveksam och skeptisk emot den med de upplysningar som givits är, att man nu även skall inlemma jordbruket och trädgårdsodlingen i den nordiska marknaden. Konkurrensen ifrån Danmarks sida kan i fråga om jordbruks- och trädgårdsprodukter troligen bli rätt besvärande för vårt vidkommande, om alltför liberala bestämmelser kommer att beslutas. Man kan därför rentav ifrågasätta, om dessa produkter borde ingå i en nordisk mark-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

nad. Det var från början inte avsikten att de skulle göra det. Intresset för en samhandel i Norden torde för vår del helt ligga på industrisektorn, men den ökade exporten av industrivaror borde inte få betalas med livsmedel, som vi själva har tillräckligt av och ibland också ett överskott på.

Till sist vill jag bara framhålla, att vi från vår sida bedömer denna fråga så, att vårt land inte i längden kan stå utanför ett samarbete mellan Europas stater i övrigt. Med denna inställning till frihandeln förbinder vi emellertid absoluta krav, nämligen att vi på alla sätt försöker ge de näringar, som utsättes för en särskild press, möjligheter att förbättra sitt konkurrensläge och att vi då saken en gång blir aktuell skall vara — som jag tidigare nämnde — så väl rustade som möjligt för att uppta konkurrensen med de övriga.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag skall inte bli långvarig, men jag undrar, om inte herr Hansson i Skegrie har gjort sig skyldig till ett missförstånd. Han gör gällande, att det hade varit önskvärt att jordbruksfrågorna fått sin belysning i vitboken. Nu förhåller det sig faktiskt så, som den som läser denna bok finner, att 6 av de ca 70 sidor som den innehåller berör just jordbruket och de frågeställningar, som kom upp i detta sammanhang under frihandelsförhandlingarnas gång. Därutöver finns närsluten i en bilaga den engelska texten till vad som kallas det skandinaviska förslaget i jordbruksfrågorna. Det är klart, att de sex sidorna inte kan utgöra en fullständigt uttömmande redogörelse för de debatter och förhandlingar, som ägde rum i dessa frågor i Paris under rätt många år, men jag tror ändå, att jordbruket i förhållande till andra avsnitt ingalunda har behandlats styvmoderligt.

Herr talman! Utan att ta kammarens

tid i anspråk alltför länge kanske jag dock får knyta några allmänna reflexioner till vad som förekommit i Paris i detta sammanhang. Det stod under förhandlingarnas gång alldeles klart, att en uppgörelse också måste omfatta jordbruket. Från engelsk sida reagerade man ursprungligen mot en sådan uppfattning men böjde sig för vad som allmänt ansågs såsom ett önskemål. Det var vidare rätt lätt att se vad en sådan uppgörelse måste innefatta. För det första skulle den ge de jordbruksexporterande länderna vissa förmåner. Det är ju svårt att begära, att t. ex. Danmark skulle helt öppna sina gränser för import av industrivaror men inte i gengäld erhålla någonting i form av vidgade marknader för sin jordbruksproduktion. För det andra skulle det krävas ett accepterande av de nationella målsättningar, som föreligger i nästan alla länders jordbrukspolitik och som gör att man upprätthåller andra priser och i varje fall andra inkomster för jordbruket än som skulle bli gällande, därest inga regleringar tillämpades utan konkurrensen var helt fri. Härvid skulle det emellertid samtidigt vara nödvändigt att tillse, att det blev en rimlig balans mellan detta önskemål och önskvärdheten av att förhindra att ett lands politik skadade andra länders intressen.

Om en uppgörelse i frihandelsfrågorna hade kunnat nås, skulle det alldeles uppenbart ha varit ett svenskt intresse att jordbruksfrågorna inrymts i denna uppgörelse. Vi har ju en viss export även på jordbruksområdet och denna måste på ett rimligt sätt tillgodoses. Nu har emellertid — såsom vi alla uppmärksammat — förhandlingarna brutit samman och det är, såsom förut betonats i denna debatt, ovisst när de kan återupptas. Utsikterna att inom en nära framtid åstadkomma en allmän uppgörelse ter sig sannerligen inte ljusa. Därmed har också frågan om en lösning av jordbruksspörsmålen i frihandels-sammanhanget förlorat sin aktualitet.

Den har kanske nu närmast historiskt intresse.

Ur svensk synpunkt — det bör understrykas — är det emellertid knappast jordbruket som blir mest lidande på att vi inte får något frihandelsområde. Det är exportindustrien som riskerar att bli allvarligare skadad. Man måste nämligen ha klart för sig, att en överenskomelse om ett frihandelsområde inte i och för sig skulle lösa alla frågor, och särskilt på jordbrukets område skulle mycket, ja, jag vågar säga det mesta bli beroende av tillämpningen och av fortsatta förhandlingar år efter år. Det är därför inte säkert, att frihandelsförhandlingarnas sammanbrott just för jordbruket på kort sikt medför så stor skillnad.

Rom-avtalet siktar till att de sex staterna så småningom skall utforma en gemensam jordbrukspolitik. Det är sannolikt att detta kommer att gå ganska långsamt. Det tycks för närvarande inte inom sexmaktsunionen finnas någon särskilt stark önskan att underordna sig gemensamma organs bestämmande på detta område. Under sådana förhållanden kommer väl var och en av de sex att i detta sammanhang behålla en betydande egen handlingsfrihet. Enligt Rom-avtalet kan de också tills vidare upprätthålla de gamla handelsförbindelserna på jordbruksområdet, och det bör därför även i fortsättningen finnas ett utrymme för bilaterala handelsavtal. Den antydning, som herr Hansson i Skegrie på den punkten gjorde, har starkt fog för sig. Möjligheten har för övrigt redan antytts från svensk sida, då Sverige träffade ett treårigt spannmålsavtal — en förlängning av det avtal som slöts för tre år sedan — och Danmark i följd träffade ett likaledes treårigt avtal för ett flertal jordbruksprodukter med den viktigaste avnämaren inom sexmaktsunionen, nämligen Västtyskland.

Även för den allmänna utformningen av jordbrukspolitiken finns det flera

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

internationella organ. Vidare bedrivs inom Paris-organisationen ett samarbete mellan jordbruksministrarna, och detta kommer att bestå också i fortsättningen, även om ett misslyckande beträffande frihandelsområdet måste få sina verkningar i detta sammanhang. Inom GATT intar också jordbruksfrågorna en alldeles särskild plats och är föremål för särskilda överläggningar.

Herr talman! Detta är några reflexioner som var och en egentligen kan göra i anslutning till den redovisning och de dokument som ligger på riksdagens bord i form av vitboken.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att sex sidor i hela vitboken inte är något imponerande sidantal med tanke på den ställning det svenska jordbruket och den svenska trädgårdsodlingen intar i förhållande till industrien. Såsom jag tidigare nämnde blir det nog också på jordbrukets och trädgårdsodlingens område, som mycket besvärliga anpassningsproblem kan komma att visa sig. Jag hoppas i alla fall, att intresset för jordbruksfrågorna i detta sammanhang inte står i proportion till det antal sidor som i vitboken ägnats dessa frågor.

Jag blev betänksam när jag hörde herr statsrådet säga att Danmark måste kunna betala sin import med vad man har att sälja. Såvitt jag förstår, är det huvudsakligen livsmedel Danmark har att sälja, och det är just detta som enligt min mening innebär den stora faran med en nordisk marknad. Såsom jag framhöll kan vi komma att få en import av varor, som vi inte behöver men som vi måste ta emot såsom betalning för vad vår industri exporterar.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är glad över att herr Hansson i Skegrie bekräftar att vitbo-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

ken ingalunda förbigått jordbruksspörsmålen. Sedan kan man ju ha olika uppfattningar om hur pass stort utrymme som bör ägnas dessa frågor. Det kan emellertid kanske vara en tankeställare, att den engelska vitboken i sin helhet inte upptar mer än 8—10 sidor, medan den svenska vitboken ägnar ungefär dubbelt så stort utrymme bara åt jordbruksfrågorna, detta trots att dessa frågor inte har för oss varit det centrala problemet i anledning av frihandelsförhandlingarnas sammanbrott.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till utrikesministern beträffande en sak som inte står i den redogörelse han lämnat här i dag. Det förvånar mig att den inte finns med. Det gäller de uttalanden, som den ryske regeringschefen vid flera tillfällen gjort beträffande Sovjetunionens allmänna politik och allmänna strävanden. Har jag tolkat dessa yttranden riktigt, så skulle denna politik klart gå ut på att — helst utan användande av militära medel — sprida den kommunistiska ideologien över hela jordklotet. Jag kan inte gärna ha missuppfattat den saken.

Nu är det väl emellertid så, att vi här i Sverige inte vill kännas vid denna ideologi sådan den har utformats i Sovjetunionen. Det förefaller mig därför ganska underligt, att detta problemkomplex inte har omnämnts med ett enda ord i denna redogörelse. Här står regeringschefen i en stormakt gång på gång upp och säger, att Ryssland även i Sverige vill införa en ideologi, som *vi* inte vill ha. Men det är liksom om vi inte låtsades om detta. Samma sak gäller Finland. Jag har frågat flera statsmän där om de finska förhållandena och man har nästan med tång fått dra ur dem deras uppfattning om hur de uppfattar Sovjetunionens långsiktiga planer. Naturligtvis, säger de då, går det ut på att sprida kommunismen över världen.

Detta må nu vara kommunisternas ensak. Jag påstår inte, att det finns någonting förvånande i detta. Tror man att en sak är riktig och bra, då skall man försöka sprida den. Men om det förhåller sig så, att vi inte vill ha detta, då borde vi i alla fall göra någonting åt det. Beror vår tystnad på att man inte har något medel emot detta? Eller tror man här att det inte gäller oss, att det inte är någon risk för att detta skall nå oss, eller tror man att den politik som vi för skall vara någon sorts skydd.

Om vi tänker på vad som skett under åren nu efter kriget måste vi konstatera, att åtskilliga länder fått denna lära sig påtvingad. De vill inte ha den, men de kan inte komma loss. Det ligger i denna läras natur såsom varande en världsideologi, att den — såsom någon talare uttryckte sig — använder alla medel för att breda ut sig. Allt som görs är inriktat på ett bestämt mål. Jag tror att jag här i kammaren tidigare räknat upp några exempel. En balettflicka som skickas till Buenos Aires för att uppträda där, ett fotbollslag som skickas till Kanada eller en sputnik som skickas mot och förbi månen — allt detta är led i en större plan som syftar mot ett bestämt mål. Detta är fullkomligt konsekvent och fullkomligt naturligt; jag bestrider fortfarande inte det berättigade i att försöka med detta.

Men om vi då inte vill ha denna ideologi, vad skall vi då göra, herr utrikesminister? Är det så att vi inte har något svar att ge? Har vi inte någonting att sätta emot eller ännu hellre någonting som kan inverka på det kommunistiska lägret så, att dess idéer omformas och förändras till någonting som mera går i stil med vad vi själva kan acceptera? Jag tror att detta egentligen är den viktigaste och fundamentalaste frågan i hela världspolitiken och därmed också i vår utrikespolitik. Vi bör få klarhet i denna sak; den bör inte

förtigas utan bringas upp i dagsljuset så att alla vet var vi står.

Jag tycker inte heller att det är något fel i att vi förklarar österut — i den mån det inte redan är klart — att vi för vår del inte kan acceptera de metoder, med vilka man där arbetar. Jag känner inte till det slutgiltiga målet för världskommunismen. Jag skulle för min del gärna kunna acceptera att det är ett högt och stort mål. Men jag vet absolut säkert, att vi inte kan acceptera de metoder som används. Som jag sagt tidigare här kan man aldrig nå ett gott slutmål med dåliga medel, med onda metoder.

Nu har det talats ganska mycket om den ryska regeringschefens tillämnade besök här. Jag kan inte säga att jag är så rädd för detta, men jag vill ställa upp ett villkor för att jag riktigt hjärtat skall kunna acceptera detta besök. Vi skulle ge den ryske regeringschefen någonting att ta med sig hem, någonting att tänka på. Han bör få träffa människor som vet vad de vill. Jag är inte alldeles övertygad om att han får göra det när han kommer hit. Vi vet vad vi *inte* vill, men vi har inte någon klar och bestämd uppfattning om det mål vi skall arbeta för. Ett sådant mål måste vara bättre än den kommunistiska idén.

Det är att märka, att vi här rör oss på områden som man inte är så van att syssla med i politiken. Man får komma ihåg, att en man med en ideologi alltid vinner över en man utan någon ideologi. Det är emellertid också sant, att en man med en god ideologi vinner över en som har en sämre ideologi. Det är på denna linje vi måste gå fram. Vi skall inte ha det negativa målet att stoppa kommunismen utan vi skall försöka vinna kommunisterna för någonting bättre. Detta kan vi göra om vi verkligen skaffar oss det som är bättre. Jag tror inte att alternativet är det vi visar upp här i vår slappa västerländska livsföring — utan självdisciplin, med ha-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

begär och njutningslystnad såsom ganska väsentliga ingredienser. Med detta vinner vi inga kommunister. Vi får i stället ta oss samman — som jag sagt många gånger förut — och visa upp någonting helt annat.

Vi handskas här med människor, och det avgörande är hur människorna handlar. Även regeringschefer för Sovjetunioner är människor och påverkas av hänsyn, känslor och olika inre ting. Jag känner inte herr Chrustjov, men jag har läst åtskilligt om honom och jag har fått det intrycket, att han på senare tid blivit intresserad av att resonera med människor. Jag har ett intryck av att han inte är alldeles säker på att han kommer att lyckas med att skapa den kommunistiska människan, som måste till för att den kommunistiska staten skall fungera. Det sägs att det behövs många generationer för detta. Det behövs det visst inte, om man skapar en människotyp som verkligen är den riktiga. Nu kanske jag uttryckte mig dunkelt — jag såg herr Senander lysa upp så kolossalt. Vad jag menar är att finner man den riktiga lösningen för en människas personliga problem, behöver det inte ta några generationer, för att få fram den verkligt riktiga människotypen utan det kan gå ganska snabbt.

Nu har jag nästan lovat herr Eliasson i Sundborn, att han skall hinna tala före middagen, och jag skall därför inte säga så värst mycket mera. Men jag skulle vara tacksam om herr Undén ville säga ett par ord om varför den här saken inte har berörts och hjälpa oss till rätta på den punkten. Är inte detta ändå en väsentlig sak? Nu ser jag att ambassadör Sohlman har gått — det må vara honom förlåtet, för han har suttit här träget hela dagen, och honom kan jag träffa efteråt — men jag tror att det för kammaren skulle vara väsentligt att få ett besked på den punkten. Vi leker med våra små handelsproblem och våra obetydliga misshällig-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

heter här i landet. Men detta är, som någon har uttryckt sig, ungefär som att måla ångbåtshytten medan båten sjunker, detta att helt fördjupa oss i dessa mindre problem utan att ägna intresse åt de fundamentala utrikesproblemen. Det är just dessa senare problem jag har försökt att med detta, kanske något osammanhängande anförande, något litet belysa.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag vet inte vad herr Dickson syftar på eller vilka källor han har för sina upplysningar om vad en del ryska kommunister tänker. Jag kan visserligen föreställa mig, att liksom vi själva gärna skulle se demokratin utbredd över hela världen också kommunisterna inom sig skulle hysa förhoppningen på att kommunismen bleve utbredd en gång i hela världen. Men vad beträffar uttalanden om metoder brukar ju den nuvarande ryska regeringschefen gång på gång framhålla, att länder med olika samhällsskick kan leva fredligt vid sidan om varandra. Det är väl den officiella parollen för östblocket i allmänhet. Att ideologier måste tävla med varandra, är jag alldeles ense med herr Dickson om.

Herr **DICKSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Men nog har väl ändå excellensen Undén hört talas om vad den ryske regeringschefen sade i Tammerfors, jag tror det var förra sommaren, om att Sovjetunionen vill inte ha något krig och behöver inte heller något krig utan kommer att vinna sitt mål, kommunismens utbredande över hela världen, genom kraften i dess idéer. Det talas om samexistens, men tror excellensen Undén verkligen på att en man, som har det klart uttalade målet att över hela världen utbreda sin ideologi, annat än rent temporärt vill ha denna samexistens? Det ena strider helt

och hållet mot det andra. Vilket är sanning?

Jag förstår att detta kan vara en känslig fråga, men är det inte bättre att vi får den upp i ljuset, så att vi får resonera med Chrustjov, när han kommer, och säga: »Vi tycker inte om denna lära; Ni skall få se på det som är bättre. Kan Ni inte försöka att vrida till världskommunismen så att den blir hygglig och bra och så att också vi kan acceptera den?»

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Herr Dickson har själv återgivit ifrågavarande uttalande så, att kommunismen skulle segra genom kraften av sina idéer. Det må väl stå dem fritt att hoppas det.

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall framföra några reflexioner om de förhandlingar som förts beträffande frihandelsområdet och den nordiska tullunionen, och jag skall försöka fatta mig kort.

För Sverige, som har en större utrikeshandel per invånare än de flesta andra länder, är det naturligtvis ett mycket ogynnsamt framtidsperspektiv, om Västeuropa är handelspolitiskt splittat och kan väntas förbli det framöver. Den ekonomiska och politiska union, som nu har bildats av Västtyskland, Italien, Frankrike, Belgien, Holland och Luxemburg, innebär en gemensam marknad som omfattar 163 miljoner människor. Man har där redan börjat successivt sänka sina tullar och minska handelshindren inbördes, samtidigt som man successivt skall bygga upp en gemensam yttre tullmur mot de länder som står utanför unionen. För att övriga länder i Västeuropa inte skall bli diskriminerade har de sökt skapa ett frihandelsområde, men förhandlingarna härom har hittills misslyckats, och utsikterna att inom en nära framtid nå en

lösning av det problemet ter sig utomordentligt små.

Det förefaller, herr talman, som om man inom sexstatsunionen förhåller förhandlingarna om ett frihandelsområde. I så fall ökar diskrimineringen gentemot Sveriges och andra utanförstående länders export till sexstatsmarknaden, och denna marknad söker därigenom få ett försprång, som jag tror kommer att ytterligare stimulera en ökad utbyggnad av näringslivet inom unionen.

Ju längre ovissheten består, desto fler industrier t. ex. i Sverige kommer att tvingas överväga att skapa producerande dotterföretag inom denna marknadsområde eller att bygga ut dem de redan har där eller att träffa avtal om licenstillverkning. Detta betyder självfallet relativt sett färre arbetstillfällen här hemma. Det har sitt intresse att i detta sammanhang konstatera att delegationer bl. a. från Holland har lockat företag med förmånliga kreditvillkor om de vill starta verksamhet där. Man måste också räkna med stort amerikanskt intresse för att satsa kapital på en utbyggnad av industrien inom sexstatsunionen.

De undersökningar som kommerskollegium redovisat pekar på åtskilliga svårigheter som kan uppstå för vårt näringsliv genom sexstatsmarknaden, om ett frihandelsområde inte kan komma till stånd. Ungefär hälften av vår livsmedelsexport har under senare år gått till de Sex, och här måste man för framtiden räkna med försvårade möjligheter att avsätta jordbrukets överskottskvantiteter. För råvarorna räknar man snarast med en viss förbättring av exportmöjligheterna, men exporten av papper förutses komma att drabbas av väsentliga tullhöjningar på betydelsefulla marknader, och man räknar med betydande bortfall inom vissa sektorer av vår omfattande export av verkstadsprodukter. Även hemmamarknadsindustrin kan komma att utsättas för skärpt konkurrens, om man t. ex. genom ett

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

samgående i olika former mellan industrierna inom sexstatsmarknaden söker, i syfte att undgå prissänkningar på den egna marknaden, sälja överskottskvantiteterna bland annat till Sverige för det pris man kan få ut, även om detta pris närmar sig eller innebär dumping.

Om ett europeiskt frihandelsområde kan komma till stånd på för oss godtagbara villkor, kan naturligtvis en del av de här problemen bortfalla. Men jag tycker, herr talman, att man i debatten om frihandelsområdet alltför litet sysslar med de omställningsproblem för näringslivet som även ett frihandelsområde kan medföra särskilt för en del av den mindre företagsamheten, som dock svarar för en betydande del av produktionen här hemma.

Varje form av ekonomisk integration måste betyda en tendens till större specialisering och nya omställningsproblem. F. ö. vare sig vi får ett frihandelsområde eller inte tror jag att mycket talar för att konkurrensen kommer att skärpas både för exporten och för de hemmamarknadsnärningar som har att konkurrera med importvarorna.

Sverige har ett relativt högt kostnadsläge — det tjänar ingenting till att bestrida den saken. Våra möjligheter att konkurrera med andra länder synes alltmånga komma att bero inte bara på löneläget och det allmänna kostnadsläget utan även på tillgång på kapital och krediter för näringslivets investeringar, företagsbeskattning, sociallagstiftning och dylikt.

Att nu behålla en extra företagsbeskattning och en hög ränta samt dessutom — märkligt nog i en lågkonjunktur — införa lagstadgad tjänstepension, som utan tvivel kommer att minska det personliga sparandet och öka inflationsriskerna, det är inte en politik som underlättar näringslivets möjligheter att möta en skärpt internationell konkurrens.

Jag tror att vi är ense om allesammans, att det är angeläget att handels-

Interpellation ang. vissa cancerpatienters bandagekostnader

ministern med sina kolleger i andra regeringar fortsätter ansträngningarna att skapa en tillfredsställande lösning av de handelspolitiska frågor som sexstatsmarknaden aktualiserar. Men detta, herr talman, utesluter ingalunda behovet av en bättre planering för att stärka näringslivets konkurrenskraft. Enligt min mening borde regeringen snarast tillsätta en utredning eller delegation, där också representanter för de demokratiska partierna vore med, för att ingående studera de anpassningsproblem som näringslivet — inte minst den mindre företagsamheten — ställs inför vid olika tänkbara alternativ i fråga om den handelspolitiska utvecklingen, samt ge en sådan delegation uppgift att framlägga förslag i syfte att stärka näringslivets konkurrensförmåga både på exportmarknaden och i fråga om importvarorna.

Inte heller förhandlingarna om en nordisk tullunion har hittills givit något resultat. På norsk sida synes man särskilt inom industrien streta emot, och i Danmark, där intressena naturligtvis i hög grad gäller möjligheterna till export av jordbruksprodukter, synes åtminstone oppositionspartierna intaga en ganska avvaktande hållning. Ett av dessa partier, Venstre, har till och med öppet visat sina sympatier för anslutning till sexstatsmarknaden; huruvida man har några möjligheter att komma in där skulle jag vilja lämna därhän.

För egen del skulle jag vilja understryka att en svensk anslutning till en tullunion — detsamma gäller också ett frihandelsområde — inte får inkräkta på våra möjligheter att föra en jordbrukspolitik som vi anser motiverad av rättviseskäl och kravet på god beredskap.

I detta sammanhang vill jag, herr talman, säga några ord om fisket.

Från norsk sida ser man naturligtvis med intresse på möjligheterna att avveckla den svenska prisregleringen på fisk och fiskprodukter, bland annat

den omtalade filetavgiften, men man är naturligtvis inte lika villig att medge svenska fiskare rätt till t.ex. direktlandning, omlastning och transitering av fisk. För egen del vill jag understryka, att en nordisk tullunion inte får köpas till vilket pris som helst. Svenska yrkesfiskare har också rätt att från den svenska regeringens sida kräva hänsynstagande vid förhandlingarna. Jag vill bara peka på en sådan sak som denna filetavgift. En omedelbar avveckling av denna skulle ställa många yrkesfiskare i vårt land i en hopplös situation. Om en tullunion skulle etableras bör man i varje fall tillse att olika näringsgrenar får möjlighet till successiv anpassning, och det är angeläget att handelsministern och jordbruksministern härvidlag beaktar de synpunkter som näringslivets organisationer har framfört.

Till sist, herr talman, vill jag säga att jag tror att det med hänsyn till den avvaktande hållning till en nordisk tullunion som intas av våra grannländer, är klokt, om man från svensk sida inte framträder med sådan aktivitet, att våra grannländer får det intrycket att det är Sverige som hårdast driver på förhandlingarna. Får man det intrycket att Sverige försöker pressa fram denna tullunion, lär det knappast komma att underlätta ett framtida nordiskt samarbete.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdad anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3**Interpellation ang. vissa cancerpatienters bandagekostnader**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **AGERBERG** (h), som yttrade:

Herr talman! I en till inrikesdepartementet överlämnad skrivelse den 7 feb-

ruari 1957 föreslog Svensk förening för gastroenterologi, att colostomi- och ileostomibandage skulle jämföras med ortopediska bandage och kostnaderna för desamma betalas av allmänna medel. För ortopediska stödbandage och proteser utgår statsbidrag med tre fjärdedelar av de totala kostnaderna under förutsättning att vederbörande patient själv svarar för ett belopp av 3 kronor.

Enligt uppgift anlägges i Sverige colostomier på ungefär 600 cancerpatienter varje år. Årskostnaderna för dessa patienters bandage uppgår till 200 à 300 kronor. Ileostomier anlägges till ett antal av omkring 30 årligen. Åkommor som erfordrar anläggande av ileostomi träffar även barn och ungdom, vilket medför att de redan innan de hunnit skaffa sig en yrkesutbildning eller få inkomster belastas med de krav och utgifter som skötseln av en ileostomi innebär.

För att över huvud taget kunna full-

göra ett arbete eller sammanträffa med andra människor måste personer med colo- eller ileostomier sköta dessa mycket nog. Den fortlöpande skötseln är mycket betungande för den sjuke. Det skulle därför ur såväl ekonomisk som psykologisk synpunkt vara av stort värde för dessa svårt drabbade människor om statsbidrag kunde utgå till kostnaderna för dessa slags bandage.

Under åberopande av det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga sådana åtgärder att vissa cancerpatienter med stora bandagekostnader kan få ersättning av allmänna medel för dessa kostnader?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.13.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 11 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen i anledning av det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 69 avsedda meddelandet angående Sveriges utrikespolitik nu komme att fortsättas och lämnade därvid ordet, enligt förut gjord anteckning, till

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k), som yttrade:

Herr talman! Dagens debatt har nästan uteslutande rört sig om två frågor, dels splittringen av och motsättningarna i kapitalismens Europa och den pessimistiska uppfattningen om vad som kan följa därav, dels Chrustjovs förestående besök i Sverige instundande augusti. Visserligen har Svenska Dagbladet, i en känsla som säkert är rätt allmän bland företagare här i landet, talat om de särskilt talträngda — med adress till bland annat sin egen partiledare — och antytt att herr Hjalmarson och herr Ohlin begått en fadäs, men inte desto

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

mindre har i dagens debatt alla slussar öppnats för herrar Hjalmarsons och Heckschers talträngdhet i denna fråga.

Herr Hjalmarson har gång på gång i denna kammare kommit med smådelser och affektladdade angrepp på Sovjetunionen och dess ledande män, men han är själv lika känslig som prinsessan, som kände ärtan genom sju bolstrar, när han någon gång får svar på tal om man från Sovjetunionens sida bemöter de uppfattningar han företräder och hans tolkningar beträffande de internationella frågorna. När herr Hjalmarson uppträder på ett så utmanande sätt, får han inte vara så känslig, när han någon gång får svar som han ropar i skogen.

Herr Ohlin har för dagen varit mera försiktig. Han undrade emellertid huruvida tidpunkten var lämplig — eller om någon tidpunkt var lämplig — när Chrustjov enligt hans mening genom sitt framträdande skapat den nuvarande situationen i Berlin. Men situationen i Berlin är ingenting som skapats på några veckor, i och med att Sovjetunionen föreslagit att fred äntligen skall slutas i Tyskland och de utländska truperna utrymma landet!

Herr Hjalmarson anlade historiska perspektiv på händelserna och talade om förhållanden ända från gamle tsarens tid. Jag skall gå honom till mötes därvidlag. Jag vet inte om kammarens ledamöter har varit i slottet Cezilienhof i Potsdam, där Churchill, Stalin och Truman, senare också Attlee, sammanträdde 1945. När vi i dag talar om Tysklands ställning, borde riksdagens ledamöter studera Trumans ursprungliga utkast till Tysklands styckning. Det finns på det slottet. Utkastet ser ut som ett veritabelt lapptäcke av småstater. Det var ryssarna som motsatte sig det förslaget och fann det meningslöst. Vad man till slut enades om var, att man skulle förhindra att Tyskland återupprustades och på nytt blev ett hot mot andra stater.

Den situation som föreligger i dagens Tyskland har framför allt uppstått därigenom att västmakterna brutit mot sina egna beslut på Potsdamkonferensen och förvandlat Västtyskland till en atomupprustad angreppsbas — och sedan låtsas de vara förvånade över att man inte vill utlämna Östtyskland till att bli en likadan anfallsbas. De utfäster sig visserligen att det inte skall bli det, men vad finns det för garantier för att inte dessa utfästelser brytes lika väl som de gamla?

Hilding Hagberg har här före mig utförligt tecknat situationen i Tyskland, och jag vill bara tillägga en sak. Vad finns det för alternativ till förhandlingarna, vilka så småningom kan leda till ett resultat? Det alternativ som föresvävar en del revanschpolitiker är ett atom- och vätebombkrig. Tror någon att det skulle vara en lösning?

Nutidstysklands store dramatiker Bert Brecht tillfrågades en gång om följderna av Västtysklands upprustning. Han syftade på sitt eget land, på Tyskland, när han i bildspråk talade om Kartago och svarade: »Det stora Kartago förde tre krig. Efter det första var det ännu mäktigt. Efter det andra var det ännu beboeligt. Efter det tredje kunde det inte mera återfinnas.» Detta är någonting att fundera över. Är det någon som tror att det skulle finnas något Tyskland kvar att ena efter ett vätebombkrig? Och vad har Sverige för anledning att engagera sig för den uppfattningen att man med styrkans politik kan förändra någonting, som inte kan åstadkommas med förhandlingar? Det var från det hållet vi hotades 1940—1945, inte från öster. Det finns all anledning att tänka på det hot som kan uppstå, när de gamla nazistherrarna i dag framträder som Atlantpaktens korstågsriddare mot öster.

Vidare har herr Hjalmarson vänt sig mot Chrustjovs besök i Sverige av moraliska skäl. Utrikesministern har förklarat att vi inte bör blåsa upp oss mo-

raliskt utan handla efter politiska realiteter. Jag skall emellertid även i det avseendet tillmötesgå herr Hjalmarson och granska hans moraliska position. Det är nämligen en mycket ensidig klassmoral han företräder. Han talar om fem länder, nämligen Finland, Balticums småstater och Ungern.

Vi har för vår del inte glömt, att under åren 1918—1919 var det socialistisk revolution i samtliga dessa länder, öppet inbördeskrig mellan arbetarna och bourgeoisien; att i samtliga dessa länder, alltså både i Ungern, Balticum och Finland, kunde borgarklassen segra endast med främmande truppers hjälp: tjecker och rumäner i Ungern, von der Goltz' tyska trupper, kaiserns trupper, med stöd av svenska frivilliga och engelska flottan, i Balticum, tyska trupper under samme Goltz och svenska frivilliga i Finland. Hade herr Hjalmarson något att invända den gången? Var hade han sin moral då? Han jublade, hela högerpartiet jublade över att det gick på det sättet. Och så har det varit alltid.

Herr Heckscher talade om Tyskland och förklarade att tidningarna då hävdade sin egen uppfattning mot en diktator, Hitler.

Anej, vi har inte så dåligt minne, herrar Hjalmarson och Heckscher! Var det någon i högern som protesterade, när den svenska krigsmaktens tre högsta befälhavare för ner till Hitler på hans 50-årsdag och gratulerade honom med en statyett av Karl XII?

Och hur var det med pressen, herr Heckscher? Jag sitter ju bakom herr Heckscher i kammaren, och han kunde kanske inte se att jag fick en tår i ögonvrån av gripenhet över hans omvändelse, jag, redaktören för en tidning som var transportförbjuden i tre år därför att den sade sanningen om Adolf Hitler! Vi vet värdet av sådana deklarationer som herr Heckschers. Och vi glömmar inte att när herr Heckschers partivänner i Norrbottens-Kuriren, högertidningen i Luleå, tillsammans med några

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

officerare sprängde tidningen Norrskensflamman och mördade fem kommunister, hade de som enda förevändning att tidningen motverkat den officiella politiken då, som var deltagande i kriget, i varje fall genom ekonomiskt stöd och med vapenstöd. Från högerns sida ville man gå ett stycke längre. Av den orsaken begicks dessa ogärningar.

Så var det med högerns och folkpartiets och de andras ståndaktighet den gången. Vi har inte glömt hur följsamt man rättade sig efter varje vink från Hitler eller Göring, när de kände sig förolämpade av någon svensk tidning.

Vad är det som ägt rum i Finland? Jag tror det var Isevestija och kanske också Chrustjov som talade om att den finska pressen gjort en del utfall. Har pressen i Sovjet inte samma rätt att påtala något sådant som den finska eller den svenska pressen? Det är klart att man svarar. Och det är lika klart att man bedömer ett lands politik efter vad de riktningar säger som utövar bestämmanderätten eller har ett avsevärt inflytande.

Hur var det för övrigt med denna finska situation? Påtvingades de något som de inte ville ha genom ekonomiskt tryck? De sovjetisk-finska handelsförbindelserna var till en del byggda på utbytesbasis, d. v. s. en förutsättning för att Finland skulle få sälja var att landet i viss utsträckning fick betalning i ryska varor. När regeringen Fagerholm-Leskinen kom, gjordes det en mycket kraftig förändring därvidlag, så att varorna i stället köptes i Västtyskland. Det rörde sig visserligen inte om stora mängder — fyra procent av handelsutbytet — men det är klart att gör man en sådan förändring kommer som en naturlig följd att den andra parten inskränker sina inköp, tills den bytesbasis som beslutats återställts. Det är alltså inte fråga om några ingripanden utifrån.

Det är klart att herr Hjalmarson kan kasta ruttna tomater efter förebild från Amerika. Han kan bära sig hur illa åt

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

som helst och komma med vilka anklagelser han vill. Men han får inte glömma att man då i ett annat land kommer att påtala att mycket betydande krafter i Sverige företräder en sådan opinion, och han får inte vara så prinsessan på ärten-betonad när detta påtalande sker.

Herr Heckscher talade om den officiella lögnen. Jag skall ge ett mycket talande exempel på denna officiella lögn. En sådan lögn är det när högern och folkpartiet i detta land påstår att de är anhängare av den alliansfria politiken och neutraliteten. I Dagens Nyheter för i dag finns ett mellanstick under rubriken »Byrâchefen Siegbahn». Vad företräder man där för linje? Jo, att Sverige visserligen skall förklara sig neutralt, men denna neutralitet skall vara sådan, att vårt land på inga villkor får försvara sig, för den händelse västmakterna skulle angripa vårt land och ockupera det för att göra det till krigsskådeplats, ty då skulle vi riskera att komma i krig på fel sida. Dagens Nyheter är »neutral» men håller med amerikanerna i alla väder. Och sedan låtsas man vara indignerad, när någon påtalar en sådan häpnadsväckande karikatyrmässig »neutralitet»!

Herr Hjalmarson tyckte illa vara att ryssarna hade sagt något om Österrikes tolkning av neutralitetsbegreppet. De kommer nog att säga något om DN:s tolkning också. Alla vet att det är en mycket stark och inflytelserik grupp som företräder en sådan politik. Och om herrar Ohlin, Hjalmarson och Heckscher i dag är lite försiktiga, så vet alla att de tänker sig just DN:s politik, om vi skulle få en regering Ohlin-Hjalmarson med herr Boheman som särskilt rekvirerad utrikesminister.

Det är herr Hjalmarsons absoluta rätt att uttala sin avsky för Chrustjov och tala om hur illa han tycker om honom. Det är möjligt att Chrustjov skulle tycka lika illa om herr Hjalmarson om herrarna bleve bekanta. Men detta är saker av mindre betydelse. Svenska folket,

som vill ha fred och neutralitet, får nog se till att dessa herrar inte kommer till regeringsmakten. De eftersträvar att genomföra en sådan politik som Dagens Nyheter företräder och som jag kallar en ren quislingpolitik, en politik som indirekt uppmanar andra länder att ockupera vårt land, genom att förklara att de inte kommer att möta något motstånd. Svenska folket får alltså se till att dessa herrar får stanna utanför regeringen och att herr Ohlin, som skulle bli statsminister, återigen får erfara sanningen i det engelska ordspråket »Sju gånger tärna men aldrig brud». Det kan visserligen vara litet fatalt för en tilltänkt brud som har över en miljon i hemgift, men det är bäst så för gamla Sverige.

Herr Dickson fortsatte sedan på det moraliska planet och ville gärna få ett tillfälle att omvända Chrustjov till Moralisk upprustning. Herr Dickson hade fått hela frågan om bakfoten. Det är inte så, som han hade för sig, att ryssarna hotar att erövra världen med våldsmedel eller, som herr Dickson sade, med onda medel. Över huvud taget tycker jag våra motståndare skall lägga bort den gamla föreställningen att allt där borta på andra sidan vad de kallar järnridån är något slags ondskans makter i rymderna, ty en rörelse, en idé, erövrar inte på 41 år en tredjedel av mänskligheten, om den bara representerar ondskan och illviljan, om den inte i sig har något som attraherar människorna. När man i dag på kapitalistiskt håll hyser en sådan fruktan för kommunismens framsteg, inte minst i kolonialländerna, är det ju inte därför att några avgrundsandar farit in i de färgade folken utan därför att de känner herrarna i väster. De känner de vita imperialistmakterna, de vet hur de farit fram i dessa länder genom århundraden. Det är denna erfarenhet som herrarna har emot sig.

Herr Dickson var rädd för att Chrustjov skulle ha sagt: »Vi tänker segra i

kraft av våra idéer». Herr Undén sade för sin del, att det tänker vi göra också. Han tror på sina idéer. Det blir en renhårig match, när var och en tror på sitt. Men hur är det med herr Dicksons tro? Kan inte han och hans parti ändå omgjorda sig med trons svärd? I och för sig gillar jag hans förslag. Herr Dickson tyckte att man borde utsätta Chrustjov för påverkan av de idéer som herr Dickson företräder. Jag understödjer varmt denna hans tanke och vädjar till regeringen att ge herr Dickson denna chans. Vilken proselyt skulle inte detta vara vid kapitalisternas och arbetarnas gemensamma frukostdisk i Caux! Herr Dickson kunde hemföra Chrustjov som nyomvänd. Själv skulle jag se det som en nåd att stilla bedja om att få vara referent vid den debatten.

Vi har nog märkt, både i remissdebatten och här, att högerns och folkpartiets ilskna kampanj har påtaglig oro i botten. Jag råkade häromkvällen höra på en radiodebatt mellan sex människor, bland dem herrar Heckscher, Boheman och Tingsten — det var som ni hör en atlantpaktdebatt på allra högsta nivå. Vad som slog mig var inte någon större tillförsikt, åtminstone inte från de tre herrarnas sida, men litet mer från deras motståndare. Dessa tre var tvärtom mycket oroade, dock inte för krig. Ingen av dem trodde att Sovjet ville ha krig, märkvärdigt nog, så mycket som de talar om upprustning. Men de var rädda för den fredliga tävlan som Sovjet inlett. Herr Boheman sade att om »vi» inte skulle segra i denna tävlan, då skulle hela hans värld sammanstörta. Det var en ganska god opinionstest, som herr Boheman där representerade, och samma sak går igen här. Vi förstår att det ligger en oerhörd propagandaverkan däri att ett land fått ett system, en regim, en ideologi, som säkrat dessa framsteg på så kort tid som 40 år. Och ännu mer: efter att ha varit de mest förstörda under historiens mest fruktansvärda krig framträder i dag dessa län-

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

der och säger, att på tio år skall vi på alla produktionsområden gå om hela den kapitalistiska världen, skall öka reallöner och realinkomster i samma takt och övergå till 35-timmarsveckan.

Vi förstår att man i den värld som samtidigt dras med arbetslöshet och vars representanter här i dag har konstaterat att vi är mycket nära ett handelskrig i Europa, ur vilket man inte ser någon utväg, är mycket orolig för hur man skall kunna klara denna tävlan. Man blir på det hållet orolig när ett annat land säger: Vi vill ha fredlig tävlan. Vi har haft nog av krig, vi har förlorat mer på krig än några andra länder i världen. Vi vill tala med er om förbud mot atomvapen i vårt land och i andra länder, vi vill ha nedrustning så att vi kan ägna oss åt människornas fredliga lyckomöjligheter. Vi vill ha förhandlingar och överenskommelser om avspänning. Men detta vill herrar Hjalmarson och Ohlin inte vara med om, utan de vill upprätthålla sin järnridå. Från andra sidan den järnridån skall man inte ta emot några gäster. Vi tror att de kommer att förlora på detta. Majoriteten av svenska folket har en annan mening. Vi har haft fred i 150 år snart och vi tänker fortsätta med det. Sverige råkar ligga vid Östersjön och är ett litet land. Sovjet ligger på andra sidan och de andra socialistiska staterna ligger inte långt bort. Herrar Hjalmarson och Heckscher får tycka hur illa de vill om detta faktum, de kommer ändå inte att kunna ändra på det. Majoriteten av svenska folket tycker nog att det vore bättre att träffa dessa statsmän och tala om dessa saker. Fördens skull behöver man inte anamma varandras uppfattningar. Låt oss acceptera fredlig tävlan. Det är folket självt som skall avgöra vilket system som är bäst. Det är folkmajoriteten som skall bestämma hur vårt land skall se ut. Många säger nog i likhet med herr Undén: Vi tror på vårt system och de tror på sitt. Låt oss tävla,

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

låt oss se vilket system som vinner. Detta är sportsmässigt, det är renhårigt. De enda som vill hindra sådana debatter och sådan tävlan, de enda som är rädda är de som går omkring med en förkänsla av att de kommer att förlora matchen.

Härpå anförde:

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Jag tycker att vi alla bör välkomna den tävlan, som herr Johansson i Stockholm önskar mellan öst och väst. Jag är däremot inte av den uppfattningen att det är klokt att, som herr Johansson gör, ta ut segern i förskott för öst. Jag tror det är ganska klokt att, då vi diskuterar vår framtid, erinra om den ekonomiska utveckling som har ägt rum i världen. Det som händer i Europa, det som händer i världen har nog ett intimt samband med just denna. Men vad är det då som framför allt kännetecknar de sista 10—15 åren? Jo, det är de väldiga ekonomiska framstegen. En viss industriell produktionskapacitet, som det tidigare tog 150 år att uppnå, har den västliga världen under de sista 10—15 åren praktiskt taget fördubblat. Detta betyder alltså att framstegstakten är tiodubblad. Detta har väl hänt åtminstone i alla de s. k. rika länderna. Problemet är nu att bevara freden och att klara de förödande arbetslöshetskriserna. Tidigare har man här i dag från kommunistiskt håll nästan med skadeglädje pekat på att Västern fortfarande har arbetslöshet. Jag hoppas att den tävlan, som herr Johansson talar om, kommer att medföra att Västern djärvare, målmedvetnare, kommer att bekämpa arbetslösheten. Kan vi klara arbetslösheten, kan vi klara investeringsproblemen, bemästra de penningvärdesproblem, som den fulla sysselsättningens samhälle har, då finns det möjligheter att öka produktionskapaciteten helt enkelt enormt även för framtiden. Dess värre är dess fram-

stegsmöjligheter — det skall villigt medges — ytterligt ojämnt fördelade mellan de s. k. rika och fattiga länderna. Myrdal hävdar till och med (jag tror med rätta) att de rika länderna blir rikare och rikare i en ständigt ökande takt, under det att man för de s. k. fattiga underutvecklade länderna närmast kan peka på motsatsen. Detta innebär naturligtvis för framtiden en oerhörd risk för freden, men glädjande nog har den västliga världen mer och mer uppmärksammat detta och börjat inse, att skall man lösa världsfredens problem, så måste man se till att de rika länderna delar med sig till de underutvecklade både i fråga om kapital, kunande och erfarenhet. Men om man nu utgår ifrån att denna utveckling troligen kommer att fortsätta, vad kommer detta att betyda för Europa och för världen i övrigt? Jo, det troliga är väl att vårt näringsliv blir ännu mer specialiserat, ännu mer automatiserat. Till och med så invecklade ting som den moderna bilmotorn spottas i dag formligen fram av maskiner i tusental efter tusental.

Detta är väl egentligen bara en början, och vad betyder det? Jo, vårt produktionsliv kommer ständigt att pocka på större och större serier — i annat fall kan inte industrien klara den konkurrens som uppstår. Med andra ord: behovet av ständigt större och större marknadsområden kommer att möta oss i Skandinavien och det övriga Europa, ja praktiskt taget överallt i de delar av världen, där man har lämnat hantverksstadiet.

Ur denna synpunkt sett är det naturligtvis djupt beklagligt att förhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde, åtminstone som det nu ser ut, har misslyckats. En stor tröst i sorgen bör väl dock vara att tiden och utvecklingen tydligen arbetar för en lösning. Så gör också många inflytelserika och tongivande personer i europeisk politik. Jag erinrar om hur Mr. Maudling helt

nyligen förklarade, att även om han på kort sikt tyckte att möjligheterna att skapa ett europeiskt frihandelsområde är små, så misströstade han ingalunda, när han såg frågan på längre sikt. Den tyske ekonomiministern Erhard sade helt nyligen, att sextatsgruppens gemensamma marknad inte kunde betecknas såsom en fullkomlig framgång förrän i det ögonblick man skapat ett frihandelsområde omfattande hela Europa.

Situationen är väl egentligen den, att i praktiskt taget alla europeiska parlament inser man nyttan och nödvändigheten av att skapa denna större marknad, detta frihandelsområde. Det gäller alltså när man resonerar på det teoretiska planet. Då man kommer till det praktiska visar det sig att rädslan för övergångssvårigheterna blir dominerande tillsammans med vissa hänsynstaganden av politisk art inom sextatsgruppen gentemot Frankrike. Men även om vi är besvikna just nu finns det ingen anledning att se alltför pessimistiskt på sextatsmarknaden. Jag tror t. o. m. att om den lyckas kommer den avgjort att vara till gagn för inte enbart de sex utan för hela Europa. Dock skulle jag inte vilja vara med om en anslutning till de sex, även om en sådan för Sveriges del skulle ha bjudit på mindre svårigheter rent tullnässigt. Sextatsmarknaden har — det bör vi komma ihåg — alltför många försvarspolitiska och storpolitiska aspekter för att man på allvar skall kunna ta upp en sådan diskussion i vårt land.

Ser vi bara på saken ur näringslivets synpunkt finner vi att en anslutning till de sex bjuder på många vanskliga framtidsperspektiv. När de sex staternas gemensamma marknad har passerat sitt övergångsstadium skall de anslutna länderna, är det tänkt, till exempel få sitt näringsliv indirekt dirigerat av marknadens högsta myndighet. Denna skall nämligen suveränt dirigera sextatsmarknadens handelspolitik genom att träffa handelsöverenskommelser med ett

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

tredje land. Arbetsmarknaden skall harmoniseras, en sak som också gäller socialpolitiken. Vidare skall den ekonomiska politiken samordnas, och de största optimisterna inom sextatsgruppen anser ju t. o. m. att man till slut skall nå ett stadium, där man har en gemensam utrikespolitik.

Målet för de sex är — det kan man väl säga — att skapa ett nytt maktblock i Europa, för vilket Amerikas förenta stater har varit förebilden. Det skulle vara minst sagt äventyrligt för vårt land att ge sig i kast med en anslutning till ett block som detta.

Många har varit synnerligen pessimistiska här i dag över att frihandelsområdesförhandlingarna strandat och har förmenat, att detta kommer att medföra våldsamma problem för oss. Jag tror att dessa farhågor är betydligt överdrivna. Många övergångssvårigheter kommer säkerligen att torna upp sig även för de sex. Vi har redan sett en del stormsvalor över de belgiska kolgruvorna och flera kommer. Detta kommer väl att betyda att övergången till den nya ordningen inte blir så snabb som vi ibland kanske föreställt oss. Säkerligen kommer många omställningsproblem att förhåla övergången, vilket kan medföra att situationen samtidigt lättas för oss. Vårt näringsliv har många gånger tidigare visat vilken anpassningsförmåga det har, och säkerligen kommer vi även i framtiden att finna utvägar. I de länder som nu ställts utanför och som önskat ett frihandelsområde kommer naturligtvis motåtgärder att vidtagas, även om man inte för dagen kan uttala sig om vilka dessa kommer att bli.

Även om jag inte är övertygad om att en nordisk marknad omedelbart växer fram, tyder ändå mycket på att de skandinaviska länderna, Storbritannien, Österrike och Schweiz — kanske också andra länder i Europa som står utanför sexmaktsguppen — så småningom skall hitta något sätt att lösa problemet. För

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

övrigt är det inte heller uteslutet att den attityd som för närvarande intages av de sex kan mjukas upp och att man kan hitta någon form för samverkan mellan de sex och dem som står utanför.

När allt kommer omkring har nämligen de sex säkerligen ett minst lika stort intresse som vi av att Europa inte delas upp i två handelspolitiskt stridande block. Därför bör man nog så småningom kunna träffa en uppgörelse, som till sitt innehåll har många likheter med det förslag till frihandelsområde som det som nu inte gått att genomföra. Under tiden finns väl intet annat att göra för oss än att fortsätta på de vägar vi redan länge arbetat på och göra så gott vi kan för att övertyga omvärlden om hur nödvändigt det är att nå fram till en rimlig uppgörelse.

Handelsminister Gunnar Lange har länge och oförtrutet slitit med den uppgiften. Vi beklagar att han ännu inte lyckats, men vi önskar honom lycka till i fortsättningen och hoppas att det i varje fall inte skall dröja alltför länge, innan han kan inregistrera framgångar på detta för vårt land så viktiga område.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att få tillfälle att säga några ord om en enda fråga, och jag skall avhålla mig från att gå in på någonting annat. Beträffande den ideologiska debatten vill jag bara i förbigående säga, att jag tror för min del att världsläget är sådant, att våra moraliska kvalifikationer i framtiden kommer att sättas på prov i flera sammanhang.

Hans excellens utrikesministern apostroferade i sitt införande förhållandena i Mellersta östern. Vi känner ju till hur kriserna där nere avlöser varandra och hur den nya israeliska republiken hitintills i alla fall lyckats överleva. När denna lilla stat för elva år sedan fick börja som ett fritt land var invandringen under den första tiden proportionsvis mycket stor. Det var kon-

centrationslägren och flyktinglägren i Europa som tömdes på judar, och det var praktiskt taget hela den egentliga Mellersta österns judiska befolkning som vände hem, fränsett judarna i Egypten, som kom senare, i den mån de över huvud taget kunnat komma. Men efter denna stora invandring har det varit något lugnare i detta hänseende, vilket givit vissa möjligheter till stabilisering av landets förhållanden. 1958 var invandringen så låg som 27 000, och för de närmaste åren har man räknat med att det skall komma 30 000 å 40 000 människor. Så hände det i september månad i fjol att en liten kontingent rumänska judar helt oväntat kom till Israel. Skaran ökades under oktober och november till ett par tusen. Under december kom 5 700 och under januari i år lika många; för februari har jag inte sett någon siffra ännu.

Detta har emellertid fullständigt kastat om perspektivet beträffande invandringen och nu räknar man med att det mycket väl kan bli fråga om en invandring detta år på 100 000—125 000, kanske ännu fler. Det finns i Rumänien 250 000 judar. Där har rätt utvandringsförbud sedan 1952 tills dessa händelser nu plötsligt inträffade.

Denna rumänska nya folkvandring är inte en frivillig, normal utvandring. De flesta är säkerligen glada att de får utvandra, men det är i lika hög grad fråga om en utvisning. Visum skickas helt enkelt till en del människor som sedan måste ge sig i väg. De får ta med sig högst tjugo kilo i packning men inga pengar. De är alltså fullständigt utplundrade när de lämnar landet.

Det är klart att man i Israel och över huvud taget överallt där man intresserar sig för detta problem är glad åt att dessa människor kan komma i väg. Å andra sidan kan denna utvandring givetvis skapa oerhörda ekonomiska, organisatoriska och sociala problem. Om alla Rumäniens judar skulle komma till Israel tämligen hastigt, skulle detta be-

tyda ungefär detsamma som om vi här i Sverige nödgades ta emot en miljon utfattiga människor på några månader. De rumänska judarna är emellertid inte de enda som väntar på att få komma till Israel. Den grupp som man tidigare framför allt räknat med som den mest aktuella är den nordafrikanska. Det finns över 200 000 judar i Marocko, därav 100 000 i Casablanca, av vilka 30 000 väntar på båtlägenhet till Israel. Det förefaller alltså som om invandringen skulle kunna anta samma proportioner och därmed också bli av samma svårighetsgrad som under de första åren på 1950-talet. Vad motivet är för den nya politiken från Rumäniens sida, kan man som vanligt när det gäller förhållandena bakom järnridån bara gissa. Här i Sverige har man följt Israels utveckling med stort intresse och stor sympati. Detta gäller för övrigt inte bara Sverige utan det gäller i hög grad alla de skandinaviska länderna. Denna sympati följer väl i någon mån olika motivlinjer, men den har en gemensam nämnare i allmänna humanitära och demokratiska hänsyn. Jag vet också att den svenska regeringen i olika sammanhang har varit intresserad och gjort insatser för att mildra Israels svårigheter. Jag har velat erinra om denna aktuella situation, därför att den mycket hastigt kan bli kritisk.

Vi borde väl i viss utsträckning kunna ge krediter för sådana varor som skulle behövas vid en stor invandring — det gäller ju framför allt att skaffa byggnader. Men jag hoppas också att den svenska regeringen vill vara beredd att hålla kontakterna klara både på det nordiska planet och inom FN för att kunna bringa ekonomisk hjälp ifall det skulle bli särskilt svårt i detta avseende.

Herr Bengtsson i Halmstad talade om rika och fattiga länder. Fattiga länder har vi förvisso på många ställen på denna jord. Men det är här fråga om ett av dessa fattiga länder. Israels uppbyggnad är ett konkret problem som angår oss

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

här i västerlandet i särskilt hög grad på grund av den tvåtusenåriga tragiska historia judarna har bakom sig inom den s. k. kristenheten. Jag har sagt det förr och vill säga det en gång till, att det skulle vara en djup tragik för hela västerlandet om detta försök, som nu pågår i syfte att avveckla antisemitismen och lösa detta folks problem, skulle misslyckas. Jag hoppas därför att den svenska regeringen inte låter någonting vara ogjort som rimligtvis kan göras för att hjälpa Israel.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Om man skulle fråga mannen på gatan vad han anser om det blivande ryska statsbesöket, så tror jag, att han, om han skulle följa sin instinkt, skulle svara, att han fann det olämpligt för närvarande. Förklaringen skulle ju vara den, att Sverige tidigare har deltagit i den fria världens reaktion mot Ungern-dramat. Det är självklart att vårt tänkande i politiskt avseende alltså dikteras av opinionen i anledning av detta drama.

Den nu aktuella inbjudan från samtliga skandinaviska stater innebär ju inte heller på något sätt en ändring av vår inställning i den frågan. Därvidlag har inte skett den ringaste uppmjukning eller förskjutning. Men sedan blir det, herr talman, för oss en *lämplighetsfråga*, hur länge man skall låta ett annat land känna en fördömande isolering. Vi måste ju tyvärr säga, att de flesta folk har blod på sina händer. Sådant har tid efter annan vid olika tillfällen uppkallat en häftig reaktion inom vårt folk.

Vi kan erinra om bara de senaste årtiondenas händelser. Vem minns inte den våldsamma förtrytelsen mot Storbritannien, när det kastade sig över de små svaga boerrepublikerna? Vi minns den allmänna förbittring, som härskade i hela vårt land, när den italienska diktatorn företog sitt skamlösa angrepp mot Abessinien. Vi läste med vemod

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

och harm om behandlingen av baltstaterna. Vi fick konstatera hur det arma Polen, som låg blödande inför sina fiender, styckades för fjärde gången.

Ideligen har vårt folk alldeles rättmätigt reagerat på detta sätt, men tyvärr måste man säga, att det är livets lag, att man antingen glömmer en sak eller åtminstone inte förmår reagera på samma sätt i fortsättningen. Vi nalkas väl också en sådan situation i detta sammanhang.

Herr Ohlin sade under förmiddagen, att det vore lämpligt, att demokratier inte umgicks med diktaturstater. Han menade, att man borde ransonera förbindelserna med Ryssland, så att de begränsades till enbart rutinemässiga, diplomatiska förhandlingar, medan däremot utbyte av gäster och representanter för olika arbetsområden borde inskränkas till det minsta möjliga.

Jag tillåter mig, herr talman, att ha en alldeles motsatt uppfattning på denna punkt. Jag anser att det vore lämpligt, om vi kunde få det därhän, att det varje år till vårt land kom låt oss säga 500 studenter, vetenskapsmän, journalister, lärare och andra representanter för den andliga odlingen i Ryssland, vilka fritt finge resa här och studera. Tänk, om något sådant kunde äga rum varje år! Man invänder att det inte skulle ha någon betydelse, därför att Ryssland utövar en så sträng censur, genomlyser både hjärtan och njurar så effektivt, att det kan lita på dem som representerar Ryssland utomlands. Naturligtvis är det en svaghet, men jag tror, att sanningen har en sådan inneboende kraft och styrka, att även den som reser med starkt förutfattade meningar inte kan undgå att ta intryck av den andliga odlingen i vårt land. Vidare tror jag, att om ett halvt tusental svenskar kunde närmare få studera den väldiga tekniska och industriella utveckling som försiggår i Ryssland, så skulle det vara mycket värdefullt för Sverige. Det skulle bli ett ömsesidigt utbyte, som nog skulle för-

djupa och befästa den allmänna vänskapen.

Jag skulle vilja säga att vad vår store granne i öster i den hårda världskonkurrensen om makt och marknader gör eller planerar för framtiden har vi egentligen ingen anledning att yttra oss om. Däremot kan vi hävda att vissa viktiga livsvärden är fullständigt omistliga för oss alla, även när det gäller så enkla mål som att bevara det goda vänskapsförhållandet. Vi måste alltså hävda respekten för den fria tanken. Vi skall emellertid inte vara blinda för att det ibland glimtar till av några vårliga tecken på andra sidan järnridån. Det förljudes att det är vår kommande gästs förtjänst, att ridån äntligen gått ned för det motbjudande skådespelet med den ryska författarföreningens hysteriska kättrarprocess mot Pasternak. Somliga människor säger att det inte är annat än taktik; för att få goodwill hos kulturfolken gör man denna gest. Det kan vi inte bedöma, vi kan inte rannsaka hjärtan och njurar. Men även om så är fallet, är redan det ett framsteg. För åtskilliga år sedan skulle man inte ens av taktiska skäl ha gjort ett sådant medgivande.

Nu vet vi att vår gäst inte kommer till oss ensam utan att han på sedvanligt sätt har ett följe med sig. Vi får i sinom tid se vilka som ingår i detta. Jag skulle för min del, herr talman, vilja uttala en önskan till protokollet att den ryske ambassadören i Östberlin, herr Pervuchin, ville komma med. Jag har två skäl till att jag finner detta opportunt. Om vi följt med vad som hänt på den 21:a partikongressen, har vi nämligen bevittnat hur herr Pervuchin råkat mycket illa ut. Där uppträdde några herrar och anställde en klappjakt på s. k. partifiender — det tycks efter ryska begrepp vara inkarnationen av det mest djävulska i tillvaron. De var nu på jakt efter fem herrars skalper — det gällde Bulganin, Molotov och några till. Men medan man höll på med det som bäst upptäckte

man att det fanns ytterligare två herrar, som visserligen inte i ord eller gärning hade ådagalagt något partifientligt uppträdande men som hade tigit när de borde ha deltagit i det allmänna skallet mot dessa s. k. partifiender.

Inom parentes sagt verkar det löjväckande, att man inte bara kan riskera frihetens och livets förlust för vad man säger och gör utan även för vad man underlåter att säga. Det enklaste sättet att klara sig var förut att tiga, men nu går inte ens det. T. o. m. den som iakttar tystnad och bara sköter sitt arbete är en misstänkt människa, som skall likvideras på något sätt. Man begärde nu också att detta skulle ske med herr Pervuchin. Han gjorde avbön — hur pass djupgående den var vill jag inte yttra mig om. Men i alla fall tycks även Chrustjov i det stycket företräda en något tolerantare och mera vidsynt uppfattning, eftersom Pervuchin sitter med vid förhandlingsbordet hos östtyskarna, alltså på en central och viktig befattning. Det vittnar ju om en mera vidsynt och tolerant uppfattning hos den högste ledaren. Om han dessutom ville ta Pervuchin med hit, vore det att demonstrera sitt förtroende för honom, och jag tycker, fast saken inte angår oss, att det skulle vittna gott om hans växande vidsynthet.

För ett par år sedan, herr talman, hade jag i samband med en resa i Ryssland ett tillfälle att resonera med herr Pervuchin. Just då hade ännu en process angående ryskt spioneri i Sverige slutförts. Den skyldige var en svensk ingenjör, som hette Anatole Eriksson och var anställd hos L. M. Ericsson. Han hade till ryssarna sålt radarhemligheter av stor betydelse för vårt försvar. För detta dömdes han till 12 års straffarbete. Jag begärde att få samtala om det ryska underrättelseväsendets verksamhet i vårt land och undrade, vad det tjänade till med vänskapliga uttalanden, besök o. dyl., så länge man drev en sådan trafik. Det hör inte direkt hit,

Meddelande ang. Sveriges utrikespolitik

men jag vill ändå nämna, att Pervuchin överraskade med den häpnadsväckande upplysningen, att dessa spionierier — jag nämnde fyra olika fall — egentligen inte var några riktiga spionierier utan konstruktioner, arrangerade av den svenska politiska reaktionen — en lika grotesk som fantastisk förklaring, som inte var mycket att ta på allvar. Jag får bekänna, att detta samtal inte såg ut att leda till någon effekt. Jag var nog inte så lämplig och tränad att föra sådana diskussioner. Så mycket har man emellertid märkt sedan dess — vad orsaken än må vara — att det har gått två år utan att vi har fått kännedom om några nya åtgärder från det ryska underrättelseväsendets sida. Jag vågar uttala den förhoppningen — en del av er, ärade kammarledamöter, tycker kanske att det är litet naivt, verklighetsfrämmande och utopiskt — att de, som är den ryske regeringschefens vänner, om herr Pervuchin nu kommer hit, möjligen kan få tillfälle att under hand fortsätta detta samtal och kanske få fram en deklaration om att man från rysk sida nu har ett så grundmurat förtroende för Sveriges neutralitet att den underrättelseverksamhet som man tyvärr tidigare sett sig nödsakad att uppehålla i vårt land, kan inställas och Sverige betraktas såsom ett land, där sådan verksamhet inte längre behöver bedrivas. Det är ett önsketänkande, som jag gör mig till tolk för, men om det vore tänkbart att denna sak kunde dryftas under den samvaro, som en del av oss får med våra ryska gäster, och man finge ett sådant erkännande av ryssarna, skulle vi i alla fall kunna säga: Se, det var ändå en god frukt av det ryska besöket.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet liggande propositioner. Därvid hänvisades

Utrikesförvaltningen: Avlöningar

till bevillningsutskottet propositionen nr 63, med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

till behandling av lagutskott propositionen nr 76, med förslag till förordning om handel med preventivmedel;

till statsutskottet propositionen nr 79, angående anordningar för forskning och utbildning i psykiatri vid vissa sinnessjukhus;

till jordbruksutskottet propositionen nr 80, angående prissättningen på smör; och

till behandling av lagutskott propositionen nr 83, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

§ 3

Vid nu skedd föredragning av motionen nr 483 hänvisades motionen, såvitt angick bemyndigande för Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för överståthållarämbetet uppföra visst antal tjänster, till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Härefter föredrogs var för sig följande motioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 484;

till jordbruksutskottet motionen nr 485; och

till behandling av lagutskott motionen nr 486.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 39—42, bevillningsutskottets betänkanden nr 19 och 20, bankoutskottets utlåtanden nr 4 och 5 samt första lagutskottets utlåtanden nr 8 och 13.

§ 5

Föredrogs den av herr *Larsson* i Hedenäset vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående utredningen om exploaterande av Nordkalottens vattenkrafttillgångar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6**Utgifter under riksstatens tredje huvudtitel**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Utrikesförvaltningen: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Egentligen skulle det finnas anledning att göra åtskilliga reflektioner i anslutning till det föreliggande utskottsutlåtandet, men med hänsyn till den framskridna tiden och till att vi först nu hunnit in på dagens föredragningslista skall jag avstå från några mer utförliga resonemang och inskränka mig till två enkla konstateranden.

För det första vill jag ge ett erkännande till departementschefen herr utrikesministern för det tillmötesgående han visat i anledning av statsutskottets tidigare framställning då det gäller uppställningen av och överskådligheten hos tredje huvudtiteln. Denna har i år presenterats på ett sådant sätt att den bör vara tillgänglig och lättbegriplig för riksdagens samtliga ledamöter, ett för-

hållande som vi i statsutskottet med tillfredsställelse konstaterat.

För det andra skulle jag vilja i korthet säga att utskottet förväntar att den utredning, som för närvarande pågår beträffande departementets organisation och arbetsmetoder, kommer att utan tidsutdräkt — såsom det heter — framläggas för riksdagen. Med hänsyn till vad statsrevisorerna år 1957 och statsutskottet år 1958 skrev rörande departementets organisatoriska beskaflenhet och till vad som i samband med departementsförvaltningen har inträffat både här hemma och i utlandet är det önskvärt att denna utredning färdigställs så snart som möjligt.

För min del — därvidlag vill jag inte på något sätt tala för utskottet — hade jag önskat att utredningen skulle ha tillkommit i någon annan ordning än vad fallet blev. När emellertid departementschefen nu hade tillsatt en enmansutredning, så fann jag inte anledning att anmäla avvikande mening på den punkten. Jag uttalar emellertid en förhoppning, att utredningen skall bli sådan, att man i framtiden skall kunna känna både tillfredsställelse med och fullt förtroende för uppläggnings- och organisationen av departementsförvaltningen.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till detta och har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande tog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Utrikesförvaltningen: Omkostnader

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkt 2, s. 14—16 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att till ifrågava-

rande ändamål för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 6 390 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundelin* (I:192) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II:250), hemställts, att riksdagen måtte till Utrikesförvaltningen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 751 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:192 och II:250, till Utrikesförvaltningen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 6 390 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Nestrup*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Ståhl* och *Nilsson* i *Göingegården*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:192 och II:250, till Utrikesförvaltningen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 751 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Av skäl som jag anförde nyss skall jag avstå från någon närmare motivering och endast i korthet be att vid denna punkt få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr *Boman m. fl.*

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag ber kort och gott att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 3—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 10***Bidrag till internationell hjälpverksamhet**

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Ur olika synpunkter — såväl handelspolitiska och allmänpolitiska som humanitära — har svenska folket blivit ganska enigt om betydelsen av ett utvidgat program om bistånd till de underutvecklade länderna. Tydligen mot bakgrunden av denna välvilliga inställning lovade statsrådet fru Lindström i höstas att Sverige skulle öka sitt bidrag till FN:s verksamhet för tekniskt bistånd. Det är nu sammanlagt omkring 21 miljoner kronor som regeringen föreslår att vi skall satsa på den internationella tekniska hjälpverksamheten, mot knappt 9 miljoner kronor innevarande budgetår. Det är naturligtvis glädjande att beloppet har ökat på detta sätt, men vi bör komma ihåg att det otvivelaktigt är väl motiverat att gå ännu längre i fortsättningen.

I detta sammanhang må det kanske tillåtas mig erinra om att från vårt land också lämnas en del annan hjälp till de underutvecklade länderna. Jag tänker bl. a. på den hjälp som går genom den svenska missionen och vars betydelse inte bör underskattas, även om verksamheten ligger på ett något annat plan. Även i detta fall uppgår beloppet till omkring 20 miljoner kronor, men dessa pengar bestrides helt på frivillighetens väg.

Vi accepterar således alla beredvilligt att Sverige ökar sitt bidrag till den internationella hjälpverksamheten. Där emot finns det all anledning att närma-

re syna fördelningen av beloppet på olika hjälpformer, och det har vi motionärer gjort både här i kammaren och i första kammaren.

I statsverkspropositionen har statsrådet fru Lindström begärt riksdagens godkännande av en ökning av anslaget till FN:s internationella hjälpverksamhet från 4,5 miljoner kronor till 15 550 000 kronor, d. v. s. en dryg tredubbling. Däremot skulle övrig internationell hjälpverksamhet av den art, som kallas bilateralt bistånd, endast få vidkännas en ökning av anslagsbeloppet med 20 procent eller från 3,3 miljoner kronor till 3 975 000 kronor.

Det finns som jag ser det ingen anledning vare sig praktiskt eller politiskt att låta den multilaterala hjälpverksamheten genom FN så pregnant dominera. Statsrådet fru Lindström avfärdar fördelningsproblemet med att konstatera att biståndet enligt den uppfattning som allmänt råder i Sverige främst bör förmedlas genom FN och dess organ.

Jag vet inte om det råder någon allmän enighet om att hjälpen skall ske huvudsakligen genom FN. Tvärtom tror jag att det står klart att de bägge formerna, den multilaterala hjälpformen genom FN och den bilaterala, direkta hjälpen har sitt berättigande.

Frågan är då hur vi bäst skall fördela vårt bistånd för att nå maximalt resultat. Eftersom regeringen inte lämnat någon principiell förklaring har man rätt att efterlysa en plan härvidlag. Denna bör väl innefatta en inventering av hjälpbehovet, av vilka olika hjälpformer som kan komma i fråga och ett försök till bedömning av olika hjälpformers verkan. Det bör klarläggas hur vi ser på vår egen insats, både på dess verkan för det hjälpbehövande landet och på dess värde ur svensk synpunkt, i den mån vi har önskemål om att stärka vår goodwill och indirekt vår export.

Om man analyserar problemet och

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

särskilt fäster sig vid att vårt tillskott till hjälparbetet skall återverka och ge resultat för oss själva — så pass egoistiska kanske vi bör vara — förefaller den bilaterala hjälpformen vara minst lika viktig som den genom FN.

Sverige har i dag av olika anledningar ett gott namn hos de underutvecklade folken. Det är vår neutralitet, vår frihet från stormaktsfasoner och politiska ambitioner, som bidrar till detta. Vår demokrati accepteras. Vi har en välskött exportindustri, visserligen just nu hårt belastad genom konkurrenssvårigheter på prisplanet, vi har organisationer som visat sig kunna åstadkomma resultat, såsom våra fackföreningar, hantverksorganisationer, kooperationen etc. Vi har högtstående yrkesskolor och erkänt skickliga samhällsforskare och nationalekonomer och naturligtvis tekniker av skilda slag. Allt detta gör oss särskilt skickade att uppträda som hjälpare till mindre rikt utrustade nationer.

Detta förnekas väl av ingen. Det är bara så, att regeringen och statsutskottet anser, att vår hjälp kan kanaliseras genom FN. Jag tror emellertid att man kan åberopa de mycket starka skäl jag redan nämnt för en något annan fördelning av hjälpen och för att man i varje fall inte så starkt negligerar den bilaterala verksamheten som man nu gör.

Skälen för en förstärkning av den bilaterala verksamheten skulle jag vilja sammanfatta i följande punkter.

Bilateral hjälpform ger större möjligheter till differentiering vid val av experter, områden och metoder.

Den ger större beredvillighet hos hjälpens mottagare att förlika sig med hjälpen, därför att den kommer direkt från Sverige som inte antas ha politiska blavsikter.

Den ger större möjligheter till intimare samgående med vår exportindustri, vilket jag tror mycket på.

Vi får större möjligheter att ta emot

stipendiater från de hjälpmottagande länderna. Vi kan därvid åta oss inte bara kostnaderna här hemma under uppehållet utan även reskostnaderna hit, något som FN inte lär befatta sig med.

Slutligen bör vi uppmärksamma vikten av att snabbt och effektivt kunna möta konkurrensen från bl. a. Västtyskland, som just nu starkt intresserar sig för bilateralt bistånd och därigenom indirekt söker finna angreppspunkter mot vår exportindustri.

Härtill kan jag väl också foga den erfarenhet som experter på hjälpmrådet har, nämligen att det lilla landets mera specialinriktade och omvårdade uppläggning av biståndet ger bättre resultat än ett mera byråkratiskt och orörligt system som FN tillämpar med kvoter, resonemang och hänsynstaganden i olika avseenden, som måste föregå och vara rättesnöre för de praktiska åtgärderna.

Nu säger statsutskottet att det inte anser sig kunna ta ställning till några fördelningsförslag förrän Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd utrett formerna för det fortsatta bilaterala biståndet. Det skulle vara mer befogat om inte utredningen gjordes till en intern angelägenhet. Nog borde väl näringslivet och främst då Exportföreningen vara företrädd i särskild utsträckning i en sådan utredning. Skall vi just nu, när vårt bistånd till de underutvecklade länderna så väl behövs sammankopplas med exportnäringen, tvingas vänta till nästa budgetår, d. v. s. tiden efter den 1 juli 1960 eller kanske ännu längre för att få höra statsmakternas inställning till detta utomordentligt betydelsefulla problem?

En sak vill jag dock notera med tillfredsställelse. Det är att statsutskottet klart sagt ifrån att man förutsätter att inga nya utfästelser och åtaganden sker innan riksdagen får tillfälle att ta ställning till frågan om fördelningen av den internationella tekniska hjälpverksam-

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

heten. Även om regeringen, som jag ser det, just nu har försuttit chansen att indirekt stödja vår exportnäring och vår sysselsättning genom en intensifierad bilateral hjälpverksamhet, så hoppas jag att vi när den lilla utredningen genom Centralkommittén blivit färdig, får en annan fördelningsordning för vår internationella hjälpverksamhet.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Vår motion nr 251 blev på sätt och vis besvarad redan några dagar efter det den avlämnats genom att Kungl. Maj:t beslöt utanordna 100 000 kronor till Rädda barnen för verksamheten bland de algeriska flyktingbarnen. Motionärerna såg i detta beslut ett understrykande av denna frågas aktualitet. Vi såg också detta som en goodwill för Rädda barnen, en rekommendation åt den verksamhet som denna organisation bedriver — en hjälpverksamhet, som med endast något undantag planerats och administrerats av helt frivilliga krafter.

Beträffande hjälpen till de algeriska flyktingbarnen är det imponerande, vad Rädda barnen ändå åstadkommit med mycket begränsade medel. Med en miljon kronor i insamlade medel har man under 1958 haft ett expertlag därnere med läkare, sjuksköterskor etc. samt även kunnat fördela 61 963 månadsransoner bland 16 000 familjer med mellan 46 000 och 47 000 barn. Dessa familjer lever i källare utan fönster, utan sängar och med den mest minimala utrustning i fråga om sängkläder. Man har omkring 2:30 i svenska kronor i månaden att leva på. Svält och brist-sjukdomar grasserar. Vi här i Sverige, som mest lider av övermättnadens följder, bör känna det som en förmån att kunna vara med och ge barnen i Marocko en ljusare livsbild. De algeriska kvinnorna därnere har bildat en organisation, som upprättat ett barnhem, där man tar emot barn och får hjälp med vården av en svensk barnsköterska.

Rädda barnens senaste hjälpaktion är en barnbespisning, där man till att börja med vill försöka ge en måltid om dagen till 2 400 barn i åldern två till sexton år. Detta är en kärlekstjänst som vi alla bör glädjas åt att få vara med och stödja. Det gäller livet för små barn, som reagerar precis som våra egna barn. Tänk om det vore våra barn!

Fadderrörelsen har hittills åstadkommit omkring 500 faddrar för de algeriska barnen. Av dessa svarar ungdomsorganisationen Unga Örnar för omkring 300. För 15 kronor i månaden kan vi alla ge ett litet algeriskt barn livets nöddorft. Jag vill lägga detta på kammarledamöternas minne. 15 kronor i månaden till ett barn, som oförskyllt lider för den vuxna generationens oförmåga att leva i fred. Dessa 15 kronor kan bli vår personliga insats för de algeriska flyktingbarnen.

Vi motionärer är denna gång glada över den hjälp Kungl. Maj:t givit Rädda barnens verksamhet bland de algeriska flyktingbarnen. Vi noterar med tillfredsställelse utskottets positiva skrivning under denna punkt.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Som de ärade riksdagsledamöterna märker finns det icke någon reservation fogad till statsrådets begäran att anslaget skall höjas ganska väsentligt. Det är glädjande att kunna konstatera detta, när det rent allmänt råder penningbrist och när oppositionspartierna har gått in för vissa besparingar på andra punkter men lämnat denna punkt utanför. Det tyder väl ändå på att man här i den svenska riksdagen ser ganska allvarligt på dessa problem. Vår förmodan i den debatt som fördes i december, att fru Lindströms äskanden här inte skulle möta något motstånd har gått i uppfyllelse — jag hoppas i varje fall det; debatten är ju inte slut ännu.

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

Det är på något sätt intressant och även glädjande att följa den opinion som vuxit fram under senare år. Vi vet alla att vetenskapen om de fattiga folkens existensvillkor bara för ett par år sedan var förbehållen några få människor, men förvånansvärt fort har denna opinion växt fram, och jag tror inte att man bör undervärdera ärligheten och uppriktigheten hos den. Jag tror uppriktigt sagt att man också är beredd att ta de ekonomiska konsekvenser som följer i form av ökat skatteuttag.

Vi har här en motion, som bland annat jag står för. Det är en ungdomsmotion, och den vill markera, att vi som är unga i riksdagen gärna ser att intresset för de här sakerna hålles levande. Vi begär en utredning om dessa ting och menar att riksdagen borde vara påkopplad redan från början. En sådan utredning har nu utskottet avstyrkt med hänvisning till att Centralkommittén för tekniskt bistånd har satt till en s. k. underutredning. Jag skall inte orda om den saken så mycket. Jag vill bara säga att vi motionärer givetvis var medvetna om att denna utredning fanns, och vi var också medvetna om att den skulle lägga fram sitt resultat någon gång i mitten av april, om tidtabellen kan hållas. Ätminstone jag beklagar emellertid att utskottet inte väntade med sitt ställningstagande tills denna kommitté hade lagt fram sitt betänkande. Jag vill bara notera att också statsutskottet här har redovisat ett positivt intresse för själva sakfrågan, och sedan får vi väl se hur den löser sig.

Jag skulle tro att det står klart för oss alla att Sveriges insats måste ökas högst väsentligt under kommande år — vi kommer nog inte ifrån saken med mindre. Jag håller med regeringen när den säger, att det här framför allt är ett internationellt problem som bör lösas gemensamt, i första hand genom FN.

Om man i nationerna skulle ta sig samman och verkligen försöka lösa det här problemet, som ju i verkligheten

inte är någonting mindre än en fråga om liv och död inte bara för de fattiga länderna, utan också för de rika, så tror jag att man skall kunna lösa det. Men människorna i vår underliga värld är beredda att offra miljard efter miljard på att skydda sig mot varandra. Människan är i sanning människans varg. Om människorna vore beredda att offra lika mycket på att hjälpa varandra som på att bekämpa varandra skulle vi säkert få uppleva en helt annan situation.

Sveriges hjälp måste av naturliga skäl i första hand vara av multilateral art, men det är klart — jag har sagt det tidigare — att man också måste tänka sig en mera direkt, bilateral hjälp. Vår insats är alltså huvudsakligen bunden vid vad andra, större stater, gör, och, såvitt jag vet finns det ingen nation som har lovat att ta ett ordentligt tag här. På så sätt är även vi mindre nationer bundna, medan klyftan mellan rika och fattiga länder växer.

Det finns en ljuspunkt i det här problemkomplexet som jag gärna vill notera. Det engelska arbetarpartiet har lovat att det, om det kommer i regeringsställning, skall arbeta för det som Socialistiska internationalen har rekommenderat, nämligen ett anslag motsvarande en procent av nationalinkomsten. Jag tror inte att jag onödigtvis politiserar den här frågan om jag säger, att hoppet i dag faktiskt står till det engelska arbetarpartiet. Om det vinner nästa val, kommer faktiskt England — jag tror att man inom England då bleve ganska enig om de här tingen — att som en stor nation ta det avgörande steget, och då måste vi andra, små eller stora nationer, följa efter, och då kanske man kan tänka sig att den här frågan går mot sin lösning.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM:**

Herr talman! Ett par talare här har yttrat sig om den internationella hjälpen och framfört en rad synpunkter som jag skulle kunna instämma i men

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

också andra synpunkter, som jag inte helt kan instämma i, och det gör att jag gärna vill säga några ord såsom den närmast ansvariga för det här anslagets fördelning och utnyttjande.

Helt allmänt är det ju uppmuntran-
de att notera det växande intresset för
de problem som trängs bakom rubri-
ken Tekniskt bistånd till underutveck-
lade länder. I olika anföranden både nu
och i december från olika politiska
partier har vi kunnat höra en glädjande
positiv inställning till tanken på ökade
svenska bidrag till underutvecklade län-
der, men några har låtit förstå att den
dryga tredubbling av den svenska hjäl-
pen genom FN, som har föreslagits i
årets statsverksproposition och som
riksdagen tar ställning till i dag, är
otillräcklig och att man, såsom herr
Rydén nyss sade, bör gå ännu längre i
fortsättningen. Man har också antytt
här, att man skulle vara villig att betala
för detta ändamål, om bara regeringen
presenterade vad man nu säger sig sak-
na: en plan på längre sikt. Herr Rydén
efterlyste en plan, och herr Svensson i
Kungälv ville ha en parlamentarisk
kommitté för planering.

Men nu förhåller det sig faktiskt så
att planläggningen av det tekniska bi-
ståndet till de behövande länderna re-
dan äger rum och kontinuerligt fortgår
i två församlingar, helt skilda från
varandra men med stor sakkunskap som
gemensamt kriterium, så stor sakkun-
skap rent av, att ingen parlamentarisk
kommitté eller beredning torde ha möj-
lighet att inrymma något liknande. Jag
syftar här dels på Förenta Nationernas
generalförsamling med dess ekonomis-
ka utskott, där den s. k. multilaterala
hjälpen till behövande länder planeras,
och dels på den svenska centralkommit-
tén för tekniskt bistånd, som ombesör-
jer den bilaterala hjälp vartill stats-
bidrag utgår.

Den multilaterala hjälpens former
och belopp bestäms som sagt i FN, där
Sverige deltar som en av de 82 med-

lemsnationerna. Besluten där ute kan
vi naturligtvis påverka, dock utan möj-
lighet att ta ledningen i det avseendet,
eftersom varje ekonomisk hjälpoffen-
siv måste ha stormakterna engagerade,
om det skall bli något bevänt med den.
Den svenska FN-delegationen, som un-
der generalförsamlingarna innesluter
riksdagsmän för alla våra demokratiska
partier, följer år efter år dessa frågor
på ort och ställe och bestämmer sitt
ställningstagande som ett led i svensk
utrikespolitik över huvud taget. Gång-
en och takten i det multilaterala bistån-
dets utbyggnad bestäms alltså i de in-
ternationella organen och av den sven-
ska FN-delegationen i samråd med rege-
ringen. När det gäller låneshjälp genom
den internationella banken och valuta-
fonden är vår nationella rörelsefrihet
starkt beskuren.

Den svenska tvåpartshjälpen till vissa
underutvecklade länder bestäms där-
emot här hemma. Till arten bestäms den
av Centralkommittén för tekniskt bi-
stånd; till det ekonomiska omfånget be-
stäms den av regering och riksdag. Cen-
tralkommittén representerar för närva-
rande bortåt 50 organisationer: folkrö-
relser, ideella föreningar, kyrkliga or-
ganisationer, ungdoms- och kvinnoför-
bund och även näringslivets olika sam-
manslutningar, som herr Rydén ville ha
inkopplade. Representationen i kommit-
tén utgör alltså ett tvärsnitt av hela det
svenska samhället. Den praktiska erfa-
renhet av bilateralt biståndarbete, som
centralkommittén har, kan inte vara
större i någon parlamentarisk kommit-
té som man till äventyrs tillsätter. Cen-
tralkommittén har betraktat sin verk-
samhet hittills som en experimentverk-
samhet. I höstas beslöt den dock att
sammanfatta sina erfarenheter och lägga
upp en plan för framtida verksamhet.
Jag har som sagt svårt att tänka mig att
något annat organ skulle kunna göra det
mera initierat.

Vad återstår då att planera? Storle-
ken av en svensk insats och dess finan-

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

siering kan ju alltid planeras, men kan den planeras på flerpartibas? Ja, vi kanske kan bli överens om att vi mera successivt skall öka anslagen så eller så mycket, men kan vi också bli överens om hur kostnaderna skall täckas? Det finns en livaktig opinion här i landet för att man skall ta pengarna från försvaret och lägga dem på underutvecklade länder i stället.

Det finns en annan opinion, som är mera försiktig i sina uttalanden, och som anser att vi bör avstå från ett och annat i den sociala välfärdspolitiken. Andra återigen talar mera allmänt om att vi får vara beredda på att avstå från något annat — utan att precisera vad man menar med detta andra. Men hur många säger, att vi bör avstå från en del av vår egen konsumtion, att vi får sockra mindre på gröten, uppskjuta ett lockande klädköp etc., och i stället betala litet mera på våra skattsedlar till de folk som svälter? Herr Svensson i Kungälv tycktes vara beredd att ta steget ut och förorda även skattehöjningar, men annars är det just på den punkten man märker att det politiska underlaget för en starkt förstorad svensk insats på detta område är otillräckligt för närvarande. Majoriteten av oss är inte beredd att nedrusta försvaret. Majoriteten är inte heller beredd att skära ned hjälpen till de sämst ställda i landet — flerbarnsfamiljerna med barnbidrag, de arbetslösa med arbetslöshetshjälp o. s. v. — för att i stället överflytta den till asiatiska eller afrikanska flerbarnsfamiljer och undersysselsatta. Nej, majoriteten av oss tycker nog, att det är riktigast att vår hjälpinsats finansieras efter bärkraft. Och inte heller lär det finnas majoritet för förslaget att avstå från något annat — från skolor, sjukhus, forskning, vägar och allt sådant som vi ömmar för.

Men om och när det här i riksdagen bland alla partier finns en opinion för skattehöjningar till förmån för folken i underutvecklade länder, så är tiden

inne att sätta till en beredning och starta parlamentariska överläggningar för att fatta beslut om hur stor hjälpen skall vara och på vilket sätt den skall lämnas. Om exempelvis partiledarna här i riksdagen sade, att de är beredda att resonera om en omsättningsskatt, som ger tillräckligt med pengar till de underutvecklade länderna jämte de andra ändamål man tidigare bundit sig för — all right. Då kan vi få en planering med framåtsyftande principbeslut fort nog.

Herr talman! Jag har haft ett behov av att säga detta för att en smula konkretisera en välmenande, men ekonomiskt konturlös diskussion om vårt bistånd till underutvecklade länder.

Sedan ville herr Rydén i sitt inlägg nyss ha mera pengar till svenskt tekniskt bistånd på bilateral bas. Han ville flytta över 3 miljoner kronor från FN-anslagen till svenska organisationer och institutioner, där pengarna skulle kunna skaffa fram nödiga experter. Jag tror dock inte att de underutvecklade länderna skulle vinna så mycket på det bytet. Redan nu får de nämligen fler kvalificerade svenska experter genom FN:s förmedling än vad som står i proportion till det svenska kontantbidraget till FN:s tekniska biståndsprogram. FN rekryterar för närvarande flera experter från Sverige och skickar fler stipendiater hit för studium av svenska förhållanden, än vad som kan finansieras med det svenska bidraget.

Jag skall inte närmare uppehålla mig vid svårigheterna med expertrekryteringen, eftersom jag vet att herr Heckscher — som kan så mycket om dessa ting — kommer att ta ordet efter mig. Men klart är att expertrekryteringen är ett svårt problem, och att det därför är omöjligt att redan under nästa budgetår trola fram ytterligare svenska experter för 3 miljoner kronor. Denna utökning av antalet experter är en fråga på lång sikt.

Till sist vill jag säga till herr Rydén, att när det står i statsverkspropositio-

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

nen att det tekniska biståndet främst skall förmedlas genom FN och dess organ, så får den skrivningen inte härdragras såsom han här gjort, när han däri tycks inlägga ett negligerande av den bilaterala verksamheten. Min uppfattning är självfallet, att båda dessa verksamhetsformer skall finnas sida vid sida och att båda skall få sin tillbörliga andel av de medel riksdagen anvisar. Men den större delen av dessa anslag nyttiggöres säkerligen bäst genom de internationella organ, som har överblick över problemen.

Och så några ord till fröken Sandell. Hon var nöjd med att hennes motion med hemställan om 100 000 kronor till algeriska flyktingbarn i realiteten blivit bifallen. Ja, innan den motionen ens förelåg i tryck hade Kungl. Maj:t utanordnat precis detta belopp för just detta ändamål. Fröken Sandell och jag hade då inte talats vid och inte påverkat varandra. Förslaget och beslutet var helt enkelt samma andas barn och samstämmigheten var en slump, som också jag är tillfreds med.

Herr RYDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag instämmer med statsrådet Lindström, när hon säger att vi inte behöver någon parlamentarisk kommitté för att planlägga vår internationella tekniska hjälpverksamhet. Det tror jag är fullt riktigt. Däremot delar jag inte fru Lindströms uppfattning att vi bör koncentrera utökningen av hjälpen på FN:s organ. Jag tror i stället att vi just nu skulle ha mycket större nytta av att lägga hjälpen på den bilaterala hjälpformen.

Statsrådet fru Lindström lyckades undvika att nämna den organisation, som troligen skulle lämpa sig bäst för att ta itu med dessa frågor, nämligen Sveriges allmänna exportförening. Genom den har vi säkert möjlighet att skaffa fram experter.

Jag lyssnade på statsrådet i första kammaren och hörde att hon menade

att svenska företag inte vill släppa till sitt skickliga folk för dessa uppdrag. De behöver dem själva. Jag har hört andra tongångar, nämligen att man gärna släpper till experter, om staten så att säga auktoriserar dem. Om exportindustrien får skicka ut folk som kommer inte som företrädare just för det företaget utan som företrädare för Sverige, kan de göra mycket stor nytta inte bara för det land de kommer till utan indirekt även för oss själva. Jag har en känsla av att statsrådet fru Lindström inte har penetrerat problemet tillräckligt.

Jag hörde också att statsrådet fru Lindström menade att vi får en större del av den expertkader, som anlitas av FN, än vad vi egentligen skulle ha med hänsyn till det anslag vi lämnar. Men hur kommer det då att gå i fortsättningen, fru Lindström? Om vi nu har 80 experter — och fler kan vi inte åstadkomma menar fru Lindström som är ute för FN:s räkning — och sedan tredubblar hjälpen, så blir det väl mycket svårare för oss att få så att säga vår del av expertkatern.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har precis samma känsla som statsrådet fru Lindström, att den här diskussionen, som är mycket intensiv, lätt kan bli en diskussion, där man visar ett välvilligt intresse men där man när det kommer till kritan drar sig undan. Motionens syfte var ju egentligen att föra över denna fråga på den myndighet, som väl ändå til syvende og sist får ta ansvaret, nämligen riksdagen. Då skulle man också kunna få en ordentlig diskussion, och man skulle få veta hur långt man i verkligheten vill sträcka sig.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag vill bara till herr Rydén, säga att när han lyssnade på mig i första kammaren, hårdrog han nog

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

mitt uttalande där också. Jag sade inte generellt att företagen skulle vara ovilliga att släppa till specialister för sådana här uppdrag. Jag sade, att det var ont om tekniska specialister med något att lära ut och vilkas arbetsgivare samtidigt gärna släppte iväg dem på ett helt år — den tid som ett FN-uppdrag vanligen varar. Det betyder inte att företagsparten i allmänhet skulle visa någon avoghet häremot. Det är en rent praktisk svårighet att släppa ifrån sig arbetskraft i ett läge då man själv har ont om specialister. Jag har nog det intrycket att förståelsen hos näringslivet för en sådan här rekrytering har vuxit under den senaste tiden. Tidigare kunde man träffa på den inställningen hos företagare att de inte gärna medverkade till att experter lärde upp underutvecklade folk i en produktion på sitt eget område, om detta skulle kunna medföra risken att vederbörande sedan inte hade samma intresse av att köpa motsvarande svenska produkter. Men, som sagt, jag tror att den inställningen håller på att dö ut.

Till herr Svensson i Kungälv vill jag säga att jag väl förstår hans önskan att riksdagen skall vara inkopplad på dessa frågor. Det är också en strävan och ett intresse hos mig. Därför blir man glad, när man får tillfälle att debattera dessa frågor så grundligt som vi gjort nu två gånger sedan december månad, och man blir glad när regeringen möter ett så positivt gensvar hos statsutskottet som den gjort. Jag har ett starkt intryck av att det finns både intresse och sakkunskap inom riksdagen, som i dessa debatter ger impulser för vårt arbete.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag förstår att statsrådet fru Lindström var rädd för att det inte skulle bli någon debatt med en högerman som talesman för det enhälliga statsutskottet i denna fråga och att statsrådet därför på ett tidigt stadium försökte kasta in litet eldfängt material

i diskussionen. Jag lyssnade med stor uppmärksamhet på vad statsrådet sade, och det var kanske tur det, ty om jag hade lyssnat mera förstrött skulle jag möjligen kunnat tro, att vi befann oss i en annan debatt. När statsrådet talade om en välmenande men ekonomiskt kon- turlös diskussion skulle jag möjligen kunnat uppfatta det som en beteckning på statsverkspropositionens finansplan. Och när statsrådet talade om att man här nog borde fastställa var pengarna skulle tas, innan man bestämde sig för utgifternas storlek, var det kanske också en något ovanlig inställning i den budgetdiskussion vi på sista tiden fört. Jag skall inte fullfölja det resonemang- et här, för jag tror uppriktigt sagt att det hör hemma vid andra tillfällen och i andra sammanhang. Jag skall över huvud inte ta upp denna strävan från statsrådet att få en dispyt i denna fråga. Tvärtom tycker jag att det kan vara en lätt- nad för kammarens ledamöter att efter dagens tidigare debatt få diskutera en utrikespolitisk fråga utan att använda ord som »aggressivitet» och liknande.

När vi i statsutskottet haft denna fråga före, har det rätt en utomordent- ligt stor enighet om sakens betydelse. Det har icke, vilket ju också i flera sammanhang betygats, rests något mot- stånd mot denna relativt inte alldeles obetydliga anslagshöjning. Tvärtom är det många av statsutskottets ledamöter som i likhet med herr Rydén och herr Svensson i Kungälv hoppats, att man skall kunna gå längre på den här vägen. Personligen har jag också glatt mig åt att få medverka i arbetet med denna fråga, särskilt som jag tidigare varit verksam i Förenta Nationerna och nu- mera deltagar i arbetet för det svenska bilaterala biståndet. Men jag tror att vi samtidigt skall komma ihåg, vilket också herr Rydén på en punkt antydde, att den svenska bilaterala verksamheten eller den svenska medverkan i Förenta Nationernas arbete inte är det enda som från svenskt håll gjorts i detta sam-

Bidrag till internationell hjälpverksamhet

manhang. De insatser som görs av missionen är, som herr Rydén nämnde, till sin omfattning väl så stora som vad vi med statsmedel bidrar med från svensk sida, även om man bortser från den del som går till rent religiös upplysningsverksamhet. Om man dessutom räknar med det som svenska välutrustade företag gör ute i världen i sammanhang med sina kommersiellt betingade investeringar, kommer man till ännu mycket större belopp. En viss anspråkslöshet bör vi kanske i det sammanhanget kosta på oss. Vi skall inte tro att vad som görs från svensk sida genom FN eller genom centralkommittén i verkligheten är så förfärligt mycket ens i jämförelse med vad som görs genom på olika sätt åstadkomna frivilliga bidrag.

Jag är emellertid på det hela taget mera överens med statsrådet än med herr Rydén när det gäller avvägningen mellan multilateralt och bilateralt. Jag tror i likhet med statsrådet, att den större delen av vad vi gör med statsmedel från svensk sida måste gå till den multilaterala insatsen. Vilken proportion vi skall ha, vilken procentsiffra som kan bli aktuell är givetvis en fråga att diskutera. Men på det hela taget är det nog ofrånkomligt, att vi bör göra en större insats via Förenta Nationerna och dess fackorgan än vi gör ensamma.

Jag tror inte att herr Rydéns motivering för den bilaterala hjälpens företräden till alla delar håller; hur ivrig jag än är att den bilaterala hjälpen skall få sitt — jag är ju själv engagerad i den verksamheten. Det är visserligen sant att vad gäller omhändertagandet av stipendiater den bilaterala verksamheten är lättare att organisera och genomföra. Den verksamheten har ju från svensk sida genomförts till väsentlig del genom medel, som inte kommit från statligt håll, men delvis har också statsmedel tagits i anspråk. Även för expertrekryteringen är det kanske på vissa områden en fördel med att göra den bilateralt, ty på det sättet kan man få

fram en hel arbetsgrupp av svenska experter, som kan stödja sig på en organisation i hemlandet. Men samtidigt är det nog klart — det vet jag av egen erfarenhet — att man i många fall som expert utomlands har stor fördel av att samverka med folk från andra länder och att man kan få en samlad erfarenhet och kunskap på den vägen, som på somliga områden är att föredra framför de fördelar som man får enbart på den bilaterala vägen.

Det bilaterala arbetet ger otvivelaktigt större möjligheter till samverkan med exportindustrien. Men är det alldeles omöjligt att engagera den svenska exportindustrien också i multilaterala projekt? I själva verket är nog framtidens melodi på den här punkten i mycket stor utsträckning en kombination av det ena med det andra, en anslutning av de svenska bilaterala insatserna till sådant som har kommit fram under arbetet genom FN och fackorganen. Vad beträffar mottagarnas inställning har de visserligen inte så mycket emot en bilateral hjälp som kommer från oss — de har klart för sig att det inte ligger någon kolonialpolitisk strävan bakom — men de har ännu större glädje av den multilaterala insatsen, i den mån de kan känna att det där sker någonting under deras medverkan och med deras egna önskemål som utgångspunkt.

Det föreligger här oerhört svåra avvägningsfrågor, och jag tror inte att vi kommit fram till något slutresultat i detta spörsmål ännu. Men på många håll har man nog ändå den uppfattningen, att den multilaterala insatsen bör förbli den större, men att den bilaterala insatsen dock inte får glömmas bort.

Det förslag som framlagts i motion II: 37 tror jag knappast vi har någon möjlighet att med gott samvete biträda — herr Rydén har ju inte heller yrkat bifall till motionen. Statsrådet Lindström har nämligen på regeringens väg-

nar under förbehåll av riksdagens godkännande gjort vissa utfästelser, eller i varje fall halva utfästelser, om svensk medverkan till den multilaterala verksamheten. När man befinner sig på det internationella planet, tror jag att det är av stor vikt att man uppträder samlat.

Denna fråga är en illustration till den diskussion om utrikespolitisk enighet som har ägt rum tidigare i dag här i kammaren. När statsrådet Lindström talar i ett sådant fall bör det vara oerhört starka skäl för riksdagen om den skall avvika från vad regeringen har sagt inför ett internationellt forum. Jag tror inte att det finns så starka skäl för en sådan överflyttning av medel från den multilaterala till den bilaterala verksamheten som i denna motion är föreslagen. Däremot är jag helt överens med både herr Rydén och herr Svensson i Kungälv och som jag förstår även med statsrådet om att riksdagen bör få tillfälle att i tid ta ställning till dessa frågor, så att när statsrådet i framtiden talar för Sverige i sådana här sammanhang, det skall ske med utgångspunkt från att statsrådet i förväg vet vilken ståndpunkt riksdagen intar. Det framgår väl också av utskottsutlåtandet att vi inom utskottet haft den uppfattningen att detta är önskvärt, såvitt jag förstår inte minst önskvärt ur regeringens egen synpunkt.

Men att en sådan plan skulle behöva komma fram genom en formlig parlamentarisk utredning har vi i utskottet icke ansett. Vi har trott att man skulle kunna vinna tid och inte egentligen förlora någonting i sakkunskap genom att gå den genväg som det innebär att även för statsmakternas del utnyttja den privata utredning som centralkommittén har igångsatt. Åtminstone borde man väl se på den utredningens resultat och vad den för till i fråga om behov av fortsatta bilaterala projekt, innan man tar någon definitiv ståndpunkt. Inom parentes vill jag då framhålla att cen-

Socialdepartementet: Omkostnader

tralkommitténs utredning ingalunda, som herr Rydén tycks tro, sker utan medverkan från exportindustriens sida. Tvärtom är exportindustrien och Exportföreningen företrädare inom utredningen, och vi har fullt klart för oss att det är mycket viktigt, att deras synpunkter där får göra sig hörda. Det är på den grunden, herr talman, vi inom utskottet menat att man i varje fall tills vidare borde kunna undvika den stora apparat som en parlamentarisk utredning skulle innebära. Det är inte vare sig därför att vi menat, att riksdagen skulle vara ointresserad av frågan eller därför att vi ansett att det inte föreligger behov av planläggning och organisation, utan det är därför att vi trott att möjligheterna att någorlunda snabbt komma till resultat är större om man går denna genväg.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 11—19

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1959/60 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Socialdepartementet: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkt 2,

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

s. 2 och 3 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att till Socialdepartementet: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 65 500 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundelin* (I: 206) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 261), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Socialdepartementet: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 58 900 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Socialdepartementet: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 65 500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Sundelin*, *Axel Johannes Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Döversörp, *Ståhl*, *Nilsson* i Göingegården, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Socialdepartementet: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 58 900 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr *Boman* m. fl.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels

ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 3**Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet**

Kungl. Maj:t hade (punkt 3, s. 4—10) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen förordnat, dels fastställa av departementschefen förordnad avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60, dels ock till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 3 784 600 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Birke* och *Sveningsson* (I: 114) och den andra inom andra kammaren av herr *Björkman m. fl.* (II: 156) hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte

a) fastställa i motionerna framlagd avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

b) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 3 751 700 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1959 förordnat;

b) fastställa av utskottet framlagd avlöningsstat för socialstyrelsen, att till-

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

lämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 3 784 600 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1959 och reservanterna förordat;

b) fastställa i reservationen intagen avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1959/60;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 3 751 700 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag antar att de flesta av kammarrens ärade ledamöter kommer ihåg den gamla historien om den småländske bonden och hans skånska dräng, som en kväll satt och åt sin rågmjölsgrot tillsammans. Så sade drängen: »Hemma i Skåne lägger vi smör i gröten.» — »Ja, det tror jag visst det», sade hans husbonde, »men jag skulle vilja veta vad ni gör när ni inte har något smör.» — »Ja, vi lägger i lika förgjort», blev drängens bekanta replik.

Omsätter vi denna historia till femte huvudtiteln blir situationen den, att varken vi i högerpartiet eller regeringen har något smör att lägga i rågmjölsgro-

ten men att regeringen gör en konst i det och lägger i lika förgjort. Regeringen vill och tror sig kunna kärna smöret på något sätt litet längre fram ur skattebetalarna. Regeringen anser sig med denna förhoppning kunna göra utgifter på mellan en halv och en hel miljard, som är större än de vi har pengar till, eftersom vi i högerpartiet under inga förhållanden vill öka skattebetalarnas bördor med ett enda öre. Vi i högern befinner oss i det läget att vi anser att vi är tvungna att klara oss med de pengar som redan finns, med redan utgående skatter, och att vi därför måste vara mera återhållsamma med utgifter på alla områden. Den sociala huvudtiteln på nära 4 000 miljoner kan icke betraktas som ett reservat som inte får röras och där varje blomma måste lämnas att växa och varje träd komma upp i himlen. Även inom socialpolitiken måste somligt vara väsentligt och omistligt, somligt bra och värdefullt och somligt umbärligt.

Jag skall inte föregripa den debatt om vissa stora utgiftsposter, som parti-ledarna och talmännen har enats om skall äga rum i samband med beslut om utgifternas täckning med skatter, utan jag skall inskränka mig till att redogöra för några få, mera blygsamma prutningar som vi har försökt oss på inom denna huvudtitel.

Innan dess vill jag dock helt allmänt säga att det inte är med någon sadistisk fröjd vi framför våra besparingskrav. Tvärtom fordrar detta av oss rätt stor självövertvinelse. Jag inser mycket väl att man inte kan ta bort åtskilliga miljoner på de sociala anslagen utan att det känns och märks för både kommuner och enskilda. Med nöden har ingen lag. Vill vi inte låna mer än finansministern planerar — och det vill och kan vi inte — och vill vi inte heller lägga på nya skatter — och det vill och kan vi inte — har vi intet annat val än att skära ned statsutgifterna. I längden är — det anser jag, herr tal-

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

man — vår linje långt mera social än regeringens.

Jag skall i fråga om allmänna reflexioner inskränka mig till det sagda och gå över till den första punkt, där vi har anmält en annan mening än utskottets majoritet, nämligen punkt 3. Det gäller en i och för sig harmlös och blygsam utökning av personalen inom socialstyrelsen med två nya tjänster, den ena för en förste byråsekreterare i Ae 21, som skulle tjänstgöra på skolbyrån, och den andra för ett biträde i reglerad befordringsgång, som skulle förstärka nykterhetsvårdsbyrån.

Vi är på högerhåll fullt på det klara med vikten av att skolbyråns arbete med placandet av klientelet på ungdomsvårdsskolorna bedrivs på ett effektivt och klokt sätt, och vi är lika övertygade om värdet av nykterhetsbyråns verksamhet. Men det betyder inte med säkerhet att den totala personalen inom detta stora ämbetsverk, som har en lönesumma på nära 3,8 miljoner om året, behöver ökas. Vi har, liksom statskontoret, inte kunnat bli överbevisade om att det inte skulle vara möjligt att med rationaliseringsåtgärder och ändrade arbetsrutiner på skilda håll inom det stora verket spara in så pass mycket arbetskraft, att det skulle räcka för förstärkningen på dessa båda byråer utan en total ökning av antalet tjänstemän inom verket. Den besparing vi försöker göra är inte stor — det rör sig om 37 000 kronor eller mellan en halv och en procent av anslaget. Någon sensationell sak är det alltså inte, men man får ta vara på alla möjligheter.

Herr talman! Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till reservationen nr 2 av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Cassel kände ett behov av att i stora drag redovisa högers motiva, när partiet nu på en rad punkter, alltså även på socialhuvud-

titeln, krävt utgiftsminskningar. Herr Cassel sade — och jag tyckte att han då talade med stora bokstäver — att vi kommit in i en statsfinansiell situation, där vi är nödsakade att hålla igen på utgifter inom alla områden.

Herr Cassel har emellertid inte alltid velat följa mig när det gällt att hålla igen på ett visst område, till vilket det också går mycket stora pengar ur statskassan. Jag hör till dem som är på det klara med att man måste hålla igen, och jag är också på det klara med att situationen kan utveckla sig därhän, att vi ett kommande år inte kan på alla punkter bjuda samma standard som föreslås i år på denna huvudtitel. Men först av allt bör man nog allvarligt undersöka — såsom herr Cassel också sade — möjligheten till prutningar på *alla* områden, och då kan ju inte heller försvaret lämnas åt sidan.

Beträffande den punkt vi nu diskuterar har jag närmast den uppfattningen, att en anslutning till högers förslag nog inte skulle betyda sparsamhet. Här har socialstyrelsen begärt en förstärkning av skolbyrån och nykterhetsvårdsbyrån med tillsammans 14 tjänster, varav 5 inom skolbyrån och 9 inom nykterhetsvårdsbyrån. Kungl. Maj:t har inte ansett sig kunna biträda förslaget annat än i så måtto, att skolbyrån skulle förstärkas med en förste byråsekreterare i Ae 21 och nykterhetsvårdsbyrån med ett biträde i reglerad befordringsgång. Vi har då sagt oss, att det är viktigt att skolbyrån i rådande situation för ungdomsvårdsskolorna har möjlighet att noga följa utvecklingen samt verka för ett effektivt utnyttjande av platsresurserna. — Vi kommer sedermera också att få pröva ett regeringsförslag, som innebär en betydande utbyggnad av ungdomsvårdsskoleorganisationen, och kommer väl även att bifalla detta förslag, varmed följer en ökad arbetsmängd.

Herr talman! Det finns mer än tillräckliga skäl för ett bifall till det nu

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

föreliggande förslaget, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har, herr Åkerström, inte bestritt vikten av att skolbyrån och nykterhetsvårdsbyrån fungerar effektivt. Tvärtom, herr Åkerström har fullkomligt rätt i att deras verksamhet är av stor betydelse. Vad särskilt skolbyrån beträffar är det ju av vikt att ungdomsvårdsskolorna har en myndighet som hjälper dem med placeringen.

Därvidlag råder alltså inga skilda meningar. Men det är inte det vi diskuterar. Vad jag säger är, att det här rör sig om ett ämbetsverk med en lönesumma på 3,8 miljoner kronor och att det då bör finnas möjlighet att genom rationaliseringsåtgärder och ändrade arbetsrutiner klara detta utan att anställa nytt folk. Det är alltså här herr Åkerström har att överbevisa mig, men det har han inte gjort något som helst försök till.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att vid denna punkt säga några ord om högerns också vid årets riksdag upprepade och skärpta attack mot hela vårt socialvårdssystem.

Högern kräver ingenting mer och ingenting mindre än ett raserande av socialvården. Vad som tydligen leker högern i hågen är att driva utvecklingens hjul tillbaka till förra seklet, då en kränkande behovsprövning var den ledande principen i svensk socialvård. Ett tecken härpå är att högermotionärerna vill hänvisa de socialt behövande till socialvården, som ju ännu i dag baseras på behovsprövning, om än i mildare former än tidigare.

När man studerar högerns motioner i anslutning till femte huvudtiteln, häpnar man faktiskt över hur öppet högern nu tror sig kunna framträda som rikemännens och bakåtsträvarnas parti. Tydligen är det de senaste valfram-

gångarna som gjort den rusig. Jag tror emellertid att den grymt misräknar sig om den tror, att framgångar som vunnits genom en grov demagogi kring socialpolitiken, spekulaton i vissa kretsars sociala efterblivenhet och ett fördomsfritt utnyttjande och generaliserande av ett fåtal missbruk av de sociala förmånerna, skall bli bestående för framtiden.

Jag är för min del övertygad om att det inte kommer att dröja länge förrän högern, med den politik den nu bedriver och som öppet demaskerar partiet, kommer att hamna i isolering och likasom tidigare endast förmår stödja sig på det lilla fåtal rikemän och reaktionärer som utför partiets naturliga stöd.

Högern kräver nu tabula rasa med de allra viktigaste sociala förmånerna. Den betydelsefulla mödrahjälpen skall helt slopas, likaså anslaget för hemvårdarinnor, bidraget för om- och tillbyggnad av ålderdomshem, hela anslaget för ferieresor för barn och husmödrar, minskning med 380 miljoner kronor av anslaget till allmänna barnbidrag, anslaget till husmoderssemester o. s. v. 30 miljoner vill högern ta från bostadsrabatterna, samtidigt som den reser krav på slopande av hyresregleringen och därmed utlämnande av fattiga hyresgäster till husvårdarnas godtycke. Även sjukförsäkringen attackeras. Högerns gamla krav på sju i stället för tre dagars karenstid har nu kompletterats med kravet på slopande av hela förvaltningsbidraget till sjukkassorna. Härigenom avser högern att beröva landets sjuka sammanlagt 80 miljoner kronor. Till detta kan läggas att högern föreslår slopande av anslagen för skolmåltider och skolskjutsar, vilket betyder en besparing — som det heter i högerns argumentation — på 11,5 miljoner kronor.

Herr Cassel använde en liknelse, en ganska svårförståelig sådan, och talade om smöret och gröten, och han menade att det här var fråga om att ta antingen det ena eller det andra. Högerns fram-

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

stöt vid årets riksdag avser såvitt jag förstår att i flera avseenden ta ifrån de fattiga och de behövande i samhället både smöret och gröten. Genom dessa framstötter beräknar högern att »spara» betydligt över en halv miljard på socialvården. Det är sannerligen inga småsaker i första omgången. Det betyder att de som har det sämst ställt i vårt land skall få en avsevärd sänkning av sin sociala standard, som redan förut i många fall ligger vid eller under existensminimum.

Högerns krav på nedskärning av kostnaderna för den sociala omvårdnaden kommer emellertid i sin rätta belysning, om de ses mot bakgrunden av dess ståndpunkt till besparingar över huvud taget. Ingen kan ju såsom tidigare sagts föreställa sig att högern skulle begära en besparing på de vanvettigt höga utgifterna på militärbudgeten. Men det är betecknande att högerns respekt för generalernas anspråk är så fast rotad, att högern faktiskt är inställd på ständiga *ökningar* av militärbudgeten och inte ens vågar sig på att vidröra det militära slöseriet. Hellre må mödrar och barn, sjuklingar och andra hjälpbehövande känna piskan på sin rygg än att man skulle tumma på generalernas anspråk. Militärmakten är tabu för högern, en helig tingest som egentligen borde få beröras bara av herr Hjalmarson och hans anhängare.

Om man till denna hänsynsfullhet gentemot de militära anspråken lägger högerns aktivitet för att sänka skatterna för bolagen och högre inkomstagare, framstår dess cynism i all sin öppenhet. Högerns linje framträder nu tydligare än någonsin. Den vill liksom förr i tiden skydda fåtalets privilegier och övervältra bördorna på de bredare folklagren. Det är hela sanningen.

Vad har nu högern för huvudmotiveering för sina framstötter mot den sociala omvårdnaden? Jo, den förklarar, att levnadsstandarden nu är så hög i vårt land, att behovet av en mera omfattan-

de socialvård inte längre är förefintligt. Med denna enkla — jag höll nästan på att säga förtvivlat enkla — motivering kräver högern nu rent bord med en hel rad viktiga sociala förmåner.

Påståendet om den höga levnadsstandarden borde ju skorra falskt i öronen till och med på de trognaste högermän redan av den anledningen, att den fulla sysselsättningens politik nu havererat och att vi befinner oss i nedgångstider. Högerns motionärer kan ju vända sig till de cirka 150 000 beredskapsarbetande, korttidsarbetande och arbetslösa och fråga dem vad de anser om det svenska välståndet.

Men även detta förutan har talet om det svenska välståndet ingen som helst motsvarighet i verkligheten, allra minst om man därmed söker göra troligt, att man kan avveckla de sociala förmånerna. Om högermotionärerna hade gjort sig besvär med att studera svensk statistisk årsbok, så hade de inte behövt röra sig med rena fantasier i fråga om välståndet utan med statistiska fakta. Vad säger dessa fakta? Den officiella publikation för förra året, alltså 1958, som jag nyss nämnde, upplyser om att vårt land har 3 948 330 inkomstagare. Av dessa har inte mindre än 1 378 340 inkomster, som ligger under 5 000 kronor om året. Under 7 000 kronor om året har 1 853 000 eller 46,8 procent. Det är att märka att detta är inkomster, där inga andra avdrag skett än för intäkternas förvärvande.

Nu skulle jag vilja fråga högerns motionärer och även folkpartiets, som söker hänga med högern i vissa fall, bland annat i bostadsfrågan, om de inte inser, att ett betydande antal av de nära 1 400 000 svenska medborgare som har under 5 000 kronor om året är i behov av samhälleligt stöd för att kunna existera eller att många av dem, som inte har mer än 7 000 kronor om året, också kan vara i behov därav, särskilt om de är familjeförsörjare? Eller menar högern att 5 000 kronor om året är en in-

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

komst som medger en människovärdig existens?

Jag tror att ett svar på dessa frågor inte kan undgås av dem som skattar den svenska levnadsstandarden så högt, att de anser särskild social omvårdnad kunna undvaras.

Det var inte utan att jag kände mig litet egendomligt berörd under dagens utrikesdebatt när herr Heckscher här upprepade barnsligheten, som man alltså odlar i riksdagen, om de fyra demokratiska partierna i förnäm avskildhet gentemot kommunisterna. Jag håller för troligt, att om det finns en potentat som heter hin håle, så tog han sig ett garvargrin då herr Heckscher räknade in högern bland demokratiens anhängare. Vi kommunister, som inte får räknas till herr Heckschers förnäma demokratiska samling, företräder en linje rakt motsatt den antidemokratiska linje som högermotionärerna representerar.

I detta sammanhang kan vi inte underlåta att kritisera också regeringens ställningstagande till femte huvudtiteln. Den har nämligen fallit undan för borgarnas tryck i viss omfattning och även den föreslagit ganska betydande besänkningar av sociala anslag. Samtidigt har regeringen slagit vakt om partiledaröverenskommelsen i militärfrågan och presenterat ett förslag som innebär betydande höjningar, medan däremot centerpartiet tydligen börjat hesitera inför de stora ökningar av militärutgifterna som partiledaröverenskommelsen innebär. Vi reagerar emot en sådan inställning från regeringens sida, som endast kan leda till att kammen växer på dem, som å ena sidan attackerar socialbudgeten och å den andra sidan kräver ökade anslag till militärbudgeten.

För vår del har vi i ett flertal motioner krävt vissa höjningar utöver regeringens förslag, och i samtliga har vi följt vad socialstyrelsen föreslagit. De sammanlagda kostnaderna för vad vi påyrkat uppgår till i runt tal 20 miljoner kronor på femte huvudtiteln. Vi

har emellertid täckning, och mer än så, för vad vi krävt till förstärkning av den sociala omvårdnaden. På militärbudgeten påyrkar vi en nedskärning av utgifterna med i runt tal 370 miljoner kronor. Detta anser vi vara den väg man bör beträda för att skapa ordning i samhällsekonomin utan att, som högern påyrkar, göra det tungt för dem som redan har det svårt och bekymmersamt.

Herr talman! Vi kommer under de särskilda punkter, där vi motionsvis framlagt förslag, att ställa våra yrkanden.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag begärde ordet speciellt därför att herr Cassel sade, att högerns linje att skära ner de sociala — han menade väl även de kulturella — utgifterna, var mera social än regeringen. Han motiverade detta påstående med att en från statens sida inskränkt social- och kulturpolitik skulle vara betingad av att vi måste iakttaga sträng sparsamhet. Därför borde alltså enligt hans uppfattning samhället nu riva ner den sociala och kulturella grundval, som behövs, för att alla de lägre inkomsttagarna skall kunna känna trygghet och trivsel. Jag frågade mig, om herr Cassel hade läst sin faders nationalekonomiska föreläsningar. Om han inte har gjort det, tycker jag att det vore önskvärt, att han gjorde det och på grundval av dem försökte anpassa nationalekonomin till att bli en socialekonomi betingad av dagens situation.

Jag vågar säga att vårt samhälle varken ur social, kulturell eller ekonomisk synpunkt har råd att rasera detta. Vi skall komma ihåg att inom industrien och handeln gör man inte på det sättet, att man, när svårigheter uppstår, försöker slå sönder den grund som är nödvändig för att komma över en kris. Alla vi, som är verksamma inom handel och industri vet, att klagomålen från

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

högerns och folkpartiets sida mot vår ekonomiska politik är överdrivna. Jag har själv nyligen varit med om ett bokslut på över 42 miljoner kronor. Vad visar det? Är vi inom handeln så botten-skrapade, som man vill göra gällande? Det är riktigt att vissa kostnader, t. ex. för löner, har stigit. Men på grund av riktig skötsel har vår kostnadskalkyl gått ned med över en procent. En procent inom ett företag med en omsättning av över 42 miljoner kronor blir mycket pengar. Därtill kommer att vi inom detta företag kunnat göra avsättningar till fonder, investeringar m. m., som ur alla synpunkter kan sägas vara ekonomiskt försvarbara.

Hur skulle det bli i dagens samhälle, om man följde högerns principiella linje? Vi har exempelvis just nu en kris inom gruvindustrin. Vad har inträffat? I ett gruvbolag har investerats omkring 40 miljoner kronor, i ett annat omkring 15 miljoner kronor. I det senare företaget sade man för två à tre månader sedan att det ifrågavarande samhället skulle byggas ut till det dubbla, och man hade en mycket optimistisk syn. Då plötsligt säger bolaget att man avskedar hälften av arbetsstyrkan, och om någon tid skall man slå igen det hela. Vem är det som då får ansvaret? Det är arbetarna, samhället och staten som måste överta ansvaret, och det är kommunerna som får träda till och påta sig de kostnader, som åsamkats genom att den privata investeringsplaneringen varit felaktigt avvägd. Därest man skulle följa högerns linje i fråga om de sociala anslagen, måste hela arbetsmarknadsfrågan komma upp till debatt. I den reallön, som vi nu betalar till anställda inom handel, industri och andra näringsgrenar ingår nämligen som en väsentlig del de sociala och de kulturella förmånerna. Det är självklart, att om vi här skall göra en radikal nedprutning som även innebär sänkta reallöner, tvingas vi inom industri, handel och andra näringar att göra en väsentlig lö-

neökning, och den kan icke ske utan uppsplitande konflikter på arbetsmarknaden. Vill man rasera det lugn, som har skapat ett välstånd i vårt land och som har givit industri, handel och andra näringar alla dessa utvecklingsmöjligheter under senare år, då skall man följa högerns linje. Det är ur ekonomisk och industriell synpunkt ansvarslöst att vilja göra dessa besparingar därför att det just för dem, som man vill skydda, skulle medföra vittgående och oöverskådliga konsekvenser.

Jag vill därför säga, att om högern och folkpartiet fortsätter på detta sätt, kommer man att riva upp en försvarsdiskussion här i landet. Man håller på att skapa en försvarsovilja, som kommer till uttryck i olika avseenden. Nu börjar man nämligen känna att arbetslösheten sätter in, och just då kommer högern med sitt gamla krav att man skall rasera de sociala förmånerna, men bygga upp försvaret.

Här riktar sig högern i första hand mot de socialt och ekonomiskt svagare barnfamiljerna i samhället på ett sätt som måste betecknas som ansvarslöst, och man kan därigenom riva upp försvarsfrågan. De stora barnfamiljerna, exempelvis i Norrland måste ju säga sig, att det inte kan vara riktigt att de skall åsamkas alla de kostnader, som är förenade med att hålla fem, sex eller kanske tio ungdomar i försvarets tjänst under cirka ett års tid, medan andra familjer som kanske inte har något barn slipper undan alla dessa kostnader. Kanske högern vill återgå till det gamla systemet, att exempelvis en familj skall hålla en soldat, och det må ju vara hänt. Men om man inte vill föra in diskussionen på vägar som måste vara farliga i nuvarande situation, skall man vara försiktig med att lägga fram sådana här förslag om nedskärning av de sociala förmånerna.

Man talar från högerns sida om att det måste iakttas sträng sparsamhet. När försvarsfrågan föregående år dis-

Socialstyrelsen: Omkostnader

kuterades ville jag att vi skulle göra ett försvarsstopp och företa en verklig granskning av frågan om de militära utgifterna. Men det ville man inte vara med om, och nu har vi bundit oss och låst fast så mycket pengar i försvarsanordningar att försvaret inte kan anpassa sig till dagens utveckling. Men om högern fortsätter på de vägar som man i viktiga sociala och kulturella frågor här slagit in på, då kommer det att vara lätt att på nytt ta upp försvarsfrågan. Är det detta högern vill, kommer man att nå sitt syfte. Och skall det till den arbetslöshet, som vi nu har här i landet och som omfattar 60 000—70 000 arbetslösa, läggas en social och kulturell nedrustning, då finns det också skäl att säga: här måste det bli en omprövning av de ekonomiska resursernas fördelning i vårt land.

Jag vill också säga till det statsråd som har detta om hand och som måste sikta framåt, att det förefaller — jag gör här ingen skillnad mellan olika företagsformer i landet — som om vi hade kommit allt längre fram emot ett läge, där samhället måste göra flera ingripanden för att klara upp situationen inom näringslivet, motverka arbetslösheten o. s. v. När man ser hur det går till med investeringarna finner man, att staten måste ha större möjligheter att styra det hela på ett vettigt sätt, givetvis med beaktande av att man inte krånglar till det med besvärliga paragrafer. Om inte exempelvis gruvindustrin eller skogsindustrin vill ta det ansvar, som måste följa med de jättestora investeringar som har gjorts under senare år, tvingas vi till att från samhällets sida skapa en vidare ram för den statliga översynen än vi begränsat har t. ex. i fråga om ASSI och LKAB. Om inte enskild företagsamhet klarar gruvdriften eller skogsindustrin, är det nödvändigt med ett samhällsövertagande. Det blir inte fråga om inskränkning av den enskilda företagsamheten, utan det blir bara en annan kollektiv grupp, sta-

ten — denna måste ytterst bära ansvaret för människorna — som ser till att dessa industrier fungerar på ett ur samhällsekonomisk, social och kulturell synpunkt riktigt sätt.

Jag vill säga till högern: Vill ni strid i de sociala och kulturella frågorna, måste även därmed följa strid i försvarsfrågan. Det är givet, att högern därvidlag har i sin hand att välja vad damerna och herrarna vill i detta avseende.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 5**Socialstyrelsen: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt 5, s. 11 och 12) föreslagit riksdagen att till Socialstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 626 700 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 206 och II: 261 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Socialstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 564 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Socialstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 626 700 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ragnar Bergh, Skoglund i Doverstorp, Ståhl, Nilsson i Göingegården,

Mödrahjälp

Nihlfors och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Socialstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 564 000 kronor.

Efter punktens föredragning yttrade:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen nr 3, av herr Boman m. fl.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 6—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14**Mödrahjälp**

Kungl. Maj:t hade (punkt 14, s. 21 och 22) föreslagit riksdagen att till Mödrahjälp för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kronor.

I de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 114 och II: 156 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1959/60 till Mödrahjälp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga, till Mödrahjälp för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **CASSEL** (h):

Herr talman! Jag skall inte uppta tiden med att bemöta de inlägg som här nyss passerat. Jag vill bara tacka herr Lundberg för hans råd till mig i fråga om valet av litteratur, vilket jag tyckte var värdefullt. Vi skall väl nu i stället syssla med dagens överläggningsämnen, och detta gäller vid denna punkt på mödrahjälpen.

Det är sedan gammalt bekant att vi på högerhåll vill ta bort detta institut, men det innebär inte, ärade kammarledamöter, att vi vill åstadkomma en minskning av nu tillgängliga sociala hjälpformer. Det är här endast fråga om en rationalisering av socialvården. De kvinnor, som behöver det stöd som hittills givits dem i mödrahjälpens form, måste naturligtvis också i fortsättningen få sådant stöd. Det är alltså inte meningen att minska deras förmåner. Men sedan huvudparten av dessa kvinnors hjälpbehov numera kommit att täckas genom moderskapsförsäkringen, kan det inte vara administrativt och praktiskt rimligt att vid sidan om den vanliga socialvården ha särskilda samhällsorgan och särskilda tjänstemän som sysslar med behovsprövad hjälp till dem som behöver en sådan. Det är en gammalmodig och förlegad uppfattning som vi måste försöka komma ifrån, att en människas värdighet skulle bli lidande av att han eller hon i en trängd situation måste få ett handtag av det allmänna. Att bibehålla någon sorts social distinktion, som skulle innebära att man ger den ena kvinnan socialvård, om hon t. ex. är sjuk, och den

Mödrahjälpnsnämnderna — Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

andra kvinnan mödrahjälp, vilket skulle vara liksom finare, kan jag inte finna vettigt.

Men, säger man kanske, det blir ju bara fråga om en överflyttning till kommunerna. Ja, det blir det. Men den behovsprövade socialvården har alltid legat hos kommunerna och bör ligga där även i fortsättningen. Det finns ingen anledning att bryta ut just en sådan sak som mödrahjälpen. Överflyttningen till kommunerna av den utgift på 5,5 miljoner kronor som det här gäller spelar inte heller med hänsyn till skatteutjämnningen någon som helst roll.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 4, av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Av utskottsutlåtandet framgår att avsikten är att frågan om mödrahjälpens ställning och utformning i vårt sociala system skall omprövas, sedan socialpolitiska kommittén har slutfört sitt grundläggande utredningsarbete. Vi tycker, att det kan få räcka som skäl för att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Cassel har redan vidgått, att högers yrkande i sak inte innebär någon total besparing utan endast en överflyttning från stat till kommun. Då är det oriktigt att i ett sådant sammanhang tala om besparing.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 15**Mödrahjälpnsnämnderna**

Kungl. Maj:t hade (punkt 15, s. 22) föreslagit riksdagen att till Mödrahjälpss-
9 — *Andra kammarens protokoll 1959. Nr 7*

nämnderna för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 175 000 kronor.

I de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 114 och II: 156 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1959/60 till Mödrahjälpnsnämnderna.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga, till Mödrahjälpnsnämnderna för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 175 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag behöver inte förklara varför vi yrkar avslag på förslaget om bidrag till mödrahjälpnsnämnderna. Det hänger samman med att vi inte vill ha mödrahjälpen kvar som hjälpform. Därför ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 5, av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 16**Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 16, s. 23

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

och 24) föreslagit riksdagen att dels medgiva, att för första halvåret 1960 statsbidrag måtte få utgå till avlönande av högst 3 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidanställda hemvårdarinnor, dels ock till Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 4 640 000 kronor.

I de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 114 och II: 156 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1959/60 till Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga,

a) medgiva, att för första halvåret 1960 statsbidrag måtte få utgå till avlönande av högst 3 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidanställda hemvårdarinnor;

b) till Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 4 640 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Nilsson* i *Göingegården*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Denna punkt gäller hemvårdarinnorna. Vi är alldeles på det klara med att hemvårdarinneinstitutionen är en både nyttig, human och ekonomisk hjälpform. Inte minst är den ekonomisk för primärkommunerna. Att fördenskull ge ett bidrag till kommunerna för avlönande av hemvårdarinnor finner jag emellertid tämligen meningslöst. Det skall vara ett slags stimulans-

bidrag. Vad är det för kommun, som känner sig bli så stimulerad att skaffa hemvårdarinna, när den vet att detta anslag är begränsat till det budgetår, som nu kommer? Den 1 juli 1960 är det slut. Då kommer detta anslag till hemvårdarinnor att bakas in i det stora generella utjämningsbidraget till kommunerna, och det får kommunen vare sig den har hemvårdarinna anställd eller inte.

Utskottsmajoriteten menar, att vi här är bundna, eftersom 1958 års riksdag har bestämt, att det skall finnas 3 500 bidragsrum för hemvårdarinnor. Så kan det inte förhålla sig. Att detta beslutats är visserligen sant, men ingen riksdag kan känna sig bunden av en föregående. Varje riksdag har suverän rätt att själv fritt pröva budgeten, och därvid har den att låta sig ledas dels av de behov, som är konstaterade, och dels av tillgången på medel. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 6, av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det sista som herr Cassel sade var rätt intressant. Han ville göra gällande, att utskottets påstående om att riksdagen redan bundit sig för dessa utgifter i kommunerna var någonting som man inte behövde fästa avseende vid. Är herr Cassel beredd att tillämpa den tesen på alla riksdagens beslut, t. ex. i försvarsfrågan?

Det är emellertid riktigt, som sagts här, att de pengar som här föreslås att användas till statsbidrag till kommunerna hänför sig till en tidigare gjord utfästelse. Nu har vi i utskottsmajoriteten den uppfattningen, att vi bör infria detta löfte. Herr Cassel har redan erinrat om att det nu blir sista gången som detta bidrag upptas som ett särskilt anslag, eftersom det i fortsättningen kommer att gå in under den stora klumpsumman Statsbidrag till kommunerna.

Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Torbrink begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 16:o i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6) av herr Ragnar Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Norrköping begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 168 ja och 39 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 17

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18

Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt 18, s. 26 och 27) föreslagit riksdagen att till Ersätt-

ningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 900 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundelin* (I: 205) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 260), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 150 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 205 och II: 260, såvitt nu vore i fråga, till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 900 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Roman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ståhl, Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 205 och II: 260, såvitt nu vore i fråga, till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 150 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Innan jag går in på punkt 18 skulle jag helt allmänt vilja säga till herr Lundberg, att med den utveckling och de förändringar som sker i samhället är det givetvis befogat, att man — vilket också blivit beslutat — gör en översyn av de olika sociala reformerna och ser till, att de verkligen passar in i vårt nuvarande samhälle. Det gäller alltså inte att rasera utan snarare att utvinna det mesta möjliga av

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

anslagen. Man kan inte bortse ifrån att utvecklingen går framåt och att det skett en avsevärd förändring inom samhället. Vi har ju också rott i land vissa grundläggande sociala reformer, som skapar en viss grundtrygghet.

Punkt 18 gäller gottgörelse till kommunerna för vissa socialhjälp- och barnavårdskostnader. Socialstyrelsen har här i år räknat med ett mindre anslag. Under en rad år räknade man med omkring sex miljoner kronor. Under föregående år togs endast ungefär hälften av detta anslag i anspråk. Därför har socialstyrelsen begärt ett 750 000 kronor lägre belopp i år. Detta förslag vill reservanterna tillstyrka.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Beträffande detta anslag finns det inte några absolut säkra hållpunkter, utan man får göra en viss uppskattning, men man är naturligtvis inte alldeles utan underlag för en sådan. Det är riktigt, som påpekats, att Kungl. Maj:t gått på ett något högre belopp än socialstyrelsen föreslagit. Vi som utgör majoriteten har emellertid den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts beräkning är mera realistisk i nuvarande situation. Man kan ju också tillägga, att det här liksom beträffande så många anslag gäller ett förslagsanslag, vilket innebär att man inte förbrukar mera pengar än som är ofrånkomligt, vare sig man tar Kungl. Maj:ts förslag eller socialstyrelsens. Man gör således i realiteten ingen besparing om man följer reservanternas förslag.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten följande reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 19

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 20**Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem**

Kungl. Maj:t hade (punkt 20, s. 27 och 28) föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 114 och II: 156, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1959/60 till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem,

dels ock en inom andra kammaren av herr Nilsson i Gävle m. fl. väckt motion (II: 70), vari hemställts, att förevarande anslag i enlighet med socialstyrelsens förslag måtte uppföras med oförändrat belopp eller 10 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 114 och II: 156 samt II: 70, förstnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Ragnar Bergh och Skoglund i Dovers-torp, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag ävensom motionen II: 70.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Beslut om statsbidrag till anordnande samt om- och tillbygg-

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

nad av ålderdomshem tillkom 1947, men det var då endast ett principbeslut. Man satte inte pengar bakom orden förrän år 1953. Då man införde denna bidragsform sade man klart ifrån, att medel från detta anslag skulle utbetalas endast i mån av tillgång. Detta har gjort att möjligheterna till utbetalning har släpat efter ganska mycket. I år befinner sig staten i den situationen, att det inte finns några pengar. Då är väl inget annat att göra än att låta kommunerna vänta till statskassan har hunnit repa sig. Nu är det inte vårt — högerpartiets — fel att statskassan i dag ser ut som den gör. Vårt förslag att man inte skall betala ut bidrag avser bara nästa budgetår. Vi har inte velat uttala oss om den mera avlägsna framtiden.

För övrigt skall man vara försiktig med ålderdomshembyggnad över huvud taget. Det behövs naturligtvis ålderdomshem här och var och varje kommun måste ha någon liten möjlighet på detta område, men jag tror inte att ålderdomshemmen utgör en särskilt lyckad vårdform. Vi skall i stället satsa på att rusta upp de gamlas egna bostäder. På landet lämnar man i stor utsträckning bidrag till upprustning av gamla människors bostäder så att åldringarna kan bo kvar i rimliga och någorlunda moderna bostäder hemma på den gamla gården. I städerna ger man också bidrag till de gamlas bostäder, redan nu till bostäder i flerfamiljshus och enligt föreliggande förslag också till bostäder i tvåfamiljshus. Det är en riktig och human utveckling, att man inte föser dessa äldre människor samman i ett och samma hus utan låter dem vara kvar hos sina familjer och i den krets där de varit vana att leva.

Därför är det inte riktigt att stimulera till byggande av ålderdomshem. Det är fullkomligt naturligt, att man har olika ståndpunkter när det gäller ålderdomshem och när det gäller pensionärs- hem och de gamlas egna bostäder. Vi i högerpartiet har velat medverka både

till upprustning av hemmen och bidrag till hyresbostäder i flerfamiljshus och tvåfamiljshus.

Sedan hör det till pjäsen, att det från början egentligen inte var meningen att byggande och underhåll av ålderdomshem skulle vara annat än en primärkommunal skyldighet. Åldringsvårdsutredningen säger direkt, att det av ålder har varit så, att primärkommunerna haft skyldighet svara för ålderdomshemmens anordnande och drift. Den säger vidare, att anläggningskostnaden för ålderdomshemmen om man ser den i större ekonomiskt sammanhang spelar en relativt underordnad roll för kommunerna. Detta uttalande är underskrivet av en icke mindre sakkunnig man på detta område än förre direktören i landskommunernas förbund, doktor Sixten Larsson, och jag antar därför att det skall vara riktigt.

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 8) av herr Ragnar Bergh och herr Skoglund i Doverstorp.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! I samband med statsutskottets utlåtande nr 5 har kommunisterna en rad motioner på olika punkter, och jag har talmannens benägna medgivande att få säga några ord om samtliga dessa motioner. Jag tycker nog också att det är lämpligt att jag intar denna plats i talarstolen efter herr Cassel för att få litet balans på det hela.

Herr Cassel talade om att högern hade en annan uppfattning beträffande ålderdomshemmen. De gamla borde få reparera sina egna stugor o. s. v. Det var dock inte många minuter sedan herr Cassel gick emot anslaget till hemvårdarinnorna. Man måste fråga vem som då skall sköta de gamla om man även skall slopa dessa. Högerpartiets ambitioner när det gäller att pruta är kanske beundransvärda, men jag tycker nog att man skulle fundera ett tag om det inte går en aning för långt. Det kan bli en bumerang.

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

Vad gäller den här punkten om ålderdomshemmen vill jag ha sagt, att angelägenhetsgraden för omvårdnad av våra gamla i dagens läge är mycket stor och att den stegras med den fortlöpande åldersutvecklingen hos vårt lands befolkning. Även om man i stort måste anpassa samhällets insatser för åldringsvården efter resurserna och ta hänsyn till behovet på andra områden i samhället, kan man inte i detta avseende komma ifrån förhållandena på arbetsmarknaden. I ett kärvare läge utgör om-, till- och nybyggnad av skolor men också av ålderdomshem goda objekt i kampen mot arbetslösheten och bör kunna användas i säsongutjämnande syfte. På detta område finns därtill ett stort kommunalt intresse.

Om man nu vill anlägga arbetsmarknadssynpunkter på problemet ålderdomshem, kan man tänka sig att en del av anslaget förbindes med föreskrift, att det får tas i anspråk först efter särskild prövning av arbetsmarknadsstyrelsen, såvida det inte redan sker.

En annan och kanske mera väsentlig synpunkt är, att ålderdomshemmen tvingas ta emot såväl fysiskt som mentalt sjuka gamlingar, varför klientelblandning blir ett faktum, som — det kan inte motsägas av någon — består i många år framåt.

Varför det är på det sättet är enkelt att förklara. Det finns bara en lag som enskilda medborgare kan åberopa för att kräva hjälp och vård, och det är socialhjälpslagen. När platserna tryter på sjukhusen och andra vägrar att hjälpa, finns bara socialnämnden att gå till, och den har skyldighet att hjälpa. Så har det varit i alla tider. Det är alltså socialnämnderna som möter behoven i praktiken.

Den nya sjukhuslagen stadgar att socialnämnderna inte skall syssla med sjukvård. Principiellt är det riktigt, men i praktiken torde det vara ogenomförbart, i vart fall under överskådlig tid. Lagen kommer att betyda, att social-

nämnderna måste lämna resurserna till sjukvårdsmyndigheterna men får behålla skyldigheten att lämna hjälp och vård. Härigenom har de sjuka inte vunnit annat än att de när platsbristen alltför jämt finns på sjukhusen hänvisas till vård hos en myndighet — socialnämnden — som frångått resurserna att driva vård. Det är nog ett problem, som man måste se på och som man inte kan skaka ifrån sig.

När vi behandlar frågan om ålderdomshemmen och åldringsvården över huvud taget skulle jag också vilja passa på tillfället att säga, att det nog verkar en aning konservativt underligt att vi fortsätter att bygga ålderdomshem. Vi bygger moderna och i alla avseenden goda ålderdomshem, och vi är stolta över dem, inte minst vi som bor i Gävle, men är det en riktig metod? Det är kanske för tidigt att väcka tanken — det är kanske bara ett hugskott, och det tar tid att lära sig tänka om — men det kan inte vara riktigt att man samlar de gamla i speciella ålderdomshem, till vilka det var och varannan dag kommer en likvagn, som hämtar någon av invånarna. Vi borde nog tänka om och försöka få lämpliga bostäder insprängda i den allmänna bebyggelsen. Vi kanske kunde tänka oss att betala gamlingarnas barn för att de tar hand om sina föräldrar, och vi måste naturligtvis utvidga antalet hemvårdarinnor och över huvud taget åstadkomma en förändring i hela inställningen till åldringsvården. Naturligtvis kan en sådan tanke inte helt utesluta att man bygger ålderdomshem.

Jag ber, herr talman, att på punkt 20 få yrka bifall till vår motion nr 70.

Jag erinrar om att jag har talmanens tillstånd att tala också om några andra frågor i samband med den här punkten. När det gäller driften av anstalter för halvöppen barnvård rimmar departementschefens och utskottets uppfattning liksom i den föregående punkten inte med socialstyrelsens. So-

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

cialstyrelsen har på den punkten ansett det påkallat att den erhåller 4 622 000 kronor, medan departementschefen anser det räcka med 4 200 000.

Den halvöppna barnavården möjliggör för mödrar att söka arbete i öppna marknaden, eftersom de får möjlighet att lämna barnen i betryggande vård under sin arbetstid. Detta bör enligt vår mening underlättas och inte försvåras. De anslag som hittills utgått och kommer att utgå är naturligtvis bra, men vi kan inte godkänna att möjligheterna försämras. Om nu departementschefen inte ansett sig kunna tillstyrka socialstyrelsens förslag, tycker jag att han borde ha kunnat följa statskontoret, som föreslår 4 400 000 kronor. Jag kan inte undandra mig den uppfattningen, att socialministern på denna punkt synes ha accepterat folkpartiets generella tio-procentiga nedtryckning — prutningen blir ungefär 10 procent.

Tyvärr har vi inte samma uppfattning. Vi anser att man kan pruta på en rad områden — det är väl inte främmande för någon här att vi anser att man kan pruta framför allt på det militära området — men när det gäller sådana här sociala problem tycker vi att man inte skall pruta. Det har visserligen sagts, att anslaget inte utnyttjas helt, men jag vill till det bara säga, att det inte är märkligt med tanke på de avgifter som man på många håll i landet betingar sig, om mödrarna inte kan utnyttja dessa daghem. På vissa håll i landet får man betala ända upp till 9 kronor per barn och dag. För en mor med två barn gör det 18 kronor, och det vill till ganska höga inkomster om man skall kunna utnyttja dessa möjligheter. Också bidragens storlek är alltför låga. Bidragen utgår efter 1956 års löner. Men till den saken får vi återkomma.

Vad slutligen gäller ferieresorna för husmödrar och för barn är vi heller inte överens med statsutskottet. Vi anser att man därvidlag bör höja inkomstgränsen från nuvarande 5 700 till 8 000 kronor.

Vidare anser vi, att nuvarande ersättning med 10 kronor, som gäller för ferieresor för husmödrar, bör slopas.

Jag vill, herr talman, för att göra pinnan kort bara säga, att vi när det gäller socialpolitiken och när det gäller åtgärder som avser att underlätta för våra medborgare att leva i trygghet, även för de sämst ställda, inte kan acceptera nedprutningar och besparingar. Ta bara en sådan fråga som ferieresor för barn och husmödrar! Här finns det expertis — läkare och andra — som påstår att det är mycket välbehövligt och till stor nytta att mödrar och barn får avkoppling och semester. Om man nu minskar ned möjligheterna, har väl det en motsatt verkan — då får vi ju ett klenare folk, förmodar jag, om nu expertisen har rätt i det första antagandet — och därmed får vi än högre utgifter för sjukvård.

Jag tycker att man inte skall pruta av i dessa avseenden, och jag kommer i de punkter där vi har motioner att återkomma med yrkanden om bifall till dessa.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Bara en kort replik till herr Nilsson i Gävle med anledning av vad han sade om anslaget till daghemspersonalens löner. Jag tycker nog att jag bör upplysa herr Nilsson om att hans motion här vilar på ett klart missförstånd. Han begär att det av socialstyrelsen ursprungligen angivna beloppet 4 622 000 kronor måtte anvisas för att möjliggöra en automatisk anknytning till de aktuella lönerna för daghemspersonalen. Men som framgår av min redovisning i propositionen kommer bidragen att anknytas till den faktiska lönenivån i huvudsaklig överensstämmelse med socialstyrelsens förslag. Detta kommer att gå bra även med den något mindre anslagssumma, som Kungl. Maj:t och utskottet har förordat, bland annat därför att vi har att vänta en reservation på drygt en kvarts mil-

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

jon kronor vid slutet av innevarande budgetår.

Frågan om automatiken har ingenting att göra med anslagets storlek. Man brukar ju som huvudregel hålla på — inte bara i finansdepartementet — att någon automatik icke bör förekomma i samband med reservationsanslag. Motionärerna har här kritiserat en rent budgetteknisk princip, som i detta fall inte spelar någon som helst roll för sakinnehållet i deras yrkande. Vi är överens om att statsbidraget nu skall följa de aktuella lönerna.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Om något missförstånd skulle föreligga, är jag den förste att beklaga det, och om vi skulle vara eniga är jag mycket glad över detta konstaterande.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Vi talar nu om punkt 20. Av det anförande herr Nilsson i Gävle höll kunde man få den uppfattningen att vi nu talar om alla punkter på en gång. Så är inte fallet, men herr Nilsson var givetvis oförhindrad att yttra sig om hans partis inställning också till de övriga punkterna.

Beträffande herr Nilssons yrkande om 10 miljoner är det anledning erinra om att det beräknas föreligga en reservation på 2 miljoner, och så bjuder departementschefen 7 miljoner. Då har man ju inte så långt kvar till de tio miljonerna — det fattas bara en miljon.

Också det här är ett anslag där högern inriktar sig på att spara och försöker inbilla det svenska folket, att det skulle vara fråga om något verkligt sparande. Det är det ju inte. Här är det på samma sätt som på en del andra punkter, av vilka vi redan har behandlat några, att man utan vidare vill stryka ett streck över tidigare beslut och utfästelser. Kommunerna har satt i gång med att bygga ålderdomshem och räknar med statsbidrag. Nu kommer hö-

gern och säger, att kommunerna inte skall ha det där statsbidraget och att riksdagen inte skall hålla vad den har lovat — det är högerns politik av i dag! Det sparas inte totalt några pengar. Den summa som Kungl. Maj:t har föreslagit är avsedd för 70 nya ålderdomshem med 2 438 vårdplatser. Detta får väl vara en replik också gentemot högerns motion och högerns reservation.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Det är på det sättet, herr Åkerström, att socialstyrelsen i sin skrivelse har klargjort, att styrelsen för budgetåret 1959/1960 behöver 10 971 000 kronor för att kunna genomföra sina planer på cirka 70 byggnader. Socialstyrelsen har själv prutat ned detta anslag till 10 miljoner kronor, och denna socialstyrelsens ekonomiska välvillighet har departementschefen behandlat så, att han prutat ned det begärda anslaget ytterligare till 7 miljoner kronor. Socialstyrelsen har här klart och tydligt redovisat vad det kostar att iordningställa ifrågavarande 70 byggnader. Det kostar mer än 10 miljoner, men man får bara 7 miljoner. Jag tycker inte att man då skall resonera som herr Åkerström gör. Vi tycker att den sparsamhet som här visats är både onödig och oriktig.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Ragnar Bergh och Skoglund i Doverstorp avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till motionen II: 70; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den med 2:o) betecknade propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 20:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 8) av herrar Ragnar Bergh och Skoglund i Doverstorp.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Norrköping begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgävos 165 ja och 37 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 21 och 22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23**Ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag**

Kungl. Maj:t hade (punkt 25, s. 32—34) föreslagit riksdagen att till Ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor.

I de under punkten 18 nämnda likalydande motionerna I: 205 och II: 260 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 15 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen

måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 205 och II: 260, såvitt nu vore i fråga, till Ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ståhl, Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 205 och II: 260, såvitt nu vore i fråga, till Ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 15 000 000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Denna punkt gäller ersättning till barnavårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag. Här liksom i punkt 18 har departementschefen begärt ett högre anslag, som i detta fall är 1 miljon kronor större än vad socialstyrelsen har beräknat. Vi anser att man även i detta fall bör följa socialstyrelsens beräkningar, och därför har i en motion föreslagits detta. Denna motion ligger till grund för den reservation, som är knuten till utskottets utlåtande på denna punkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Fröken Elmén har en alldeles särskild respekt för socialstyrelsens uppfattning, när det passar henne, men inte annars. Vi voterade nyss om ett anslag, som vederbörande departementschef hade prutat ned med 3 miljoner kronor. Utifrån samma utgångspunkter som fröken Elmén nu anlägger skulle hon väl beträffande det anslaget

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård — Ferieresor för barn

ha protesterat och sagt, att vi skall tro på socialstyrelsen, inte på departementschefen. I utskottet har vi emellertid trots på departementets beräkningar, vilka vi ansett mera realistiska.

Även beträffande detta förslagsanslag ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten följande reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 24—26

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 27***Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård**

Kungl. Maj:t hade (punkt 29, s. 37—39) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 4 200 000 kronor.

I en inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Nilsson* i Gävle väckt motion (II: 43) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att förevarande anslag i enlighet med socialstyrelsens förslag finge uppräknas till 4 622 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 43 till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 4 200 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *NILSSON* i Gävle (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 43 i denna kammare.

Herr *ÅKERSTRÖM* (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 28 och 29

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 30***Ferieresor för barn**

Kungl. Maj:t hade (punkt 32, s. 43—45) föreslagit riksdagen att till Ferieresor för barn för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 114 och II: 156, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Ferieresor för barn,

dels de under punkten 18 nämnda likalydande motionerna I: 205 och II: 260, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte dels besluta att bestämmelserna angående ferieresor för barn ändrades så att 1) ferieresa till enskilt ordnad ferievistelse, som helt eller delvis företogs med järnväg, skulle bekostas av statsmedel till den del resekostnaderna för barn och vårdare fram och åter överstege tio kronor vardera, samt 2) ferieresa till barnkoloni, som helt eller delvis företogs med järnväg, skulle bekostas med statsmedel till den del resekostnaderna för barn och vårdare fram och åter överstege fem kronor, dels ock till Ferieresor för barn anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor,

Ferieresor för husmödrar

dels ock en inom andra kammaren av herr *Senander* väckt motion (II:162), vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta höja inkomstgränsen för erhållande av förmånen med fria resor för barn från nuvarande 5 700 kronor beskattningsbar inkomst till 8 000 kronor, att den särskilda avgift av 5 kronor, som med vissa undantag uttoges vid resorna, skulle slopas samt i anledning därav anslaget till Ferieresor för barn uppräknas till 5 700 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I:114 och II:156, I:205 och II:260 samt II:162, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för barn för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å motionerna II:162, I:205 och II:260 samt med bifall till motionerna I:114 och II:156, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag;

b) av herrar *Boman*, *Sundelin*, *Axel Johannes Andersson*, *Ståhl*, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II:162, I:114 och II:156 ävensom med bifall till motionerna I:205 och II:260, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av dessa reseranter förordade ändringar av grunderna för ifrågavarande bidragsverksamhet;

b) till Ferieresor för barn för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Vid denna punkt har

herr *Boman* m. fl. avgivit en reservation, som går ut på att även avgiftsbelägga ferieresor för barn till kolonier. För närvarande är bestämmelserna sådana, att när resan sker till enskilt hem, så kostar resan upp till 5 kronor, medan koloniresorna är fria. Reservationen går som nämnts ut på att även avgiftsbelägga koloniresorna, och vi anser att detta inte kommer att minska resandefrekvensen. Att den minskat så som fallet är beror troligen på att familjesemestern numera har blivit en realitet genom 3-veckorssemestern. En avgiftsbeläggning av föreslagen storleksordning skulle däremot göra det möjligt att minska anslaget med 500 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 10 b).

Herr **CASSEL** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 10 a).

Herr **NILSSON** i Gävle (k):

Herr talman! Med starkt understrykande av vad min partikamrat herr *Senander* och även jag tidigare anförat ber jag få yrka bifall till motion nr 162.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Med starkt understrykande av vad utskottet anförat ber jag få yrka bifall till utskottet hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till den ovan under a) angivna reservationen; 3:o bifall till den under b) upptagna reservationen; samt 4:o bifall till motionen II:162; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 31**Ferieresor för husmödrar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 33, s. 45—47) föreslagit riksdagen att till Ferieresor för husmödrar för budgetåret

Ferieresor för husmödrar

1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 114 och II: 156, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Ferieresor för husmödrar,

dels de under punkten 18 nämnda likalydande motionerna I: 205 och II: 260, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte dels besluta att bestämmelserna angående ferieresor för husmödrar ändrades så att 1) ferieresor för husmödrar till enskilt ordnad semestervistelse som helt eller delvis företoges med järnväg skulle bekostas av statsmedel till den del resekostnaderna fram och åter överstege 20 kronor, samt 2) sådan ferieresor som företoges till något av de av socialstyrelsen godkända semesterhemmen skulle bekostas av statsmedel till den del resekostnaderna fram och åter överstege tio kronor, dels ock till Ferieresor för husmödrar anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kronor,

dels en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Nilsson* i Gävle väckt motion (II: 161), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta höja inkomstgränsen för erhållande av fria ferieresor för husmödrar från nuvarande 5 700 kronor beskattningsbar inkomst till 8 000 kronor, att den särskilda avgift av 10 kronor, som uttoges av husmoder som reste till semestervistelse i enskilt hem och färdades helt eller delvis med järnväg, skulle slopas, samt i anledning därav anslaget till Ferieresor för husmödrar uppräknas till 2 690 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyström m. fl.* (I: 26) och den andra inom andra kammaren av fru *Jäderberg m. fl.* (II: 40).

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 114 och II: 156, I: 205 och II: 260 samt II: 161, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för husmödrar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 26 och II: 40 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under I bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å motionerna II: 161 samt I: 205 och II: 260 ävensom med bifall till motionerna I: 114 och II: 156, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag;

b) av herrar *Boman*, *Sundelin*, *Axel Johannes Andersson*, *Ståhl*, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet under I bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 161, I: 114 och II: 156 ävensom med bifall till motionerna I: 205 och II: 260, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av dessa reservanter förordade ändringar av grunderna för ifrågavarande bidragsverksamhet;

b) till Ferieresor för husmödrar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kronor.

Efter punktens föredragning yttrade:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Denna punkt gäller avgiftsbeläggning av ferieresor för husmödrar till semesterhem som godkänts av socialstyrelsen, vilka resor nu är avgiftsfria. Avgiften föreslås bli högst 10 kronor. Avgiften för resor som går till enskilt semesterhem föreslås oförändrat till 10 kronor. Besparingen skulle bli ca 300 000 kronor.

Bidrag till driften av semesterhem

Jag ber att få yrka bifall till reservationen betecknad med 11 b).

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 11 a).

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Med hänvisning till tidigare motivering ber jag få yrka bifall till motion nr 161.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet anfört i förevarande punkt ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Sedan herr talmannen framställt propositioner på bifall till 1:o) utskottets hemställan; 2:o) den ovan under a) angivna reservationen; 3:o) den under b) upptagna reservationen; samt 4:o) motionen II: 161, biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32**Bidrag till driften av semesterhem**

Kungl. Maj:t hade (punkt 34, s. 47) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av semesterhem för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 540 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 114 och II: 156, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Bidrag till driften av semesterhem,

dels ock de under punkten 18 nämnda likalydande motionerna I: 205 och

II: 260, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Bidrag till driften av semesterhem anvisa ett förslagsanslag av 340 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 114 och II: 156 samt I: 205 och II: 260, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till driften av semesterhem för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 540 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 114 och II: 156 samt med avslag å motionerna I: 205 och II: 260, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag;

b) av herrar *Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ståhl, Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 114 och II: 156 ävensom med bifall till motionerna I: 205 och II: 260, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till driften av semesterhem för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 340 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 12 a).

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 12 b).

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Stipendier för underlättande av husmoderssemester — Bidrag till driften av barnkolonier m. m.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till den ovan under a) angivna reservationen; samt 3:o bifall till den under b) upptagna reservationen.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 33**Stipendier för underlättande av husmoderssemester**

Kungl. Maj:t hade (punkt 35, s. 48) föreslagit riksdagen att till Stipendier för underlättande av husmoderssemester för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

I de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 114 och II: 156 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga, till Stipendier för underlättande av husmoderssemester för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Nilsson* i *Göingegården*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 114 och II: 156, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 13.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 34**Bidrag till driften av barnkolonier m. m.**

Punkten föredrogs. Därvid yttrade

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! På denna punkt som rör bidrag till driften av barnkolonier har vi motionärer ansett den höjning av anslaget väl motiverad som socialstyrelsen föreslagit, och vi har i vår motion framfört flera skäl som talar härför. Under senare år har flertalet anordnare av kolonier, såväl vanliga barnkolonier som specialkolonier, haft stora ekonomiska svårigheter att brottas med. För att förbättra situationen för dessa organisationer har frågan om en höjning av det statliga bidraget aktualiserats ända sedan 1952 utan något resultat. Motiveringen för avslagen har varit, att man inväntar resultatet av den pågående försöksverksamheten på området. Vi motionärer har inte ansett att den påbörjade försöksverksamheten borde få inverka menligt på den nuvarande verksamheten. Vi beklagar att departementschefen och statsutskottet inte ansett sig kunna tillmötesgå den i motionen framställda begäran om höjning av anslaget.

Herr talman! Jag tänker inte denna gång yrka bifall till vår motion, men jag hoppas att departementschefen noga prövar möjligheterna att inom en snar framtid kunna ge denna verksamhet den ekonomiska förstärkning den så väl behöver för att kunna fortsätta sitt arbete.

Häri instämde fru *Jäderberg* (s).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Bidrag till länkrörelsen

Punkterna 35—56

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 57

Bidrag till länkrörelsen

Kungl. Maj:t hade (punkt 66, s. 100 och 101) föreslagit riksdagen att till Bidrag till länkrörelsen för budgetåret 1959/60 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyström* (I: 27) och den andra inom andra kammaren av fru *Jäderberg m. fl.* (II: 41), i vilka hemställts, att riksdagen måtte till Bidrag till länkrörelsen för budgetåret 1959/60 anvisa ett anslag av 175 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* väckt motion (II: 42).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 27 och II: 41 samt II: 42 till Bidrag till länkrörelsen för budgetåret 1959/60 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fru JÄDERBERG (s):

Herr talman! Under denna punkt har vi i en motion yrkat på att riksdagen anvisar ett högre anslag till länkrörelsen än vad departementschefen föreslagit. Utskottet har avstyrkt bifall till motionen, men jag dristar mig ändå att anföra några synpunkter i denna för mig mycket intressanta fråga som jag haft tillfälle att följa hemma i min bygd.

Länkrörelsen är ju ett nytt och mycket uppskattat hjälpmedel i kampen mot alkoholismen. Den har också avsatt så påtagliga resultat, att dess utveckling framstår som en viktig samhällelig

angelägenhet. Alkoholistvården måste väl ännu räkna med en ganska lång utbyggnadstid. De ekonomiska och kanske framför allt de personella resurserna är otillräckliga. Att få till stånd sjukvårdsutrymmen för alkoholistvård och utbildning av personal tar tid. Man får räkna med att vårdbehoven inte blir tillgodosedda under en mycket lång framtid. Det behövs frivilliga kompletterande insatser, och jag anser dessa vara synnerligen värdefulla.

Även när alkoholistvårdens resurser blivit så stora, att de motsvarar behovet, kommer det att behövas frivilliga insatser. Alkoholismens karaktär är sådan, att även om den alkoholskadade åtnjuter vård på alkoholistanstalt eller fått psykiatrisk-klinisk behandling, möter han stora risker, när han utskrivs från vårdanstalt. Behovet av moraliskt stöd i kampen för en fortsatt helnykter livsföring är stor, och han eller hon bör få det stödet. Risken för återfall är också mycket stor.

Länkarna har visat, att de framgångsrikt kunnat hjälpa de alkoholskadade att finna en ny livsform. Den sjuke har inlänkats i en ny miljö, och detta har för honom varit ett ovärderligt stöd. Hjälpen att klara de ekonomiska och personella svårigheterna har också räddat många från en fortsatt alkoholism.

Herr talman! Jag anser att det är samhällets angelägenhet att se till att rörelsen får ökade resurser. Jag yrkar bifall till motionerna I: 27 och II: 41, där det begärs att anslaget skall skrivas upp till 175 000 kronor.

Herr Berglund (s) instämde häri.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det är inte alla anslag som har höjts med 100 procent, vilket är förhållandet med det anslag som behandlas i den nu föreliggande punkten. Jag hör till dem som på sin tid rekommenderade en höjning av detta anslag, som då inte var högre än 15 000 kronor. Året därpå fick vi ett förslag om

Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader

höjning, och nu föreligger ett förslag om höjning från 50 000 till 100 000 kronor.

Nycterhetsvårdsutredningen har också sysslat med denna fråga, och den har föreslagit, att denna verksamhet skulle ordnas via de lokala nycterhetsnämnderna. På det sättet skulle verksamheten få statsbidrag. Tanken var att nycterhetsnämnderna då också skulle sköta fördelningen av anslagen.

Detta förslag upptogs inte av Kungl. Maj:t i fjol och inte heller i år. Utskottet anser för sin del, att åtskilliga skäl kan anföras för en lösning av bidragsfrågan efter de av utredningen föreslagna riktlinjerna. Utskottet erinrar bland annat om att det är ett ganska betydande arbete för socialstyrelsen att dela ut det nuvarande bidragsbeloppet till cirka 125 olika organisationer. Dessutom torde nycterhetsnämnderna vara de, som bäst kan bedöma behovet var och en inom sitt område.

Vill man undvika att få alltför stora kostnader, finns det möjlighet att jämka nycterhetsvårdsutredningens förslag på så sätt, att endast en del av sammanlutningarnas utgifter blir bidragsberättigade.

Utskottet har ansett sig kunna förutsetta, att Kungl. Maj:t tar upp frågan på nytt, och har därför inte ansett sig nu böra tillstyrka motionärernas anslagskrav.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 41; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Jäderberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

statsutskottets hemställan i punkten 57:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 41 av fru Jäderberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Jäderberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 157 ja och 38 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 58

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 59**Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt 68, s. 113—116) föreslagit riksdagen att till Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 022 500 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 206 och II: 261 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 920 300 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkost-

Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostnader — Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

nader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 022 500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl, Nilsson* i Göingegården, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 920 300 kronor.

Efter punktens föredragning anförde:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Boman m. fl. vid punkten fogade reservationen.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 60 och 61

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62

**Den offentliga arbetsförmedlingen:
Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt 71, s. 124—126) föreslagit riksdagen att till Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 6 335 500 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 206 och II: 261 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostna-

der för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 702 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 6 335 500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl, Nilsson* i Göingegården, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 5 702 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Boman m. fl. vid punkten fogade reservationen.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 63 och 64

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 65

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

Efter punktens föredragning anförde

Riksförsäkringsanstalten: Omkostnader

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Herr Larsson i Stockholm och jag har motionerat om en förbättring av arkivarbetarnas anställningsvillkor, och denna motion behandlas under denna punkt. Vi har nått en viss framgång så till vida att statsutskottet föreslår att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen. Visserligen har utskottet anfört det minsta möjliga och icke ansett sig berett att tillstyrka förslaget, vilket jag livligt beklagar. Vi har nyss fattat ett vittgående beslut att höja Sveriges bidrag till internationell hjälpverksamhet. Det är hedersamt att den svenska riksdagen har tagit detta ansvar. Glädjen över denna insats skulle ha varit mer ogrumlad, om vi samtidigt kunnat skapa en liten standardhöjning för en handfull människor i vårt eget land, människor av vilka en inte ringa del genomgått hårda öden på flyktingsvägarna eller i härtagna länder.

Det finns emellertid en ljuspunkt i den skrivning som utskottet vill skicka till Kungl. Maj:t. Det är hänvisningen till den utredning som tillsats sedan vi skrev vår motion. Denna utredning har till uppgift att föreslå åtgärder »i syfte att underlätta för äldre arbetskraft att erhålla anställning hos statliga verk och institutioner». Därmed skulle faktiskt också en del arkivarbetares problem mera permanent kunna lösas. Frågan är emellertid om inte de nuvarande bestämmelserna för arkivarbetare ställer dem utanför den kategori av arbetskraft som här avses.

Jag har, herr talman, med dessa ord endast velat fästa uppmärksamheten på detta problem och hemställa att utredningen föreslår undanröjande av sådana specialbestämmelser, som gör det omöjligt att inordna arkivarbetarna i andra arbetssammanhang och bereda dem tjänster med löner, avpassade efter arbetets art.

Jag har, herr talman, därutöver intet

yrkande utan hemställer om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 66—85

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 86

Riksförsäkringsanstalten: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade (punkt 105, s. 208—210) föreslagit riksdagen att till Riksförsäkringsanstalten: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 747 000 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 206 och II: 261 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Riksförsäkringsanstalten: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 672 300 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Riksförsäkringsanstalten: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 747 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ragnar Bergh, Skoglund i Dovertorp, Ståhl, Nilsson i Göingegården, Nihlfors* och *Gustafsson i Skellefteå*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Riksförsäkringsanstalten: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 672 300 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservationen, som avgivits av herr Boman m. fl.

Arbetskyddsstyrelsen: Omkostnader — Yrkesinspektionen: Omkostnader

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 87—89

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 90

Arbetskyddsstyrelsen: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade (punkt 110, s. 216 och 217) föreslagit riksdagen att till Arbetskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 216 500 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 206 och II: 261 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Arbetskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 194 900 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Arbetskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 216 500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ragnar Bergh, Skoglund* i Dovertorp, *Ståhl, Nilsson* i Göingegården, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Arbetskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 194 900 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Fröken ELMÉN (fp):

Jag yrkar bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 91

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 92

Yrkesinspektionen: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade (punkt 112, s. 219 och 220) föreslagit riksdagen att till Yrkesinspektionen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 944 000 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 206 och II: 261 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Yrkesinspektionen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 849 600 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Yrkesinspektionen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 944 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ragnar Bergh, Skoglund* i Dovertorp, *Ståhl, Nilsson* i Göingegården, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall

Pensionsstyrelsen: Omkostnader

till motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Yrkesinspektionen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 849 600 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som vid denna punkt har avgivits av herr Boman m. fl.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fögade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 93—95

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 96**Pensionsstyrelsen: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt 116, s. 226 och 227) föreslagit riksdagen att till Pensionsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 305 000 kronor.

I de under punkten 2 nämnda likalydande motionerna I: 206 och II: 261 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Pensionsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 174 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Pensionsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 305 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Sundelin, Axel Johannes Andersson, Ragnar Bergh, Skoglund* i Do-verstorp, *Ståhl, Nilsson* i Göingegården, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 261, såvitt nu vore i fråga, till Pensionsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 174 500 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Jag yrkar bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fögade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 97—111

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 112

Lades till handlingarna.

§ 8

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1958 vid dess fyrtioandra sammanträde fattade beslut; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angå-

ende ändring i lagen den 29 juni 1946
(nr 431) om folkpensionering, m. m.

§ 9

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren, nämligen

nr 78, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens konferens år 1958 vid dess fyrtioförsta sammanträde (sjunde sjöfartskonferensen) fattade beslut, och

nr 82, angående anslag för budgetåret 1959/60 till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

För deltagande i kommittésammanträde inom Europarådet anhåller under tecknade om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 12—17 mars.

Stockholm i mars 1959

Tore Bengtsson Ingemar Andersson

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.40.

In fidem
Sune K. Johansson
